

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BASEL-II STANDARTLARINA GÖRE TİCARİ
BANKALARDA KREDİ TALEPLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ ve BİR UYGULAMA**

Hakan KATIRCIOĞLU

1127141

**Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Dr. Sadiye OKTAY

İstanbul, 2006

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
GRAFİK LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KREDİLER

1.1. KREDİ TANIMI VE UNSURLARI	3
1.1.1. Kredi Tanımı	3
1.1.2. Kredi Unsurları	4
1.2. KREDİ KAYNAKLARI	5
1.3. KREDİ FONKSİYONLARI	7
1.3.1. Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması	7
1.3.2. Riskin Paylaşımı	7
1.4. KREDİ TÜRLERİ	7
1.4.1. Nitelik Açısından	8
1.4.2. Vade Açısından	15
1.4.3. Kaynak Açısından	16
1.4.4. Teminat Açısından	16
1.4.5. İzin Açısından	16
1.4.6. Para Birimi Açısından	16
1.4.7. Sektör veya İş Kolu Açısından	17
1.5. KREDİLENDİRME SÜRECİ	17
1.6. KREDİLENDİRME PRENSİPLERİ	19
1.7. KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	20

1.7.1. İstihbarat	21
1.7.1.1. Tanımı ve Kapsamı	21
1.7.1.2. Kaynakları.....	22
1.7.2. İstihbarat İlkeleri	23
1.7.2.1. Gizlilik	23
1.7.2.2. Tarafsızlık	24
1.7.2.3. Süreklilik	24
1.7.3. İstihbarat Türleri	24
1.7.3.1. Kalitatif İstihbarat	25
1.7.3.1.1. Mülakat	25
1.7.3.1.2. Müşterinin Karakterinin ve Yönetim Kapasitesinin Değerlendirilmesi	27
1.7.3.1.3. Pazar ve Sektör Analizi	32
1.7.3.2. Kantitatif İstihbarat	33
1.8. KREDİ FİYATLAMA	33
1.8.1. Fiyatlama Kriterleri	36
1.8.1.1. Banka Politikaları	39
1.8.1.2. Risk	40
1.8.1.3. Müşteri İlişkileri	44
1.8.1.4. Portföy Çeşitlendirmesi	45
1.8.1.5. Vade ve Geri Ödeme Koşulları	45
1.8.2. Fiyatlama Yöntemleri	46
1.8.2.1. Maliyet Artı Kar Fiyatlaması	46
1.8.2.2. Marjinal Fiyatlandırma	48
1.8.2.3. Maliyetleri Göz Önüne Almayan Fiyatlandırma	48
1.8.2.3.1. Fiyat Kullanım Değeri Yöntemi	48
1.8.2.3.2. Piyasayı Takip Eden Fiyatlandırma	49
1.8.2.3.3. İtibar Sağlayıcı Fiyatlandırma	49
1.8.2.3.4. Finansal Future ile Fiyatlandırma	49
1.8.2.3.5. Müşteri İlişkilerine Dayanan Fiyatlandırma	50
1.8.3. Kredi Maliyetleri	50

1.8.3.1. Kredi Maliyetini Etkileyen Faktörler	50
1.8.3.1.1. Özsermaye ve Likidite Maliyetleri	50
1.8.3.1.2. Kredi Riski Maliyeti	51
1.8.3.1.3. Değişken Maliyetler	51
1.8.3.1.4. Sabit Maliyetler	52
1.8.3.1.5. Yarı Değişken Maliyetler	52
1.8.3.1.6. Genel Maliyetler	52
1.8.4. Maliyetleri Hesaplama Yöntemleri	52
1.8.4.1. Ortalama Maliyet Yöntemi	52
1.8.4.2. Marjinal Maliyet Yöntemi	53
1.8.4.3. Çok Fonlamalı Havuz Yöntemi	53
1.8.4.4. Fonların Tahsislenmesi Yöntemi	54

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ STANDARTLARI

2.1. TEMEL PRENSİPLER	55
2.2. BASEL KOMİTESİ ve TARİHÇESİ	63
2.3. ULUSLARARASI BANKALAR İÇİN SERMAYE YETERLİLİĞİ STANDARTLARI	65
2.3.1. 1988 Basel-I Standartları	65
2.3.1.1. 1988 Basel-I Standartlarının Ortaya Çıkış Süreci	66
2.3.1.2. 1988 Basel-I Standartlarının Eksiklikleri	67
2.3.2. Basel-II Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi	69
2.3.2.1. Basel-II Standartlarının Ortaya Çıkış Süreci	70
2.3.2.2. Basel-II Standartlarının Getirdiği Yenilikler	72
2.3.2.3. Yeni Uzlaşımın Sınır Ötesi Uygulanmasına İlişkin Üst Düzey Prensipeler	73
2.3.3. Basel-II' nin Unsurları	79
2.3.3.1. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Yeterliliği	82
2.3.3.1.1. Operasyonel Risk	83

2.3.3.1.1.1. Temel Gösterge Yaklaşımı	89
2.3.3.1.1.2. Standart Yaklaşım	90
2.3.3.1.1.3. İleri Ölçüm Yaklaşımı	92
2.3.3.1.2. Piyasa Riski	94
2.3.3.1.2.1. Standart Yaklaşım	95
2.3.3.1.2.2. Riske Maruz Değer Yaklaşımı	102
2.3.3.1.3. Kredi Riski	104
2.3.3.1.3.1. Standart Yaklaşım	106
2.3.3.1.3.2. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	113
2.3.3.1.3.3. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	113
2.3.3.1.3.4. İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	118
2.3.3.1.4. Ulusal İnisiyatif Kullanılacak Alanlar	122
2.3.3.2. İkinci Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelemesi	135
2.3.3.2.1. Prensip-1: Sermaye Yeterliliği Değerlendirmesi ve Sermaye Seviyelerinin Korunması	137
2.3.3.2.2. Prensip-2: Denetim Otoritesinin Banka İçsel Değerlendirmelerini İncelemesi	139
2.3.3.2.3. Prensip-3: Denetim Otoritesinin Asgari Yasal Sermaye Yükümlülüğünü Sağlaması	141
2.3.3.2.4. Prensip-4: Denetim Otoritesinin Erken Müdahalesi	141
2.3.3.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini	142
2.3.3.3.1. Genel Değerlendirmeler	143
2.3.3.3.2. Bilgilendirme Yükümlülükleri	145
2.3.4. Basel-II' ye Yönelik Eleştiriler	146
2.3.5. Basel-II İle Basel-I Standartları Arasındaki Farklılıklar	151
2.4. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BASEL-II' YE UYUM ÇALIŞMALARI	154
2.4.1. Türk Bankacılık Sisteminin Basel-II' ye Geçiş Süreci	155
2.4.2. Basel-II' ye Geçiş Sürecinde Yapılan Çalışmalar	159

2.4.2.1. Sayısal Etki Çalışması	162
2.4.2.2. Anket Çalışmaları	170
2.4.2.2.1. TBB Anket Çalışması	170
2.4.2.2.2. BDDK Anket Çalışmaları	175

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL-II' YE GEÇİŞ SÜRECİNDE KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. UYGULAMAYA KONU FİRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER ...	181
3.2. UYGULAMAYA KONU BANKANIN RATING SİSTEMİ İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR	187
3.2.1. Rating Raporlarında Uygulanacak Faktör Ağırlıkları	187
3.2.2. Rating Puanı Değerlendirme Notları	187
3.2.3. Diğer Sektörler Grubu Rating Puanlaması	188
3.3. UYGULAMAYA KONU BANKANIN KREDİ MALİ TAHLİL SÜRECİ	197
3.3.1. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Aktif Kalemlerinin İncelenmesi	207
3.3.2. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Pasif Kalemlerinin İncelenmesi	207
3.3.3. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Mali Durum Özeti	207
3.3.4. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Gelir Tablosunun İncelenmesi	208
3.3.5. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Özkaynak Değişimlerinin İncelenmesi	208
3.3.6. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Oran Analizlerinin İncelenmesi	208
3.3.7. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Rating Uygulaması	209
3.4. MALİ TAHLİL SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	210
SONUÇ	213
KAYNAKLAR	215
ÖZGEÇMİŞ	223

TABLO LİSTESİ		Sayfa
Tablo-1 :	Müşteri Hakkında Bilgi Kaynakları	28
Tablo-2 :	Riskler Evreni	81
Tablo-3 :	Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama Yöntemleri	82
Tablo-4 :	Operasyonel Riskler, Nedenler, Olaylar, Etkiler	87
Tablo-5 :	Standart Yaklaşım Faaliyet Birimleri, Kolları, Göstergeleri	91
Tablo-6 :	İş Kolları İçin Belirlenen Beta Katsayıları	92
Tablo-7 :	Spesifik Riskin Hesaplanmasında Kullanılacak Risk Ağırlıkları .	96
Tablo-8 :	Vadeye Kalan Gün Sayısı Yöntemine Göre Vadeler ve Risk Ağırlıkları	98
Tablo-9 :	Vadeye Kalan Gün Sayısı Yöntemi Yatay Netleştirme Yüzdeleri	99
Tablo-10:	Üç Büyük Rating Kuruluşunun Derecelendirme Notları	107
Tablo-11:	Ülkelerden, Bankalardan ve Firmalardan Alacaklar Risk Ağırlıkları	110
Tablo-12:	Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları	112
Tablo-13:	Kredi Riski Yaklaşımının Etkileri	121
Tablo-14:	Basel-I ve Basel-II Arasındaki Temel Farklar	152
Tablo-15:	Yol Haritası Çerçevesinde Uygulama Takvimi	161
Tablo-16:	QIS-TR Katılımcı Bankalar Topplulaştırılmış Solo Bilançoları- Milyon YTL (Haz 2003)	165
Tablo-17:	Portföy ve Alt Portföyler	167
Tablo-18:	Portföy ve Alt Portföylere İlişkin Paneller	168
Tablo-19:	Portföylerin Sermaye Yeterlilik Oranındaki Değişimlere Yaklaşık Etkileri	170
Tablo-20:	Katılımcı Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetiminde Çalışan Görevli Sayıları	171
Tablo-21:	XXX Otomotiv A.Ş. Bilançosu –Dönen Varlıklar	183
Tablo-22:	XXX Otomotiv A.Ş. Bilançosu –Duran Varl.-Aktif Toplamı	184
Tablo-23:	XXX Otomotiv A.Ş. Bilançosu –Pasif Toplamı	185
Tablo-24:	XXX Otomotiv A.Ş. Gelir Tablosu	186
Tablo-25:	XXX Otomotiv A.Ş. Aktiflerinin Analizi	199

Tablo-26:	XXX Otomotiv A.Ş. Pasiflerinin Analizi	200
Tablo-27:	XXX Otomotiv A.Ş. Mali Durum Özeti	201
Tablo-28:	XXX Otomotiv A.Ş. Gelir Tablosunun Analizi	202
Tablo-29:	XXX Otomotiv A.Ş. Özkaynak Değişim Tablosu	203
Tablo-30:	XXX Otomotiv A.Ş. Mali Tahliller Tablosu	204
Tablo-31:	XXX Otomotiv A.Ş. Rating Uygulaması	205
Tablo-32:	Nakit Krediler Faiz Oranları	211
Tablo-33:	Gayrinakit Krediler Faiz Oranları	211

ŞEKİL LİSTESİ		Sayfa
Şekil-1	: Kredilendirmede Eliminasyon Süreci	25
Şekil-2	: A ve B Bankaları İçin Riske Dayalı Sermaye Yeterliliği	41
Şekil-3	: Derecelendirme Sürecine Genel Bir Bakış	115

GRAFİK LİSTESİ		Sayfa
Grafik-1	: Devletlerden Alacaklar Risk Ağırlıkları	108
Grafik-2	: Bankalardan Alacaklar Risk Ağırlıkları	109
Grafik-3	: Firmalardan Alacaklar Risk Ağırlıkları	110
Grafik-4	: Risk Komitelerinin İcracı Birimler Üzerindeki Etkileri	173

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIRB	: Advanced Internal Rating Based – Gelişmiş İçsel Derecelendirme Bazlı
AMA	: Advanced Measurement Approaches – İleri Ölçüm Yaklaşımları
API	: Açık Piyasa İşlemleri
ASA	: Alternative Standardised Approach – Alternatif Standart Yaklaşım
ASMK	: Alım Satım Amaçlı Menkul Kıymetler
BCBS	: Basel Committee on Banking Supervision – Basel Bankacılık Denetim Komitesi
BCH	: Borçlu Cari Hesap
BCPs	: Basel Core Principles – Basel Temel İlkeleri
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIA	: Basic Indicator Approach – Temel Gösterge Yaklaşımı
BIS	: Bank for International Settlements – Uluslar arası Ödemeler Bankası
CP	: Consultative Paper – İstişari Metin
CRM	: Credit Risk Mitigation – Kredi Risk Azaltımı
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
EAD	: Exposure at Default – Temerrüt Halinde Risk
ECAI	: External Credit Assesment Institution – Bağımsız Kredi Derecelendirme Kuruluşu
EL	: Expected Loss – Beklenen Kayıp
EWRM	: Enterprise Wide Risk Management – Tüm Kurum Bazında Risk Yönetimi
FIBOR	: Frankfurt Interbank Offered Rate
IMF	: International Monetary Fund – Uluslar arası Para Fonu
IRB	: Internal Rating Based – İçsel Derecelendirme Bazlı
İK	: İhtisas Kredileri
İKK	: İhracat Kredi Kuruluşları
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

İÖY	: İleri Ölçüm Yaklaşımları
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
LGD	: Loss Given Default – Temerrüt Halinde Zarar
LIBOR	: London Interbank Offered Rate
M	: Effective Maturity – Efektif Vade
MDV	: Maddi Duran Varlıklar
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development – Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PD	: Probability of Default – Temerrüt Olasılığı
PIBOR	: Paris Interbank Offered Rate
QIS	: Quantative Impact Study – Sayısal Etki Çalışması
RMD	: Riske Maruz Değer
SA	: Standardised Approach – Standart Yaklaşım
SL	: Specialised Lending – Özel Borç Verme
SHMK	: Satılmaya Hazır Menkul Kıymetler
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SSA	: Simplified Standardised Approach – Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
SYR	: Sermaye Yeterliliği Rasyosu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TGY	: Temel Gösterge Yaklaşımı
THK	: Temerrüt Halinde Kayıp
TO	: Temerrüt Olasılığı
TT	: Temerrüt Tutarı
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UL	: Unexpected Loss – Beklenmeyen Kayıp
VaR	: Value at Risk – Riske Maruz Değer
VYTG	: Volatilities Yüksek Ticari Gayrimenkul
YB	: Yapısal Blok
YTL	: Yeni Türk Lirası

ÖZET

Son yıllarda bankalar ülke ekonomilerinin temel yapı taşı olarak kabul edilmektedir. Bankaların daha sağlam ve istikrarlı bir yapıya kavuşabilmesi için yerel ve uluslar arası otoriteler tarafından çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerden biri ve belkide en önemlisi Basel-II standartlarıdır.

Bu çalışmada kredi taleplerinin değerlendirilmesinde ve bankaların sermaye yeterliliğinin ölçümünde Basel-II standartlarının getirdiği düzenlemeler ele alınmıştır.

Basel komitesi ilk sermaye yeterliliği standardını 1988 yılında yayınlamıştır. İlk standartta temel amaç uluslar arası alanda faaliyet gösteren bankalar arasındaki uygulama farklılıklarını ortadan kaldırmaktı. Fakat zamanla piyasaların gelişip karmaşıklaşması ile Basel-I olarak adlandırılan standartlar yetersiz kaldı. Bunun üzerine Basel komitesi 1996 yılında kredi riskinin yanı sıra piyasa riskinin ve operasyonel riskin de ölçümünü içeren Basel-II standartlarını yayınladı.

Ülkemizdeki bankacılık düzenleme otoritesi BDDK Basel-II standartlarına uyum için öngördüğü takvimi ve yol haritasını 30 Mayıs 2005 tarihinde yayınlamıştır. Bu takvime göre Basel-II standartları ülkemizde 2008 yılı Ocak ayında yürürlüğe girecektir.

Bu çalışmada krediler ve Basel-II kararları ile ilgili bilgiler verildikten sonra son bölümde bankaların üstlendikleri kredi risklerinin kredi fiyatını ve bankanın sermaye yeterliliğini nasıl etkilediği uygulamalı olarak test edilmiş ve kredinin riski arttıkça buna paralel kredinin fiyatının arttığı ve bankanın bulundurması gereken sermaye miktarının da arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kredi taleplerinin değerlendirilmesi, Basel standartları, sermaye yeterliliği

ABSTRACT

In recent years banks are accepted as the basic indicators of countries' economics. National and international authorities have been making various arrangements for the banks to have stronger and steadier structure. One of these arrangements and possibly the most important one is Basel-II Standards.

In this study, we have investigated the evaluation of credit requests and measurements of banks' minimum capital requirements based on Basel-II standards.

Basel committee has published the first minimum capital requirements standards in 1988. The main purpose of these standards was to negate application differences between the internationally active banks. But after a while Basel-I standards became inadequate while the markets developed and became more complex. With those reasons Basel committee published Basel-II standards in the year 1996 including the measurement of market risk and operational risk in addition to credit risk.

Banking supervision authority of our country, BDDK, has published a road map and a calendar for the adoption of Basel-II standards in May 3rd 2005. According to this map, Basel-II standards will promulgate in January 2008 in our country.

In this study, initially the information on the credits and Basel_II standards are provided. Following the initial information, we tested how the credit risk that banks had accepted effected credit price and banks' minimum capital requirements. It was concluded that the credit price and banks' minimum capital requirements increase with the credit risk.

Key words: Evaluation of credit requests, Basel standards, capital adequacy

GİRİŞ

Temel işlevi aracılık olan bankaların gelişimi ülkemizde “Galata Bankerleri” ne kadar uzanmaktadır. Diğer finansal kurumların yeterince gelişemediği ülkelerde finansal sistemin temelini teşkil eden bankalar ekonominin gelişimi için vazgeçilmez kurumlardır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişimin temel kurumlarından olan bankalar, müşterilerinden gelen nakdi ya da gayri nakdi kredi taleplerinin değerlendirilmesinde müşteriler tarafından sunulan finansal tablolardan yararlanırlar.

Bankaların uzman kadroları aracılığıyla yaptıkları analizlerin başarılı olabilmesi ve müşterilerden gelen kredi taleplerinin en doğru biçimde değerlendirilebilmesi için bir takım ön koşulların gerçekleşmesi gerekir. Kullanılan kredilerin riskini en aza indirebilmek ve elde edilecek verimi maksimuma çıkarabilmek için mevcut tüm koşulların (piyasa, sektör, firma, siyasal vb.) bir arada, bir bütün olarak değerlendirilmesi şarttır.

Ülkelerin ekonomik yapılarının birbirine bağımlı olduğu günümüz dünyasında, özellikle uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterliliklerinin belirlenmesine ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan en önemlisi **BIS (Bank for International Settlements)** – Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde kurulan Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından geliştirilen Basel kriterleridir.

Uluslararası Ödemeler Bankası 17 Mayıs 1930 tarihinde, Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi ise 1974 yılında kurulmuştur. Her iki kuruluşunda merkezi İsviçre’ nin Basel kentindedir.

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi ilk olarak 1988 yılında Basel Sermaye Uzlaşısı (**Basel Capital Accord**) olarak adlandırılan bir sermaye ölçüm sistemini bankalara duyurdu. Bu sistem minimum %8 sermaye yeterlilik standardı ile kredi riski ölçümü yapılabilmesi için hazırlanmıştı.

Basel-I olarak da adlandırılan bu sistemin amacı, ülkeler arasındaki farklılıkları önlemek üzere sermaye yeterliliğinde uluslararası düzeyde standartları belirlemektir. İlk olarak G-10 ülkeleri arasında uygulanması amacı taşıyan sistem ilerleyen yıllarda diğer ülkelerden de kabul görmüştür. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi Basel-I standartlarını 1988 yılında yayınlamadan önce üye ülke bankalarının görüş ve eleştirilerini almak amacıyla 1987 yılında öncelikle bir taslak olarak yayınlamıştır. Zaman

içerisinde piyasaların gelişip daha karmaşık hale gelmesiyle Basel-I standartları yetersiz hale gelmiştir.

Basel-I' e yapılan eleştiriler neticesinde Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi 1999 yılında “Yeni Bir Sermaye Yeterliliği Çerçevesi” adıyla Basel-II standartlarını yayınlamıştır. Basel-II standartları Basel-I standartlarından farklı olarak kredi risklerinin yanı sıra piyasa risklerini ve operasyonel riskleri de içermekteydi. Ayrıca kredi risklerinin ölçümünde Basel-I standartlarında beş farklı ölçüm ağırlığı kullanılırken, Basel-II standartlarında devletlerden, bankalardan, firmalardan olan ve perakende alacaklar için ayrı ayrı risk ağırlıkları belirlenmişti. Basel-II standartları temelde üç esas üzerine kurulmuştur. Bunlardan ilki piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risk için minimum sermaye yeterliliğinin belirlenmesidir. İkinci esas kurumların sermaye yeterliliklerinin ve içsel değerlendirme yöntemlerinin denetlenerek gözden geçirilmesi esasıdır ve üçüncü esas ise piyasa disiplini.

Bu çalışmanın amacı Basel-II standartları çerçevesinde kredi taleplerinin değerlendirilmesi ve Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi' nin bankacılık alanındaki düzenlemelerinin incelenmesidir. Çalışma üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde “Krediler” başlığı altında kredinin tanımı yapılarak ve unsurlarından bahsedildikten sonra kredi kaynakları, kredi fonksiyonları, kredi türleri, kredilendirme süreci, kredilendirme prensipleri, kredi taleplerinin değerlendirilmesi ve kredi fiyatlandırma konularında açıklamalar yapılmıştır. İkinci bölümde “Basel Sermaye Yeterliliği Standartları” başlığı altında Basel-II standartlarının temel prensiplerine yer verilmiş, Basel komitesi ve tarihçesinden bahsedilmiş, Basel-I ve Basel-II standartları ile ilgili detaylı bilgi verildikten sonra Türk bankacılık sisteminde Basel-II' ye uyum çalışmalarından bahsedilmiştir. Çalışmamızın son bölümü olan üçüncü bölümünde ise “Basel-II' ye Geçiş Sürecinde Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama” başlığı altında, ülkemizde Basel-II kararlarının uygulanacağı tarih olan 2008 yılından önceki geçiş döneminde bir bankanın mali tahlil formatından yararlanarak kredi talep eden bir firmanın kredibilitesi ölçülerek yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİLER

Çalışmamızın birinci bölümünde krediler hakkında genel bilgilere yer verildikten sonra kredi kaynakları, kredi fonksiyonları, kredi türleri, kredilendirme süreci, kredilendirme prensipleri, kredi taleplerinin değerlendirilmesi ve kredi fiyatlama konularında açıklamalar yapılmıştır.

1.1. KREDİ TANIMI VE UNSURLARI

Kredi deyince ilk olarak yapılması gereken krediden ne kastedildiğinin anlaşılmasıdır. Çalışmamızın bu kısmında kredinin tanımı yapılmış ve unsurlarından bahsedilmiştir.

1.1.1. Kredi Tanımı

Hepimiz hayatımızın bir anında krediye ihtiyaç duymuşuzdur. Her gün, her açıdan bu krediler dünyasının sonuçlarından giderek daha çok etkilenmekteyiz. Gerek tüketici, gerekse üretici olarak kredi kullanımı konusunda giderek daha da özendirilmekte ve bununla beraber bilinçlenmekteyiz. Bu nedenle hemen herkes kredinin ne anlama geldiği, nasıl kullanılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olma ihtiyacını hisseder.¹

Esasen kredi sözcüğü dilimize Latin kökenli dillerden girmiş olup, kelime anlamı olarak saygınlık ifade eder. Kavram ve işlev olarak yalnızca bankacılık değil, tüm ekonomik ve ticari yaşamın içinde yer alır.²

Bankacılıkta kredi; bir süre sonra geri ödeneceği vaadi ile kişi ve kuruluşların, mal ve hizmet satın alma güçlerini artırmak için, bankaların ödünç para veya müşteri lehine garanti vermeleridir.³

Kredi kavramına bankacılık açısından yaklaştığımızda kredi, bankaların fon talep edenlere sadece ödünç para vermeleri değil, herhangi bir işin yerine getirilmesinde garanti vererek kendi saygınlığını kullandırmasıdır da.

¹ Robert COLE and Lon MISHLER, **Consumer and Business Credit Management**, 11.' th Edition, U.S.A.: McGraw-Hill Companies Inc., 1998, s. 3.

² Burçin AKÇELİK, **Nakit Krediler**, İstanbul: Esbank Eğitim Yayınları, No:18, Mayıs 1997, s. 1.

³ Nahit ÖZEN, **Temel Kredi Bilgileri**, Ankara: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, Ocak 1998, s. 6.

1.1.2. Kredi Unsurları

Bir kredinin bünyesinde dört temel unsur bulunur. Bunlar; zaman, güven, risk ve getiri' dir.

Zaman unsuru; bankalarca verilen kredide, kredi işleminin geçerli olabilmesi için kredinin belli bir zaman kısıtını içermesi gerekir. Yani belirlenen bir süre sonunda kredi taahhüdünün yerine getirilmesi gereklidir. Geleceğin belirsizliği nedeniyle kredinin vadesi uzadıkça riski de artacaktır. Bu duruma çarpıcı bir örnek 1998 yılı içinden verilebilir. 31.12.1998 tarihi itibarıyla firma bazında kredi limit ve risklerinin coğrafi bölgeler bazında dağılımına baktığımızda ülkemizde orta ve uzun vadeli kredinin hiç kullandırılmamış olduğunu görüyoruz. Geriye kalan kısa vadeli kredilerde ise %56,5 lik bir payla İstanbul ilinin birinci sırada olduğu görülüyor.⁴

Güven unsuru; kredi güvene dayanan bir işlemdir. Kredi veren kredisinin vadesinde geri dönmeme riskine karşılık teminat alacaktır. Burada teminat ödünç verenin riskine karşılık elde ettiği bir değerdir.⁵

Kredi verirken alınan teminatlar ne kadar sağlam olursa olsun borçlu borcunu vadesinde ödeme niyetinde değilse, ya da ortada güven unsuru yoksa o kredi verilmeyecektir.

Risk unsuru; bankalarca verilen kredi veya üstlenilen taahhüt, kredi tahsil edilinceye veya taahhüt edilen iş tamamlanıp taahhüt ortadan kalkıncaya kadar risk taşır. Diğer bir ifade ile risk; gerçek ya da tüzel kişilere nakit, mal ve kefalet şeklinde açılan kredilerden, herhangi bir tarih itibarıyla kullandırılmış olan kredinin toplamıdır.

Risk yönetimi yöneticilerin riski, görüntülediği, tespit, tayin ve kontrol ettiği ve tüm bunları finansal bir kuruluşun faaliyetleriyle birleştirdiği bir süreçtir. Federal Reserve Board altı çeşit risk olduğunu belirlemiştir. Bunlar:

- Kredi Riski (**Credit Risk**)
- Likidite Riski (**Liquidity Risk**)
- Pazar Riski (**Market Risk**)
- İşlem Riski (**Operating Risk**)
- İtibar Riski (**Reputation Risk**)

⁴ Esbank İstihbarat ve Mali Tahlil Müdürlüğü, **31 Aralık 1998 İtibarıyla Firma Bazında Kredi Limit ve Risklerin Coğrafi Bölgeler Bazında Dağılımı**, İstanbul: 1999/131 sayılı Genelge.

⁵ COLE and MISHLER, a.g.e., s. 7.

- Kanuni Risk (**Legal Risk**)' tir.⁶

Yukarıda bahsedilen risk türlerine kısaca değinecek olursak; pazar riskleri piyasadaki ters fiyat hareketlerinden kaynaklanan riskler, kredi riskleri müşterilere verilen kredilerin zamanında geri alınamamasından kaynaklanan riskler, likidite riskleri istenmeyen bir pozisyondan kaynaklanan maliyetlerin yarattığı risklerdir. Likidite riskleri ile fon talep edenlerin talebini karşılayamadığımızda karşılaşırız. Operasyonel riskler iç sistemlerin aksamasından ya da personelden kaynaklı risklerdir. Yasal riskler ise yerine getirilemeyecek sözleşmelerden kaynaklanan risklerdir.⁷

Kredilendirme bankaların en önemli ancak aynı zamanda da en riskli işlemidir. Üçüncü kişilere ait kaynakları kullanan ticaret bankalarında, verilen kredilerin geri dönmemesi, belli kişi veya kuruluşlarda donması bankaların faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen en önemli tehlikelerden biridir.⁸

Getiri unsuru; bütün ticari kurumların olduğu gibi bankaların faaliyet göstermelerinin temel nedeni gelir elde etmektir. Bankaların gelir kalemleri içinde ise en önemli hacmi krediler tutar. Bir banka verdiği krediden iki çeşit gelir sağlayabilir. Bunlardan birincisi faiz geliri, ikincisi ise komisyon geliridir.

1.2. KREDİ KAYNAKLARI

Bankaların kredi kaynaklarını iki ayrı grupta toplamak mümkündür. Bunlar; özkaynaklar ve yabancı kaynaklardır.

Özkaynak, ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu toplamdan sermayeden indirilecek değerlerin düşülmesi sonucu bulunacak tutarı ifade eder.

Ödenmiş sermaye, bankaların fiilen ve her türlü muvazaadan arî olarak ödenmiş veya Türkiye'ye ayrılmış ve ödenmiş sermayelerinden, bilançoda görülen zararın yedek akçelerle karşılanamayan kısmı düşüldükten sonra kalan tutardır.

⁶ Timothy W. KOCH and S. Scott MACDONALD, **Bank Management**, 4th ed., ForthWorth: The Dryden Press, 2000, s. 121.

⁷ Kevin DOWD, **Beyond Value at Risk – The New Science of Risk Management**, John Wiley and Sons Ltd., West Sussex England, September 1998, ss. 3-4.

⁸ ÖZEN; a.g.e., s. 8.

Yedek akçeler, bankaların 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve ilgili kanunlar ile ana sözleşmelerine göre ayırdıkları yedek akçelerinden varsa bilanço zararının düşülmesinden sonra elde edilen tutardır.⁹

Bankaların kredi kaynaklarından yabancı kaynakların ilki mevduattır. Gerçek veya tüzel kişilerin, istenildiği anda (vadesiz) veya bir vade sonunda (vadeli) geri almak koşulu ile bankalara yatırdıkları paralara mevduat denir. Bankalara yatırılan mevduatın tümünün kredi olarak fon ihtiyacı olanlara tahsisi söz konusu değildir. Bankalar yatırılan mevduatın bir bölümünü “munzam” karşılık olarak Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nda açılan hesaba yatırmak zorundadırlar. Bu munzam karşılık oranı ekonominin durumu göz önünde tutularak TCMB’nce saptanmaktadır. Belirlenen bu şartlar altında bankaların gerçek ya da tüzel kişilerden topladıkları mevduat, kredinin yabancı kaynak kısmını oluşturur.

Reeskont ise tekrar iskonto olarak tanımlanabilir. Bankalar iskonto edilmiş senetleri veya ellerinde bulundurdukları finansal değerleri karşılık göstererek TCMB’den fon temin edebilir ve bu fonları müşterilerine kredi olarak tahsis edebilirler.

Tahvil ihracı ise, bankaların uzun vadeli kredi taleplerinin finansmanı için tahvil çıkartıp fon temin etmeleridir.

Yabancı kredi kaynaklarından sonuncusu yurt içi ve yurt dışı kaynaklı kredilerdir. Bankalar yurtiçi ve yurtdışı finans kuruluşlarından temin ettikleri fonları kredi finansmanında kullanırlar. Bankaların kredibilitesi, bu fonların temin edilmesi ve fiyatının belirlenmesinde büyük rol oynar.¹⁰

Bankalar, uluslararası piyasalardan sağladıkları döviz kredileri ile nezdlerindeki döviz tevdiat hesaplarının karşılıkları düşüldükten sonra kalan kısmını, kendi döviz pozisyonlarının takviyesinde veya Türk Lirası ihtiyaçlarının karşılanmasında, döviz pozisyonuna ilişkin TCMB genelge ve talimatları çerçevesinde kullanabilecekleri gibi, yasal sınırlamalar içerisinde, Türkiye’de veya dışarıda yerleşik kişilere döviz kredisi açmak suretiyle kullanabilirler.¹¹

⁹ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, md. 44., t.01.11.2005, 25983 mükerrer Sayılı Resmi Gazete.

¹⁰ ÖZEN; a.g.e., s.s. 8-9.

¹¹ Şaziye BAYBAR ve Ahmet BAYOĞLU, **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti**, T.B.B. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları No:8, Aralık 1997, s. 25.

1.3. KREDİ FONKSİYONLARI

Bankalar ekonomik sistem içerisinde fon açık ve fazlalarını dengelemek anlamında çok önemli bir işlev görürler. Bu işlevlerinin bir parçası olarak verdikleri kredinin de ekonomi açısından önemli bir takım fonksiyonları vardır. Bunlar, atıl fonların ekonomiye kazandırılması ve riskin paylaşımıdır.

1.3.1. Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması

Ekonomide ellerinde fon fazlası bulunan tasarruflular bu fon fazlalarını bankalar aracılığıyla ekonomiye kazandırır, böylece hem kendileri belli bir gelir elde etmiş hem de yatırımlar için gerekli fonu yatırım yapmak isteyenlere ulaştırmış olurlar.

1.3.2. Riskin Paylaşımı

Fon fazlası bulunanlar bu fonlarını kendileri değerlendirmek isteseler en fazla bir ya da iki kişiye borç verebilirler. Borç verdikleri kişilerin ödeme kabiliyetlerini de tam olarak ölçme imkanları yoktur. Halbuki bankalar aracılığıyla verilen krediler uzman kadrolarca belirlenen yatırımcılara kanalize edildiğinden atıl fonlar en optimal biçimde kullanılmış ve risk banka ile tasarruflu arasında paylaşılmış olur. Bu durum da her zaman fon fazlası bulunanların tasarruf etmelerini özendirir ve ekonominin gelişimi için gerekli olan sermaye birikimi sağlanmış olur.

1.4. KREDİ TÜRLERİ

Günümüzde insanlar gerek bireysel gerekse kurumsal bazda çeşitli nedenlerle kredi kullanmaktadırlar. Bunları çok genel olarak; mevsimlik ihtiyaçların finansmanı, duran varlıkların finansmanı, uzun vadeli çalışma sermayesi ihtiyacı, olağanüstü harcamaların finansmanı, yeni yatırımların finansmanı ve hatta zarar eden işletmelerin kaynak ihtiyacı vb. şeklinde sayabiliriz.¹²

İşte kredi kullanım nedenlerindeki bu çeşitlilik beraberinde kredi çeşitliliğini de getirmiştir. Çalışmamızın bu kısmında kredi türleri kısaca açıklandıktan sonra özellikle çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kredi maliyetleri ve kredi fiyatlaması açıklanacaktır.

¹² Niyazi BERK, **Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 2. b., İstanbul: Esbank yayını, Şubat 1999, s. 7.

1.4.1. Nitelik Açısından

Nitelik açısından krediler nakdi ve gayrinakdi olarak ikiye ayrılır. Çalışmanın bu kısmında nakdi ve gayrinakdi krediler kısaca açıklanacaktır.

Nakdi krediler, bankanın belirli bir süre sonunda faiz ve komisyon geliri elde etmek amacıyla, geri almak üzere verdiği parayı ifade eder. Genel olarak senet karşılığı, iskonto, iştirah, hazine bonosu, tahvil, emtia karşılığı kullanırlar.

Nakit kredi kullanım türlerini kendi içinde iki ana başlık altında toplayabiliriz.

Bunlar;

- İskonto / İştirah
- Borçlu cari hesap şeklinde krediler' dir.

Borçlu cari hesap şeklindeki kredileri de şöyle bir sınıflamaya tabi tutmak mümkündür;

- Açık kredi
- Kefalet karşılığı kredi
- Senet karşılığı kredi
- Spot kredi
- Emtia karşılığı kredi
- Hisse senedi ve tahvil karşılığı kredi
- Hazine bonosu karşılığı kredi
- Nakit mevduat ve döviz tevdiat karşılığı kredi
- Altın karşılığı kredi
- Alacağın temlik karşılığı kredi
- Ticari işletme rehni karşılığı kredi
- Gayrimenkul ipoteği karşılığı kredi

Nakit kredi kullanım türleri ikiye ayrılır. Bunlar; iskonto ve iştirah ile borçlu cari hesap şeklindeki kredilerdir.

Borçlu cari hesap şeklindeki kredileri ise; açık kredi, kefalet karşılığı kredi, senet karşılığı kredi, spot kredi, emtia karşılığı kredi, hisse senedi ve tahvil karşılığı kredi, hazine bonosu karşılığı kredi, nakit mevduat ve döviz tevdiat karşılığı kredi, altın karşılığı kredi, alacağın temlik karşılığı kredi, ticari işletme rehni karşılığı kredi, gayrimenkul ipoteği karşılığı kredi olarak sınıflamak mümkündür.

Bunlardan bir kısmı günümüzde artık eskisi kadar yoğun olarak kullanılmamaktadır. Ancak biz yine de bu kredi kullandırım türlerinden aşağıda kısaca bahsedeceğiz.

İskonto, borçlusu, krediyi kullandıran banka sınırları içinde oturan, ticari senedin, bankanın ödemeyi yaptığı tarihten senedin vadesine kadar olan süreye ait faiz, komisyon, kaynak kullanım destekleme fonu ve banka sigorta muamele vergisi düşüldükten sonraki bakiyenin müşteriye ödenmesidir.

İştira ise aynı işlemin, ticari senet borçlusunun adresinin, ödemeyi yapan banka şubesinin bulunduğu belediye sınırları dışında olmasıdır.

Bu tür işlemlerde krediyi kullanan müşteri hamili bulunduğu ticari senedin mülkiyetini, aldığı para karşılığında bankaya devreder. Bu sebeple iskonto ve iştira senetlerinin temlik cirosu ile bankaya kabul edilmesi gereklidir. İskonto ve iştira senetlerinde senet vadelerinin 90 günü geçmemesine özen gösterilir.

İskonto ve iştira senetlerine tek imza, yalnız bir kişinin kredi değerliliğine, imzasına dayanarak (kredi lehdarı), çift imza ise iki veya daha fazla kişinin imzasına dayanarak (kredi lehdarı ve cirantalar) kredinin kullandırılmasıdır. İskonto edilecek senetlerin, gerekli yasal koşulları taşıması ve şekil şartları açısından eksiksiz olması aranmalıdır. Bu kredilerde “Genel Kredi Taahhünamesi” ya da “Genel Kredi Sözleşmesi” ne kefalet imzaları alınacak kişilerin iskonto senedinde borçlu keşideci ve ciranta sıfatıyla imzalarının bulunmasına özen gösterilmelidir.

Borçlu Cari Hesap Şeklinde Krediler, Türk Ticaret Kanunu’ nun 87.md’ ndeki tanıma göre;

“İki kimsenin para, mal, hizmet ve diğer hususlardan dolayı birbirlerindeki alacaklarını ayrı ayrı istemekten karşılıklı olarak vazgeçip bunları kalem kalem zimmet (borç) ve matlup (alacak) şekline çevirerek hesabın kesilmesinden çıkacak bakiyeyi isteyebileceklerine dair düzenlenen mukaveleye cari hesap mukavelesi denir. Bu mukavele yazılı olmadıkça muteber olmaz” şeklinde tanımlanmaktadır.¹³

Açık krediler teminat alınmaksızın kredi müşterisinin imzasına dayanılarak açılan kredilerdir. Kredi müşterisinden herhangi bir şahsi veya maddi teminat alınmaksızın kullandırılması nedeniyle bu tür kredilerde bankalar, müşterilerinde uzun bir deneyim,

¹³ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, md. 87, t.09.07.1956, 9353 Sayılı Resmi Gazete.

ticari itibar ve basiret, bankacılık işlemleri açısından çeşitlilik ve komisyon getirisi ile sürekli bir mevduat çalışması ararlar. Aksi halde kredi banka için teminatsız bir risk haline dönüşür.

Kefalet karşılığı krediler, maddi teminat alınmaksızın, kredi müşterisinin dışında en az bir kefilin imzası karşılığında kullanılan kredilerdir. Bu tür kredilerde kefiller gerçek veya tüzel kişiler olabilir.

Kredilere alınan kefaletlerde dikkat edilmesi gereken konular aşağıdaki gibidir:

- Kefaletin geçerli olması için yazılı olması gerekir,
- Kefillerin kefalete ehil olup olmadıkları saptanmalıdır,
- Fiili ehliyetleri kısmen sınırlı kişiler, kendilerine kanuni müşavir tayin edilmiş olması şartı ile ve bu müşavirin onayı alındıktan sonra kefalet verebilirler,
- Vasi ve veliler temsil ettikleri şahsın adına kefalet veremezler,

Kefalet karşılığı kredi işleyiş açısından açık kredi ile aynı olup tek farkı genel kredi taahhütnamesine borçlu ile beraber kefilin de imzasının alınmasıdır.

Senet karşılığı krediler, ödeme vadesi gelmemiş senetlerin rehin cirosu ile teminat olarak alınması karşılığında açılan borçlu cari hesap şeklinde kullanılan kredilerdir.

Senet karşılığı kredi kullanımında, banka kredi ödemelerini teminat olarak gösterilen senetlerin belli bir yüzdesi üzerinden yapar. Yani kullandığı kredinin miktarından belli bir oran daha fazla teminat senedi alır. Bu orana marj denir. Bunun nedeni senetlerin zamanında ödenip ödenmeyeceğinin belirsiz olmasıdır.¹⁴

Teminata alınacak senetlerde dikkat edilmesi gerekli hususlar şunlardır;

- Kanuni şekil şartları tam olmalıdır,
- Büyük montanlı senetlerin borçlularının istihbaratı yapılmalıdır,
- Kullanılan kredinin belli bir marj oranı kadar fazlasıyla alınmalıdır,
- Ticari ünvanlar tam olarak yazılmış olmalıdır,
- Senetler temsilci sıfatı veya vekaleten imzalandı ise, imza sahibi yetkili olmalıdır,
- Ciro zinciri düzgün olmalıdır,
- İlk ciro lehdar, son ciro müşteri tarafından yapılmış olmalıdır,
- Rehin (teminat) cirosu ile alınmalıdır,

¹⁴ AKÇELİK, a.g.e., s.s. 41-45.

- Senetlerin vade ve bedeli üzerinde oynama olmamalıdır,
- Gerçek ticari ilişkiye dayanmalıdır,
- Protestolu olarak alınmalı ve pulları tam olmalıdır.¹⁵

Senetlerin ödenmesinde, ödemenin yapılabilmesi için hamil tarafından senedin borçluya ibrazı gerekmektedir. TTK senedin üzerinde belirtilen ödeme yerinde borçluya ibraz edileceğini ve ibraz yükümlülüğünün borçluya ihbarname gönderilmesi suretiyle yerine getirileceğini kabul etmektedir. Senet borçlularına ihbarın, hamil bankalar tarafından yapılması gerekmektedir.

Spot krediler; uygulanacak faiz oranı ve vadesi, kredinin kullandırıldığı tarihteki piyasa koşullarına göre saptanan, firmanın kısa süreli fon gereksinimlerini karşılamaya yönelik nakit kredilerdir.

Genel olarak spot kredilerin kullandırım amaçlarını, sektörlerinde güçlü, büyük montanlı kredi kullanan, fiyata duyarlı ve kısa vadeli kredi kullanımları süreklilik gösteren firmaların banka ile çalışmalarını sağlamak, atıl fonlara aktivite kazandırıp bu fonların karlılık ve verimliliklerini yükseltmek, bankanın işlem hacmini genişletmek vb. sayılabilir.

Spot krediler borçlu cari hesap şeklinde açılmasına karşın borçlu cari hesap şeklinde kullandırılmamaktadır. Borçlu cari hesabın vadesi içinde bir tarihe denk gelecek şekilde spot kredinin vadesi oluşturulmaktadır. Dolayısı ile kredinin kapatılması borçlu cari hesabın açık olduğu dönem içine denk gelmektedir.

Bu tür kredilerde fiyatlandırma, yani uygulanan faiz oranı, kredinin vadesinde anapara ve faiz olarak defaten ödenmesi, bankanın kullandığı fonun dönüş tarihini bilmesi gibi nedenler dolayısıyla diğer kısa vadeli kredilere göre daha düşüktür. Kredinin açılışında banka ve kredi lehdarı arasında kredi vadesinin (geri ödeme gününün), faiz oranının ve (uygulanacak ise) komisyonun açık olarak belirlenmesi gerekir.

Spot kredinin teminatına çek ve senet alınması durumunda, bu teminatların vadelerinin kredi vadesine denk gelmesine özen göstermek gerekir. Teminata alınan çek ve senetlerin vadesinin spot kredi vadesinden önceye denk gelmesi durumunda, tahsil edilen bedellere bloke konulmak ve vade sonuna denk blokede tutmak gerekir.

¹⁵ Öztin AKGÜÇ, **Bankalar Kanunu**, İstanbul: TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, Şubat 1998, s. 24.

Emtia üzerine kredi işlemi ise rehinli bir kredi türüdür. Rehin alınacak mallar ticari, sınai ve zirai ürünler olup emtianın rehni menkul rehni hükümleri içinde yapılır. Rehin alınan emtianın depolanabilir, saklanabilir, ve satılabilir mallar olmasına özen gösterilmelidir.

Bu kredi genel olarak, aynı tür emtianın ticareti ile uzun zaman uğraşmış, spekülatif alış satış yapmayan, taahhütlerine bağlı ve basiretli firmalara kullandırılır.

Uzman bir eksper tarafından rehin alınacak emtianın değeri belirlendikten sonra, emtia ile ilgili noter onaylı bir “Emtia Rehin Bordrosu” düzenlenir. Rehin alınacak emtianın;

- Kolay bozulabilir olmaması,
- Ticari, sınai ve zirai değerini uzun süre koruyabilmesi,
- Piyasa kabiliyetinin yüksek olması,
- Depolama ve saklama kolaylığının bulunması,
- Başkasına satılmış veya hacizli olmaması gerekir.

Rehin alınan emtia, bankaya ait depolarda, müşteriye ait depolarda, üçüncü şahıslardan kiralanacak depolarda saklanabilir veya yeddiemine tevdi ve teslim edilir. Yeddieminin, rehin veren ile hiç bir ticari ve kişisel ilişkisi olmayan, işlemlerinde uzman ve piyasada saygın kişilerden olması gerekir.

Emtia rehnini temsil eden belge “Makbuz Senedi”dir.

Makbuz senedinde bulunması gereken unsurlar aşağıdaki gibidir.

- Malı teslim edenin adı, soyadı, ticari ünvanı, işi ve ikametgahı,
- Rehinli malların teslim edildiği yerin ticari ünvanı ve adresi,
- Rehin senedinin kimin namına ve emrine düzenlendiği,
- Emtianın cinsi, miktarı, rakamsal tutarı, değeri vb.,
- Rehin alanların imzası.

Tahvil ve hisse senedi karşılığı kullandırılan krediler ise, hisse senetleri ve tahvillerin terhini karşılığında kullandırılır. Terhin edilen hisse senedi ve tahvillerin borsa değerleri kullandırılacak krediye esas teşkil eder. Kredinin teminatına alınan hisse senedi ve tahvillerin borsaya kote edilmiş olması gerekir.

Bu tür krediler moralitesi yüksek kişilere kullandırılmalı, gerek kredi kullanan gerekse kredinin teminatı olan hisse senetlerinin ve tahvillerin piyasa trendleri iyi izlenmelidir. Bu tür teminat ile kredi kullandırılacak olan kişilerin hisse senetlerini

tasarruf amacıyla satın alıyor olmaları ve işlerinin tamamını spekülatif borsa alım satımlarının oluşturmaması gerekir.

Borsada faaliyet gösteren aracı kurumlara, emanete aldıkları hisse senetleri karşılığında kredi kullandırılmamaktadır.

Borsa' ya kote edilmiş hisse senetlerinin güvenceye alınmasında senetlerin piyasa değerlerinin nominal değerlerinin altına inmesi durumunda, güvence açığının oluşmasına fırsat verilmemeli, bunu önlemek için ek teminat alınmalıdır.

Rehinli hisse senetlerinin mülkiyet hakkından doğan bedelli/bedelsiz rüçhan hakkı kullanımı, temettü ve kar paylarının alınması, oy hakkının kullanılması gibi konular, krediyi kullandıran banka tarafından yakından izlenmelidir.

Karşılığında kredi kullanılacak hisse senedi ve tahvillerin aşağıdaki özellikleri taşınması beklenir:

- Hamiline yazılı olması,
- Nama yazılı olması durumunda, bu menkul değerlerin rehin edilmesine ilişkin kaydın, ait buldukları şirket ve kuruluşların hisse senedi ve tahvil defterine kaydedilmiş ve bunun bankaya bildirilmiş olması,
- Kredinin teminatını oluşturan hisse senetleri, bankaya kredi kullanan firmanın temsil ve ilzama yetkili kişilerinin imzaladığı "Menkul Kıymet Rehin Makbuzu" düzenlemesi yolu ile tevdi edilir. Bu makbuz üzerinde, hisse senedine ilişkin tür, tarih, küpür, seri numaraları, adedi, kuponu, toplam nominal değeri gibi bilgilerin tamamının yer alması,
- Henüz vadesi gelmemiş faiz ve temettü kuponlarının tam bulunması ve eksikliği olmaması,
- Tahvillerin itfa edilmemiş olması,
- Bu menkul değerler üzerinde mahkemece konmuş bir ödeme yasağının bulunmaması,

Riskin kapatılmasından sonra, hisse senetleri ve tahvillerin firmaya iadesinde, Menkul Kıymet Rehin makbuzuna ibra imzası alınmalıdır.

Hazine bonusu karşılığı kredi, Maliye Bakanlığı tarafından çıkartılan, iç borçlanma senetlerinin teminata alınması suretiyle kullandırılan kredidir. Maliye Bakanlığı tarafından çıkartılan uzun vadeli iç borçlanma senetleri tahvil, kısa vadeli ise hazine bonosudur. Hazine bonoları kuponsuz olup, iskonto esaslarına göre ihraç edilirler.

Hisse senedi ve tahvillerin rehninde olduğu gibi hazine bonolarının da “Menkul kıymet rehin sözleşmesi” ile teminata alınması gerekir. Eğer rehin alınacak olan hazine bonoları ve/veya tahviller kredi borçlusuna değil de üçüncü bir şahsa ait ise, bu durumda genel kredi taahhütnamesine bu üçüncü şahsın kefalet imzasının alınması ve sözleşmenin noter onayından geçirilmesi gerekmektedir.

Hazine bonolarının teminat değerinin saptanmasında aşağıdaki formül kullanılır:

V = Peşin Değer

C = Hazine bonosunun vade sonu değeri

n = Hazine bonosunun vadesine kadar kalan gün sayısı

t = Krediyeye uygulanacak faiz oranı

$$V = \frac{36.000 \times C}{(36.000 + (n \times t))}$$

Nakit mevduat ve döviz tevdiat hesabı karşılığı kredi, teminatı YTL veya yabancı para cinsinden olan, krediyeye kullandıran banka nezdinde, mevduat olan kredilerdir. Genellikle vadeli mevduat sahiplerinin, mevduatlarının vade sonu gelmeden nakde ihtiyaç duymaları durumunda kullanılırlar.

Krediyeye kullandırırken alınacak mevduat rehninin belli bir marj oranı uygulanarak alınması ve kredinin ana para, faiz ve diğer masraflarını karşılmasına özen gösterilir. Krediyeye üçüncü bir şahsa ait YTL mevduat ve / veya DTH rehni alınması durumunda, düzenlenecek taahhütname ve sözleşmelerin hüküm ifade edebilmesi için mutlaka noter onayından geçirilmesi gerekmektedir.

Altın karşılığı kredi, borçlu cari hesap şeklinde çalışan bu krediler külçe, basılı veya ziyet altının rehni karşılığında kullanılırlar.

Alacağın temlik karşılığı kredi, kredi lehdarının üçüncü kişilerden olan alacağını bankaya temlik etmesi karşılığında kullanılan kredidir.

Ticari işletme rehni karşılığı kredi, ticaret veya esnaf ve sanatkarlar siciline kayıtlı bir ticari işletme üzerine tesis edilecek olan işletme rehni teminat alınarak kullanılırlar.

İpotek karşılığı krediler, bir gayrimenkulun bankaya ipotek ettirilmesi koşulu ile verilen kredilerdir. Bu gayrimenkul kredi lehdarına veya üçüncü bir şahsa ait olabilir.¹⁶

¹⁶ AKÇELİK, a.g.e., s.s. 46-62.

Gayrinakdi kredilerde bankanın ödünç olarak verdiği, para değil, kendi saygınlığıdır. Banka taahhüt edilen bir işin zamanında ve eksiksiz olarak yapılması veya bir borcun geri ödenmesi gibi konularda garanti verir. Borç ödenmez veya iş gerekli şartlarda yapılmazsa banka, alacaklının veya işi yaptırmanın uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlü olur.¹⁷

Gayrinakdi kredi deyince akla ilk gelen teminat mektuplarıdır. Teminat mektupları, gerçek ve/veya tüzel kişilerin lehine bir taahhüdün yerine getirilmesi, bir borcun ödenmesi ya da bir malın teslimi gibi konularda muhatap kuruluşa hitaben verilen ve mektup konusu yüklenimin yerine getirilmemesi durumunda mektup tutarının kayıtsız şartsız ödenmesi taahhütlerini içeren garanti belgeleri olarak tanımlanabilir.¹⁸

Diğer gayrinakdi kredi türleri ise genel olarak; harici garanti, akreditif ve kabul kredisi şeklinde sayılabilir.

1.4.2. Vade Açısından

Vade açısından kredileri üçe ayırarak incelemek mümkündür. Kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli krediler.

Kısa vadeli kredileri;

- Borçlu cari hesap şeklinde açılan krediler,
- İskonto iştirah kredileri,
- Döviz ve prefinansman kredileri,
- İhracat kredileri¹⁹

şeklinde sınıflamak mümkündür.

Kısa vadeli krediler vadeleri en fazla 1 yıla kadar olan kredilerdir. İşletme sermayesi ihtiyacının karşılanmasında kullanılırlar.

Orta vadeli krediler ise vadeleri 1-5 yıl arasında olan kredilerdir. Yatırım ve işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak üzere kullanılırlar.

Uzun vadeli krediler, vadeleri 5 yıldan uzun olan kredilerdir. Yatırımların finansmanında kullanılırlar.

¹⁷ AKÇELİK, a.g.e., s. 4.

¹⁸ Burçin AKÇELİK, **Teminat Mektupları**, İstanbul: Esbank Eğitim Yayınları, No: 20, Eylül 1997, s. 1.

¹⁹ Belkıs SEVAL, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Yayın No:11, 1990, s. 74.

1.4.3. Kaynak Açısından

Kredileri kaynak açısından ayırırken ikili bir ayırım yapılabilir; Banka kaynaklı krediler ve banka dışı kaynaklı krediler.

Banka kaynaklı krediler, bankanın kendi kaynağından (ödenmiş sermaye, yedek akçeler) kullandığı kredilerdir.

Banka dışı kaynaklı krediler, kaynağı banka dışında olup, kullanımına aracılık edilen kredilerdir. TCMB, Eximbank, Dünya Bankası vb. kaynaklı krediler örnek olarak sayılabilir.

1.4.4. Teminat Açısından

Teminat açısından kredileri teminatl ve teminatsız krediler olarak ayırmak mümkündür.

Teminatsız krediler, güvence olarak yalnızca kredilendirilen kişinin imzası alınarak kullanılan kredilerdir. Bunun dışında nakit veya gayrinakit hiçbir teminat alınmaz. Açık krediler, tek imzalı teminat mektupları vb. şeklinde kullanılırlar.

Teminatl krediler, güvence olarak kredinin teminatına müşterinin imzasının yanısıra başka şahsi ve maddi kefaletlerinde alındığı kredilerdir. Banka bu teminatlar ile kredinin geri ödenmemesi durumunda paranın geri dönüşünü sağlar.

1.4.5. İzin Açısından

İzin açısından kredileri şube yetkisinde krediler ve otorize krediler diye ayırabiliriz..

Şube yetkisinde krediler, bankaların genel müdürlükleri tarafından şubelere tanınan yetki limitleri içinde, şube yönetiminin insiyatifi içinde açılan ve kullanılan kredilerdir.

Otorize krediler, şube yetkisinde açılmayan, tutarına göre Krediler Müdürlüğü, Genel Müdürlük, Kredi Komitesi veya Yönetim Kurulu' nun onayını gerektiren kredilerdir.

1.4.6. Para Birimi Açısından

Para birimi açısından kredileri Yeni Türk Lirası krediler ve döviz kredileri ayırımına tabi tutmak mümkündür.

YTL krediler, kredilendirilen müşteriye YTL olarak ödenen, geri ödemesi de YTL olarak yapılan kredilerdir.

Döviz kredileri, kredilendirilen müşteriye YTL ve / veya döviz olarak ödemesi yapılan, geri ödemesi döviz üzerinden izlenen ancak, YTL veya döviz olarak geri ödenebilen kredilerdir.

1.4.7. Sektör veya İş Konusu Açısından

Sektör veya iş konusu açısından kredilerde yedi alt başlık halinde ayırım yapmak mümkündür. Bunlar; ticari krediler, sanayi kredileri, turizm kredileri, ihracat kredileri, ithalat kredileri, tarım kredileri ve tüketici kredileridir.

Ticari krediler, faaliyet konularını sürdürmeleri için gerçek veya tüzel kişilerin işletme kredisi türünde kullandıkları kredilerdir.

Sanayi kredileri, üretim sektöründe, genellikle yatırımların finansmanında kullanılan kredilerdir.

Turizm kredileri, turizm sektöründe turizm yatırımlarının finansmanında kullanılan kredilerdir.

İhracat kredileri, ihracatın finansmanında döviz veya YTL olarak kullanılan kredilerdir.

İthalat kredileri, ithalat işlemlerinin finansmanında nakit veya gayrinakit olarak kullanılan kredilerdir.

Tarım kredileri, tarım ürünlerinin finansmanında kullanılan kredilerdir.

Tüketici kredileri, gerçek kişilerin arızı nakit gereksinimlerini karşılamak üzere kullanılan kredilerdir.²⁰

1.5. KREDİLENDİRME SÜRECİ

Kredilendirme süreci firma ile yapılacak görüşmeyle başlar. Görüşme talebi firmadan gelebileceği gibi, güncel rekabet koşulları altında, genellikle pazarlama faaliyetleri doğrultusunda bankalarca alanlarında uzman olarak yetiştirilen pazarlamacılarca da gerçekleştirilebilir. İlk görüşme firmaya karşı herhangi bir taahhüde

²⁰ AKÇELİK, **Nakit Krediler**, s.s. 4-7.

girilmeksizin, firmayı tanımaya ve ihtiyacı olan bankacılık hizmetlerini tespite yönelik olarak yapılır.

Firma ile yapılan görüşme sonucunda;

- İlk kez kredi ilişkisine girilecek firmanın kredi değerliliğinin olup olmadığı ve / veya ne düzeyde olduğuna,
- Daha önce kredi ilişkisine girilmiş ancak, kredi limiti artırılması düşünülen firmaların, kredi değerliliğinin buna uygun olup olmadığına,
- Kredi ilişkisi sürdürülen firmaların, kredi değerliliğinde olumsuz yönde bir değişiklik olup olmadığına

yönelik istihbarat ve mali tahlillerin yapılması gerekir.²¹

Banka risk yönetimi, kredi tahsis ederken üstleneceği risk ile sağlayacağı pazar payı ve getiri arasında bir denge kurmalıdır. Aksi takdirde bankanın üstleneceği kredi riski ile sağlamayı umduğu getiri arasında dengesizlik olacak, verdiği krediler sorunlu hale gelecektir. Sorunlu hale gelen bir kredinin ise bankaya maliyetini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sorunlu kredilere tahsis edilen fonlar daha yüksek getirili alternatif alanlara yönlendirilememiş olur,
- Sorunlu krediler daha yakın ilgi ve takibi gerektireceğinden, daha yüksek idari giderlere yol açar,
- Yöneticilerin zamanlarını daha verimli alanlarda kullanmasını engeller,
- Hukuk takip kadrosunun artırılması gerekeceğinden daha yüksek düzeyde hukuki giderlerin yapılmasına neden olur,
- Düşük getiri ve sınırlı büyüme, çalışanların moralini de olumsuz etkileyerek çalışma performansını düşürür,
- Bankanın piyasadaki imajını zedeler, bu da bankanın büyümesini ve gelişmesini olumsuz etkiler.²²

²¹ Esbank Organizasyon ve Sistem Geliştirme Müdürlüğü, **Krediler El Kitabı**, İstanbul: 1998, No: 79, s. KR/01/G8.

²² Mustafa AKTAŞ, **Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Araçları-Çözümleri**, İstanbul: TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 4-6 Aralık 2000, s. 24.

1.6. KREDİLENDİRME PRENSİPLERİ

Bankalar ve kredi kurumları kredi verecekleri, kredi isteğinde bulunan veya müşteri olabilecek firmalar hakkında bilgi toplarlar. Bu bilgi toplama işlemini 3 başlık altında toplayabiliriz:

-Şahsi durumla ilgili: Karakter ve kapasite,

-Mali durumla ilgili: Kapital ve kazanç,

-Diğer: Kefil

5 c (character, capacity, capital, condition, colleteral) kuralı olarak da bilinen bu prensipleri, birbirinden bağımsız düşünmeden, bir bütün halinde değerlendirmek gerekir. Literatürde, bankaların sağlıklı kredi vermelerini sağlayacak prensipler **5c** kuralı gibi çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Bunlardan biri de **Campari** kuralı olarak adlandırılır:

Character (karakter)

Ability (kabiliyet)

Means (varlık)

Purpose (amaç)

Amount (miktar)

Repayment (geri ödeme)

Insurance (kefalet-sigorta)²³

Biz burada **5c** kuralı olarak bilinen kurala değineceğiz.

Karakter; işletmenin sahip ve yöneticilerinin iş ahlakı, bilgi ve becerileri, çevre ile ilişkileri olarak değerlendirilebilir.

Karakter (ödeme isteği); borçlunun itibarı, ödeme ahlakı ve ödeme alışkanlığını göstermektedir. Pek çok bankacı kredilendirme işleminin başarılı olabilmesindeki en önemli etkenin borçlananın, açıklık, dürüstlük ve iyi niyetine önem vermek gerektiği konusunda birleşirler. Zira bankayı yanlış yönlendirmeyi amaçlayan bir müşterinin, kredinin riskini analiz etmekle yükümlü banka görevlisini yanlış bilgilendirme sonucu yanıtlanması ve böylece krediyi alması olanaklıdır.²⁴

Bu sebeptendir ki kredi verilecek kişinin karakteri en az diğer prensipler kadar önemlidir. Kredi verilen şahıs maddi olarak krediyi geri ödeme gücüne sahip olabilir

²³ Brian COYLE, **Corporate Credit Analysis**, Chicago: Glenlake, 2000, s. 3.

²⁴ Güler ARAS, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, İstanbul: SPK Yayınları No:30, Şubat 1996, s. 50.

ancak bunu ödeme niyeti olmazsa ödeme gücünün olması çok fazla bir anlam ifade etmeyecek ve kredinin geri dönüşünü tehlikeye düşürecektir.

Kapasite, krediyi kullanan şahıs ya da firmaların ödeme gücünü gösterir. Kapasite analizi yaparken kullanılan kredinin süresi yapılacak analizde dikkat edilmesi gereken noktaları farklılaştıracaktır. Uzun vadeli kredilerde, müşterinin anapara ve faizi ödeyebilme potansiyeli önemlidir. Fonlar bu durumda sabit varlıklara yatırılarak, yatırımlar sonucunda elde edilen gelirlerle kredi borcu ödenecektir. Kısa süreli kredilerde ise, temel ağırlık noktasını, likidite yoğunluğu oluşturmaktadır. Sözelimi; ödünç alınan kısa dönem kredilerin geri ödenmesi için stokların satılması planlanabilir. Bu durumda, kapasite analizinin temel amacı, nakit yaratma potansiyelidir. Ayrıca proforma analizleri ve oran analizleri de yararlanılabilecek araçlardır.²⁵

Kapital diğer bir deyişle sermaye kredi kullanılan müşterinin, bu krediyi geri ödeme gücünün olup olmadığını gösteren unsurlardan biridir. Sermaye müşterinin finansal yönden değerini ifade eder ve genellikle net değer (Toplam Varlıklar – Toplam Yükümlülükler) ile ölçülür.²⁶

Kefil, diğer bir deyişle teminat, kullanılan kredinin geri ödenmesindeki en önemli güvencelerden biridir. Teminatın ne kadar güvenilir olduğu kullanılacak kredinin şartlarını da etkileyecektir. Teminatın ne kadar güvenilir olduğu ve nakte dönüşme kolaylığı kredi faiz oranını etkiler. Teminatın firmaya bağlı riskini ortadan kaldırmak için de firma faaliyetleri ile ilgili olmayan varlıkların teminat kapsamına alınması avantaj sağlar.²⁷

Kredi verilecek müşterinin finansal gücünün yanı sıra, müşterinin faaliyet gösterdiği sektörün ve hatta ülkedeki genel ekonomik koşulların durumu da çok önemlidir. Bu sebeple iyi bir bankacı kredi kullanırken sadece müşterinin durumunu değil sektörün ve ülkenin durumunu da iyi analiz etmelidir.

1.7. KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şüphesiz ki her kredi talep edene kredi vermek mümkün olmayacağı gibi, her iş için de kredi vermek mümkün değildir. Sınırlı kaynakları etkin şekilde dağıtabilmek ve

²⁵ ARAS, a.g.e., s. 51.

²⁶ ARAS, a.g.e., s. 53.

²⁷ ARAS, a.g.e., s. 52.

maksimum faydayı elde edebilmek için çeşitli alternatifler arasından seçim yapmak gerekir. Bu sebeple kredi talep eden kişi ve kurumların değerlendirilmesi ve doğru analiz edilmesi şarttır. Fon yaratamayan, zarardaki bir firmaya veya borç ödemek amacıyla kredi talep eden kişi ve kurumlara ya da iş dışı kaynak ihtiyacı için kredi talep edenlere kredi vermenin pek de akılcı olmadığı bir gerçektir. Bu sebeplerden ötürü iyi bir bankacının ya da bir kredi kuruluşunda çalışan uzmanın aynı zamanda iyi bir istihbaratçı da olması gerekir.

Örneğin bankadan borç isteyen bir işletmeye bu borcun verilip verilmemesi kararı, banka ile işletme arasında geçmiş senelerdeki ilişkilere, işletmenin finansal raporlarında yansıyan finansal yapısına ve diğer etkenlere bağlı olacaktır. Amaçlara uygun ve tutarlı karar verebilmek için, karar işleminde yararlanılan bilgilerin geçerli ve güvenilir olması gerekir.²⁸

Genel inanın aksine kredi talep eden kişinin ödeme kapasitesinin yanında bir takım araştırmalara daha ihtiyaç vardır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Müşteri gerçekten borçlanma ihtiyacı içinde mi?
- Gayrimenkulu var mı?
- Geliri ne kadar?
- Günlük işlerde kendisine yardımcı olacak kaç kişi var?
- Geri ödemeyi yapabilir mi?²⁹

Aslında yukarıda sorulan sorular bir tek amaca hizmet etmektedir, o da kredi taleplerinin doğru değerlendirilebilmesi için doğru istihbarat yapabilmektir.

1.7.1. İstihbarat

Kredi taleplerinin değerlendirilmesi sürecinin ilk aşamasını müşteri hakkında bilgi toplama faaliyeti yani istihbarat faaliyeti oluşturur.

1.7.1.1. Tanımı ve Kapsamı

İstihbarat; kredi isteğinde bulunan veya müşteri olabilecek firmaların ticari, mali, şahsi durumu ile borç ödeme gücünü belirlemek amacıyla çeşitli ve inanılır kaynaklardan bilgi toplama ve bu bilgileri belirli bir sistem dahilinde değerlendirme işlemidir.

²⁸ Ersin GÜREDİN, **Denetim**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1999, s. 4.

²⁹ John COLESHAW, **Credit Analysis**, England: Cambridge, Woodhead – Faulkner Ltd. Pbl., 1989, s. 1.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere istihbaratın kapsamını;

- şahsi durumla ilgili,
- mali durumla ilgili,
- diğer, şeklinde genişletmek mümkündür.

İstihbaratın amacı kredinin risk unsurunu en düşük düzeye indirmektir. Bunun için kredi verilecek müşteriyi ve sektörü yakından tanımak, ekonominin genel durumunu dikkate alarak bankanın olanaklarını ve politikasını belirlemek gerekir.³⁰

1.7.1.2. Kaynakları

İstihbarat kaynaklarını üç temel başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

I- Resmi Kaynaklar:

- Ticaret sicili kayıtları ve ticaret sicili gazetesi
- Esnaf ve küçük sanatkarlar sicili
- Gemi sicili
- Vergi dairesi
- Tapu kayıtları
- Trafik kayıtları
- Mahkemeler, icra-iflas daireleri
- Kanun, kararname, tebliğ ve sirkülerler
- S.S.K kayıtları
- Diğer kamu kuruluşları
- TCMB kayıtları

II- Yarı Resmi Kaynaklar:

- Noterler
- Meslek odaları
- Mesleki birlikler, demekler
- Borsalar
- Bankalar

³⁰ Mustafa AKTAŞ, **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Finansal Analiz**, Ankara: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 9-11 Ekim 2000, s. 9.

III- Özel Kaynaklar:

- Firmanın mali durum tabloları
- Firmanın banka ile olan ilişki ve işlemleri
- Firma ile karşılıklı görüşme
- Piyasa araştırmaları
- Diğer kaynaklar³¹

1.7.2. İstihbarat İlkeleri

İstihbarat çalışmasının bir takım ilkeleri vardır. Bunlar; gizlilik, tarafsızlık ve sürekliliktir.

1.7.2.1. Gizlilik

Kredi kuruluşları kredi verecekleri firmalarla ilgili çeşitli bilgiler edinirler. Kredi ilişkisine girilsin ya da girilmesin bu bilgilerin gizliliği çok önemlidir. Elde edilen bilgilerin üçüncü kişi ve kurumlara aktarılmaması prensibi yasalarla da güvence altına alınmıştır. Ancak bu demek değildir ki elde edilen bilgiler hiç kimseye veyahut hiçbir kuruma verilemez. Talep edilmesi halinde;

- Mahkemelere, icra ve iflas dairelerine,
- Bankalar yeminli murakıplarına,
- Maliye müfettişleri ile hesap uzmanlarına,
- Vergi dairelerine,
- Kambiyo murakabe mercilerine,
- T.C. Merkez Bankasına,
- İflas masasına verilebilir.

Ancak yukarıda sayılan mercilere bütün bilgilerin aktarılması zorunlu değildir. Kanunlar bu mercilerin isteyecekleri bilgilerin sınırlarını çizmişlerdir.³²

³¹ AKTAŞ, **Kredi Taleplerinin...**, s. 16.

³² Esbank T.A.Ő. Pazarlama Bölüm Başkanlığı, **Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği**, İstanbul: 1994, No:8, s. 3.

1.7.2.2. Tarafsızlık

İncelemeyi yapacak kredi uzmanı, kişisel önyargılardan uzak tamamen objektif bir değerlendirme yapmalıdır. Topladığı verileri, elde ettiği her tür bilgiyi doğrulamalı, doğrulayamadığı bilgilere fazla önem vermemelidir. Tarafsızca yapılmayan bir değerlendirmenin ya krediyi veren kurum ya da alan işletme aleyhine sonuçlar doğurabileceği bir gerçektir.³³

1.7.2.3. Süreklilik

Belli bir dönemde yapılan inceleme, işletmenin dönemsel durumunu ortaya koyar. Halbuki kredinin, kullanıldıktan sonra da takip edilmesi gerekir. Kredinin vadesinde geri ödeninceye kadar oluşabilecek risklerin göz önünde tutulması gerekir. Verilen krediler amacına uygun kullanılıyor mu? Protestolu senet var mı? Teminatlarda bir açıklık var mı? gibi her türlü yolla incelemenin sürekliliği sağlanmalıdır.³⁴

1.7.3. İstihbarat Türleri

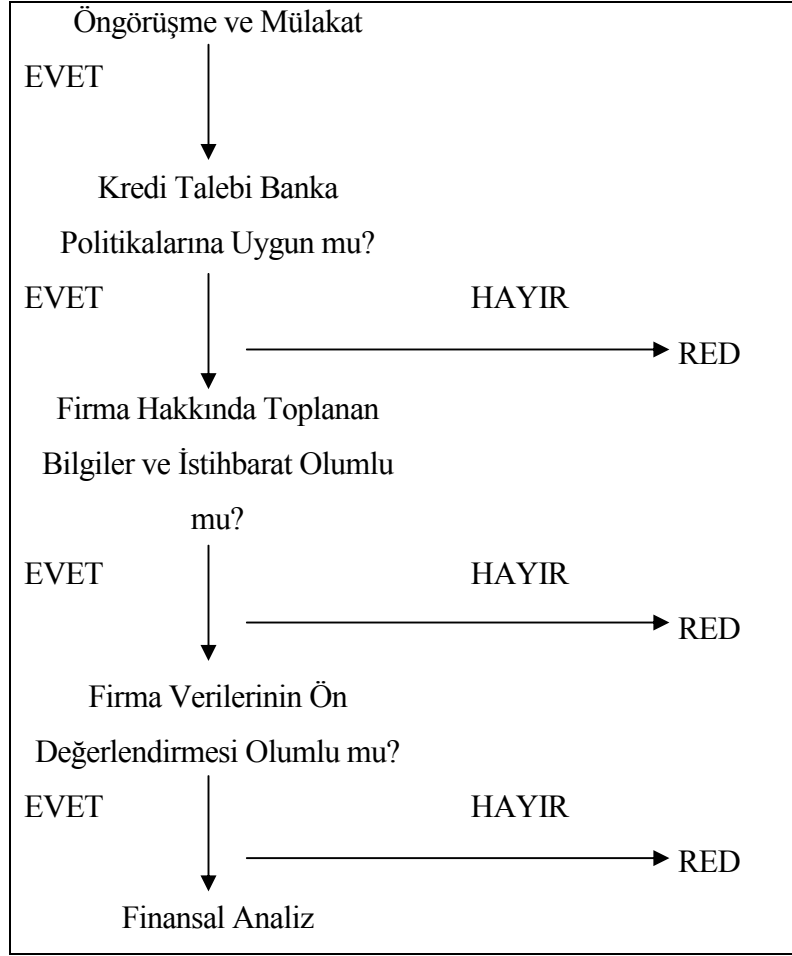
Kredi kararı eliminasyon sürecinin bir sonucudur. Bu süreç kredi yöneticisine kabul edilemeyecek bir talebi en kısa sürede elimine etmesi olanağını verir. Süreç kredi mülakatı ile başlar. Bu aşamada talep kredi yöneticisine ulaşmış, kredinin amacı belli olmuş ve veriler alınmıştır. Kredi yöneticisi kredi talebinin bankanın kredi politikaları ile uyumlu ve kredi kriterlerini karşılar özellikte olduğuna karar verirse sürece devam edilir. İlk engeli aşan talep için ikinci aşama firma yöneticileri, firma ve sektör hakkında bilgi toplanması aşamasıdır. Borçlunun çevresindeki ünü, karakteri ve geçmişteki deneyimleri hakkında referans olabilecek bilgi kaynakları taranır ve firmanın içinde bulunduğu sektördeki yeri ve sektörün istikrarlılık derecesi araştırılır. Bu istihbarat esnasında karşılaşılan olumsuz faktörler kredinin bu aşamada reddedilmesine olanak sağlar. Firmanın finansal verileri karaktere yönelik istihbarat sırasında veya daha sonra toplanmış olur. Verilerin kısa bir değerlendirmesi kredinin geri çevrilmesine neden olacak önemli bir zayıflığı ortaya çıkarmazsa daha ayrıntılı finansal analiz yapmak üzere talebin incelenmesine devam edilir.³⁵

³³ Esbank T.A.Ş. Pazarlama Bölüm Başkanlığı, a.g.e., s. 3

³⁴ Esbank T.A.Ş. Pazarlama Bölüm Başkanlığı, a.g.e., s. 4.

³⁵ SEVAL, a.g.e., s. 119.

Şekil-1: Kredilendirmede Eliminasyon Süreci

Kaynak: Belkis SEVAL, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Yayın No:11, 1990, s. 120.

1.7.3.1. Kalitatif İstihbarat

Kalitatif istihbarat ilk kredi mülakatını, onu takip eden karakter araştırmasını ve sektör incelemesini içerir. Bu aşamada müşterinin karlı bir işletmeyi yönetme gücü yanında sattığı malın pazar içindeki durumu hakkında da fikir edinmeye çalışılır.

1.7.3.1.1. Mülakat

Kredilendirme süreci mülakat olarak adlandıracağımız ilk ön görüşme ile başlar. Mülakat eliminasyon sürecinin birinci aşamasıdır. Kredi yöneticisi mülakat sonucunda kredi talebinin değerlendirilmesine yönelik daha ayrıntılı analiz yapıp yapmama kararı verir. Her kredi mülakatında aşağıda örnekleri verilen sorulara yer verilmelidir.

- Müşteri hakkında bilgi:

- Müşterinin resmi ünvanı ve kuruluşun hukuki yapısı nedir?
 - Müşterinin iş kolundaki deneyimi nedir?
 - Satılan veya üretilen ürünler nelerdir?
 - Müşterinin sektör içindeki yeri nedir?
 - Firmanın sahipleri ve yöneticileri kimlerdir?
 - Firma karlı mıdır?
 - Sermayesi yeterli midir?
- Kredinin amacı:
- Kredi nerelerde ve ne amaçla kullanılacaktır?
 - Bu amaç banka politikalarıyla uyumlu mudur?
- Müşterinin borcu geri ödeme kapasitesi:
- Müşteri belirli bir geri ödeme kaynağı gösterebilmekte midir? Bu kaynağın temin edilmesi mantıklı varsayımlara dayanmakta mıdır?
 - Birincil geri ödeme kaynağı yeterli olmazsa, ikincil geri ödeme kaynağı var mıdır?
 - Kefil olabilecek kişiler var mıdır?
 - Varsa müşteriyle yakınlık ve ilişki derecesi nedir?
- Talep edilen miktar ve vadeye ilişkin ayrıntılı sorular:
- Talep edilen kredi miktarı nasıl belirlenmiştir?
 - Müşteri kredi ihtiyacını doğru tahmin edebilmiş midir?
 - İstenilen kredinin finanse edeceği varlığın paraya dönüşme hızı ile kredi vadesi uyumlu mudur?
 - Vade nasıl belirlenmiştir?
 - Vade müşterinin geri ödeme gücüne mi yoksa iyi bir finansal planlamaya bağlı olarak mı belirlenmiştir?
- Teminat:
- Teminata ne derecede güvenilebilir?

- Satılabilir ve kontrol edilebilir özelliği var mıdır?
 - Değeri dalgalanma gösterir mi?
 - Sigortalı mıdır?
 - Bozulabilir nitelikte midir?
- Müşterinin banka ile ilişkileri:
- Müşterinin halihazırdaki bankası kimdir?
 - Bu talep başka bankaya yapılmış mıdır?
 - Bu kredinin şirketin banka ile ilişkileri içindeki yeri nedir?
 - Müşteri neden bu bankaya gelmiştir?

Mülakatta elde edilen bilgileri gözden geçiren yönetici kredi talebi hakkında bilgi edinmiş ve kafasında analize devam edilip edilmeyeceği konusunda bir fikir oluşturmuştur. İstihbarata devam etme kararı verildiği takdirde bir dahaki görüşmeye kadar bilgi toplama çabasına yönelir. Müşteri bu bilgilerden bir kısmını kendisi temin eder. Ancak banka çok daha fazlasını kendisi bulmak zorundadır.³⁶

1.7.3.1.2. Müşterinin Karakterinin ve Yönetim Kapasitesinin Değerlendirilmesi

Bu aşamada müşterinin borcunu geri ödeme kapasitesini ve arzusunu ölçebilmek için çeşitli gruplardan bilgi toplanır.

a- Müşterinin karakterinin değerlendirilmesi için yapılan istihbarat:

Müşterinin karakteri kredi analizinde taviz verilemeyecek bir unsurdur. Karakter müşterinin dürüstlüğü ve borcunu geri ödeme konusunda ki istekliliğinin bir ölçüsü olarak değerlendirilmelidir. Olumlu karaktere sahip olan bir borçlu borcunu geri ödeyebilmek için elinden geleni yapacak ve bankası ile birlikte açıklık ilkeleri doğrultusunda çalışacaktır.

Öte yandan kredi müşterisi borçlarını geri ödeme konusunda yeterli derecede dürüst bir yaklaşıma sahip değilse alınan teminatlar ne denli güvenilir olursa olsun bankayı önemli sorunlarla karşı karşıya bırakabilir. Karakter konusunda bir

³⁶ SEVAL, a.g.e., s.s. 120-122.

değerlendirme yapmak kolay değildir. Kredi yöneticileri bu konuda borçlunun müşterilerine, kendisine mal satanlara, diğer borç verenlere ve rakiplerinin firma hakkındaki izlenimlerine yer vermek durumundadır. İyi tanınan ve bilinen bir firma için bu aşama kolaylıkla halledilebilmekte ancak müşterinin yeni bir şirket olması halinde iş zorlaşmaktadır. Bu durumda yerleşmiş yargılardan yararlanmak söz konusu olamayacağına göre müşteriyle ilişkisi olan diğer kişiler aranıp bunlardan bilgi toplamak gerekir.

Tablo-1: Müşteri Hakkında Bilgi Kaynakları

Müşteri Hakkında	Sektör Hakkında	TCMB Kaynakları
Diğer bankalar	Sanayi odaları	Risk santralizasyonu
Rakipler	Ticaret odaları	Protestolar
Mal satanlar	Meslek kuruluşları	Karşılıksız çekler
Müşteriler	Bankalar	
Ticaret sicil kayıtları	Sektördeki diğer firmaların yıllık faaliyet raporları	
Meslek kuruluşları		
Tapu kayıtları		
Noterler		
Vergi Daireleri		

Kaynak: Belkis SEVAL, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Yayın No:11, 1990, s. 123.

Müşterinin kredi karakterini değerleyebilmek için referans teşkil edebilecek kaynakların listesini çıkarmak gerekir. Referans grupları araştırılırken aşağıdaki kuralları gözden kaçırmamak yararlı olabilir.

- Bilgi kaynağının kredi değerliliğinin saptanması gerekir: Doğru kredi kararı verebilmek için çeşitli bilgi kaynaklarından elde edilen bilgilerin sağlam ve güvenilir olması, bunun içinde referans gruplarının kredi değerliliğinin belirlenmesi gerekir. Referans grupları içinde banka ile halihazırda ilişki

içinde olanlar hakkında daha kolay karar verilebilir ancak bu kişiler hiç tanınmıyorsa çeşitli meslek kuruluşlarından bilgi edinilebilir.

- Bilgi kaynağının kredi müşterisi (borçlu) ile ilişkisinin niteliğinin ve boyutlarının belirlenmesi gerekir: Edinilen bilgi bu ilişkinin niteliği ışığında değerlendirilmelidir. Örneğin borçluya mal satanlar borçlu hakkında olumsuz beyan vermekten çekinebilirler. Öte yandan borçludan mal alanların bu tür kaygıları olmayabilir.
- Borçlu ile ilişkili referans kaynakları bu ilişkilerinden ne derecede memnundurlar: Borçluya mal verenler paralarını zamanında alabiliyorlar mı? bunların borçluya açtıkları kredi miktarı ve vade nedir? gibi sorularla bu ilişki ortaya çıkarılabilir.
- Borçlunun müşterilerinin üretilen maldan veya sağlanan hizmetten duydukları memnuluk derecesi nedir: Tüketicilerle temasa geçilerek bu maldan ve sunulan hizmetten ve malın kalitesinden tatmin olup olmadıkları öğrenilebilir.
- Borçlu ile doğrudan çıkar ilişkisinde bulunan grupların irdelenmesi gerekir: Burada borcun ödenmesi ile doğrudan ilişkili olan grupların durumunu yakından incelemek gerekir. Örneğin güvenilirliği kuşkuyla olan bir kefilin ortaya çıkarılması veya şirketin bağlı bulunduğu ana kuruluşun çeşitli yollarla firmanın mal varlığına veya nakdine el koyma olasılığının ve alışkanlığının bulunması borcun geri ödenmesini tehlikeye sokabilir.

Bütün bu ilişkiler göz önüne alınarak toplanan ve bir araya getirilen bilgiler değerlendirildiğinde çeşitli kaynaklar arasında bir tutarlılık olması gerekir.

b- Müşterinin yönetim kapasitesinin değerlendirilmesi için yapılan istihbarat:

Müşterinin karakteri belirlendikten sonra deneyimi, işkolundaki uzmanlık derecesi ve yönetim gücü hakkında da bilgi edinmek ve bir yargıya varmak gerekir. Firma yönetimi uzun yıllar iş başında ise geçmiş yılların performansı değerlendirilerek, sektör içindeki konumunu ve ününü araştırarak bir kanıya varmak daha kolaydır. Ancak firmanın veya yönetimin yeni olması halinde analiz zorlaşmakta ve geçmişteki başka özelliklerin araştırılması gerekmektedir.

- Organizasyondaki özellikler:

Yönetimin başarılı olabilmesi için bazı standartların var olması gerekir. Bunlar;

- İç denetim mekanizmalarının varlığı: Yönetim şirketin maliyetleri, stokları, ticari alacakları, ticari borçları ve diğer hesapları izleyecek ve kontrol edebilecek bilgileri üreten bir sisteme sahip olmalıdır
- Üretilen mal veya servisin kalitesinin yüksek olması
- Açıklıkla tanımlanmış mantıklı hedeflerin ve bu hedeflere ulaşacak planların varlığı
- İşletmenin üretim pazarlama ve finans gibi temel fonksiyonlarını ifa edecek yönetim kalitesinin derinliği ve yeterliliği
- İyi tanımlanmış ve yapılandırılmış bir organizasyonun varlığı
- Yöneticinin iş ve sektör hakkında bilgisi
- Yöneticinin bu pozisyona gelebilmek için daha önceki dönemlerde sahip olduğu bilgi ve deneyim birikimi ve bu görevi için hazırlık derecesi
- Yöneticinin yönetimin, planlama ve finans fonksiyonlarına yatkınlığı.

Yukarıda sıralanan standartların araştırılması ve değerlendirilmesi ile işletmenin yöneticilerinin kapasitesi hakkında fikir sahibi olunabilir. Yönetici ile doğrudan görüşerek bu soruların bir kısmının cevabı daha rahat verilebilir.

- Üretim araçlarının ve fiziksel koşulların araştırılması:

İstihbaratı yapan kişi firmanın yönetildiği ve üretimin yapıldığı fiziksel mekanları mutlaka görmelidir. Tesislerin fiziksel koşulları ve genel organizasyon yapıları yönetimin işine ne kadar hakim olduğu konusunda iyi bir gösterge teşkil eder. Önemli görevleri ifa eden yöneticilerle toplantı yaparak bu konularda bilgi edinilebilir.

- Kişisel yatırımlar:

Firma sahiplerinin yatırımlarının niteliği araştırılarak bunların spekülasyon nitelikli mi toksa geçici olmayan, kalıcı, likidite ve büyüme açısından dengeli mi olduğu incelenmelidir. Firma sahiplerinin kredi verilmesi söz konusu olan işletmeye gerektiğinde sermaye enjekte edecek mali güçlerinin var olup olmadığı da araştırılmalıdır.

c-Ülkemizde kalitatif istihbarat kaynakları:

- Resmi ve yarı resmi kayıtlar ve belgeler

Bunlardan bazıları şunlardır:

- Ticaret sicil kayıtları

- Meslek kuruluşları
 - Tapu kayıtları
 - Vergi daireleri
 - Trafik kayıtları
 - Noterler
- TCMB kaynakları
- Risk santralizasyonu: Bankalar kredi müşterilerine açtıkları kredileri ve kullandırdıkları kredi miktarlarını TCMB' na bildirirler. TCMB bankalarca bildirilen cetvelleri birleştirerek tekrar bankalara gönderir. Bu cetvellerde işletmeye, tüm bankalarca açılan ve kullanılan krediler görülür. Bu uygulamaya bankacılık dilinde *memzuç risk cetvelleri* adı verilir. Bu cetvellerden müşterinin kredi karakteri hakkında bazı önemli ipuçları elde edilebilir. Örneğin; müşterinin kullandığı tüm krediler borç kapasitesi hakkında fikir edinilebilir. Eğer bu miktar varlıkları ve sermayesine oranla çok yüksekse işletme borç kapasitesini aşmıştır. Sonra kredilerdeki eğilimler izlenebilir. Müşteriye diğer bankalarca açılan kredilerin kapatılması söz konusu ise bunun nedenlerinin öğrenilmesi, eğer işletmenin mali yapısındaki bozulma diğer bankalarca tespit edilmiş ve bunun sonucunda kullanılan krediler tasfiye edilmişse bu uyarının değerlendirilmesi gerekir.
 - Protestolar: Gerek işletmelerin söz ve taahhütlerine bağlılıkları ve mali durumları hakkında bilgi vermeleri açısından, gerekse bankaların açtıkları kredilerin önemli bir bölümünün senet karşılığı kredi olmasından ötürü önemli istihbarat kaynaklarından biridir. Ülkemizde ödenmeyen senetler noterler tarafından protesto edilir. Bütün Türkiye' de noterler tarafından yapılan protestolar TCMB tarafından yayınlanmaktadır.
 - Karşılıksız çekler: TCMB çek kullanan müşterilerin karşılıksız çıkan çeklerini bankalara yayınlamaktadır. Kredi talep eden müşterinin çekleri

karşılıksız çıkıyorsa bu müşterinin karakterinden ve borcun geri ödeme konusunda istekliliğinden kuşku duymak gerekir.³⁷

1.7.3.1.3. Pazar ve Sektör Analizi

Pazar ve sektör hakkındaki bilgilerin pek çoğunu müşterinin pazar içindeki rekabet gücünü saptamak üzere yapılan istihbarat esnasında elde etmek mümkündür.

Bir işletmenin başarısı büyük ölçüde faaliyet gösterdiği pazara bağlı olabilir. Bu nedenle yöneticiler ürünleri için belirli bir pazar olduğunu, pazardaki yerlerini tanımlamaları gerektiğini ve pazardaki beklenen paylarının ne olacağını bankaya anlatmak ve bildirmek zorundadırlar.

- Pazarlama stratejisi: Kredi müşterisi firmanın pazarlama stratejisini ve bu stratejinin dayandığı varsayımları bankaya açıkça izah edebilmelidir. Pazarlama stratejisi, pazarlama politikalarına ve ürünün niteliğine bağlı olarak verilen hizmeti, ürünün kalitesini, fiyatını veya başka unsurları ön plana çıkarabilir. İyi organize edilmiş ve dikkatle planlanmış bir pazarlama stratejisinin varlığı şirketin iyi bir yönetime sahip olduğunun göstergesidir.

Firmanın bankaya sunduğu pazarlama planlarının varlığını doğrulayacak bilgiler yönetim tarafından bankaya verilmelidir. Bankacıya burada düşen görev kendisine sunulan bilgilerin doğruluğunu çeşitli kaynaklar aracılığıyla belgelemek olacaktır.

- Sektör: İşletmenin içinde faaliyet gösterdiği sektörün çoğu zaman kredi kararının verilmesinde etkileyici rolü vardır. Bazı bankalar belirli sektörlerle taşıdıkları risk derecesini fazla buldukları için kredi vermezler. Öte yandan bazı sektörlerde faaliyet gösteren şirketler sadece belirli hizmetleri sunan ve belirli tekniklere sahip olan bankalarla iş yaparlar. Sektörün özellikleri sektördeki risk unsurlarını da etkiler. Rekabetin çok yoğun olduğu, kar marjlarının düşük, talep esnekliğinin fazla, piyasanın doymuş olduğu sektörler riskin yüksek olduğu sektörlerdir. Buna karşın kar marjı yüksek, istikrarlı, rekabete karşı korunmuş, garantili pazarlara sahip olan ve ekonomik hayattaki dalgalanmalara karşı duyarlılığı az olan sektörler daha az riskli sektörler olarak

³⁷ SEVAL, a.g.e., s.s. 122-127.

değerlendirilir. Riskli sektörlerde faaliyet gösteren firmalar bankalarca istikrarlı sektörlerde faaliyet gösteren firmalara nazaran daha az tercih edilirler.³⁸

1.7.3.2. Kantitatif İstihbarat

Kantitatif istihbarat firma ile ilgili finansal verilerin toplanarak değerlendirilmesine dayanan bir istihbarat türüdür. Bankanın finansal riskinin kantitatif olarak saptanması için amaca uygun finansal verilerin toplanması şarttır. Kantitatif analiz olarak da adlandıracağımız faaliyet bu verilerin çeşitli teknikler uygulanarak değerlendirilmesi çalışmalarını kapsar. Kantitatif bilgi kaynaklarını dört grupta toplamak mümkündür. Bunlar;

- Finansal tablolar,
- Faaliyet raporları ve diğer yönetim raporları,
- Mukayeseli finansal tablolar, sektörel tablolar ve veriler,

Resmi makamlara verilen hesap durumları.³⁹

1.8. KREDİ FİYATLAMA

Bankacılık sektörünün giderek daraldığı günümüz piyasa koşullarında rekabet edebilmek için bankaların mevcut verileri çok daha doğru, isabetli değerlendirebilmesi adeta bir zorunluluk haline geldi. Kredi veren bankaların bu kredinin fiyatını; risklerini, karını, çevresel etmenleri ve diğer etmenleri de içerecek şekilde en doğru, en isabetli biçimde belirlemeleri piyasada mevcudiyetlerini devam ettirebilmeleri için bir mecburiyet halini aldı. Bu sebeptendir ki bankaların verecekleri kredileri en doğru biçimde fiyatlamaları hayati bir önem arz etmektedir.

Temel olarak fiyatlandırmanın tanımını yapmak gerekirse, fiyatlandırma; bankaya rasyonel karı sağlayacak fiyat ile müşterinin kabul edebileceği fiyatı örtüştürme becerisidir.⁴⁰

Tabii fiyatlamayı bu kadar kısa bir cümleyle açıklamak yeterli olmayacaktır. Müşterilerin bankadan talep edecekleri her tür hizmetin bir bedeli dolayısıyla bir fiyatı vardır. Döviz alırken, mevduat ve repo yaparken, kredi kullanırken ve diğer tüm

³⁸ SEVAL, a.g.e., s.s. 127-128.

³⁹ SEVAL, a.g.e., s. 129.

⁴⁰ Nahit ÖZEN, **Temel Kredi Bilgileri ve Kredilendirme Süreci**, İstanbul: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 18-19 Eylül 2000, s. 137.

bankacılık faaliyetlerinden yararlanırken oluşan bir fiyat vardır. Bankalar bu fiyatı oluştururken, bir başka deyişle fiyatlama yaparken, maliyetlerini karşılayabilmeli, belli bir kar elde edebilmeli ve yönetim stratejilerine uygun olarak yatırımlarını yapabilmelidirler. Tüm bunları yapabilmeleri için ise fiyatlandırmayı doğru olarak yapabilmelidirler.

Bankalar belirli amaçlar doğrultusunda fiyatlama stratejilerini belirlerler. Bu stratejileri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Kar Maksimizasyonu:

Bankanın amacı karını mümkün olduğunca arttırmaktır. Bu amaca yönelik olarak fiyatlamayı mümkün olduğunca yüksek tutar.

- Pazar Payı İlişkisi:

Banka, kredi fiyatlarını, pazar payını artırmak amacıyla yönelik olarak belirler.

- Ürün Kalite Liderliği:

Banka belli bir ürünün kalitesi konusunda pazarda lider konumda olabilir veya kendini böyle gösterebilir. Fiyatlamasını bu kalitenin bedeli olarak yükseltebilir.

- Çağdaş Pazarlama Yaklaşımı:

Pazarlama yaklaşımında amaç müşteri tatminidir ve fiyatlama pazarlama yaklaşımının bir aracıdır. Fiyatlama, diğer araçlar olan ürün, promosyon ve hizmet yeri ile beraber belirlenir.

Kredi fiyatlamasında ise uygun metod seçimini etkileyen faktörleri daha detaylı sıralayabiliriz. Bu faktörler hem nakit hem de gayrinakit kredilerin fiyatlaması için geçerlidir.

- Krediye olan talep
- Bankaca üstlenilen risk
- Fonlama maliyeti
- Kredinin vadesi
- Müşterinin banka ile olan diğer ilişkileri
- Rekabet ortamı
- Banka hedefleri ve alternatif yatırım alanları
- Teminatlar
- Geri ödeme koşulları
- Kredi portföyünün yapısıdır.

Tüm bu faktörler fiyatlama öncesinde analiz edilerek, uygun fiyatlama metodunun bulunması gereklidir. Uygun fiyatlama metodu bankanın müşteri ilişkilerini koruma, müşteri tatmini ve dolayısıyla kar maksimizasyonu sağlamaya hizmet eder. Metodun yanlış seçilmesi durumunda ise kredi kullandırım hizmetinin rakip bankalara kayması yanında, müşteriyi kaybetmeye kadar gidebilir.⁴¹

Bütün bunlara ek olarak bankaların fiyatlandırma politikalarını etkileyen genel bir takım faktörler vardır. İleriki bölümde daha detaylı değineceğimiz bu faktörleri kabaca şöyle sıralamak mümkündür:

- Tutar:

- Ticari işletmelerde getiri tutara bağlıdır. Tutar büyüdükçe fiyatlarda düşme söz konusu olabilir.
- Kredi işlemlerinde limit ve taşınan riskin boyutu fiyat belirlemede etkindir. Risk büyüdükçe fiyat artacaktır.
- Gayrinakit kredilerde fiyatı belirleyen, işlem maliyetidir. İşlem maliyeti tutara göre değişmediğinden komisyon oranlarında daha esnek davranılabilir.
- Kredisiz işlemlerde, işlem maliyeti tutara bağlı değildir. İşlem maliyetini belirleyen adettir.

- Vade:

- Kredi işlemlerinde vade, taşınan riskin ve firmaya tanınan finansmanın süresini belirler.
- Vade uzadıkça, kredi riski artar buna bağlı olarak fon maliyeti ve fiyat yükselir.
- Vade uzadıkça işlem hacminin boyutu da fiyatlandırmada önem kazanır.
- Kısa vadeli işlemlerde dönüşler kısa süreli olduğundan işlem hacmi artışıyla getiri daha yüksek olacağından fiyat daha düşük tutulabilir.

⁴¹ Volkan BODUR, **Kredi Sürecinde Erken Uyarı ve Fiyatlandırma Teknikleri**, Ankara: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 28-30 Nisan 1997, s.s. 45-46.

- Yan Getiriler ve Firmaya Sağlanan Hizmetlerden Elde Edilen Gelirler:

Firmalara sunulacak işleme bağlı olarak elde edilecek yan gelir ve hizmet gelirleri varsa, işlemin fiyatlandırmasında bu hususlar dikkate alınmalıdır. Örneğin:

- Çek, senet tahsilatlarına bağlı olarak vadesiz mevduat artışı,
- Akreditif transferinin peşin döviz satılarak yapılması,
- Döviz tevdiat hesaplarından yapılacak transferlerde dövizin hesapta kalış süresinin uzunluğu,
- Havale ve bankacılık hizmetlerinden alınan komisyonlar.

- Müşterinin Rekabet Gücü:

Fiyatlandırmada;

- Firmanın kredibilitesi
- Firmanın organizasyon yapısı
- Firmanın piyasada bulduğu fiyatlar
- Banka için hedef müşteri olma olasılığı
- Firma işlemlerindeki banka payı
- Bankanın rekabet gücü.⁴²

1.8.1. Fiyatlama Kriterleri

Fiyatlama kriterleri genel olarak aynı çatı altında birleştirilebilir. Ancak bir sınıflama yapmak gerekirse fiyatlama kriterlerini;

- Nakit Kredi Fiyatlama Kriterleri
- Gayrinakit Kredi Fiyatlama Kriterleri
- Kur Fiyatlama Kriterleri, olarak ayırmak mümkündür. Bunlardan;

Nakit kredi fiyatlama kriterleri:

- Banka politikaları
- Piyasalarda oluşan fiyatlar
- Maliyetler
- Müşteri pazarlık gücü

⁴² ÖZEN, **Temel Kredi Bilgileri ve Kredilendirme Süreci**, s.s. 138-142.

- Piyasadaki kredi fiyatları

Gayrinakit kredi fiyatlama kriterleri:

- Banka politikası
- Maliyet
- Müşteri pazarlık gücü
- Piyasada oluşan fiyatlar

Kur fiyatlama kriterleri:

- Banka politikası
- Piyasalarda kur oluşumu
- Maliyet
- Müşteri pazarlık gücü⁴³

şeklinde sıralanabilir.

Temel olarak aynı başlıklar altında toplanan kriterler detayda birbirlerinden farklılık gösterir. Nakit kredi fiyatlama kriterlerinden birincisi olan banka politikaları, risk emniyeti ve kar maksimizasyonu ilkeleri çerçevesinde piyasaların mevcut ve kısa vadeli muhtemel durumu doğrultusunda satılabilir fonlara ilişkin plasman tercihi anlamına gelirken, kur fiyatlama kriterleri içinde geçen banka politikası ise kar maksimizasyonu ilkesi çerçevesinde genel pozisyon durumu ve yükümlülükler doğrultusunda döviz alım veya satım tercihini ifade eder.⁴⁴

İlerleyen alt başlıklarda fiyatlama kriterlerini daha detaylı biçimde inceleyeceğiz ancak kısaca yukarıda sayılan diğer kriterlere de değinirsek;

Nakit kredi fiyatlama kriterlerinden piyasada oluşan fiyatlar deyince YTL faiz fiyatlamasında;

- TCMB gözetiminde bankalararası para piyasası,
- Bankalararası serbest para piyasası (ikincil piyasa),
- Birinci el DİBS piyasası (Hazine bono-tahvil ihaleleri ve halka arzları),

⁴³ Sadi UZUNOĞLU, **Bankalarda Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri ve Kredi Fiyatlaması**, İstanbul: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 9-10 Haziran 1997, s.s. 2-16.

⁴⁴ Sadi UZUNOĞLU, **Bankalarda Kaynak Maliyeti ve Fiyatlama**, İstanbul: Esbank Eğitim Semineri, 12-13 Temmuz 1999, s.s. 1-3.

- İMKB gözetiminde ikinci el DİBS piyasası,
- İMKB gözetiminde bankalararası repo piyasası,
- TCMB' nca uygulanan politikalar ve APİ (açık piyasa işlemleri-reverse repo ve DİBS doğrudan satım ihaleleri),
- Banka-müşteri piyasasında oluşan fiyatlar,

Yabancı para faiz fiyatlamasında ise;

- Londra, Paris ve Frankfurt bankalararası para piyasaları (**LIBOR, FIBOR, PIBOR**),
- Banka-müşteri piyasasında oluşan fiyatlar dikkate alınır.

Maliyetler;

- YTL faiz fiyatlamasında; Paçal veya marjinal YTL fon maliyeti ve işletme giderleri, idari ve kanuni takip hesapları,
- YP faiz fiyatlamasında; Paçal veya marjinal YP fon maliyeti ve işletme giderleri, idari ve kanuni takip hesapları.

Müşteri pazarlık gücü;

- Kredibilite analizi,
- Genel müşteri verimliliği (banka açısından),
- Yöresel ve/veya sektörel özellikler,
- Müşterinin işlem ve fiyatlamaya ilişkin bilgi düzeyi,

İşleme ilişkin yan verim/maliyet unsurları (vadesiz YTL veya DTH ortalaması döviz alış veya satışı kullanılmış veya kullanılacak kredi fiyatları vb.)⁴⁵

Yukarıda sayılanlar dışında fiyatlandırmada dikkate alınması gereken bir takım başka faktörler de vardır. Bunlar;

- Risk,
- Fonlama maliyeti,
- Kredinin vadesi (likidite),

⁴⁵ UZUNOĞLU, **Bankalarda Kaynak Maliyeti ve Fiyatlama**, s. 1.

- Müşterinin hesapları ve diğer ilişkiler,
- Rekabet

olarak belirtilebilir. Bunların beraberinde sayılabilecek benzeri diğer unsurlar da bankaların kredi müşterilerinden talep edecekleri kredinin fiyatının oluşumunda özellikle bankanın karlılığının sürekliliği açısından üzerinde durulması gereken öneme sahip bulunmaktadır. Yukarıda belirtilenler kadar önemli olan diğer etkenleri de aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır.

Bunlar;

- Banka hedefleri ve alternatif yatırım alanları,
- Teminat,
- Geri ödeme koşulları,
- Kredi portföyünün yapısıdır.⁴⁶

1.8.1.1. Banka Politikaları

Bankanın belirleyeceği kredi fiyatlama politikalarında bankanın kendi iç bünyesinde izlediği politika önemlidir. Şüphesiz ki bir ticari kurum olan bankaların öncelikli hedefi tıpkı diğer ticari kurumlar gibi en az maliyet ve risk ile en fazla karı elde etmektir. Ancak bu sav her durumda tek başına doğru olmayabilir. Piyasa şartlarına göre politika belirleyen bankalar bazı dönemlerde karlılığı ikinci plana itip, pazara payını büyütme yönelik politika izleyebilirler.

Ancak temelde bankanın amacı, likidite ve düşük risk düzeyi altında yüksek karlar elde etmektir. Likidite, önemli bir kayıp olmadan varlıkların paraya dönüştürülebilme yeteneğidir. Varlıklar üzerinden sağlanan getiri ise, varlıkların beklenen kazançlarıdır. Bankalar likidite, risk ve getiri arasında optimal dengeyi sağlamaya çalışmaktadır.

Bankanın gelir getiren iki temel yatırım alanından birisi, krediler ve hizmet gelirleri, diğeri ise menkul kıymet yatırımlarıdır. Piyasa kredi ve iskontoları dışındaki kredi ve iskontolar düzenli mevduat bakiyesi bulunan müşterilere uygulanır. Bu tür müşteriler bankaya kendileri gelse de kredi kararını banka kendi inisiyatifi ile verir. Borç

⁴⁶ ARAS, a.g.e., s. 73.

veren olarak banka, müşterilerle kişisel temas halindedir ve genellikle bu ilişkide tek alacaklı taraf durumundadır. Oysa yatırımcı olarak banka, genellikle birkaç alacaklıdan biri konumunda olup, şahsen müşteriyle ilişkiye girmez. Bir kredi olayında borç genellikle, emre yazılı bir senet (**promissory note**) şeklindedir; yatırımda ise, muhtemelen daha karmaşık bir teknik konumundaki bir tahvil veya hazine bonosu şeklinde olmaktadır. Bankalar kendi yapılarına ve amaçlarına göre hangi alana ne oranda yöneleceğini belirlemek ve bir politika tespit etmek durumundadır.⁴⁷

1.8.1.2. Risk

Risk bir olay ya da olaylar kümesinin meydana gelme olasılığıdır. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere risk istenmeyen bir durumun gerçekleşmesini ifade etmektedir.⁴⁸

Bir bankanın kredi sürecine ilişkin olarak karşılaşılabileceği riskleri şöyle sıralayabiliriz;

- a- Sermaye yeterliliği,
- b- Likidite riski,
- c- Kredi riski,
- d- Faiz riski,
- e- Kur (yabancı para) riski.

a-Sermaye Yeterliliği: Bankaların da finansal yapısı, diğer işletmeler gibi borçlar ve özsermayeden oluşur. Bankalar da diğer finans kurumları gibi kaldıraç etkisinden çok yararlandığı için, özsermaye / aktifler oranı çok düşüktür. Bu durum, finansal kurumların potansiyel olarak yükümlülüklerini karşılayamama riskini ortaya koyar. Bunlara ilave olarak, bankaların bilançolarında görünmeyen potansiyel yükümlülükleri de düşünülürse, sermaye yeterliliğinin ne kadar hassas bir görüntü sunduğu daha iyi anlaşılır.

Örneğin, benzer iki bankanın, A ve B bankaları, aktif toplamları 1.000.000 YTL olsun. Her iki bankanın da 400.000 YTL' lik benzer aktiflere (sabit kıymetlere) yatırım yaptığını kabul edelim. A bankası, kalan 600.000 YTL' nin 500.000 YTL' sini hazine

⁴⁷ ARAS, a.g.e., s. 74.

⁴⁸ Ömer Faruk ÇOLAK, **Kredi ve Mevduat Fiyatlandırması**, Ankara: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 5-7 Nisan 2000, s. 17.

bonosuna yatırırsın ve 100.000 YTL ile kredi versin. B bankası ise, 500.000 YTL' sini kredilere ve 100.000 YTL' sini hazine bonosuna yatırırsın. Bu iki bankadan, daha çok kredi (**default**) riskine açık olan B bankasının daha çok özsermaye ile çalışması gerekecektir.

Şekil-2: A ve B Bankaları İçin Riske Dayalı Sermaye Yeterliliği

AKTİFLER	RİSK AĞIRLIĞI	DEFTER DEĞERİ		RİSKE DAYALI AKTİFİN DEĞERİ	
		<u>A</u>	<u>B</u>	<u>A</u>	<u>B</u>
Hazine Bonosu	%0	500.000	100.000	0	0
Krediler	%100	100.000	500.000	100.000	500.000
Sabit Kıymetler	%100	400.000	400.000	400.000	400.000
Toplam Aktifler		1.000.000	1.000.000	500.000	900.000

Kaynak: Suat TEKER, Örnek Olaylarla Banka Yönetimi, İstanbul: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, 1-2 Haziran 2000, s. 19

Eğer riske dayalı sermaye yeterliliği %8 ise, A bankası için yeterli özsermaye ($500.000 \times \%8 = 40.000$ YTL) ve B bankası için yeterli özsermaye ($900.000 \text{ YTL} \times \%8 = 72.000$ YTL) dir.

Riske dayalı sermaye yeterliliği ölçümünün bir önemli sonucu, bankaların taşıdıkları kredi portföylerini likit hale getirmeye teşvik etmesidir. Banka kredileri için ikincil piyasaların gelişmesiyle birlikte, bankalar daha az özsermaye kullanarak aynı seviyedeki operasyonlarını sürdürürken özsermaye karlılığını artırabilir.

b-Likidite Riski: Nakit çıkışı konusundaki miktar ve zamanlama belirsizlikleri nedeniyle, finansal kurumlar yükümlülüklerini yerine getirmek için ellerinde yeteri kadar nakit ve / veya likit kaynaklar tutmaya zorunludur.⁴⁹

⁴⁹ Suat TEKER, Örnek Olaylarla Banka Yönetimi, İstanbul: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 1-2 Haziran 2000, s.s. 19-20

Aktif pasif yönetiminin bu en önemli riski, temel olarak tasarruf sahibine mevduatı, kredi müşterisine nakit gereksinimini temin edebilme riskidir. Bir bankanın ana faaliyeti para satın alıp satmak olduğuna göre nakit ihtiyacının karşılanmaması bir bankanın görevini yerine getirememesi anlamındadır.⁵⁰

Bir bankanın belli bir zaman dilimi için nakit çıkışları (mevduatların geri çekilmesi ve yeni kredilerin açılması) nakit girişlerini (yeni mevduatlar, kredi dönüşleri) aşarsa, likidite problemi ortaya çıkar. Bankalar bu problemi yeni pasifler yaratarak veya aktiflerini satarak aşabilirler. Ne kadar vade ve ne miktarda nakit gerektiği, hangi yolla nakit sorununun çözülebileceğini etkiler. Eğer geçici bir nakit problemi varsa, bankalar çok kısa vadeli overnight repo, reeskont kredileri gibi para kaynaklarını kullanabilir. Eğer nakit ihtiyacı daha uzun süreli ve kalıcı ise, mevduatları arttırıcı bir politika izlenmesi ve likit aktiflerin paraya çevrilmesi gerekir.⁵¹

c-Kredi Riski: Bir bankanın açtığı kredilerin, anapara ve faiz ödemelerinin vadesinde geri ödenmeme riskidir. Açılan bütün krediler değişik oranlarda default riski içerir. Bir banka plase ettiği kredileri portföyünü, vadelerine, sektörlerine, işletme risklerine, döviz cinsine vs. göre çeşitlendirmelidir. Örneğin, sadece ihracat kredileri veren bir banka, ihracatta olacak bir tıkanma veya döviz kurlarında olacak olumsuz değişimler nedeniyle, verdiği kredilerin büyük bir bölümünde batma riskine maruz kalabilir. Böyle bir kredi portföyü tutma, kötü bir kredi politikası olarak tanımlanabilir.

Bankalar kredi riskini minimum seviyede tutmak için aşağıda sıralanan unsurları gözönünde tutarlar;

- Takip ve izleme,
- Uzun dönem müşteri ilişkileri,
- **Loan commitments** (açık cari kredi),
- Teminat,
- Hesapta minimum miktar tutma zorunluluğu,
- **Credit rationing** (kredi derecelendirmesi).⁵²

⁵⁰ Meltem Yaşar KANDIRALI, **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri**, T.B.B. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları No:9, Ocak 1998, s.102

⁵¹ TEKER, a.g.e., s. 20.

⁵² TEKER, a.g.e., s.s. 23-24.

d-Faiz Riski: Faiz oranında meydana gelen değişikliklere bağlı olarak bir bankanın aktif ve pasif kalemleri değerinde meydana gelen etkilenmeyi ifade eder. Genellikle banka bilançolarında faize hassas pasif toplamının faize hassas aktif toplamından daha çok olması nedeniyle, faiz oranlarındaki artışlar, bankanın net faiz marjını daraltarak karının azalmasına neden olur.

Piyasa faiz oranlarının değişmesi, bir bankanın finansal yapısını üç farklı şekilde etkiler:

Gelir riski; faiz oranı değişimlerinin faize hassas aktif ve pasif kalemlerinin getirisini etkilemesiyle, net kar marjındaki değişimi ifade eder.

Fiyat riski; faiz oranı değişimleri faize hassas olmayan bilanço kalemlerinin fiyatlarında değişimlere neden olur. Örneğin, faizlerin düşmesi gayrimenkullerin fiyatında bir sıçramaya neden olabilir.

Erken geri ödenme riski; faiz oranlarının düşmesi nedeniyle yüksek faiz oranları üzerinden açılan kredilerin vadesinden önce ödenmesi riskidir.⁵³

e-Kur riski: Bankalar için bu risk, yabancı para üzerinden kabul edilen yükümlülüklerin yine yabancı para üzerinden yaratılan aktiflere eşit olmamasından ortaya çıkar. Globalleşen dünya ekonomisiyle birlikte son yıllarda bankaların bilançolarında yabancı paraya dayalı hesap kalemleri miktarında büyük artışlar oldu. Bu durum da bankaları kur değişimlerine fazlasıyla hassas hale getirdi. Bu nedenle kur riski yönetimi, bankalar için hayati önem kazanmıştır. Finansal kurumlar, kur riski yönetiminde türev ürünlerden yararlanırlar. Yararlanılan türev ürünler, belirli bazı yabancı paralar üzerine yazılan forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmeleridir.⁵⁴ Esasen bir bankanın temel sorunu likidite, risk ve getiri arasında optimal dengeyi kurabilmektir.

Bankalar bir ticari işletme olarak, karlarını maksimum, risklerini de minimum kılmayı amaçlayan finansal kurumlardır. İyi işleyen (etkin) finansal piyasalarda yüksek riske sahip hisseler genellikle daha yüksek getiriyi de sunarlar. Belirsizlik ortamında bulunan bir firma için temel amaç, ortakların daha çok risk ile daha çok beklenen kar arasındaki seçimini belirlemektir. Bankaların ve diğer firmaların genel olarak riskten kaçındıkları düşünölmektedir. Bunun anlamı, bankanın daha yüksek riske (kar değişikliğine) ancak beklenen getirinin yüksek olması durumunda girmek isteyeceğidir.

⁵³ TEKER, a.g.e., s.s. 27-28.

⁵⁴ TEKER, a.g.e., s. 42.

Bu bakış açısından, kurumlar daha yüksek beklenen getiri ile belirsizlikten kaçınmayı konu alan fayda fonksiyonunu maksimum kılmaya çalışır. Riskten kaçınma bankaların kredilerini fiyatlandırmalarında özel önem taşımaktadır. Ticari bankaların risksiz olarak kabul edilen ve tamamen bir müşteri kredisine yatırım yapabileceğini düşünürsek, riskten kaçınan bankacı, müşteri kredisini ancak, net kredi getirisinin (beklenen ödememe durumu ve diğer masraflar çıkarıldıktan sonra) hazine bonosunun getirisini aşması durumunda vermeyi düşünecektir.⁵⁵

1.8.1.3. Müşteri İlişkileri

Bankaların, kredilerini fiyatlarken dikkate aldıkları diğer konu, müşteri ilişkileridir. Bankalar, genellikle kredi fiyatlaması yönünden müşterilerini üç gruba ayırırlar;

- Seçkin Müşteriler,
- Verimli Projeler,
- İlişkileri Yoğun Olan Müşteriler.

Seçkin müşteriler, bankaların büyük ve kredi değerliliği en yüksek olan müşterileridir. Bunlar, hisse senedi, finansman bonusu, yabancı bankalar gibi bir çok alternatif alana kolayca ulaşabilirler. Bankalar, bu müşterileri ile çalışabilmek için rekabet fiyatı (**competitive price**) uygulamak zorundadırlar. Bu nedenle bu müşteriler, bankalardan en düşük faiz oranından kredi kullanan müşterilerdir. Aynı zamanda diğer ticari bankalar da bu müşterilere kredi verme arzusundadırlar.

Verimli projeleri olan müşterilerde üzerinde önemle durulan, müşterinin krediye ya da hizmete verdiği değerdir. Bunun arkasındaki mantık, müşteri ancak kendisine sunulan kredinin marjinal maliyetinin marjinal getirisinin altında kalması halinde söz konusu hizmeti almaya istekli olmasıdır. Burada her müşterinin öngördüğü fayda veya değer farklı olacaktır. Bu yüzden bu yöntemle fiyatlandırma yapılırken, bankalar müşterilerinin talep eğrilerinin elastikiyetini tahmin etmeli ve fiyat fayda bileşiminin net getiriye en üst seviyeye getirdiği noktadaki fiyatı kullanmalıdır.

Müşterinin bankacılık hizmetlerinden sıklıkla yararlanması, düzenli kredi talebinin bulunması ve gelecekte de banka ile uyum içinde çalışmaya dair beklentisinin

⁵⁵ ARAS, a.g.e., s. 75.

bulunması banka ve müşteri arasında yoğun bankacılık ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Bu tür müşterilere yönelik kredilerde uygulanan fiyatın belirlenmesinde sadece tek kredi işlemi esas alınmaz. Fiyatın oluşumunda müşterinin banka ile olan diğer işlemleri ve toplam bankacılık hizmetleri göz önünde bulundurulmaktadır. Zira müşterinin daha önce banka ile yapmış olduğu işlemler, bulundurduğu mevduat ve ileride banka ile yapacağı işlemler, dolayısıyla bankaya kazandıracığı gelir kredi maliyetini etkilemektedir.⁵⁶

1.8.1.4. Portföy Çeşitlendirmesi

Banka hissedarları belirsizlikten kaçınabilmek için beklenen karların bir bölümünü feda etmeye hazır olduklarından çeşitlendirme prensibi, verilen borçların fiyatlanmasında önemli bir yere sahiptir. Aynı ödememe ihtimaline sahip iki müşteri düşünürsek, müşterilerden birisi kredi portföyüne düşük zararlar verdiğinde kendisine uygulanacak fiyat düşük olacaktır. Zira, borcu halihazırdaki portföyüne eklemek ile bankanın toplam riski azalmaktadır. Kısaca banka, müşterinin olası ödeyememe durumları ile portföyündeki diğer varlıklarını karşılaştırmadan uygun risk karşılığı belirleyemez. Zira krediden beklenen getiri çoğunlukla riskten bağımsız olarak ölçülemez.⁵⁷

1.8.1.5. Vade ve Geri Ödeme Koşulları

Kredi fiyatının oluşumunda etkili olan faktörler arasında, müşteriye sunulan kredinin hangi zaman sınırları arasında kullanılacağı ve bu kredinin geri ödemesinin ne şekilde yapılacağı da bulunmaktadır.

Genel kaideye göre, bankaların sunmuş oldukları kısa vadeli krediler düşük faizli, uzun vadeli krediler yüksek faizlidir. Buradaki mantık şöyledir; kısa süreli kredilerde vadenin sona erme tarihi yakındır, ya da tahmin edilebilir bir geleceği kapsamaktadır. Bu sebeple beklenmeyen risklerin ortaya çıkma olasılığı daha zayıftır. Uzun süreler için kredi verilmesinde ise uzak geleceği tahmin etmenin güçlüğü, yani belirsizliğin daha fazla olması kredi riskini, dolayısıyla fiyatı artırmaktadır.

⁵⁶ ARAS, a.g.e., s.s. 76-77.

⁵⁷ ARAS, a.g.e., s. 81.

Kredi fiyatlamasında kredi süresinin yanı sıra etkili bir diğer faktör olan kredinin geri ödeme koşulları, kredi borçlusunu müşteri ile krediyi sunan bankanın belirli bir ödeme planı üzerinde anlaşmaları ile oluşmaktadır.

Kredinin geri ödenmesinde çeşitli yöntemler mevcuttur. Kredi borçlusunu kredi kurumundan aldığı borcunu bir defada geri ödeyebileceği gibi, kredi kurumu ile yapılan sözleşmede belirtilmek kaydıyla çeşitli zaman aralıklarında ve farklı tutarlarda da ödeyebilmektedir. Her bir ödeme şekline kredinin bankaya olan maliyeti – paranın zaman değerine bağlı olarak – farklı olmaktadır.⁵⁸

1.8.2. Fiyatlama Yöntemleri

Kredi fiyatlama yöntemlerini üçe ayırarak incelemek mümkündür. Bunlar; maliyet artı kar fiyatlaması, marjinal fiyatlandırma ve maliyetleri gözönüne almayan fiyatlandırmadır.

1.8.2.1. Maliyet Artı Kar Fiyatlaması

Maliyet artı kar fiyatlandırma (**spread pricing model**), fiyat belirlemede en basit yöntemdir. Bu yöntemde, belirli bir marj, hizmetin ya da ürünün maliyetinin (kredi maliyetinin) üzerine ilave edilir. Bu fark (marj), bankanın kullandığı fonlardan elde etmeyi planladığı minimum kar payı ya da risk primi olarak hesaplanmaktadır.

Maliyet artı kar fiyatlama yönteminde banka tarafından kullanılan formül şöyledir;

$$\text{Hedef Getiri} = \text{Kredi Geliri} - \text{Elde Edilen Fonların Maliyeti}$$

Buradan formüldeki değerler kredi tutarına bölünür;

$$\frac{\text{Hedef Getiri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \frac{\text{Kredi Geliri}}{\text{Kredi Tutarı}} - \frac{\text{Elde Edilen Fonların Maliyeti}}{\text{Kredi Tutarı}}$$

Formülde;

⁵⁸ ARAS, a.g.e., s.s. 81-83.

$$\frac{\text{Hedef Getiri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \text{Kredi karlılık oranı ya da hedef market-up}$$

$$\frac{\text{Kredi Geliri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \text{Kredi faiz oranı}$$

$$\frac{\text{Elde Edilen Fonların Maliyeti}}{\text{Kredi Tutarı}} = \text{Elde edilen fonların marjinal maliyeti ya da maliyet oranı}$$

olarak ifade edilmektedir.

Eğer maliyet esaslı fiyatlama yöntemi seçilecekse, göz önüne alınması gereken pek çok durum vardır. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Öncelikle, maliyet verilerinin cari ve tahmini maliyet düzeylerini doğru olarak yansıtması gerekir. Diğer bir ifadeyle, maliyetlerde kabul edilen paranın alım gücü, hizmet sunulduğunda elde edilecek para değerinin alım gücüne eşit olmalıdır.
- İkinci olarak, beklenmeyen bazı verimsizliklerin, mevcut maliyet verileri içerisinde ne dereceye kadar dondurulabildiğidir. Maliyetlere yapılacak olan kar ilavesi standartlardan sapmalar içinde bir karşılığı kapsamalıdır. Ayrıca faaliyetlerdeki verimsizlik ile özel bazı müşteri hizmetlerinde personelin müşteriye beklerken harcadığı zaman arasında bir ayırım yapılmalıdır. Müşteriye beklerken harcanan zaman, müşteriye arzu ettiği anda hizmet sunabilmenin doğal bir maliyetidir. Kontrol edilebilen bu maliyet türü belirli bir ölçüde yönetimin hizmetin sunulması ile ilgili arzu ettiği kalite düzeyi ile ilgilidir.
- Üçüncü dikkat edilmesi gereken nokta, hizmetin arzı ile ilgili bütün maliyet unsurlarının fiyata dahil edilmesidir.⁵⁹

⁵⁹ ARAS, a.g.e., s.s. 96-98.

1.8.2.2. Marjinal Fiyatlandırma

Marjinal fiyatlandırma, mamul maliyetinin değişken maliyetlerden oluştuğunu kabul eden bir fiyatlandırma yöntemidir. Sabit veya dönem maliyetleri üretim kapasitesinin maliyeti olarak düşünölmektedir.

Bu tür kredi fiyatlandırma sistemi, bankanın daha çok kısa süreli ve değerlendirilemeyen boş kapasitelerinin değerlendirilmesi durumları için uygulanmalıdır. Zira, bankanın portföyüne dahil etmek istediği yeni kredilerin maliyeti marjinal maliyeti oluşturmakta ve kısa süreli alternatif kullanım alanı bulunmayan banka fonlarının kredi olarak tahsis edilmesinde bu yöntemin uygulanması yararlı olmaktadır.⁶⁰

1.8.2.3. Maliyetleri Göz Önüne Almayan Fiyatlandırma

Maliyetleri göz önüne almayan fiyatlandırma yöntemi kendi içinde beş alt başlığa ayrılır; fiyat kullanım değeri yöntemi, piyasayı takip eden fiyatlandırma, itibar sağlayıcı fiyatlandırma, finansal future ile fiyatlandırma, müşteri ilişkilerine dayanan fiyatlandırma.

1.8.2.3.1. Fiyat Kullanım Değeri Yöntemi

Bu yöntemde bankalar maliyet yapılarından değil verdikleri ürünlerin tüketicilerde yarattığı değer fiyatlamalarına baz alırlar. Bu noktada yöneticilerin asıl planlamaya çalıştıkları ürünün adeti ve kalitesidir.⁶¹

Bu fiyatlandırma sistemi, belirli kalite ve fiyattan satışı beklenen hizmetin (sunulan kredinin) hacmini tahmin etmek için yöneticilerin planlamalarına ihtiyaç duymaktadır. Nispi olarak hizmetin kalitesi ve güvenilirliğinin yanı sıra, müşterinin bu hizmet için (kredi karşılığında) ödemeye hazır olduğu değer de hesaba katılmaktadır. Gerçekte verilen fiyatlar, genellikle sözü geçen fiyatın indirilmiş hali olmakla birlikte, aynı zamanda, bu tür fiyatlar piyasa ortalamalarının üzerinde seyretmektedir. Bu tür fiyatlandırma yöntemi, bankanın kendisinin olduğu kadar rakiplerinin maliyet yapısını iyi tanınmasını gerektirir. İyi bir Pazar araştırması yapılmaksızın müşteri talepleri ile ilgili alternatif fiyatlandırma stratejilerinin etkilerinin kontrol edilmesi zordur. Bu tür fiyatlamaya örnek olarak paket halinde sunulan hizmetler verilebilir.⁶²

⁶⁰ ARAS, a.g.e., s. 99.

⁶¹ BODUR, a.g.e., s. 45.

⁶² ARAS, a.g.e., s.s. 99-100.

1.8.2.3.2. Piyasayı Takip Eden Fiyatlandırma

Bankaların büyük kısmı kredi fiyatlarını belirlerken diğer bankaların fiyat liderliğini takip etmekte ve inisiyatifi ana rakiplerine teslim etmektedirler. Lideri takip et prensibine dayanan bu fiyatlama yönteminin uygulanması, ya bankaların bu kararlarını uygulamakta karlı olmalarından, ya da rekabet nedeniyle onları izlemeye mecbur kalmalarından kaynaklanabilmektedir. İzlenen lider bankanın kredilerini fiyatlamasını sağlıklı maliyet bilgilerine göre isabetli yapması onu takip eden bankanın karlılığı içinde çok büyük nem taşımaktadır. Bununla birlikte burada, her bankanın katlandığı maliyetlerin aynı olmadığı da akıldan çıkarılmamalıdır. Bu yöntemin tehlikesi, stratejik inisiyatifin rakiplere verilmesi ve potansiyel tehlike olarak, piyasaya yeni girenlerin etkisiyle ani fiyat kaymalarıdır.⁶³

1.8.2.3.3. İtibar Sağlayıcı Fiyatlandırma

Maliyete dayalı olmayan fiyatlamının başka bir yöntemi, müşterilerin ödeyebileceği en yüksek fiyatın talep edilmesidir. Burada müşterinin kalite beklentisi temel alınmaktadır. Genel olarak, bir mamulün fiyatının yüksekliğinin kalitesinin de yüksekliğini gösterdiği düşüncesi mevcuttur. Bu nedenden dolayı müşteriler tarafından benzerlerine göre yüksek fiyatlama yapılmış bir hizmet talep edilebilmektedir. Örneğin, bazı durumlarda müşteriye verilen kredi fiyatı yüksek olsa dahi, müşteri açısından özellikle uluslararası boyuttaki işletmelerde bankanın prestijinin sağlamış olduğu olanaklar dolayısıyla tercih edilebilmektedir.⁶⁴

1.8.2.3.4. Finansal Future ile Fiyatlandırma

Bu yöntemde, bankalar kısaca, sabit bir oranla kısa vadeli kredi kullanarak, aynı anda finansal future' ları açığa satmaktadır (**short selling**). Bankalar future değerlerini bugünkü maliyetlere göre ayarlarken, müşterilerinin kredilerinden belirli bir kar (**spread**) talep etmektedirler. Bu durumda **future** vadesiyle kredinin vadesi aynı olmalıdır. Kredi süresince faizler düşerse bankaların krediden elde ettikleri kar artar. Aksi durumda, faiz oranları kredi süresince yükselirse, bankalar future anlaşmalarından gelir elde ederler.⁶⁵

⁶³ ARAS, a.g.e., s. 100.

⁶⁴ ARAS, a.g.e., s. 100.

⁶⁵ ARAS, a.g.e., s. 101.

1.8.2.3.5. Müşteri İlişkilerine Dayanan Fiyatlandırma

Son yıllarda müşteriler giderek artan ölçüde karmaşık hale geldikçe, bankalar kredilerini fiyatlandırırken çok düşük marjlar belirlemekte ve hatta bazen zarar ettirecek fiyatlar tespit edebilmektedir. Burada banka, kendi maliyet yapısı çerçevesinde müşterinin banka ile ilişkisini her yönüyle değerlendirerek toplam getirisinin optimizasyonu için düşük kar marjını ya da zararı kabullenebilmektedir.⁶⁶

1.8.3. Kredi Maliyetleri

Bir kredinin fiyatlamasında dikkate alınan en önemli faktör maliyettir. Fon maliyeti aynı zamanda kredi ilişkisindeki en önemli gideri oluşturmaktadır. Kredinin bankaya maliyetini hesaplayabilmek için maliyeti oluşturan unsurların iyi bilinmesi gerekir. Böylece gerçek fon maliyeti belirlenerek rasyonel bir fiyatlama yapılabilecektir.⁶⁷

1.8.3.1. Kredi Maliyetini Etkileyen Faktörler

Kredi maliyetini etkileyen faktörleri altı başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

- Özsermaye ve likidite maliyetleri,
- Kredi riski maliyeti (risk primi),
- Değişken maliyetler,
- Sabit maliyetler,
- Yarı değişken maliyetler,
- Genel maliyetlerdir.

1.8.3.1.1. Özsermaye ve Likidite Maliyetleri

Özsermaye maliyeti, bankaların kredileri özsermayelerinden karşıladıkları zaman ortaya çıkmaktadır. Bu tür maliyet, verilen kredilerdeki (ve diğer varlıklardaki) zararların karşılanması yoluyla mevduat sahiplerinin korunmasına esas teşkil eden sermayenin maliyetidir. Maliyet hesabı yapılırken, özsermayenin maliyeti bankanın hedeflediği kazanç/sermaye oranına göre hesaplanır. Bir kredideki özsermaye oranı, genelde,

⁶⁶ ARAS, a.g.e., s. 101.

⁶⁷ ARAS, a.g.e., s. 84.

bankanın özsermaye/borç rasyosuna göre belirlenir. Kredinin özsermaye dışında kalan kısmı ise bankanın diğer fonlama kaynaklarının ağırlıklı bir karışımıdır.

Banka tarafından tahsis edilen kredilerin karşılığının belirli oranda bloke edilmesi bankanın likidite gücünü azaltmaktadır. Bu durum dolayısıyla, likiditenin artırılması gereği ortaya çıkabilmektedir. Bu da banka için yeni maliyetlere sebep olabilmektedir.⁶⁸

1.8.3.1.2. Kredi Riski Maliyeti

Kredi riski (risk primi), özsermaye ve likidite maliyetinden sonra en önemli maliyet unsurunu oluşturmaktadır. Kredi riski maliyetlerinde mantık, verilen her kredinin aynı ortalama risk maliyeti oranı ile hesaplanamayacağıdır. Çünkü maliyetler her Pazar bölümü için müşterilerin homojenliği ya da heterojenliğine göre farklılaşmaktadır. Geçmişteki kredilerin ödenememe durumunun bilinmesi risk maliyetlerinin hesaplanmasını kolaylaştırmakla birlikte bir Pazar bölümünde riskin gelişmesine ilişkin beklentilerin kesin olarak hesaplanabilmesi oldukça zor olmaktadır.

Bir kredi risk maliyetinin özsermaye maliyetine ek olarak hesaplanması zorunludur. Bu maliyetler, kredinin belirlenen vadeler içerisinde geri ödenmemesinin karşılığında bankaya getireceği külfetin karşılığını oluşturmaktadır. Maliyetler bir sigorta primi şeklinde hesaplanmakla birlikte, beklenmeyen büyük tutarlardaki ödememe durumlarında prim yetersiz kalabilmekte, bu nedenle gizli yedeklerin yanında ayrıca özsermaye tutulması da gerekli olmaktadır.⁶⁹

1.8.3.1.3. Değişken Maliyetler

Kredi hacmindeki artışla birlikte doğrudan toplam olarak değişebilen maliyetlerdir. Örneğin, kredi hacmindeki artışla kredi işlemlerine ilişkin kırtasiye ve haberleşme masraflarında artış olabilmektedir. Genellikle değişken maliyetlerin büyük bir kısmı faaliyetlerle ilişkili olmakla birlikte, sabit maliyetler belirli bir zaman dilimine aittir. Diğer bir deyişle, değişken maliyetler bizzat üretimin (kredinin) kendisiyle ilgiliyken, sabit maliyetler üretimde bulunabilme yeteneği (kredi verebilme yeteneği) ile ilgilidir.⁷⁰

⁶⁸ ARAS, a.g.e., s. 85.

⁶⁹ ARAS, a.g.e., s. 86.

⁷⁰ ARAS, a.g.e., s. 89.

1.8.3.1.4. Sabit Maliyetler

Kredi hacmindeki artış veya azalışlarla aynı oranda değişmeyen maliyetlerdir. Örneğin, kredi departmanında çalışan personelin sayısı, kısa dönemde kredi hacmindeki artışla doğru orantılı olarak artmaz.⁷¹

1.8.3.1.5. Yarı Değişken Maliyetler

Kredi maliyetlerinin bir bölümü ne tam olarak sabit maliyet, ne de değişken maliyet olarak adlandırılmaz. Bu tür maliyetlere belirli etkenlere göre zaman zaman farklılaştıkları için yarı değişken maliyetler denilmektedir. Yarı değişken maliyetler, kredi hacminin belirli bir seviyesine kadar sabit maliyetler olarak adlandırılırken, kredi hacmi çok fazla arttığı zaman değişken maliyet şekline dönüşürler.⁷²

1.8.3.1.6. Genel Maliyetler

Doğrudan doğruya kredilere yüklenemeyen ve ayrımı yapılamayan maliyetlerden oluşmaktadır. Bu tür maliyetler, toplam maliyetler içerisinde ortalama %20-30 oranında yer kaplamaktadır. Bunlar, personel giderleri, bankanın kullandığı alanların maliyeti, büro, tesis ve donanım ile bunların bakım giderleri, haberleşme giderleri, reklam ve temsilcilik giderleri, personelin eğitim ve geliştirme giderleri vb. olarak sıralanabilir.⁷³

1.8.4. Maliyetleri Hesaplama Yöntemleri

Maliyetleri hesaplama yöntemleri dörde ayrılır; ortalama maliyet yöntemi, marjinal maliyet yöntemi, çok fonlamalı havuz yöntemi ve fonların tahsislenmesi yöntemi.

1.8.4.1. Ortalama Maliyet Yöntemi

Geçmişte fonların maliyeti (**historical average cost**), mevduatların ve diğer borçlanma maliyetlerinin, toplam fonlara bölünmesi yoluyla hesaplanmaktaydı. Bu hesaplama biçimi faiz oranlarının sabit olduğu durumlarda doğru, değişken olduğu durumlarda hatalı sonuçlar vermiştir.

⁷¹ ARAS, a.g.e., s. 89.

⁷² ARAS, a.g.e., s. 89.

⁷³ ARAS, a.g.e., s. 87.

Buradaki sorun, bu yöntemin fonların piyasa değerini yansıtmamasıdır. Fonlar nadiren ortalama maliyetten sağlanabilir. Bu nedenle, fonun gerçek maliyeti, müşterilerden elde edilen toplam karlılıkta gizlenmektedir.⁷⁴

1.8.4.2. Marjinal Maliyet Yöntemi

Fonların marjinal maliyeti, sabit ve değişken maliyetler arasında farklılaşmalar yaparak hacmindeki değişikliklerin kar üzerindeki etkisini ölçer. Marjinal maliyet, finansal yapıya yeni eklenen fonun maliyetinden oluşmaktadır. Bu, kredilerden ve yatırımlardan elde edilmesi gereken getirinin oranına eşittir.⁷⁵

Marjinal maliyet hesaplama yöntemini açıklamadan önce, tek ve en büyük kaynağın marjinal maliyetini hesaplamayı ya da bütün kaynakların marjinal maliyetini hesaplayıp ağırlıklandırarak maliyeti bulabilmenin mümkün olduğunu ifade etmek gerekir. Bu yüzden, bu metodu tek bir kaynağın marjinal maliyeti ve kaynakların ortalama marjinal maliyeti olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Tek bir kaynağın marjinal maliyeti, elde edilen son birim kaynağın o anki maliyetini hesaplamak olarak ifade edilebilir. Bu yaklaşımda banka hangi kaynağı kullanabiliyor ya da kullanmak istiyorsa, o kaynağın maliyeti bulunur ve bu maliyeti çıkarabilecek yatırımlar yapılır. Tabii ki bu kaynak maliyeti en düşük ve bulunması en kolay kaynak olacaktır.

Ağırlıklandırılmış marjinal maliyet metoduna göre ise, bankanın kaynaklarının kompozisyonunun en azından birkaç ay boyunca aynı kalacağı varsayılmaktadır. Bu yöntemle göre, bankanın elindeki kaynakların hepsi için bir maliyet tahmini hesaplaması gerekmektedir. Bu tahmini hesaplarırken faiz gideri, fonlama ve servis gideri, mevduat munzam karşılıkları gibi bütün bu maliyet unsurlarının hesaba katılması gerekmektedir.⁷⁶

1.8.4.3. Çok Fonlamalı Havuz Yöntemi

Çok fonlamalı havuz yaklaşımı (**multiple funding pool approaches**), faiz duyarlılığı ve likidite karakteristiklerini taşıyan kaynaklar ve kullandırmalar arasında eşleşme yapılmasını hesaba katmaktadır.

⁷⁴ ARAS, a.g.e., s. 91.

⁷⁵ ARAS, a.g.e., s. 92.

⁷⁶ KANDIRALI, a.g.e., s.s. 97-99.

Çok havuzlu transfer fiyatlarının hesaplanması oldukça karmaşık bir proses olmakla birlikte, Arahood ve Friedman bu sistemin avantajlarını gösteren bir yaklaşımı ortaya atmışlardır. Bu yaklaşımların dayanağını, başka çok havuzlu fon sisteminde olduğu gibi kaynaklar ve kullandırımların genel özellikler dahilinde sınıflandırılması oluşturmaktadır. Bu sınıflandırmaların belirlenmesinde zamanlama ve bankanın aktif-pasif yönetimindeki planlama dönemleri önemlidir. Toplamda bir havuzun dengede olması çok zor olduğu için, herhangi bir dengesizliğin maliyeti, her havuzdaki kaynağın toplam faiz ve işletme maliyetlerine dayanan ağırlıklı ortalama transfer oranından hesaplanmaktadır.⁷⁷

1.8.4.4. Fonların Tahsislenmesi Yöntemi

Çeşitli sebeplerle banka, mevcut fonların bileşimini değiştirmeye ihtiyaç duyabilmektedir. Sözü geçen nedenler arasında, fon kaynakları ile ilgili kısıtlamalar ve yükümlülüklerin değişmesi (mevduat munzam karşılıkları ve disonibilite oranlarındaki değişiklikler gibi), enflasyon oranındaki değişim, fonların daha önce sağlandığı kaynakların fiyatının değişmesi, bankanın ihtiyaçlarındaki ve hedeflerindeki farklılaşmalar olarak sıralanabilir.

Yukarıda sayılan sebeplerle banka fonlarının içeriklerinin değiştirilmesi temel olarak özkaynak ve borç kompozisyonundaki ve bunların unsurlarındaki değişim olarak belirtilebilir. Bazı hallerde bankanın toplam borçlarında ve özsermayesinde herhangi bir artış ve azalış olmadan bu ana kaynakların içerikleri değiştirilerek yeni bir kaynak kompozisyonu oluşturulması olanaklıdır.

Banka fonlarının içeriklerinin değiştirilmesinde üzerinde durulacak nokta, fonların içeriklerinin değiştirilmesi ile elde edilen getiri, fonların içeriklerinin değiştirilmesinden önceki fonların kullanımı sonunda elde edilecek getiriden yüksekse ve diğer yönden bakıldığında ise, fonların bileşiminin değiştirilmesi ile oluşan fon maliyeti önceki durumdaki fon maliyetinden düşükse, banka fonlarının kompozisyonunda değişiklik yapılmalıdır. Banka, ancak bu şartlar altında karlı çıkabilecektir.⁷⁸

⁷⁷ ARAS, a.g.e., s.s. 94-95.

⁷⁸ ARAS, a.g.e., s.s. 95-96.

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ STANDARTLARI

İster gelişmiş isterse gelişmekte olan bir ülke olsun, bankacılık sisteminin zayıf oluşu hem o ülkenin mali sisteminin hem de uluslararası mali piyasaların istikrarına karşı önemli bir tehdit oluşturur. Mali sistemlerin güçlendirilmesi konusundaki ihtiyaç, bu alandaki uluslararası girişimleri artırmıştır. 1996 yılında Lyon'da gerçekleştirilen G-7 Komitesi toplantısında yayımlanan tebliğ bu alandaki girişimlerin önemli bir göstergesidir. Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, Uluslararası Ödeme Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası gibi bir çok uluslararası resmi kuruluş tüm ülkelerde ve uluslararası piyasalarda mali istikrarın güçlendirilmesi için çalışmalarını sürdürmektedir.⁷⁹

Çalışmamızın ikinci bölümü dört ana kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisinde Basel sermaye yeterliliği standartları ile ilgili temel prensipler hakkında bilgi verildikten sonra ikinci ana kısımda Basel komitesinden ve tarihçesinden bahsedilmiş, üçüncü ana kısımda Basel-I ve Basel-II standartları, unsurları, Basel-II' ye yöneltilen eleştiriler ve Basel-II ve Basel-I standartları arasındaki temel farklılıklar hakkında açıklamalar yapılmış, dördüncü ana kısımda ise Türk bankacılık sisteminde Basel-II' ye uyum çalışmaları hakkında açıklamalar yapılmıştır.

2.1. TEMEL PRENSİPLER

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi uzun bir süredir bu alandaki çalışmalarını kendi bünyesinde ve ulusal gözetim ve denetim otoriteleri ile yaptığı temaslar aracılığıyla yürütmektedir. Son yıllarda hem G-10 ülkeleri dışındaki ülkelerle yaptığı temasları hem de kendisine üye ülkelerde sürdürülmekte olan çalışmaları yoğunlaştırarak bankacılıkta ihtiyati denetimin tüm ülkelerde güçlendirilmesine yönelik gayret ve girişimlerini artırmayı amaçlayan Basel Komitesi bu doğrultuda iki ayrı belge hazırlamıştır.

- Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler,
(**The core principles for effective banking supervision**).

⁷⁹ TBB, **Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler**, s. 2, http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/etkin_gozetim.doc, 27 Eylül 2005.

- Periyodik olarak güncelleştirilen ve Basel Komite'nin bankaların etkin denetimine ilişkin tavsiye kararları ve oluşturduğu standartları kapsayan rapor **(Compendium)**.

Her iki belge G-10 ülkeleri merkez bankaları guvernörleri tarafından kabul edilerek onaylanmıştır. Belgelere ilişkin ön çalışma, mali sistemlerinde istikrarın güçlendirilmesi konusunda tüm ülkelere yararlı olması düşüncesiyle 1997 yılında Denver' da gerçekleştirilen toplantıda G-7 ve G-10 ülkeleri Maliye Bakanlarına sunulmuştur.

Belgelerde yer alan prensiplerin geliştirilmesi için Basel Komitesi G-10 ülkeleri dışındaki ülkelerin gözetim ve denetim otoriteleriyle birlikte çalışmıştır. Söz konusu belge Basel Komitesi ve Şili, Çin, Çek Cumhuriyeti, Hong Kong, Meksika, Rusya, ve Tayland'ın temsilcilerinden oluşan bir grup tarafından hazırlanmıştır. Arjantin, Brezilya, Macaristan, Hindistan, Endonezya, Malezya, Kore, Polonya ve Singapur' dan oluşan diğer dokuz ülke de çalışmalara yakından katılmışlardır. Bankacılıkta gözetim ve denetime ilişkin prensiplerin taslak hazırlıklarında birçok ulusal gözetim ve denetim otoritesinin temsilcileri ile doğrudan ve/ veya bölgesel gruplar bazında dayanışma içinde çalışılmıştır.

Basel Komitesinin bankacılıkta etkin gözetim ve denetim prensipleri yirmi beş maddeden oluşmaktadır. Bunlar konuları itibariyle aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Etkin bankacılık gözetim ve denetimi için ön koşullar (1)

Faaliyet izni ve yapı (2-5)

Bankaların ihtiyati yönetimine ilişkin düzenlemeler ve yükümlülükler (6-15)

Aralıksız banka gözetimine ilişkin yöntemler (16-20)

Bilgi verme yükümlülükleri (21)

Gözetim ve denetim otoritelerinin yasal yetkileri (22)

Sınır ötesi bankacılık (23-25)

Birçok ulusal gözetim ve denetim otoritesinin söz konusu prensiplerin uygulanmasında başvurdukları yöntemlere belgede ayrıca yer verilmiştir.

Ulusal otoriteler kendi yetki alanlarında yer alan ve bankacılık faaliyetinde bulunan tüm kurumların gözetim ve denetiminde bu prensipleri uygulamalıdır. Bankaların ihtiyatlı yönetimine ilişkin asgari yükümlülükleri belirleyen bu prensipler gerekli olduğu durumlarda (mali sistemlerin risk profillerine göre ya da değişen koşullara göre) diğer tamamlayıcı ya da ilave tedbir ve yükümlülükler ile desteklenmelidir.

Basel Komitesinin bankacılıkta etkin gözetim ve denetime ilişkin temel prensiplerinin tüm ülkelerde ve uluslararası alanda gözetim ve denetim otoriteleri ve diğer kamu otoritelerince başvurulacak temel bir kaynak olması amaçlanmaktadır. Gözetim ve denetim sistemlerinin yapısının iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi için çalışan ulusal gözetim ve denetim otoritelerinin, bu belgede yer verilen tavsiyeler ışığında kendi mevcut sistemlerini gözden geçirmeleri, sistemlerinin eksik ya da hatalı yanlarını dikkate alarak hazırlanan bir programı kendi yetki alanları dahilinde en kısa sürede uygulamaya geçirmeleri istenmektedir. Söz konusu prensiplerin, gözetim ve denetim otoriteleri, denetimden sorumlu bölgesel otoriteler ve piyasa katılımcıları tarafından kabul görmesi beklenmektedir. Bu prensiplerin ulusal gözetim ve denetim otoritelerince kabul edilerek uygulanmasında kaydedilen gelişmelerin izlenmesinde diğer ilgili organizasyonlar ile birlikte Basel Komitesine de önemli bir rol düşmektedir. IMF, Dünya Bankası ve benzeri diğer kuruluşların, makro ekonomik ve finansal istikrarın güçlendirilmesi konusunda yardımda buldukları ülkelerde, uygulanmasını öngördükleri program dahilinde, gözetim ve denetim sistemlerinin de güçlendirilmesi yönünde bu prensipleri benimsemeleri tavsiye edilmektedir.

Tüm ulusal gözetim ve denetim otoritelerinden Basel Komitesinin oluşturduğu bu temel prensiplerin savunucusu ve takipçisi olmaları beklenmektedir. Prensipere ilişkin taslakların hazırlanmasına katılan Basel Komitesi ve diğer on altı ulusal gözetim ve denetim otoritesinin üyeleri belgede yer alan tüm hususlarda hem fikirdirler.⁸⁰

Bahsedilen yaptırımların, BIS tarafından olmasa bile AB Bankacılık Komitesi tarafından uygulanacağı pek çok kereler ifade olunmuştur. Basit bir

⁸⁰ TBB, a.g.e., s.s. 2-3.

deyişle, AB' nin yürütme yetkisi altındaki ülkelerin bankacılık ve finans çevrelerinde söz konusu Anlaşma' nın getirdiği düzenlemelere uymayan bankaların borçlanmalarını zorlaştırıcı tedbirler getirilecektir. Bu konuyu açıklamamız gerekirse, AB sınırları içinde seküritizasyon (menkul kıymetleştirme) işlemi veya sendikasyon kredileri için gerekli hukuksal çerçeveye uyulması isteniyorsa, BIS şartlarına uyum aranacaktır. Türk bankacılık sistemi bu önemli oluşumdan zarar görmek istemiyorsa, en kısa sürede gerekli önlemleri almalıdır. Bu önlemlerin başında, risk yönetiminde AB standartlarının yakalanması gelmektedir. Öte yandan, BDDK tarafından, BIS' in önerdiği Eski Anlaşma (Basel-I) çerçevesinde piyasa yapıcı veya aktif piyasa katılımcısı olarak faaliyet gösteren bankalar için zorunlu olan piyasa riskinin Riske Maruz Değer (RMD) yöntemiyle belirlenmesi şartının, Türk bankaları için aranmayacağı ifade edilmiştir.⁸¹

Bölgesel gözetim ve denetim otoritelerinin başkanları Basel Komitesinin çalışmalarını desteklemekte ve söz konusu temel prensiplerin, üyeleri tarafından desteklenmesi ve uygulanmasının teşvik edilmesi konusunda gönüllü çalışmaktadırlar. Üyeleri arasında bankacılıkta etkin gözetim ve denetim prensiplerinin desteklenmesi ve uygulanmasının izlenmesi için bölgesel grupların oynayacağı rolün belirlenmesi konusunda sürdürülen temaslar devam etmektedir.

Basel Komitesi, bankacılıkta gözetim ve denetime ilişkin temel prensiplerin her ülkede uygulanmasının hem ulusal hem de uluslararası mali piyasalarda istikrarın sağlanmasında çok önemli bir adım olacağına inanmaktadır. Bu amaca ulaşılması için gerekli süreç, bir çok ülkede yasal düzenlemeler ile gözetim ve denetim otoritelerine tanınan yetkilerde önemli değişikliklerin yapılması gereğine bağlı olarak değişebilir. Çünkü, ulusal gözetim ve denetim otoritelerinden pek çoğu bu prensiplerin uygulanması konusunda gerekli yasal yetkiye henüz sahip değildir. Basel Komitesi bu prensiplerin uygulanabilmesi için, ulusal yasama organlarının gerekli yasal değişikliklerin yapılması konusunda yeterli hassasiyeti göstermeleri gerektiğine inanmaktadır.

⁸¹ Kaan H. AKSEL, **Basel Komitesi Tarafından Yayınlanan “Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi” İstisare Raporu Üzerine Gözlemler**, Active, Eylül-Ekim 2001, s.s. 1-2, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=457, 5 Aralık 2005.

Basel Komitesi, bankacılık sektöründe gözetim ve denetime ve risk taşıyan diğer alanlara ilişkin standartlar belirlemeye ve bunların benimsenmesi ve uygulanması yönündeki çalışmalarına devam etmektedir. Komite' nin oluşturduğu bu temel prensipler hem Komite' nin gelecekteki çalışmalarına hem de G-10 ülkeleri ve bölgesel gözetim ve denetim otoriteleri ile işbirliği ile sürdürülecek çalışmalara bir referans oluşturmaktadır. Komite söz konusu prensiplerin tüm ülkelerde benimsenerek uygulanmasını teşvik etmek amacıyla diğer ilgili otoriteler ve taraflarla işbirliği içinde çalışmaya da hazırdır. Ayrıca G-10 ülkeleri dışındaki ülkelerin gözetim ve denetim otoriteleri ile de işbirliği ve dayanışmayı güçlendirmek, teknik yardım ve eğitim konusunda desteklerini artırmak çabası içindedir.

Bankacılıkta etkin gözetim ve denetime ilişkin yirmibeş temel prensip özet maddeler halinde aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetim İçin Önkoşullar

1-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin amaçları ve sorumlu oldukları kuruluşlara ilişkin yetkileri açıkça tanımlanmalı, bankacılık gözetim ve denetimi konusunda faaliyetlerine ilişkin bağımsızlığı ve yeterli ölçüde kaynağı bulunmalıdır. Ayrıca, gözetim ve denetim sisteminin, bankaların kuruluş izinleri ve denetimlerinin devamlılığının sağlanmasına, güvenilir ve sağlıklı bir sistem içinde yasalara uyma zorunluluğuna ve denetim elemanlarının yasal olarak korunmasına ilişkin hükümler içeren yasal bir çerçevesi olmalıdır. Elde edilen bilgilerin gözetim ve denetim otoritelerince paylaşılması ve bu tür bilgilerin gizliliği konusuna yasal düzenlemelerde ayrıca yer verilmelidir.

Faaliyet İzni ve Yapı

2-Bankacılık faaliyetlerinde bulunmasına izin verilen ve bu kapsamda denetim ve gözetiminin yapılmasına karar verilen kuruluşların faaliyet alanları açıkça tanımlanmalıdır. Banka ünvanının kullanımı mümkün olduğu ölçüde kontrol altında tutulmalıdır.

3-Bankacılık faaliyetlerinde bulunulmasına izin veren kurumun faaliyet iznine ilişkin esasları belirleme yetkisine ve bunlara uygun olmayan başvuruları reddetme hakkı olmalıdır. Faaliyet iznine ilişkin prosedürde en azından bankanın

mülkiyet yapısı, genel müdür ve diğer üst yöneticilerin nitelikleri, faaliyet planı, iç denetim sistemi ve sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde bankanın mali yapısıyla ilgili projeksiyonların değerlendirilmesine yer verilmelidir. Başvuru sahibinin yabancı bir banka olması durumunda ise ait olduğu ülkenin gözetim ve denetim otoritesinin onayının alınması gerekmektedir.

4-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların büyük hissedarlarına ait paylarının ya da bunlar üzerindeki kontrol haklarının el değiştirmesine ilişkin taleplerini inceleme ve reddetme yetkisine sahip olmalıdır.

5-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların önemli büyüklükteki ele geçirme faaliyetlerini ve yatırımlarını inceleme ve bu oluşumların banka için yeni riskler yaratmasına ya da denetimin etkinliğini azaltmasına yol açmaması için gerekli kriterleri belirleme yetkisine sahip olmalıdır.

Bankaların İhtiyatlı Yönetimine İlişkin Düzenlemeler ve Yükümlülükler

6-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların taşıdıkları riskleri karşılayacak şekilde asgari sermaye yükümlülüklerini tanımlamalıdır. Ayrıca, sermayenin banka zararlarını karşılayabilmesine yönelik sermaye alt kalemlerinin tanımlanması gerekmektedir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için bu standart Basel Komitesinin belirlediği Sermaye Yeterliliği Rasyosu' nun altında olmamalıdır.

7-Gözetim ve denetim sistemlerinin en önemli özelliklerinden birisi bankaların kredi verme, yatırım yapma, kredi ve yatırım portföylerini yönetmelerine ilişkin politika, yöntem ve uygulamalarının bağımsız olarak değerlendirilebilmesidir.

8-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların aktif kalitesi ve kredi karşılıklarının yeterliliğinin değerlendirilmesine ilişkin oluşturduğu politikaları ve kullandığı yöntemleri yeterli bulmalıdır.

9-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların portföylerindeki yoğunlaşmayı belirlemelerine olanak verecek yeterli kapasitede bilgi iletişim ağına sahip oldukları konusunda tatmin olmalıdır. Ayrıca, gözetim ve denetim otoritesi bir kişi ya da gruba verilebilecek kredilerin sınırlandırılmasına ilişkin esasları belirleme yetkisine sahip olmalıdır.

10-Bankaların birbiriyle bağlantılı kuruluşlara verdikleri krediler nedeniyle artabilecek zararlardan korunabilmesi için bankacılık gözetim ve denetim otoritesi bankaların söz konusu bu kuruluşları sürekli gözetim altında bulundurmalarına imkan verecek gerekli düzenlemeleri oluşturmalıdır. Ayrıca, bu riskleri kontrol altına alabilmek ve bilançoya yayılmasını önlemek için bankaların gerekli önlemleri almalarını sağlamalıdır.

11-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların uluslararası kredilendirme ve yatırım faaliyetlerine ilişkin olarak ülke ve transfer risklerinin saptanması, izlenmesi ve kontrol edilmesine ilişkin yeterli politika ve uygulamalara sahip olduklarından ve söz konusu risklerin karşılanması için yeterli rezervlerinin olduğundan emin olmalıdır.

12-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi bankaların piyasa risklerinin etkin olarak ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine imkan veren sistemlere sahip olduklarından emin olmalıdır. Piyasa riskine maruz kalındığında, gözetim ve denetim otoritesi üstlenilebilecek piyasa riskine limit getirme ya da sermaye artırımı gibi yaptırımları uygulayabilme yetkisine sahip olmalıdır.

13-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların taşıdıkları tüm risklerini tespit edecek, ölçecek, yönetecek, kontrol edecek, ve bu riskler için yeterli sermayeyi bulduracak şekilde geniş kapsamlı bir risk yönetimi sistemi (yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin izlenme işlevini de içermek üzere) olduğuna ikna olmalıdır.

14-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların faaliyetlerinin yapısına uygun ve yeterli iç kontrollerinin bulunduğundan emin olmalıdır. Söz konusu kontroller yetki ve sorumlulukların paylaşılması, fonksiyonel ayrımlar, fon ödemeleri, aktif-pasif yönetimi, bu işlemlerin mutabakatı ve varlıkların korunmasına ilişkindir. Hem bu iç kontrollere hem de yasal ve idari düzenlemelere uyulup uyulmadığının kontrolü için uygun iç veya bağımsız dış denetimin fonksiyonları belirlenmelidir.

15-Mali sektörde mesleki ve ahlaki yüksek standartların gelişmesi ve bankacılık faaliyetleriyle bilerek ya da bilmeyerek kötüye kullanımların

engellenebilmesi için bankacılık gözetim ve denetim otoritesi müşterini tanı prensibinin uygulanmasına yönelik bankaların uygun politika ve uygulamalarının olduğundan emin olmalıdır.

Aralıksız Banka Gözetimi Yöntemleri

16-Bankacılıkta etkin gözetim hem yerinde hem de uzaktan denetimi kapsamalıdır.

17-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların faaliyetlerini tam olarak anlamalı ve banka yönetimiyle düzenli olarak temaslarda bulunmalıdır.

18-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, denetim raporları ve bankalara ait istatistiklerin toplanması, banka bazında ve konsolide olarak analiz edilmesi için uygun araçlara sahip olmalıdır.

19-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bağımsız denetçiler kullanarak ya da yerinde denetim yaparak gözetim bilgilerinin doğruluğunu bağımsız olarak değerlendirebilecek araçlara sahip olmalıdır.

20-Bankacılıkta etkin gözetim ve denetimin gereklerinden birisi de banka gruplarının konsolide bazda denetlenmesi konusunda bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin yetkisinin bulunmasıdır.

Bilgi Verme Yükümlülükleri

21-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, her bankanın muhasebe uygulamaları ile uyumlu şekilde bankanın karlılığı ve finansman durumu hakkında doğru ve yeterli bilgiyi sağlayacak kayıtların mevcut olduğundan ve bankanın bunları gerçek durumlarını yansıtacak şekilde düzenli olarak yayımladığından emin olmalıdır.

Bankacılık Gözetim ve Denetim Otoritesinin Yasal Yetkileri

22-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların sermaye yeterliliği yükümlülüğünü yerine getiremez duruma düşmeleri, yasal düzenlemelere aykırı davranmaları ya da mevduat sahiplerinin menfaatlerine yönelik herhangi bir şekilde tehdit oluşturmaları halinde düzenleyici tedbirler alma yetkisine sahip olmalıdır.

Sınır Ötesi Bankacılık

23-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların yabancı ülkelerdeki şubeleri, ortaklıkları ve iştiraklerince yürütülen işlemlerinin temel prensiplere uygunluğu ve ihtiyatlı yönetimi konusunda gereken yaptırımları uygulayarak, global konsolide denetimin gereklerini yerine getirmelidir.

24-Konsolide gözetim ve denetimin temeli, ev sahibi ülkenin yetkili otoriteleri başta olmak üzere, tüm gözetim ve denetim otoriteleri ile temaslarda bulunmak ve bilgi alış verişini sağlamaktır.

25-Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, yabancı bankaların ülke içindeki faaliyetlerine ilişkin olarak, yerel bankalara uygulanan aynı yüksek standartları aramalıdır. Konsolide bazda gözetim ve denetimin yapılabilmesi için söz konusu yabancı bankaların ait oldukları ülke otoriteleri ile bilgi paylaşımı yetkisine de sahip olmalıdır.⁸²

2.2. BASEL KOMİTESİ ve TARİHÇESİ

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, İsviçre' nin Basel Kentinde yerleşik Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde faaliyet gösteren, gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla oluşturulan ve bankacılık konusunda işişari mahiyetli olarak uluslararası standartları yayımlayan komitedir.⁸³

Dünyanın en eski finansal organizasyonu olan Uluslararası Ödemeler Bankası 17 Mayıs 1930 tarihinde kurulmuştur. Merkezi İsviçre Basel' dedir ve Meksika' da ve Honkong' da iki şubesi bulunmaktadır.⁸⁴ İkinci dünya savaşından sonra Avrupa paralarının konvertibilitesini yeniden kazanmasında etkin rol oynamış bir kuruluştur.⁸⁵ BIS' in şu anda 49 farklı ülkeden 552 çalışanı bulunmaktadır ve 55 ülkenin merkez bankaları BIS' e üyedir. Bu ülkeler; Cezayir, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Bosna Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Kanada, Şili, Çin, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Honkong, Macaristan,

⁸² TBB, a.g.e., s.s. 3-8.

⁸³ BDDK, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II)**, Ocak 2005, s.1, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf, 26 Eylül 2005.

⁸⁴ BIS, **About BIS**, <http://www.bis.org/about/index.htm>, 21 Ocak 2006.

⁸⁵ BIS, **BIS History**, <http://www.bis.org/about/history.htm>, 21 Ocak 2006.

İzlanda, Hindistan, Endonezya, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore, Letonya, Litvanya, Makedonya, Malezya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, Slovakya, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayland, Türkiye, İngiltere, Amerika ve Avrupa Merkez Bankasıdır.⁸⁶

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, BIS bünyesinde, İsviçre' nin Basel şehrinde 1974 yılı sonlarında kurulmuştur. Komitenin kuruluşuna onbir üyesi bulunan G-10 ülkelerinin (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere, Amerika) merkez bankaları öncülük etmiştir. Komitenin bugünkü üye ülkeleri ise İsviçre, İsveç, Almanya, Amerika, İngiltere, Kanada, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Belçika, Hollanda, İspanya ve Japonya' dır. Yılda ortalama dört defa toplanan bu komitenin yaklaşık 25 teknik çalışma grubu bulunmaktadır. Basel komitesi G-10 ülkelerinin merkez bankaları guvernörlerine, merkez bankalarının sorumlu olmadığı ülkelerde ise yetkili denetim otoritelerinin başkanlarına rapor verir. 1988 yılında, komite Basel Sermaye Uzlaşısı (**Basel Capital Accord**) olarak adlandırılan bir sermaye ölçüm sistemini bankalara duyurdu.⁸⁷ Belge sermayenin tanımı ve risk ağırlıklarının yapısını kapsayan iki ana bölümden oluşmaktaydı.⁸⁸

Bu sistem 1992 yılı sonuna kadar minimum %8 sermaye yeterlilik standardı ile kredi riski ölçümü yapılabilmesi için hazırlanmıştı. Bu çalışma 1988 yılından beri sadece üye ülkelerde değil, uluslararası alanda aktif bankası olan diğer ülkelerde de uygulanmıştır. G-10 ülkesi olmayan pek çok ülkenin denetim otoriteleri ile yakın işbirliği sonucunda, komite 1997 yılında etkin bir denetim sisteminin ana planını oluşturan “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler” (**Core Principles for Effective Banking Supervision**) adlı çalışmayı yayınlamıştır.⁸⁹

Komite, üye ülkeler arasında denetim konularında işbirliğine olanak sağlayacak bir forum oluşturmayı, daha geniş bir bakış açısıyla da dünya çapında denetimin geliştirilmesini, bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır.

⁸⁶ BIS, **Organisation and Governance**, <http://www.bis.org/about/orggov.htm>, 20 Ocak 2006.

⁸⁷ BIS, **History of the Basel Committee and its Membership**, <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>, 21 Ocak 2006.

⁸⁸ BIS, **International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards**, <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.htm>, 14 Aralık 2005.

⁸⁹ BIS, **History of the Basel Committee and its Membership**, <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>, 21 Ocak 2006,

Komitenin aldığı kararların yasal bir yaptırımını yoktur; daha çok, ülke denetim ve düzenleme otoritelerine detaylı düzenlemeler yapma olanağı sağlayacak yol gösterici denetim standartları ve tavsiyeleri niteliğindedir. Ancak Komite'nin yaptığı çalışmalar ortak bir standartla çalışılmasını temin edebilmesi nedeniyle gün geçtikçe dünya çapında yaptırım olan düzenlemeler haline gelmektedir. Komite'nin çalışmalarıyla iki prensip dahilinde (hiçbir yabancı bankanın denetimden kaçamaması ve yeterli bir seviyede denetimin olması) uluslararası denetim kapsamındaki farklılıkların ve boşlukların giderilmesi amaçlanmaktadır. Son yıllarda Komite çalışmalarının önemli bölümünü sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeler oluşturmuştur.⁹⁰

2.3. ULUSLARARASI BANKALAR İÇİN SERMAYE YETERLİLİĞİ STANDARTLARI

Basel sermaye yeterliliği standartlarının ilki 1988 yılında Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (**Basel Committee on Banking Supervision – BCBS**) tarafından İsviçre'nin Basel kentinde yayınlanmıştır. Zamanla bankacılık sisteminin gelişmesi ve karmaşıklaşması sebebiyle mevcut standartların ihtiyaçları karşılayamaması üzerine komite 1999 yılının Haziran ayında ileride Basel-II Standartları olarak adlandırılacak standartları yayınlamıştır. Çalışmamızın bu kısmında Basel-I ve Basel-II Sermaye Yeterlilik Standartları açıklanacaktır.

2.3.1. 1988 Basel-I Standartları

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemelerin birbirine yaklaştırılması amacıyla, 1987 yılında sermaye yeterliliği standardı taslağını yayınlamıştır. Taslak, hem G-10 ülkelerine, hem de diğer ülkelere incelenmesi ve yorumların Komiteye iletilmesi amacıyla gönderilmiştir. Taslağa ilişkin Komiteye iletilen yorumlar çerçevesinde yapılan değişikliklerden sonra metnin son hali oluşturulmuştur.⁹¹

⁹⁰ Aydan AYDIN, **Sermaye Yeterliliği ve VAR: Value at Risk**, TBB, s. 3, http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/sermaye_var.doc, 22 Aralık 2005.

⁹¹ Nihal DEĞİRMENCİ, **Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi**, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara Nisan 2003, s. 14, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/NihalDegirmenci.pdf>, 14 Aralık 2005.

2.3.1.1. 1988 Basel-I Standartlarının Ortaya Çıkış Süreci

Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesindeki Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi 1988’ de yayımladığı "**Capital Accord**" (Sermaye Uyumu) adlı kararlar, ülkeler arasındaki farklılıkları önlemek üzere sermaye yeterliliğinde uluslararası düzeyde standartları belirlemiştir. Karar, banka sermayesine tanımlar getirmiş, banka aktiflerini risk ağırlıklarına göre dört grupta toplamış, sermayenin risk ağırlıklı toplam aktiflere oranına yüzde 8 alt sınırını getirmiştir.⁹²

Basel Komite’nin 1988 tarihli ilk sermaye yeterliliği düzenlemesi banka sermayesinin toplam miktarı üzerine odaklanmış, dolayısıyla bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlayan bir düzenlemedir.⁹³

Komite 1988 yılında nihai halini alan Basel Uzlaşısı’ nın taslağını 1987 yılında yayınlamış ve G-10 ülkelerine incelenmesi amacıyla göndermiştir. Gerek G-10 ülkeleri gerekse de diğer ülkelerden gelen yorum ve eleştiriler sonucunda 1988 yılında taslak son halini almıştır. 1988 Basel Uzlaşısı uluslararası bankalar için bir takım düzenlemeler getirmiştir. Bu demektir ki uluslararası düzeyde faaliyet göstermeyen yerel bankalar için bir zorunluluk yoktur.

G-10 üyesi ülkeler, üzerinde uzlaştıkları minimum sermaye yeterliliği standartlarını 1992 yılı sonuna kadar uygulamaya koyacaklardı. Standartlar çoğunlukla bankalar tarafından üstlenilen ana risk olan kredi riskini ele almaktaydı. Belge iki ana bölümden oluşmaktaydı; a-sermayenin tanımı ve b-risk ağırlıklarının yapısı.⁹⁴

Basel-I geçen süre içerisinde uluslararası düzeyde genel kabul gören bir standart oluşturmuş ve halen 120 civarında ülkede uygulanmaktadır. Basel-I 1988’ de yayımlanan orijinal metinde yalnızca kredi riski için sermaye gereksinimi hesaplamasını öngörmekteydi. Uzlaşya, 1996 yılında yapılan ilave ile bankaların kredi riskinin yanında piyasa riskleri için de yasal sermaye bulundurması esası getirilmiştir.⁹⁵

⁹² TBB, **BIS'in Yeni Sermaye Yeterliliği Konusunda Türkiye Bankalar Birliği Çalışmaları**, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/sermaye.doc>, 28 Ocak 2006.

⁹³ TBB, **Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/basel%20komite%20yeni%20sermaye%20yeterlili%F0i%20d%FCzenlemesi%28ekim%202002%29.doc>, 19 Aralık 2005.

⁹⁴ BIS, **International Convergence ...**

⁹⁵ BDDK, **Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sn. Abdullatif Şener’ in Basel-II’ ye Geçiş İlişkin Konuşma Metni**, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/bakan_sunum.pdf, 26 Eylül 2005.

2.3.1.2. 1988 Basel-I Standartlarının Eksiklikleri

Küresel finans sektöründe birçok ülkenin yürürlüğe koyduğu Basel-I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerinde odaklanmıştır.

Basel-I' de bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %10, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Sadece beş farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel-I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından “herkese tek beden elbise” (**one size fits all**) şeklinde tanımlanabilecek bir sermaye düzenlemesidir. Ayrıca, Basel-I' de “OECD klüp kuralı” (**club rule**) şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD' ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise yüzde 20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın OECD üyesi olmayan ülkeler için yüzde 100 risk ağırlığı öngörülmüş olması bu düzenlemenin zayıf yanı olarak değerlendirilmektedir.

Bunun yanı sıra, 1994 Meksika krizine bir tepki olarak ortaya çıkan ve Basel Komitesi tarafından 1996' da yayımlanan bir belgeyle (**Market Risk Amendment**) sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına piyasa riski dahil edilmiş ve ilk uzlaşma riske daha duyarlı hale getirilmiştir. Piyasa riski hesaplamasının eklenmesiyle Basel-I' in gelişim süreci ivme kazanmıştır.

Basel-I, basit içerikli olması açısından gelişmiş ülkelerin uluslararası faaliyet gösteren büyük oyuncularının ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak, içerdiği standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, Basel-I' in özellikle gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Basel-I, bu ülkelerin düzenlemelerinin modernleşmesine ve finansal sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur. Basel-I' e yönelik olumsuz eleştirilerin yanında kabul gören olumlu hususlar ise piyasadaki oyuncular için kuralları olan bir “adil rekabet ortamı” (**level playing field**) yaratması ve Basel-I' i benimsemiş kimi gelişmekte olan

ülkelerin yüzde sekizin üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılmaları nedeniyle finansal istikrarın güçlenmesidir.⁹⁶

1988 Basel Uzlaşısı, ilk amaçladığı banka çevresinin ötesinde de kabul görmüş ve genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırma yönünde olumlu katkı yapmıştır. Ancak zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünü kuvvetlendirmiştir. Bu bağlamda ileri sürülen eleştiriler iki başlık altında özetlenebilir:

1. Risk Temelli Sermaye yaklaşımında kullanılan sermaye kavramı, bir bankanın beklenen ya da beklenmeyen kayıplarını karşılama kapasitesini yeterince ifade etmemektedir (örneğin, kredi karşılıkları konjonktürün iyi olduğu dönemlerde karşılaşılan riskin gerektirdiğinin üstüne çıkmakta, tersine gelişmeler olduğunda da yetersiz kalmaktadır).

2. Kullanılan risk ölçütü doyurucu değildir. Varlıkların riski değerlendirilirken kredi riskindeki farklılıklar yeterince gözönüne alınmamıştır. Bunun sonucu olarak bankalar Risk Temelli Sermaye Oranlarını tutturabilmek için mali araç değişikliği yaparak “arbitraj” yoluna gidebilmişlerdir.⁹⁷

Kanuni sermaye arbitrajı örneğin bazı menkulleşme yöntemleri gibi bir kaç şekilde meydana gelebilir ve bankanın portföy konsantrasyonlarının daha düşük kalitedeki varlıklara kaymasına yol açabilir.

Bazı tür işlemler için Anlaşma’ da risk hafifletme tekniklerine ilişkin uygun teşvikler öngörülmemektedir. Örneğin, munzam teminat için sadece minimum düzeyde sermaye telafisi vardır ve bazı durumlarda Anlaşmanın yapısı, kredi riski hafifletme tekniklerinin kullanılmasını teşvik etmemektedir.⁹⁸

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I’ in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak ilki Haziran 1999’ da olmak üzere üç istişari metin (**consultative paper**) yayımlamıştır. Söz konusu istişari metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden, gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan

⁹⁶ Münir YAYLA ve Yasemin Türker KAYA, **Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**, BDDK, ARD Çalışma Raporları: 2005/3, Araştırma Dairesi Mayıs 2005, s.:9, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/calismaraporu_2005_3.pdf, 26 Eylül 2005.

⁹⁷ TBB, **Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi**, s. 1-2, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/bis.doc>, 19 Aralık 2005.

⁹⁸ TBB, **Yeni Bir Sermaye Yeterliliği Çerçevesi**, s. 8, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Capital%20Accord.doc>, 28 Ocak 2006.

alınan yorumlar çerçevesinde yenilenmiş ve Basel-II' ye ilişkin nihai metin Haziran 2004' te yayımlanmıştır.⁹⁹

2.3.2. Basel-II Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi

Haziran 1999' da Basel Komitesi ilk istişare çalışmasını yayınlamıştır. “Yeni Bir Sermaye Yeterliliği Çerçevesi” adını taşıyan çalışma, kredi riski için sermaye yeterliliği kurallarının dikkatle bir daha gözden geçirilmesi önerisini içermektedir. Komite, Ocak 2001' de 500 sayfalık genişletilmiş ikinci istişare çalışmasını yayınlamıştır. Bu çalışmada ise kredi riski, operasyonel risk, riskin azaltılması, güvenlik gibi birçok konu ele alınmıştır. Basel-II önerileri finansal sistemde güvenlik ve doğruluğa katkıda bulduklarına inanılan üç destekleyici esas üzerine inşa edilmiştir. İlk esas piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risk için minimum sermaye gerekliliklerini temsil ederken, ikinci esas kurumların sermaye yeterliliği ve dahili değerlendirme yöntemlerinin denetlenerek gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymakta, üçüncü esas ise -piyasa disiplini ile Basel Komitesi bankaları yeterli sermayeyi buldurmaları için cesaretlendirirken yüksek standartların ortaya çıkarılması ve piyasa iştirakçilerinin rollerinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır.¹⁰⁰

İlk uzlaşuya yönelik eleştirilerin temel dayanağını, bankanın taşıdığı farklı risk kalemlerine karşı farklı sermaye tutarlarının ayrılması gerekliliği oluşturmuş ve 1999 yılında Basel Komitesi tarafından yayımlanan ve yeni sermaye yeterliliğine ilişkin önerileri içeren ilk istişare metniyle Basel-II' ye giden yolun yönü belirlenmeye başlanmıştır. Gelen eleştiriler ve öneriler üzerine, bu metni yeni istişare metinleri takip etmiş ve komite tarafından Basel-II' ye geçilmesi halinde olabilecek muhtemel değişimleri tahmin etmek amacıyla birkaç kez sayısal etki çalışması (**Quantitative Impact Study-QIS**) yapılmıştır. QIS-3' te 43 ülkeden 365 banka kapsanmış ve sonuçlar Mayıs 2003' te yayımlanmıştır. Ülkemizde Basel Komitesi tarafından yönetilen QIS-3' e katılım, sektörde önemli paya sahip altı bankanın yer almasıyla sağlanmıştır. Yeni uzlaşının Türk bankacılık sektörü üzerine muhtemel etkisini görmek amacıyla BDDK

⁹⁹ BDDK, **Basel-II' ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tefvik Bilgin' in Konuşma Metni**, s.2, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/baskan_sunum.pdf, 26 Eylül 2005.

¹⁰⁰ Heinz ZIMMERMANN, Dean JOVIC and Alvin MEYER, **Yeni Basel II Kuralları Bankaların Aktif&Pasif Yönetimi Uygulamalarını Değiştirecek**, Active, Mart-Nisan 2002, s. 1, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=504, 8 Aralık 2005.

tarafından yapılan QIS-TR çalışması ise ulusal sektörden 23 bankanın katılımıyla gerçekleştirilmiş ve sonuçları kamuya duyurulmuştur.

Bu arada, 1997 yılında yine komite tarafından yayımlanan “Etkin Bankacılık Denetimi İçin Basel Temel İlkeleri” (**Basel Core Principles for Effective Banking Supervision-BCPs**), bir ülkenin bankacılık sisteminin sağlam ve istikrarlı olabilmesi için bulunması gereken temel özellikleri ortaya koymaktadır.¹⁰¹

Bankaların Basel-II kriterlerine uyum için çok ciddi harcamalar yapması gerekecektir. Yapılan çalışmalar ve tahminler, dünyadaki en büyük 3 bin bankanın Basel II ilkelerinin uygulamaları için yapmaları gereken harcamanın yaklaşık olarak 23 milyar euro düzeyinde olduğunu göstermektedir. Belçika’ daki en büyük banka konumundaki Fortis Bankası için harcanması gereken meblağ 32 milyon euro olarak belirlenmiş ve bu proje için 90 eleman tahsis edilmiştir. İkinci büyük banka olan KBC ise bu projeye 75 eleman ayırmış ve milyonlarca euro harcamayı planlamaktadır. Üçüncü banka olan Dexia ise 40 eleman ile proje çalışmalarını sürdürmektedir.¹⁰²

2.3.2.1. Basel-II Standartlarının Ortaya Çıkış Süreci

Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel-I’ in yayımlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiği hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir belge üç yıllık bir çalışma neticesinde son hali verilerek 1996 yılında yayımlanmıştır.

Bu çerçevede ülkemizde ilk olarak Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile piyasa riskleri de sermaye yeterliliği ölçümlerine dahil edilmiştir.

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I’ in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999’ da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (Basel-II) ilişkin ilk istişari metni (**Consultative Paper-1**) yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci istişari metin (**Consultative**

¹⁰¹ YAYLA ve KAYA, a.g.e., s. 10.

¹⁰² Guido RAVOET, **Sorunlar ve Fırsatlar: Basel II’nin Genel Değerlendirmesi**, Activeline, Ekim 2002, s. 1, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1893, 12 Aralık 2005.

Paper-2), nisan 2003' te ise üçüncü istişari metin (**Consultative paper-3**) yayımlanmıştır. Söz konusu istişari metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel-II' ye ilişkin nihai metin Haziran 2004' te yayımlanmıştır.¹⁰³

Yeni yaklaşımın üç dayanak noktası vardır. Bunlar; asgari sermaye yeterliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini'dir. Asgari sermaye yeterliliği konusunda Komite, Basel Uzlaşısı' nın bazı bölümlerinde değişikliğe gitmiş, özellikle bankaların risk profilinin daha detaylı olarak tanımlanması gereği üzerinde durmuştur. Bu bağlamda yapılan bir önemli değişiklik de; riskin, faiz ve operasyon risklerini de kapsayacak biçimde daha geniş bir biçimde tanımlanmış olmasıdır.

Sermaye yeterliliği çerçevesinin ikinci unsuru, “sermaye yeterliliğinin denetimi” sürecidir. Bu süreç, Gözetim ve Denetim yetkesinin (**supervisory authority**) bankaların sermaye durumunun, genel risk profilleri ve stratejileri ile uyumlu olmasını sağlayacak biçimde denetim yapmasını gerektirmektedir. Bundan beklenen ise, Gözetim ve Denetim yetkesinin, bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda erken müdahale edebilmesini sağlamaktır. Gözetim ve Denetim yetkeleri, bankalardan asgari sermaye yeterliliği oranından daha fazla bir sermaye bulundurmalarını talep edebileceklerdir. Bunun yanı sıra yeni çerçeve, banka yönetiminin bir iç sermaye değerlendirme süreci geliştirmesi ve bankanın risk profili ve çevresi ile doğru orantılı hedefler belirlenmesi gerektiğine de işaret etmektedir. Bu içsel risk değerlendirme sürecinde, amaca ve kurallara uygunluğunu denetlemekten de yetkelerin sorumlu olması önerilmektedir.

Konunun üçüncü unsuru “piyasa disiplini” dir. Bu başlık altında bir bankanın diğer piyasa katılımcıları tarafından durumunun değerlendirilebilmesi ele alınmaktadır. Böyle bir değerlendirmenin anlamlı olabilmesi için, bankaların gerekli bilgileri, zamanında açıklayacak saydamlıkta olmaları gerekmektedir. Bunun sağlanması ise düzenleyici yetkelerin sorumluluğunda olacaktır.¹⁰⁴

Basel II'nin başarısı için aşağıdaki sistemlerin geliştirilmesi önem taşımaktadır:

¹⁰³ BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), s. 1.

¹⁰⁴ TBB, Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, s. 1.

- Müşteri belirleme sistemi: Müşterileri daha iyi tanıyabilme ve değerlendirebilme imkanı vermek üzere, onlar hakkındaki tüm bilgilerin elde edilerek işlenmesini sağlayacak bir sistemden bahsedilmektedir.

- Dereceleme Arşivi: Finansal kurumlar sürekli olarak derecelendirdikleri müşteriler hakkındaki bilgileri ve reyting sonuçlarını her zaman kullanıma hazır tutmak ve dolayısıyla arşivlemek zorundadırlar.

- Teminat izleme ve değerlendirme sistemi: Finansal kurumların işlemleri neticesinde aldıkları teminatların izlenmesi ve devamlı olarak piyasa değerleriyle değerlendirilmelerinin sağlanması amacıyla gerekli sistemin kurulması gerekmektedir.

Stres ve Senaryo Test Sistemleri: Stres testleri ve meydana gelmesi muhtemel olaylara yönelik senaryo çalışmalarının sağlanması ve devamlı olarak kullanılması amacıyla gerekli sistemlerden istifade edilmesi gerekmektedir.¹⁰⁵

2.3.2.2. Basel-II Standartlarının Getirdiği Yenilikler

Basel-II ile, risk odaklı sermaye yönetimi, risk odaklı kredi fiyatlamasını beraberinde getirmiştir. Risk odaklı kredi fiyatlaması doğal olarak kullanılacak kredi miktarını/fiyatını olumlu/olumsuz etkileyecektir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma derecelendirmesine kadar çeşitli kriterler, kredilerin fiyatına yansiyacaktır.

Basel-II' den önce kredi riski, ileri tekniklerle ölçülmeden belirlendiğinden, aynı firma hakkında bankalar arasında farklı değerlendirmeler yapılabilmekte, farklı kredi fiyatları ortaya çıkabilmekteydi.

Basel-II ile birlikte, riskin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır; kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi.

Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu vb.) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, ithalat-ihracat, Pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen “firma derecelendirme notu” ile ifade edilmektedir.

¹⁰⁵ Adrian O'Connor MITCHELL, **İçsel Değerlendirme Karlılık Fırsatı Yaratabilecek mi?**, Activeline, Ekim 2002, s. 2, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1894, 12 Aralık 2005.

Kredi işleminin riski ise, işlemin türü, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir. Böylece kredi, “çok riskli” veya “az riskli” olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlandırılmaktadır.

Basel-II kriterlerinin uygulanmaya başlanması ile, firmanın ve kullanılacak kredinin risk seviyesi, doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir.

Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bu durumda firmalara kullanılacak kredilerin maliyetleri artacaktır.

Öte yandan, ülkemizde yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirket kefaletleri Basel-II’ de teminat kapsamına alınmamıştır.¹⁰⁶

2007’ de yürürlüğe girecek Basel II ile (ülkemizde 2008’ de) kredi talebinde bulunan firmaların finansal verileri, yönetici - ortakların geçmişi, organizasyon yapısı, ithalat-ihracat pazar payı ve firmanın derecelendirme notuna bakılacaktır. Ayrıca ülkemizde yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri yerine mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri, yatırım fonları, ana endeksteki hisse senetleri gibi daha güçlü teminatlar istenecektir. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem de daha yüksek karşılık ayırmak zorunda kalacaktır. Bu da otomatikman kredi miktarına ve maliyetlere yansıtacaktır. Ratingi düşük, sermayesi zayıf, mali tabloları uluslararası standartlara uymayan, kayıtdışı oranı yüksek firmalar daha yüksek kredi maliyetleri ile karşı karşıya kalacaktır.¹⁰⁷

2.3.2.3. Yeni Uzlaşımın Sınır Ötesi Uygulanmasına İlişkin Üst Düzey Prensipler

1. Basel Komitesi, yeni uzlaşımın özellikle karmaşık bankacılık grupları açısından, merkez ülke ve evsahibi ülke denetim otoriteleri arasında daha fazla işbirliği ve eşgüdüm gerektireceğini kabul etmektedir. Uzlaşım, yeni kuralların bankacılık grubunun her düzeyi için uygulanacak olmasının; 1. ve 2. yapısal bloka ilişkin değerlendirmelerde hem merkez

¹⁰⁶ TBB, **Risk Yönetimi ve Basel-II’ nin Kobi’ lere Etkileri**, Eylül 2004, s:iv, http://www.ebso.org.tr/tr/Konferans_KOBI_Kitapci.pdf, 22 Aralık 2005.

¹⁰⁷ Yerel Kalkınma Bülteni, **Basel-II Kobileri Zorlayacak**, Sayı:8, s.3, http://www.ekonomistler.com/arsiv/yerelkalkinma/Yerel_Kalkinma_Bulteni_Sayi_8.pdf, 22 Aralık 2005.

ülke hem de ev sahibi ülke denetim otoriteleri için yoğun teknik gereksinimler doğuracağını ve bu durumun neden olacağı işbirliği ihtiyacının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, 3. yapısal blokun getirdiği yükümlülüklerle ilişkin olarak da eşgüdüm ihtiyacı duyulabilecektir. Sonuç olarak, Basel Komitesi, denetim otoritelerini, Basel uzlaşısının uygulamada neler getireceğini (aşağıda belirtilmektedir) daha ayrıntılı olarak ele almaları hususunda teşvik etmektedir.

2. Bankacılık grubu, merkez ülkeden başka en az bir ülkede faaliyet gösteriyorsa, yeni uzlaşma kapsamındaki bazı yaklaşımların uygulanması, konsolide denetim açısından merkez ülkenin onayının yanında solo ya da alt konsolide bazda ev sahibi ülkenin de onayının alınmasını gerektirebilecektir. Birden fazla denetim otoritesinden onay alınması yeni bir husus değildir. 1996 Piyasa Riski Düzeltmesi'nde de benzer gereksinimler öngörülmektedir. Ancak yeni uzlaşma, bu tür çok taraflı onayların uygulama sahasını önemli ölçüde genişletecek ve bu nedenle muhtemelen yeni uygulama güçlükleri yaratabilecektir.

3. Denetim otoriteleri arasında daha yakın işbirliği, hem denetim otoritelerinin hem de banka gruplarının uzlaşmayı uygulama yönündeki çabalarına yardımcı olabilecektir. Yeni uzlaşma çerçevesinde: (1) Birinci yapısal blok kapsamında "gelişmiş" yaklaşımların (içsel derecelendirme bazlı yaklaşımlar-IRB, ileri ölçüm yaklaşımları-AMA gibi) başlangıç onayı verilmesi ve bu yaklaşımların geçerli kılınması; (2) İkinci yapısal blok altında denetimsel gözden geçirme süreci; (3) Banka grubunun, yeni uzlaşmayı gerektiği gibi uyguladığını ve "gelişmiş" yaklaşımları kullanabilmek için gerekli koşulları karşılamaya devam ettiğini doğrulamak için sürekli değerlendirmeler yapılmasını da içeren çeşitli denetimsel sorumluluklar bulunmaktadır. Denetim otoriteleri arasındaki işbirliğinin derece ve niteliği, bu farklı denetimsel sorumluluklara bağlı olarak değişiklik gösterebilecektir. Ne tür bir düzenleme yapılırsa yapılsın, bankalar, denetim otoritelerinin sınır ötesi uygulamalarının etkili ve yetkin biçimde yürütülmesi yönündeki çabalarına yardımcı olma açısından önemli bir role sahip olacaklardır.

4. Basel komitesi, denetim otoriteleri arasındaki işbirliğinin uygulamaya dönük olması gerektiği için, yeni uzlaşmanın sınır ötesi bankacılık denetiminin niteliğini güçlendirecek biçimde uygulanmasına büyük önem vermektedir. Komite, aynı zamanda ev sahibi ülke denetim otoritelerinin, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki denetim

otoritelerinin, ülkelerinde faaliyette bulunan yabancı kuruluşlar üzerinde etkin denetimin sağlanması çabalarına da yardımcı olmalıdır.

5. Basel komitesi denetim otoriteleri arasında daha yakın ve uygulamaya dönük işbirliğinin güçlendirilmesinin ve özellikle aşağıda sıralanan altı ilkeye uyulmasının, yeni uzlaşının mümkün olduğu kadar etkili ve yetki biçimde uygulanabilmesi için temel bir zorunluluk olduğuna inanmaktadır:

İlke 1: Yeni uzlaşısı, ulusal denetim otoritelerinin ulusal kuruluşların denetimine ilişkin yasal sorumluluklarını veya Basel Bankacılık Denetim Komitesince yürürlüğe konmuş bulunan konsolide denetim için gerekli düzenlemeleri değiştirmeyecektir.

6. Denetim otoritelerinin, “Basel Uzlaşısı ve Asgari Standartlar” (Basel Uzlaşısı) başlıklı belgede ortaya konan sınır ötesi sorumlulukları, yeni uzlaşının yürürlüğe konulmasından sonra da uygulanmaya devam edilecektir. Merkez ülke denetim otoritelerinin banka grubunun konsolide bazda denetiminden, ev sahibi ülkenin ise ülkesinde faaliyet gösteren bankaların solo veya alt konsolide denetiminden sorumlu olmaları esastır.

7. Yeni uzlaşının banka gruplarına gereksiz yükler yüklemeksizin, sınırlar ötesinde etkin bir biçimde yürütülmesini temin etmek için uygulamaların mevcut Basel Uzlaşısı çerçevesi üzerine inşa edilmesi gerekecektir. Denetim otoriteleri arasında daha yakın ve pratik eşgüdüm gereksiniminin derecesi, etkin bilgi alışverişine ilişkin bir takım önkoşullar ve karşılıklı tanıma (örneğin, düzenleme ve denetleme sistemlerinin örtüşme derecesi ve bilgi paylaşımı ve gizlilik husularında kabul edilebilir yaklaşımlar gibi) sayesinde kolaylaştırılabilecektir.

İlke 2: Merkez ülke denetim otoritesi, yeni uzlaşının bankacılık grubunca uygulanmasının konsolide bazda denetiminden sorumludur.

8. Merkez ülke ve ev sahibi ülke denetim otoritelerinin farklı yaklaşımlar benimsemiş olduğu durumlarda, merkez ülke denetim otoritesi banka grubunu konsolide bazda ilgilendiren konularda nihai karar verme yetkisine sahip olacaktır. Bu, tüm değerlendirme ve analizlerin merkez ülke denetim otoritesi tarafından yapılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Özellikle ev sahibi ülkedeki iştirakin grup için önemsiz ölçekte olduğu veya iştirakin faaliyetlerinin, ana bankadan önemli ölçüde farklılık gösterdiği durumlarda, merkez ülke denetim otoritesi sorumluluklarını yerine getirirken ev sahibi ülke denetim otoritesinden bilgi sağlamaya çalışabilecektir.

9.İkinci yapısal bloğun niteliği gereği konsolide banka grubuyla ilgili ikinci yapısal blok değerlendirmelerinin sorumluluğu, mekrez ülke denetim otoritesinde kalmaktadır. Ancak banka grubunun organizasyon yapısına ve ev sahibi ülkedeki faaliyetlerin önemine bağlı olarak, ev sahib ülke denetim otoriteleri, merkez ülke denetim otoritesinin konsolide banka grubu açısından İkinci Yapısal Blok çerçevesinde yapacağı değerlendirmeler için önemli veriler sağlayabilecektir. Merkez ülke denetim otoritesi, uygun olduğu durumlarda ev sahibi ülkenin verilerine ulaşmak için çaba göstermelidir.

İlke 3: Özellikle bankaların iştirak düzeyinde faaliyette bulunduğu durumlarda, ev sahibi ülke denetim otoriteleri, anlaşılması ve tanınması gerekli şartlar getirmelidirler.

10.Bankalar, iştirak düzeyinde faaliyet gösterdikleri her ülkede, ev sahibi ülkenin denetimsel ve yasal gerekliliklerini yerine getirmek zorundadırlar. Bazı ülkelerde yabancı bankaların şubeleri için de benzer gereksinimler olabilecektir.

11.Uyum yükünün ve düzenlemeler arasındaki farklılıklardan faydalanma olasılığının azaltılması amacıyla, bankaların konsolide düzeyde uyguladıkları metodları ve onay süreçlerini kabul etmeleri, ev sahibi ülke denetim otoritelerinin yararlarına olacaktır. Ancak, yasal yükümlülüklerinin gerektirdiği bir takım sınırlamalar bulunması veya merkez ülke denetim otoritelerinin etkin ve kapsamlı konsolide denetim yapamaması gibi durumlarda, ev sahibi ülke denetim otoritelerini, grup düzeyinde kabul edilen bir yaklaşımın alt konsolide düzeyde kullanımını tanımaktan alıkoyacak başka meşru menfaatleri vardır.

İlke 4: Meşru çıkarları açısından, denetim otoriteleri arasında daha geniş ve daha uygulamaya dönük işbirliği gereksinimi olacaktır. Merkez ülke denetim otoriteleri bu koordinasyon çabalarına önderlik etmelidir.

12.Denetim sonuçlarının paylaşımı, gelişmekte olan bir uygulamadır. Denetim otoriteleri, işbirliği ve bilgi alışverişini (inceleme sonuçlarının paylaşımı gibi) geliştirmeye devam etmenin yollarını aramalıdırlar. Ev sahibi ülke denetim otoritelerinin ülkesinde faaliyet gösteren banka grupları ile ilgili bilgi istemleri, hem merkez ülke hem ev sahibi ülke denetim otoritelerinin sorumluluk ve menfaatleri açısından makul olmalıdır. Ne tür bir düzenleme yapılırsa yapılsın. Uygulamaya yönelik bu araçlara ve sınır ötesi etkin koordinasyonu güçlendirmeye yönelik prosedürlere önem verilmelidir.

13.Denetim otoriteleri yasal ve diğer sınırlamaları da göz önüne alarak, çalışma planlarını mümkün olduğu derecede koordine etmelidirler. Zaman içinde, merkez ülke ve

ev sahibi ülke denetim otoriteleri arasında daha fazla işbirliği, hem bankaların hem denetim otoritelerinin etkinliğini artıracaktır.

14.Merkez ülke denetim otoritesi, gerektiğinde banka grubunun önemli faaliyetlerinden sorumlu olan denetim otoriteleri arasında uygulamaya yönelik işbirliği kurulmasını temin edecek önlemlerin alınmasından sorumlu olacaktır. Bu, banka grubunun uygulama planları hakkında grubun üst düzey yönetimiyle görüşmeler yapılması, gerekli durumlarda ev sahibi ülkenin ilgili denetim otoritesiyle bu planlar hakkında müzakerde bulunulması ve her bir otoritenin üstleneceği işler konusunda mutabakata varılmasını da kapsayabilecektir. Gerekli olması halinde merkez ülke denetim otoritesi mevcut işbirliği anlaşmalarına ek olarak, ev sahibi ülkenin ilgili denetim otoriteleri ile de uygun iletişim stratejileri geliştirmelidir. Uygulama ile ilgili bir husus olarak, denetimotoriteleri arasındaki iletişimin sıklığı ve kapsamı, ev sahibi ülkedeki faaliyetlerin önemine bağlı olarak farklılık gösterebilecektir.

15.İşbirliği ve bilgi değişimi anlaşmaları, bireysel denetim otoritelerinin durumuna en uygun şekilde kayıt altına alınmalıdır. Bazı denetim otoriteleri resmi düzenlemeleri (mutabakat zaptı – MoU veya diğer ikili anlaşmalar gibi) benimserken diğerleri daha az resmi iletişim stratejilerini tercih edebileceklerdir.

İlke 5: Denetim otoriteleri bankalar üzerindeki uygulama yüklerin azaltmak ve denetimsel kaynakları korumak için gereksiz ve koordine edilmemiş onaylama ve geçerli kılma uygulamalarından mümkün olduğu kadar kaçınmalıdır.

16.Banka gruplarının karmaşık yapılarının niteliği, farklı ülkelerde farklı yöntemlerin kullanılıyor olması olasılığını arttıracığı için, özellikle başlangıç ve uygulamanın devamı süresince yürütülecek onaylama ve geçerli kılma prosedürleri konusunda, merkez ülke ve ev sahibi ülke denetim otoriteleri arasında işbirliği ihtiyacı ortaya çıkabilecektir.

17.Birinci yapısal blok çerçevesinde sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, içsel derecelendirme bazlı yaklaşımlar için kullanılacak kredi riski derecelendirme sisteminin onaylanması veya operasyonel risklerin hesaplanmasında kullanılacak gelişmiş ölçüm yaklaşımının onaylanması süreçleri bankanın pek çok fonksiyonunu içerecektir. Ele alınan herhangi bir bankacılık grubunda, bu fonksiyonların bazıları grup düzeyinde yürütülürken bazıları kuruluş / banka bazında ifa edilebilecektir. Etkinliği arttırmak ve bu sayede hem bankalar hem de denetim otoriteleri üzerindeki uygulama yüklerini en aza

indirmek amacıyla, banka grubunun yönetim ve organizasyon yapısını ortaya koymaya yönelik faaliyetlerin mümkün olduğunca koordine edilmesi, denetim otoriteleri açısından oldukça arzu edilebilir olacaktır.

18.Banka grubunun risk yönetiminin bütünleşme düzeyi, banka grubu tarafından ortak bir yaklaşım kullanılmasına, verilerin elde edilebilirliğine ve yasal yükünlükler gibi diğer faktörlere de bağlı olarak, arzulanan sınır ötesi düzenlemelerin niteliği konusunda belirleyici olabilecektir. Karar ve yönetim faaliyetlerinin banka grubu içinde merkezileşmesi veya ilgili tekniklerin banka grubu arasında tutarlı bir biçimde uygulanması durumunda, merkez ülke denetim otoritesi, onaylama sürecine liderlik etme açısından daha iyi bir konumda olacaktır. Bu gibi durumlarda, ev sahibi ülke denetim otoritesi merkez ülke denetim otoritesince yürütülen onaylama işlemlerine bütünüyle güvenmeyi tercih edebilecektir. Diğer taraftan, bütünleşmenin sınırlı olduğu veya grup içinde bir ya da daha fazla şirketin, grubun geri kalanından önemli ölçüde farklı teknikler kullandığı, ev sahibi ülkede kurulu bulunan şirketin global iş ağlarına sahip olduğu durumlarda, ev sahibi ülke denetim otoritesi bu teknik ve operasyonlarla ilgili onay sürecine liderlik etme açısından daha elverişli bir konumda olabilecektir. Ancak bu gibi hallerde, merkez ülke denetim otoritesi, yeni uzlaşma kapsamındaki sorumluluklarını yeterli seviyede bilgi sahibi olmaya devam etme ihtiyacında olacaktır.

İlke 6: Yeni uzlaşma uygulanırken, denetim otoriteleri, birden fazla ülkede önemli sınır ötesi faaliyetlerde bulunan banka grubuyla ilgili olarak merkez ülke ve ev sahibi ülkenin denetim sürecinde oynayacakları roller konusunda, mümkün olduğu derecede “açık” bir biçimde iletişim halinde olmalıdırlar. Merkez ülke denetim otoriteleri, ev sahibi ülke denetim otoritelerinin de işbirliğiyle, bu koordinasyon çabalarına öncülük etmelidirler.

19.Merkez ülke denetim otoriteleri açısından (ev sahibi ülke denetim otoritelerinin de işbirliğiyle ve uygulamayla geçiş tarihinin öncesinde), merkez ülke ile ev sahibi ülke arasında uzlaşmanın yürütülmesi sırasında yapılacak uygulamaya yönelik düzenlemeleri mümkün olduğunca detaylandıran bir plan geliştirilmesi arzu edilir olacaktır. Bu, önemli sınır ötesi faaliyetler gösteren “gelişmiş” karmaşık banka yapılarının varlığı durumunda özellikle arzu edilir olacaktır. Çünkü uygulamaya dönük denetimsel düzenlemeler, banka grubunun nasıl faaliyet gösterdiğine bağlı olacaktır. Bu planın ilgili banka grubuna bildirilmesi gerekmektedir. Denetimsel planın aktarımı esnasında denetim

otoriteleri, mevcut denetimsel yükümlülüklerinde herhangi bir değişiklik meydana gelmediğinin açıkça ifade edilmesine özel önem vermektedirler.

20. Merkez ülke denetim otoritesi, denetimsel planın geliştirilmesi ve müzakeresi süreçlerine liderlik etmelidir. Böyle bir planın detay düzeyi esnek olmalı ve her bir bankanın özel durumuna göre şekillendirilmelidir.¹⁰⁸

2.3.3. Basel-II' nin Unsurları

Yeni Basel Anlaşması, 1999 senesinde Basel tarafından kabul edilen 'üç temel prensip' kuralını onaylamaktadır:

- Prensip 1 - En az bulundurulması gereken sermaye yeterliliği, özellikle kredi ve operasyonel riskler için getirilen yeni kurallar;
- Prensip 2 - Denetçi kontrol ve denetimi; ve
- Prensip 3 - Piyasa disiplini¹⁰⁹

Teorik açıdan risk yönetimi üç aşamalı bir süreçtir. Riskleri belirleyen ve yönlendiren faktörlerin analizi, riske açıklığın ölçümü ve risklerin azaltılması veya ortadan kaldırılması. Uygulamada ise risk yönetimi, bankacılık sektörünün veya bankaların riske yaklaşımları ve bunu ele alış ve değerlendiriş tarzlarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bankaların başarılı strateji portföyünde mutlaka yer alması gereken en önemli bileşenlerden biri de, risklerin etkin bir şekilde yönetilmesidir. Bankalar, finansal aracılık (fon toplama ve fon kullanma) ve bankacılık ürün ve hizmet sunma sürecinde bir dizi riskle karşılaşmaktadır. İşin doğası gereği, bu tür işlem ve faaliyetlerin tümü gizli ya da açık bir risk faktörü içermektedir. Bankalar bir riskler evreninde faaliyet göstermektedirler. Çok sayıda, farklı ve karmaşık riskle iç içe yaşamak zorunda olan bankalar için söz konusu risklerin ölçülmesi ve yönetilmesi en önemli konu olmaktadır.

Bankalar, içinde faaliyet gösterdikleri riskler evrenini genel bir eğilim olarak yeteri ölçüde algılayamamakta ve ölçememektedir. Buna bağlı olarak da yönetimi nispeten dar kapsamda kalmaktadır. Birçok banka, riski faaliyetlerin önemli bir parçası

¹⁰⁸ BDDK, **Yeni Uzlaşımın Sınır Ötesi Uygulanmasına İlişkin Üst Düzey Prensipler**, Ağustos 2003, s.s. 1-7, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/yeni_uzlasi.pdf, 26 Eylül 2005.

¹⁰⁹ Kaan AKSEL, **Yeni Basel Anlaşması - Basel II**, Active, Mart-Nisan 2002, s. 1, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=503, 8 Aralık 2005.

görmekte, bu konuyla ilgili değişik program türleri kullanmakta, fakat kontrol konusunda gerekli hassasiyeti gösterememektedir.

Bankaların karşılaştıkları riskler kümesinin çok sayıda elemanı bulunduğundan, risk yönetimi de bu çeşitlilik ve karmaşıklığa bağlı olarak geniş alan ve değişkenler setiyle ilgili olmaktadır. Etkin bir risk yönetim çerçevesi oluşturmak için, tüm bileşenlerin birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bankaların karşılaştıkları riskleri, genel olarak dört kategoride toplamak mümkündür. Bunlar en dar kapsamlısından en genişine doğru sıralandığında, operasyon riskleri, kredi riskleri, piyasa riskleri ve sistemik risk olarak ifade edilebilir. Operasyon riskleri bankanın kendi faaliyetlerinden kaynaklanan ve bankayla sınırlı olan risklerdir. Kredi riski, bankanın kredi alacaklarını zamanında ve tam olarak tahsil edememesi riskidir. Piyasa riski kategorisi altında bankaların finansal varlık portföyünün değerini etkileyen makro değişkenlerden kaynaklanan riskler yer alır. Buna, faiz riski, kur riski, hisse senedi piyasası riski örnek verilebilir. Sistemik risk ise finans sisteminin bütünü etkileyecek ölçekteki gelişmelerin yol açtığı ve sektördeki birçok kuruluşu ödeme gücüne düşüren risklerdir.¹¹⁰

¹¹⁰ Active, **Bankalarda Performans ve Risk Yönetimi: Analitik Bir Çerçeve**, Ekim-Kasım 2000, s.s.1-5, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=403, 5 Aralık 2005.

Tablo-2: Riskler Evreni

Aysberg riski	Genişleme riski	Sistemik risk	Kur riski
Baz faiz riski	Getiri eğrisi riski	Siyasal risk	Likidite riski
Bilgi riski	Hedging riski	Sözleşme riski	Limit riski
Dirsek riski	İflas riski	Spread(faiz marjı)riski	Model riski
Erken ödeme riski	İnterpolasyon riski	Teknoloji riski	Muhasebe riski
Ekstrapolasyon riski	İyi şöhreti kaybetme riski	Vade yapısı riski	Muhatap riski
Faiz riski	Karmaşıklık riski	Vergi riski	Netting riski
Fon çevirme riski	Korelasyon riski	Veri riski	Operasyonel risk
Franchise riski	Piyasa riski	Volatilite riski	Opsiyon riski
Frekans riski	Reklam riski	Yasal risk	Özkaynak riski
Gap (açık) riski	Sermaye riski	Yeniden yatırım riski	Personel riski
Gecikme riski	Sıradan çıkma riski	Yoğunlaşma riski	
Geç anlama riski	Sistem riski	Kredi riski	

Kaynak: Active, Bankalarda Performans ve Risk Yönetimi: Analitik Bir Çerçeve, Ekim-Kasım 2000, s.3, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=403, 5 Aralık 2005

Basel-II üç yapısal blok üzerine kurulu bir düzenlemedir;

- Birinci yapısal blok, nicel değerlendirme yapılmasına olanak vermekte ve riske daha duyarlı asgari sermaye şartlarını ortaya koymaktadır.

- İkinci yapısal blok, niteliksel değerlendirmenin yer aldığı denetim otoritesinin incelemesi sürecini içermektedir.

- Üçüncü yapısal blok, kamuya açıklama yapma yoluyla “piyasa disiplininin” sağlanmasına ilişkin bölümdür.¹¹¹

Operasyonel risk, piyasa riski ve kredi riskinin ölçümü için Basel Komitesi basitten gelişmiş bir yapıya doğru risk ölçüm yaklaşımları önermiştir. Aşağıda tablo halinde verilen bu yaklaşımlar ilerleyen bölümlerde detaylı olarak açıklanacaktır.

¹¹¹ Güler ARAS, **Basel-II Uygulamasının Kobi' lere Etkileri ve Geçiş Süreci**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.s. 6-7, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf>, 21 Şubat 2006.

Tablo-3: Sermaye Yükümlülüğü Hesaplama Yöntemleri

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PIYASA RİSKİ	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
ORTA	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım
			Standart Yaklaşım
GELİŞMİŞ	Riske Maruz Değer (VaR) Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	İleri Ölçüm Yaklaşımları
		Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	

Kaynak: Ayhan Yüksel, “Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel-II), Aralık 2004, s. 6, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar-1.pdf>, 26 Eylül 2005.

2.3.3.1. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Yeterliliği

Birinci yapısal blok, bankanın risklere karşı elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarına ilişkin olan bölümdür. Basel-I’ deki asgari yüzde 8’ lik oranın korunduğu bu bölümde, kredi riskinin ölçümüne ilişkin yeni yöntemler önerilmiş ve Basel-I’ de açıkça kapsanmayan “operasyonel risk” bölümü yer almıştır. Piyasa riskinin hesaplanmasında Basel-I’ e göre önemli bir değişiklik olmazken, yani standart yaklaşım ve riske maruz değer yaklaşımı (VaR) korunurken, kredi riskinin hesaplanmasında çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Kredi riskinin hesaplanması için basit, orta ve gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar seçenek olarak sunulmaktadır. Bunlar; Standart Yaklaşım (**Standardised Approach – SA**), Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (**Simplified Standardised Approach – SSA**), Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (**Foundation Internal Ratings Based – IRB**), İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (**Advanced IRB**)’ dir. Benzer şekilde yeni eklenen operasyonel risk hesaplaması; Temel Gösterge Yaklaşımı (**Basic Indicator Approach – BIA**), Standart

Yaklaşım, Alternatif Standart Yaklaşım veya ileri Ölçüm Yaklaşımları (**Advanced Measurement Approach – AMA**) ile yapılabilecektir.¹¹²

2.3.3.1.1. Operasyonel Risk

Tüm risklerden daha eski ve bir temel risk olmasına rağmen operasyonel risk bilincinin ortaya çıkması 1970' li yıllarda başlamaktadır. Operasyonel risk, önceleri finansal kuruluşlarda “takas ve ödemelerin gerçekleşmeme riski” olarak dar bir kapsamda ifade edilmiştir. 1980' li yıllardan itibaren türev araçların yaygın olarak kullanılması, birçok alandaki deregülasyon uygulamaları ve bilgi işlem sistemlerinin güvenliği konusunda yaşanan kayıp olayları sonucu, bu riskin kapsamının daha geniş olması gerektiği konusundaki bilinç artmıştır. Operasyonel risklerin potansiyel kayıp boyutu ve kapsamı konusunda gelişen bilinç, operasyonel risklerin yönetilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bir riskin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için öncelikle riskin tanımlanması ve bu tanım çerçevesinde ölçümünün gerçekleştirilmesi gerekmektedir.¹¹³

Neyi ölçmeye çalışmalıyız? Bazı bankalar işlem süreçleriyle ilgili risklere odaklanarak, operasyonel risk için dar bir tanım kullanmaktadırlar. Diğerleri ise piyasa ve kredi risklerinin dışında kalan tüm riskleri operasyonel risk olarak tanımlamaktadırlar. Bu geniş tanım, insan hataları, teknoloji arızaları, yetersiz kontroller ve dış etkenlerin yanında rakiplere ve değişen ekonomik koşullara tepki vermedeki başarısızlık gibi stratejik ve işletme risklerini de kapsamaktadır.¹¹⁴

Basel Komitesi tarafından yapılan tanıma göre ise, operasyonel risk, yetersiz veya başarısız iç süreçler, insan kaynakları ve teknolojik sistemler nedeniyle ya da dış kaynaklı olaylar sonucunda karşılaşılabilecek kayıp riski olarak ifade edilmektedir. Bu tanım, operasyon departmanları tarafından gerçekleştirilen arka ofis faaliyetleri ile ilgili “operasyon” riskinden çok daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Operasyonel risk, ön ofisten arka ofise kadar ve tüm destek birimlerini de içerecek şekilde organizasyonun her biriminden kaynaklanabilecek riskleri kapsamaktadır. Kurumların karşılaşılabileceği operasyonel riskler dört temel kategoride sınıflandırılabilir:

¹¹² YAYLA ve KAYA, a.g.e., s.s. 5-6.

¹¹³ Murat MAZIBAŞ, **Operasyonel Riskte Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme**, BDDK Araştırma Raporları 2005/1, Temmuz 2005, s.s. 2-3, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf, 26 Eylül 2005.

¹¹⁴ Kaan AKSEL, **Finansal Kurumlarda Operasyonel Riskin Ölçümü**, Active, Aralık 2001, s. 1, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1110, 9 Aralık 2005.

- İnsan kaynaklı riskler: Personel başarısızlığı, personel yetersizliği, işveren başarısızlığı, uygun olmayan kurum kültürü, çıkar çatışmaları, sektördeki personel hareketliliği, sahtekarlık, vb. riskler.

- Süreçlerden kaynaklanan riskler: Üçüncü şahıslar, varlıklar, iş sürekliliği, müşteri, yasal düzenlemeler, gizlilik, yönetim, ürün ve stratejiyle ilgili riskler.

- Bilgi sistemlerinden kaynaklanan riskler: İletişim, bilgi, network, donanım ve yazılımla ilgili riskler.

- Dış olaylardan kaynaklanan riskler: Devlet, sektör, fiziksel ortam, doğal felaketler, toplum, politika ve ekonomiden kaynaklanan operasyonel riskler.¹¹⁵

Bir başka deyişle operasyonel riskler; personel riski, teknolojik riskler, organizasyon riski, yasal riskler ve dış risklerden oluşmaktadır.

Personel riski, banka yönetiminin ve personelin yetersizliğinden, ihmalinden, görevlerini unutmalarından ya da kötüye kullanmalarından veya kasıtlı olarak suç sayılan eylemleri gerçekleştirmelerinden kaynaklanan risklerdir. Örneğin banka yönetiminin limitleri aşarak ve yeterli güvence almadan kredi açması, gerekli incelemeleri yapmadan başka teşebbüslere iştirak etmesi, teknolojik yenilikleri bankaya adapte edememesi, değişime ayak uyduramaması, ürün ve hizmet tanıtımındaki yetersizlik ve belirsizliğin yanı sıra personelin yolsuzluk, hırsızlık ve sahtekarlık yapması, emirleri dikkate almaması veya kurallara aykırı olarak yerine getirmesi, bilerek işi engellemesi, kötü niyetli davranması gibi hususlar personel riski kapsamında değerlendirilebilir. Bu riske neden olan faktörler içerisinde ise personelin bilgi ve tecrübe yetersizliği, motivasyon eksikliği, aşırı iş yükü, personelin düzensiz yer değişimi, iş yerinin elverişsizliği ya da düzeninin iyi kurulmamış olması gibi konular sayılabilir.

Teknolojik riskler, bilgisayar ve iletişim sistemlerindeki teknik sorunlar ve aksamalar, virüs problemleri, yetersiz ya da eskimiş sistemlerden kaynaklanan risklerdir.

Organizasyon riskleri, banka örgüt yapısı ve işleyişiyle ilgili sorunlardan doğan risklerdir. Örneğin, örgüt içerisindeki kademeler arasındaki bilgi akışının yetersizliği, yetki sınırlarının kesin olmaması, yapı-işleyiş değişikliklerinden doğan belirsizlikler bu gruba girmektedir.

¹¹⁵ Arzu PİŞKİNOĞLU, **Operasyonel Risk Yönetiminde Yaşanan Gelişmeler**; Active, Kasım – Aralık 2003, s. 1, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=2782, 13 Aralık 2005.

Yasal risklerde ise, bankalar özellikle yeni tip işlemlere girerken veya uluslararası bankacılık faaliyetlerinde yasal risklerle karşılaşır. Bunun nedeni söz konusu faaliyetlerin yabancı unsur taşımaları, buna bağlı olarak da birden fazla hukuk düzenini ilgilendirmeleridir. Dolayısıyla uluslararası bankacılık işlemlerinde ve sözleşmelerde yabancı hukuk sistemine uygunluk denetimi şarttır. Örneğin, karşı taraf taahhüdünü yerine getirmeyi reddediyorsa veya belirli sözleşme tipleri yabancı hukuk sisteminde geçersiz ise, bankanın taleplerini elde edebilmesi hususu önemli bir risk taşır. Ayrıca mevcut yasal düzenlemeler de bankanın dahil olduğu hukuki sorunları çözmeye yetersiz kalabilir.

Dış risklere ise, banka dışında üçüncü kişilerle ilgili sahtekarlık olayları, risk doğurması muhtemel konulara ilişkin hukuki düzenlemelerdeki değişiklik ve boşluklar, deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanan riskler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşanın yol açacağı zararlar, para aklama, web sitelerinin dış müdahalelerle kötüye kullanılması, enerji iletiminde oluşan aksamalar girmektedir.¹¹⁶

Komitenin, yasal sermaye amacıyla gerçekleştirilen risk ölçümlerinde yeknesaklığın sağlanması amacıyla detaylı olarak operasyonel risk kayıp olayları konusunda geliştirdiği/benimsediği operasyonel risk kayıp olayları sınıflandırması şunlardan oluşmaktadır:

- 1- Banka içi hile ve dolandırıcılık olayları,
- 2- Banka dışı hile ve dolandırıcılık olayları,
- 3- İstihdam uygulamaları ve işyeri güvenliğiyle ilgili kayıp olayları,
- 4- Müşteriler, ürünler ve iş uygulamalarına ilişkin kayıp olayları,
- 5- Fiziki varlıklara verilen zararlarla ilgili olaylar,
- 6- Faaliyetlerin durması ve sistem hatalarına ilişkin kayıp olayları,
- 7- İşleme, teslimat ve süreç yönetimine ilişkin kayıp olayları.

1. Banka İçi Hile ve Dolandırıcılık Olayları: En az bir tarafın karıştığı ve söz konusu taraf veya tarafların dolandırıcılık; zimmetine geçirme; düzenlemeleri, kanunları ya da şirket politikalarını dolanma benzeri faaliyetler sonucu ortaya çıkan kayıp olaylarını ifade etmektedir.

¹¹⁶ Melek Acar BOYACIOĞLU, **Operasyonel Risk ve Yönetimi**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 43, 2002, s.s. 52-53, <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi43/melek.doc>, 22 Aralık 2005.

2. Banka Dışı Hile ve Dolandırıcılık Olayları: Üçüncü kişilerin dolandırıcılık, zimmetine geçirme ya da mevzuatı dolanma şeklindeki faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kayıp olaylarını ifade etmektedir.

3. İstihdam Uygulamaları ve İşyeri Güvenliğiyle İlgili Kayıp Olayları: İstihdam, sağlık veya iş güvenliği yasaları ya da sözleşmelerine aykırı davranışlar, şahsi tazminat davaları ya da farklılık ve ayrımcılık olayları (ırk, din, cinsiyet vb) nedeniyle ödenmek zorunda kalınan tazminatlar nedeniyle ortaya çıkan kayıpları ifade etmektedir.

4. Müşteriler, Ürünler ve İş Uygulamalarına İlişkin Kayıp Olayları: Kasıtsız olarak ya da ihmal sonucu belirli müşterilere karşı profesyonel yükümlülüklerin (itimat ve uygunluk yükümlülükleri de dahil olmak üzere) yerine getirilmemesi ya da ürünün yapısından veya tasarımından kaynaklanan hatalar sonucu ortaya çıkan kayıp olaylarını ifade etmektedir.

5. Fiziki Varlıklara Verilen Zararlarla İlgili Kayıp Olayları: Doğal felaketler ya da terörizm vb. olaylar nedeniyle fiziki varlıklara verilen zararları ifade etmektedir.

6. Faaliyetlerin Durması ve Sistem Hatalarına İlişkin Kayıp Olayları: Faaliyetlerin durması, kesilmesi ya da sistem hataları sonucu ortaya çıkan kayıp olaylarını ifade etmektedir.

7. İşleme, Teslimat ve Süreç Yönetimine İlişkin Kayıp Olayları: Başarısız süreçler ya da başarısız süreç yönetimi ile ticari muhatap ve satıcılarla ilişkiler sonucu ortaya çıkan kayıp olaylarını ifade etmektedir.

Nedensellik verileri ile birlikte kayıp verilerine ilişkin olarak yukarıda yer verilen veri sınıfları Tablo-4’de yer almaktadır.¹¹⁷

¹¹⁷ Murat MAZIBAŞ, **Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme**, BDDK Araştırma Raporları: 2005/2, Temmuz 2005, s.s. 4-5, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/MM_Opriskdata.pdf, 22 Aralık 2005.

Tablo-4: Operasyonel Riskler Nedenler, Olaylar, Etkiler

Operasyonel Riskler (Nedenler)	Operasyonel Risk Olayları (Olaylar)	Risk Olaylarının Sonuçları (Etkiler)
Süreçlerden kaynaklanan riskler	Banka içi hile ve dolandırıcılık olayları	Varlık değerindeki azalmalar
Sistemlerden kaynaklanan riskler	Banka dışı hile ve dolandırıcılık olayları	Rücu edilmesinden kaynaklanan kayıp
İnsan unsurundan kaynaklanan riskler	İstihdam uygulamaları ve iş yeri güvenliğiyle ilgili kayıp olayları	İade ve kaybı tazminler
Dışsal olaylardan kaynaklanan riskler	Müşteriler, ürünler ve iş uygulamalarına ilişkin kayıp olayları	Yasal sorumluluk
	Fiziki varlıklara verilen zararlarla ilgili olaylar	Denetim otoritesi ve mevzuata uyumsuzluk nedeniyle alınan cezalar (vergi cezaları dahil)
	Faaliyetlerin durması ve sistem hatalarına ilişkin kayıp olayları	Aktiflerden veya aktiflere verilen hasarlardan kaynaklanan kayıp
	İşleme, teslimat ve süreç yönetimine ilişkin kayıp olayları	

Kaynak: Murat MAZIBAŞ, **Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme**, BDDK Araştırma Raporları: 2005/2, Temmuz 2005, s. 5, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/MM_Opriskdata.pdf, 22 Aralık 2005.

1988 Basel Anlaşması sermaye yeterliliğini basitçe kredi riski bazında ele almaktaydı. Bununla beraber önerilen yüzde 8'lik sermaye yükümlülüğü diğer risklerin de karşılanmasını amaçlamaktaydı. 1996 senesinde, piyasa riski tutarları bu çerçeveden çıkartıldı ve bunlar için daha farklı bir sermaye yükümlülüğü getirildi. Kredi risklerinin daha hassas ölçülebilmesi için endüstri ile yapılan daha uygun sermaye yükümlülük oranları oluşturmaya yönelik ortak çalışmalar sonucu, operasyonel riskler için farklı birkaç hesaplama yöntemi oluşturulmuştur. İlk ağızda, bu risk grubuna, bankanın neredeyse tüm faaliyetlerinde oluşabilecek kayıpların girebileceği düşünülse de, pratikte 20'ye yakın risk faktörü (bilgisayar hatalarından dolayı oluşabilecek kayıplar, eksik raporlama veya hatalı raporlamadan dolayı oluşan suistimaller gibi) belli başlı rolü

oynayacaktır. Bugün hemen hemen bütün büyük bankalar öz sermayelerinin yaklaşık olarak yüzde 20'sini operasyonel risklerden dolayı oluşan kayıplar için ayırmaktadırlar.¹¹⁸

Operasyonel riskin işletmeler üzerindeki etkisinin artmasına sebep olan temel etkenler ise şöyle sıralanabilir;

- Artan otomasyon (e-finans, şirket dışından hizmet alma)
- Hizmetlerin giderek daha spesifik ve global bir hal alması,
- Yeni finansal ürünlerin daha karmaşık bir yapıya bürünmeleri.¹¹⁹

Basel Komitesinin operasyonel riskler için sermaye yeterliliğinin hesaplanması yöntemlerine yönelik genel yaklaşımı, kredi ve piyasa riskinde olduğu gibi bir “menü” yaklaşımıdır, basit ve riske duyarız yöntemlerden, gelişmiş ve riske duyarlı yöntemlere kadar farklı gelişmişlik düzeyine sahip bir dizi yöntemin kullanılması.

Bu mekanizmaya göre; basit, riske duyarız ve kullanımı kolay ancak sermaye yükü fazla olabilen yöntemlerden karmaşık, riski sayısallaştırarak ölçülebilen ve kullanımı maliyetli ancak sermaye yükünü azaltan yöntemlere aşamalı geçişi sağlamaya yönelik teşvikler getirilmektedir. Komite tarafından gerçekleştirilen QIS çalışmaları ile bu teşvik mekanizmasının işletilebilmesi için yöntemlerin katsayılarında gerekli ayarlamalar (kalibrasyon) yapılarak nihai metinde yer alan son şekline ulaşılmıştır.

Komitenin yukarıda özelliklerine yer verilen operasyonel risk yaklaşımına dayalı olarak geliştirdiği asgari sermaye yükümlülüğü hesaplama yaklaşımları üç grupta ele alınmaktadır:

- Temel Gösterge Yaklaşımı
- Standart Yaklaşım
- İleri Ölçüm Yaklaşımları¹²⁰

¹¹⁸ Kaan H. AKSEL, **Yeni Basel Anlaşması Uygulamaları**, Activeline, Mart 2000, Sayı:12, s. 3, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1563, 9 Aralık 2005.

¹¹⁹ Jacques PEZIER, **Operasyonel Risk: Basel-II ve Sonrası**, Activeline, Ekim 2002, s. 1, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1902, 12 Aralık 2005.

¹²⁰ MAZIBAŞ, **Operasyonel Riskte Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme**, s. 5.

2.3.3.1.1.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

En basit yaklaşım türü olan Temel Gösterge Yaklaşımı (**Basic Indicator Approach-BIA**), bankanın bütün faaliyetleri için tek bir gösterge kullanarak, operasyonel riski karşılamak üzere gerekli sermaye tahsisini tespit etmektedir. Bu gösterge “brüt gelir” (**gross income**)’dir. Temel Gösterge Yaklaşımı, bankalar arasında evrensel boyutta yaygın olarak kullanılan ve uygulaması oldukça kolay bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımda operasyonel risk için gerekli sermaye tahsisi; temel göstergenin “Alfa Faktörü- α ” ile çarpımı yoluyla hesaplanır.

$$K=EI \times \alpha$$

Burada K; Temel Gösterge Yaklaşımı altında toplam sermaye tahsisini, EI; bütün kurum için maruz kalınan risk göstergesini (brüt gelir), α ise Komite tarafından belirlenen sabit yüzdeyi temsil etmektedir.

Ancak bu yaklaşım daha çok küçük ve ulusal bankaların kullanımına uygundur. Basel Komitesi, uluslararası alanda faaliyet gösteren ve önemli boyutta operasyonel riske maruz kalan büyük bankalar için daha karmaşık yaklaşımlar kullanmalarını önermektedir.¹²¹

TGY’de, bankaların operasyonel riskleri için önceki 3 yılın brüt gelirlerinin %15’i olarak her bir yıl için hesaplanan ve son 3 yılın ortalaması alınarak ulaşılan tutarda sermaye bulundurmaları öngörülmektedir.

$$Sermaye_{TGY} = [\sum(BG_{1...n} \times \alpha)] / n$$

Sermaye_{TGY}: Temel Gösterge Yaklaşımı ile hesaplanan sermaye tutarı

BG_{1...n}: Yıllık brüt gelir

α : Komite tarafından 0,15 olarak belirlenen katsayı.

Operasyonel riskin bir göstergesi olarak brüt gelirin kullanılması birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Bu yönetime yönelik eleştirilerin odaklandığı nokta, brüt gelirin operasyonel riskin bir göstergesi olarak kabul edilip edilemeyeceği konusudur. Operasyonel riskin niteliği ve özellikleri göz önünde bulundurulduğunda brüt gelirin riskin düzeyi hakkında bir bilgi vermesi teorik olarak imkânsız

¹²¹ BOYACIOĞLU, a.g.e., s. 57.

görülmektedir. Dolayısıyla, bu göstergeye dayalı bir ölçümün de bankanın operasyonel riskleri hakkında bilgi vermesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Bunun yanında brüt gelirin negatif olması halinde nasıl bir uygulama yapılacağı belirsiz olduğu eleştirisi getirilmektedir.

Bu konuda Komitenin risk göstergesi olarak kullanabileceği göstergeler arasında tüm yetersizliklerine rağmen amaca en uygun ve her bankaya ortak olarak uygulanabilir olması bu göstergenin benimsenmesini sağlamıştır. Ayrıca, Komite tarafından benimsenen menü yaklaşımı ve teşvik mekanizması gereği en basit yöntem olan bu yöntemin riske duyarlı olması ve bankanın operasyonel riskleri konusunda bilgi vermesi beklenmemektedir. Bunun yanısıra, “a ” katsayısının yüksek olarak belirlenmesi ile ortaya çıkan sermaye yükünün azaltılabilmesi için riske daha duyarlı yöntemlerin kullanımı teşvik edilmektedir. Diğer taraftan, brüt gelirin negatif olması halinde sermaye tutarının hesaplanmasında ise brüt gelirin işaretine bakılmaksızın mutlak değeri kullanılabilir. ¹²²

2.3.3.1.1.2. Standart Yaklaşım

Temel Gösterge Yaklaşımının daha karmaşık bir şekli olan Standart Yaklaşım, banka faaliyetlerini bir dizi standartlaştırılmış faaliyet birimlerine ve faaliyet kollarına ayırmakta, daha sonra bu alanlarda bankanın faaliyetinin büyüklüğü ve hacmini yansıtan genel bir gösterge kullanmaktadır. Bu gösterge ile, her bir faaliyet koluna ilişkin operasyonel risk miktarının yaklaşık olarak temsil edilmesi amaçlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu yaklaşımda kullanılan faaliyet birimleri, faaliyet kolları ve göstergeler yer almaktadır. ¹²³

¹²² MAZIBAŞ, *Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme*, s. 6.

¹²³ BOYACIOĞLU, a.g.e., s. 58.

Tablo-5: Standart Yaklaşım Faaliyet Birimleri, Kolları, Göstergeleri

Faaliyet Birimleri	Faaliyet Kolları	Göstergeler
Yatırım	Kurumsal Finansman	Brüt Gelir
Bankacılığı	Alım-Satım Faaliyetleri ve Satışlar	Brüt Gelir
	Perakende Bankacılık	Yıllık Ortalama Aktifler
Bankacılık	Ticari Bankacılık	Yıllık Ortalama Aktifler
	Ödeme ve Takas	Yıllık Takas Sonuçları
Diğerleri	Perakende Aracılık	Brüt Gelir
	Varlık/Portföy Yönetimi	Yönetim Altındaki Toplam Fonlar

Kaynak: Melek Acar BOYACIOĞLU, **Operasyonel Risk ve Yönetimi**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 43, 2002, s. 58, <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi43/melek.doc>, 22 Aralık 2005.

Standart yöntemde, banka faaliyetleri sekiz ana işkoluna ayrılarak her bir işkolu için sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. Bu yöntem, bankanın her bir işkolunun birbirinden farklı derecede riske maruz bulunacağı varsayımına dayalı olarak geliştirilen, ancak işleyiş açısından ilk yönteme benzeyen bir sermaye hesaplama yöntemidir. Bu yöntemde her bir işkolundan elde edilen brüt gelir, o işkolu için belirlenen katsayıyla çarpılarak işkolunun sermaye yükümlülüğü bulunmakta ve tüm iş kolları için hesaplanan sermaye tutarları toplanarak bankanın toplam sermaye yükümlülüğüne ulaşılmaktadır.

Bu yaklaşıma göre toplam yasal sermaye, her bir işkolu için hesaplanan son 3 yıllık brüt gelirlerin basit ortalamalarının ilgili katsayılarla çarpımı ile elde edilen tutarların toplamından oluşmaktadır. Herhangi bir yıl için negatif brüt gelir nedeniyle ortaya çıkabilecek negatif sermaye tutarları diğer iş kollarındaki pozitif sermaye tutarları ile herhangi bir kısıt olmaksızın netleştirilmektedir. Ulusal denetim otoritelerinin daha muhafazakâr yöntemler uygulamaları ulusal tercihlere bırakılmıştır. Toplam sermaye yükümlülüğü aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır:

$$Sermaye_{SY} = \left\{ \sum_{1-3 \text{ yıllar}} \max [\sum (BG_{1-8} \times \beta_{1-8}), 0] \right\} / 3$$

Sermaye_{SY}: Standart yaklaşımla hesaplanan sermaye tutarı

BG_{1-8} : Her bir iş kolu için o yıla ait brüt gelir

β_{1-8} : Her bir işkolu için belirlenen beta katsayıları.

Komite, standart yaklaşımda kullanılmak üzere kurumsal finansman, alımsatım, perakende bankacılık, ticari bankacılık, ödeme ve takas, acentelik hizmetleri ve saklama, varlık yönetimi ve perakende aracılık faaliyetlerinden oluşan sekiz işkolu belirlemiştir.

İlk istişare metinlerinde her bir işkolu için farklı bir risk göstergesi belirleyen Komite, yeknesaklığın sağlanması ve sermaye hedeflerine ulaşılabilmesi için QIS çalışmaları sonrası bu uygulamadan vazgeçerek tüm iş kolları için aynı göstergenin kullanılmasını benimsemiştir. Komite, QIS çalışmaları sonucunda her bir işkolu için kullanılacak beta (β) katsayılarını belirlemiştir. Her bir işkolu için belirlenen katsayı değerleri Tablo 6'da yer almaktadır.¹²⁴

Tablo-6: İş Kolları İçin Belirlenen Beta Katsayıları

İş Kolları	Beta Katsayıları
Kurumsal Finansman (β_1)	18%
Alım-Satım ve Satış (β_2)	18%
Perakende Bankacılık (β_3)	12%
Ticari Bankacılık (β_4)	15%
Ödeme ve Takas (β_5)	18%
Acentelik Hizmetleri ve Saklama (β_6)	15%
Varlık Yönetimi (β_7)	12%
Perakende Aracılık Faaliyetleri (β_8)	12%

Murat MAZIBAŞ, Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme, BDDK Araştırma Raporları 2005/1, Temmuz 2005, s. 7, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf, 26 Eylül 2005.

2.3.3.1.1.3. İleri Ölçüm Yaklaşımı

Operasyonel risklerin gerçek anlamda sayısallaştırılarak ölçümünün gerçekleştirildiği ve bu ölçüm sonuçlarına göre sermaye tahsisinin yapıldığı

¹²⁴ MAZIBAŞ, Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme, s.s. 6-7.

yöntemler “İleri Ölçüm Yaklaşımları (İÖY)” altında toplanmaktadır. Komite, operasyonel riskin ölçülmesinde piyasa riskinin ölçümünde kullanılan riske maruz değer (RMD) modelleri gibi genel kabul gören herhangi bir ölçüm yöntemi mevcut olmadığı için bu bölümde tek bir modele değil, geliştirilecek yöntemlere ilişkin ölçüm yaklaşımlarına yer vermektedir.

Komite, operasyonel risklerin çok yönlülüğünün ve diğer risklerden farklı yönlerinin bilinci içerisinde, riski ölçebilecek güvenilir birçok farklı yöntemin geliştirilmesini teşvik etmek amacıyla bu bölümde herhangi bir ölçüm yöntemi ismi zikretmemektedir.

Komitenin operasyonel riskler için sermaye yükümlülüğü hesaplanmasında benimsediği teşvik mekanizmasına göre ileri ölçüm yöntemlerini kullanmasına denetim otoritesi tarafından izin verilen bankaların daha düşük sermaye yükü ile karşı karşıya bulunması amaçlanmaktadır. Komitenin ileri ölçüm yöntemleri ile hesaplanan sermaye yükümlülüğü için bir alt sınır belirlemesi, ölçümü en zor risklerden olan operasyonel riskin ölçümü için veri toplayan, veri tabanı oluşturan, risk yönetimi sistemleri kuran ve ileri ölçüm yöntemlerinin geliştirilmesi için önemli miktarlarda kaynak tahsisi gerçekleştiren bankalar için teşvik mekanizmasının tersine dönmesi anlamına geldiği gerekçesiyle ciddi tepkilerle karşılaşmıştır. Riski güvenilir yöntemlerle ölçen ve bu ölçüm sonuçlarına göre risk yönetimini gerçekleştiren bankaların ilk istişare metinlerinde asgari yasal sermayenin ancak belirli bir oranına (%8) kadar sermaye avantajından faydalanabileceği yönündeki yaklaşım, CP3’de değiştirilerek alt sınır tamamıyla kaldırılmıştır. Nihai metinde de yer alan şekliyle bankaların ileri ölçüm yöntemlerini kullanmaları halinde önemli miktarda yasal sermaye avantajı sağlayabilmelerinin önü açılmıştır.

İleri ölçüm yaklaşımları için benimsenen önemli bir yaklaşım da, bankalara kendilerine en uygun sayısallaştırma ve ölçüm yöntemlerini geliştirebilecekleri bir laboratuvar imkânı sunmasıdır. Komitenin kendi ifadesiyle “ ileri ölçüm yaklaşımları bahçesinde binlerce çiçeğin açmasına imkân veren” bu yaklaşım ile herhangi bir yöntem ön plana çıkarılmamak suretiyle yöntemler konusundaki optimum bileşimi bankaların kendilerinin belirlemeleri istenmektedir.

Komitenin benimsediği yaklaşımın olumlu tarafı yeni gelişmekte olan operasyonel risklerin sayısallaştırılması alanının daha da gelişmesine imkân

sağlaması, olumsuz tarafı ise bu yöntemlerin kullanılmasına izin verilmesinde denetim otoritelerine önemli görev ve sorumluluklar yüklemek suretiyle denetim otoritelerinin yükünü ağırlaştırmasıdır. Komite, bankaların karşı karşıya buldukları operasyonel riskler için en uygun yöntemleri kullanarak risk ölçümünün gerçekleştirilmesini teşvik ederek, ileri ölçüm yöntemleri konusunda denetim otoritelerine bu yöntemlerin güvenilirliğini YB2 kapsamında ayrıntılı değerlendirmeye tabi tutma sorumluluğu yüklemektedir. Komite, ölçüm yöntemlerinin ve bunlara ilişkin sistemlerin taşınması gerekli ölçütleri belirleyerek, denetim otoritesinin bu ölçütlere uyum sağlayan bankaların modellerinin yasal sermayenin hesaplanmasında kullanılmasına izin vermesini istemektedir.

İleri ölçüm yöntemlerinin kullanılabilmesi için bankaların karşı karşıya buldukları en önemli sorun yeterli niteliklere sahip uygun verinin bulunmasındaki zorluklardır. Komite, ileri ölçüm yöntemleri ile birlikte ortaya çıkan veri sorunu ile ilgili olarak yol gösterici çalışmalarda bulunmuştur. Komite bu amaçla standart yöntemde de kullanılan sekiz işkoluna ilave olarak bunların alt iş kolları konusunda da bir sınıflandırma geliştirmiştir. Ayrıca, operasyonel risk olayları ve risk olaylarının gerçekleşmesi neticesinde ortaya çıkan kayıplara ilişkin sınıflandırmalar geliştirmiştir.¹²⁵

2.3.3.1.2. Piyasa Riski

Bankaların karşı karşıya kaldıkları piyasa riski iki boyuttan oluşmaktadır: Hazine tarafından gerçekleştirilen alım-satım işlemlerinden kaynaklanan risk (**trading risk**) ve bilançodaki aktif pasif vade uyumsuzluğu nedeniyle maruz kalınan faiz riski (**structural interest rate risk**).¹²⁶

Basel-II' de yer alan minimum sermaye gereksiniminin; piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risklere maruz değerlerin yüzde 8'ine eşit olduğu görülmektedir. Piyasa riski; faiz oranı, döviz kurları gibi piyasa göstergelerindeki hareketlerden doğup, bilanço pozisyonları üzerinde etkili olmaktadır. Yani Basel-II, bu alanda fazla bir değişiklik

¹²⁵ MAZIBAŞ, **Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme**, s. 8.

¹²⁶ Cüneyt SEZGİN ve Yasemin TÜZÜN, **Dünyada ve Türkiye'de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları**, Active, Mart - Nisan 2001, s.4, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=422, 5 Aralık 2005.

getirmemektedir.

Herkese aynı gömlek “one size fits all” yaklaşımından uzaklaşan Basel-II sermaye yeterliliği düzenlemesi, basitten karmaşığa çok farklı yaklaşımlarıyla risk yönetimini daha da geliştirmeyi hedeflemiştir. Sermayenin, risk ağırlıklı aktiflere oranının minimum yüzde 8 olması gerektiği belirtilmiştir. Bu risk ağırlıkları, kredi, operasyonel ve piyasa riskinden oluşmaktadır. Amaç ise “bankalara verilen esnekliği ve bağımsızlığı dengelemek” şeklinde açıklanmıştır.

Üç aşamadan oluşan Basel-II’ de piyasa disiplini aşamasında, piyasa disiplininin sağlanabilmesi için gelirlerin raporlanması ve iç kullanım testinin sunulması gerekmektedir. Bu aşamalar uygulandığı zaman, esnek ve riske duyarlı sermaye yönetimi çatısı elde edilebilir.¹²⁷

2.3.3.1.2.1. Standart Yaklaşım

Piyasa riskini ölçümlemeye yönelik standart metod piyasa riskini içeren; getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş finansal araçların piyasa riskinin, hisse senedi pozisyon riskinin, genel piyasa riskinin ve kur riskinin genel olarak hesaplanması esasına dayanmaktadır.¹²⁸

Piyasa riskine ilişkin Standart Yaklaşım’da, piyasa riski üç temel bileşenin toplamı (faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski) olarak hesaplanmaktadır. Bu bileşenlerin her bir için genel piyasa riski ve opsiyon riski hesaplanırken, faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski için ayrıca spesifik risk hesaplaması yapılmaktadır. Bu kapsamda genel piyasa riski, piyasalardaki genel hareketler dolayısıyla faiz oranlarında, hisse senedi fiyatlarında veya kurlarda meydana gelebilecek olası fiyat dalgalanmalarının etkilerini dikkate almakta, spesifik risk ise genel piyasa hareketlerinin ötesinde, bankanın portföyünde bulundurduğu menkul kıymetleri ihraç eden tarafların kredi kalitelerinin bozulmasından kaynaklanan olası fiyat hareketlerinin etkilerini dikkate almaktadır. Öte yandan opsiyon riski opsiyon sözleşmelerinden veya opsiyon hakkı içeren diğer işlemlerden

¹²⁷ H.S. RAJASHEKHAR, **Basel-II Uygulaması – Önemli Noktalar ve Pratik Yaklaşımlar**, Active Academy, 2 – 3 Aralık 2004, s. 1, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3611, 15 Aralık 2005.

¹²⁸ Activeline, **Risk Yönetiminde Hangi Metod Tercih Edilmeli**, Haziran 2001, Sayı: 15, s. 3, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=938, 9 Aralık 2005.

kaynaklanan doğrusal olmayan risklerin etkilerini dikkate almaktadır.¹²⁹

Standart yaklaşım ile faiz oranı riski hesaplanırken, ticaret defterinde faiz oranına duyarlı tüm kalemler dikkate alınmaktadır. Minimum sermaye gerekliliği, her bir kaleme ilişkin uzun ve kısa pozisyonlardan kaynaklanabilecek spesifik risk ile portföyün bir bütün olarak değerlendirilmesi ile hesaplanan genel piyasa riski dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Spesifik risk, bankanın elinde tuttuğu tahvilleri ihraç eden kuruluşlarla ilgili olarak yaşanabilecek olumsuz gelişmeler nedeniyle bankanın karşılaşacağı riski ölçmeyi hedeflemektedir. Bu riskin ölçümünde aynı tahvile ilişkin eşleşen pozisyonlara dönük olarak bir netleştirme işlemi yapılamaz. Aynı kuruluşun farklı tahvilleri arasında da kupon ödemesi, likidite ve geri çağırma nitelikleri açısından bulunan farklılıklar nedeniyle bir netleştirilme işlemi gerçekleştirilememektedir. Spesifik risk ile ilgili olarak standardın koymuş olduğu risk katsayıları Tablo-7’de sunulmaktadır.

Tablo-7: Spesifik Riskin Hesaplanmasında Kullanılacak Risk Ağırlıkları

Tahvil ihraç eden kuruluş	Vadeye kalan gün	Risk katsayısı (%)
Merkezi hükümet	Tüm tahviller	0.00
Kamu kuruluşları	< 6 ay	0.25
Kamu kuruluşları	6 – 24 ay	1.00
Kamu kuruluşları	> 24 ay	1.60
Diğer	Tüm vadeler	8.00

Kaynak: Nihal DEĞİRMENCİ, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara Nisan 2003, s. 26, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/NihalDegirmenci.pdf>, 14 Aralık 2005.

Burada, merkezi hükümetlerin ihraç ettiği devlet tahvili, hazine bonoları ve diğer kısa vadeli enstrümanlar risksiz kabul edilmektedir. Merkezi hükümet dışındaki kamu kuruluşlarının ve çok uluslu kalkınma bankalarının çıkarmış olduğu tahviller ile Moody’s ve S&P tarafından BBB ve üstü derecelerin verilmiş olduğu tahviller kamu kuruluşları adı altında gruplanmıştır. Bu grupta değerlendirilen tahviller için vade uzadıkça risk

¹²⁹ BDDK, **Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu**, Aralık 2004, s. 16, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>, 26 Eylül 2005.

ağırlıkları yükselmektedir. Özel sektör firmalarının çıkarmış olduğu tahviller ise diğer adı altında sınıflandırılmıştır ve yüzde 100 riski kabul edilerek yüzde 8 risk ağırlığı uygulanmaktadır. Üye ülkeler son grup için daha yüksek bir risk katsayısı saptayabilmektedir.

Genel piyasa riski, piyasa faiz oranlarındaki değişiklik nedeniyle karşılaşılabilecek kayıpları ifade etmektedir. Bunun hesaplanmasında kullanılan iki temel yöntem “vadeye kalan gün sayısı” ve “yeniden fiyatlamaya kalan gün sayısı” yöntemleridir. Her iki yöntemde de faiz riski için ayrılması gerekli olan sermaye dört bileşenden oluşmaktadır: ticari defterdeki net uzun veya kısa pozisyon, aynı zaman dilimleri içinde eşleşen pozisyonlardan payı küçük olan, farklı zaman dilimi içinde eşleşen pozisyonlardan payı büyük olan ve opsiyonlardaki net pozisyonudur.

Vadeye kalan gün sayısı yönteminde, faiz oranına duyarlı tüm uzun ve kısa pozisyonlar için tanımlanmış 13 vade kullanılmaktadır. Sabit oranlı enstrümanlar vadeye kalan süreye, değişken oranlı enstrümanlar ise yeni fiyatın belirlenmesine kalan süreye göre bir vade ile eşleştirilmektedirler. Burada, aynı tahvil için elde tutulan aynı tutardaki eşleşen pozisyonlar arasında netleştirme yapılmaktadır. Öncelikle her bir vadede yer alan uzun ve kısa pozisyonlar belirlenmekte ve o vadeye karşılık gelen risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. İkinci aşamada, ağırlıklandırılmış uzun ve kısa pozisyonlar arasında netleştirme işlemi gerçekleştirilmektedir. Her vade dilimindeki netleştirilmiş toplam uzun veya kısa pozisyondan küçük olanının yüzde 10’ u alınmaktadır. Örneğin, bir vade dilimindeki uzun pozisyonların neti 150 milyon ABD doları, kısa pozisyonların neti ise 130 milyon ABD doları olsun. Bu durumda, yetkili kuruluşun, daha düşük olduğu için net kısa pozisyon tutarının yüzde 10’ u kadar sermaye bulundurması gerekmektedir.

İkinci aşamada, iki turdan oluşan yatay netleştirme uygulanmaktadır. Bunun için önce vadelerin 1 yıla kadar, 1-4 yıl arası ve 4 yıldan uzun olarak gruplanması yoluyla üç zaman dilimi elde edilmektedir. Bankalar, öncelikle her bir zaman diliminin net pozisyonları içinde, sonra da bu zaman dilimleri arasında netleştirme işlemi yapmaktadırlar. Bu netleştirme işlemleri, eşleşen uzun ve kısa pozisyon tutarının belli bir yüzdesi alınarak yapılmaktadır. Sermaye gerekliliği, yukarıdaki iki aşamadan elde edilen tutarlar ile opsiyonlardaki net pozisyonun toplanmasıyla bulunmaktadır.

Tablo-8: Vadeye Kalan Gün Sayısı Yöntemine Göre Vadeler ve Risk Ağırlıkları

> %3 kupon ödemeli	< %3 kupon ödemeli	Risk ağırlıkları (%)	Varsayılan getiri değişikliği
<1 ay	<1 ay	0.00	1.00
1-3 ay	1-3 ay	0.20	1.00
3-6 ay	3-6 ay	0.40	1.00
6-12 ay	6-12 ay	0.70	1.00
1-2 yıl	1-1.9 yıl	1.25	0.90
2-3 yıl	1.9-2.8 yıl	1.75	0.80
3-4 yıl	2.8-3.6 yıl	2.25	0.75
4-5 yıl	3.6-4.3 yıl	2.75	0.75
5-7 yıl	4.3-5.7 yıl	3.25	0.70
7-10 yıl	5.7-7.3 yıl	3.75	0.65
10-15 yıl	7.3-9.3 yıl	4.50	0.60
15-20 yıl	9.3-10.6 yıl	5.25	0.60
> 20 yıl	10.6-12 yıl	6.00	0.60
	12-20 yıl	8.00	0.60
	>20 yıl	12.50	0.60

Kaynak: Nihal DEĞİRMENCİ, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara Nisan 2003, s. 27, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/NihalDegirmenci.pdf>, 14 Aralık 2005.

Tablo-9: Vadeye Kalan Gün Sayısı Yöntemi: Yatay Netleştirme Yüzdeleri

Zaman dilimleri	Vadeler	Zaman dilimi içinde	Komşu zaman dilimleri arasında	1. ve 3. zaman dilimi arasında
1. Zaman dilimi	< 1 ay 1-3 ay 3-6 ay 6-12 ay	%40	%40	%100
2. Zaman dilimi	1-2 yıl 2-3 yıl 3-4 yıl	%30		
3. Zaman dilimi	4-5 yıl 5-7 yıl 7-10 yıl 10-15 yıl 15-20 yıl > 20 yıl	%30		

Kaynak: Nihal DEĞİRMENCİ, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara Nisan 2003, s. 28, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/NihalDegirmenci.pdf>, 14 Aralık 2005.

Tablo-8’ de, bu yöntemde kullanılan vadeler ile risk ağırlıkları, Tablo-9’ da ise zaman dilimleri içinde ve arasında yapılacak netleştirmede kullanılan katsayılar sunulmaktadır.

Faiz oranı riskinin hesaplanmasında ikinci yöntem, yeniden fiyatlamaya kalan gün sayısı yöntemidir ve genel piyasa riskinin hesaplanmasında çok daha doğru sonuçlar vermektedir. Bunun nedeni, her bir pozisyonun taşıdığı risk hesaplanırken, o pozisyonun fiyat değişikliklerine duyarlılığının dikkate alınmasıdır. Bu yöntemde, öncelikle her bir enstrümanın binde 6 ve yüzde 1 düzeylerindeki faiz oranı değişikliklerine duyarlılığı hesaplanır. Kullanılacak olan vade yapısı ve varsayılan getiri değişikliği tablosu, Tablo-8’ de kupon ödemesi yüzde 3 den büyük olan kağıtlara ilişkin olan bölümdür. Her vade için saptanan uzun ve kısa pozisyonların yüzde 5’ i kadar sermaye ayrılmaktadır. Ayrıca, Tablo-9’ da verilen yüzdeler kullanılarak zaman aralıkları arasındaki net pozisyonlar

üzerinden yatay sermaye gereksinimi hesaplanmaktadır.

Bu iki yöntem dışında faiz oranına duyarlı türev enstrümanların da piyasa riski hesaplamasında dikkate alınması gerekmektedir. Türev enstrümanlar, pozisyonlara dönüştürülerek gerek özel gerekse de genel piyasa riski hesaplamasına dahil edilmelidir.

Bankaların ticari defterlerinde hisse senetleri ile ilgili pozisyonları nedeniyle üstlendikleri risk de, piyasa riskinin hesaplanmasında dikkate alınmaktadır. Hisse senetleri için spesifik riskin hesaplanmasında, bankanın hisse senetlerinde aldığı tüm uzun ve kısa pozisyonların toplamı dikkate alınırken, genel piyasa riskinin hesaplanmasında, hisse senedi portföyündeki net genel pozisyon dikkate alınmaktadır. Spesifik risk için, yüzde 8 sermaye karşılığı tutulması gerekmekte, ancak likit ve yeterince çeşitlendirilmiş portföyler için bu oran yüzde 4 olarak uygulanmaktadır. Likit ve çeşitlendirilmiş portföy kriterlerinin belirlenmesi konusunda gözetim otoritelerinin inisiyatifi bulunmaktadır. Genel piyasa riski için uygulanacak sermaye oranı da yüzde 8'dir. Hisse senetlerinin fiyat değişikliklerinden etkilenebilecek türev enstrümanlar uzun ve kısa pozisyonlara dönüştürülerek piyasa riskinin hesaplanmasına dahil edilmektedir. Her bir hisse senedine ilişkin eşleşen pozisyonlar netleştirilmekte ve hisse senedine ilişkin türev enstrümanlar bu netleştirmeye dahil edilmektedir. Endeks sözleşmeleri ile arbitraj faaliyetleri için yüzde 2 ek sermaye ayrılmaktadır.

Bankalar, yabancı para pozisyonları nedeniyle yüklenmiş oldukları piyasa riskini hesaplariken iki aşamadan oluşan bir işlem gerçekleştirmektedirler. Öncelikle, her bir yabancı para pozisyonu nedeniyle karşılaştıkları riski, sonra da tüm yabancı paralar cinsinden sahip oldukları uzun ve kısa pozisyonların bileşimi nedeniyle karşılaştıkları riski hesaplamaktadırlar. Standart, altın rezervlerinin, bankalar tarafından yabancı para pozisyonlar gibi yönetilmeleri nedeniyle, bu kapsam içinde değerlendirilmesini uygun bulmaktadır.

Bankanın bir yabancı para cinsinden net açık pozisyonu, o yabancı para cinsinden taşıdığı net günlük pozisyonunun, net gelecek pozisyonunun, garantilerinin, gelecekteki net gelir ve gider pozisyonunun ve o yabancı para cinsinden kar-zarar anlamına gelebilecek diğer tüm kalemlerin toplamını ifade etmektedir. Bu açık pozisyon hesaplanırken, gerçekleşmiş ancak henüz alınmamış faizler ile gerçekleşmiş ancak henüz ödenmemiş giderler dikkate alınacaktır. Beklenen faiz gelirleri ile giderler ise tutarları belli değilse dikkate alınmayacaktır. Gelecekteki yabancı para pozisyonları ve altın

hesapları bugünkü değerleri ile dikkate alınmaktadır.

Bankanın yabancı para cinsinden sahip olduğu eşleşen pozisyonlarının, onu döviz kurlarındaki değişikliklere karşı koruması, sermaye tabanındaki kayıplara karşı da koruyacağı anlamına gelmemektedir. Sermaye tabanı ülke parası cinsinden, ancak yükümlülükleri yabancı para cinsinden olan bir bankanın sermaye yeterlilik rasyosu, ülke parasının değer yitirmesi halinde düşecektir. Tüm bu nedenlerle standart, yabancı para cinsinden eşleşen pozisyonların, hangi koşullar altında piyasa riskinin hesaplanmasında dikkate alınmayacağına ilişkin düzenleme yapma inisiyatifini gözetim otoritelerine bırakmaktadır.

Bankanın yabancı para cinsinden taşıdığı portföyün ve altın rezervlerinin genel piyasa riskini hesaplamak için iki yöntem önerilmektedir. Pratik ve hızlı bir yöntem olan “kısa yol” yönteminde, her bir yabancı para net pozisyonu ve altın hesapları günlük kurlardan referans bir yabancı paraya dönüştürülmektedir. Bankanın net açık pozisyonu, toplam net kısa ya da uzun pozisyondan büyük olanına toplam net altın pozisyonunun eklenmesi ile bulunmaktadır. Bu toplamın yüzde 8’ i, kur riski için ayrılması gereken sermaye oranının vermektedir. İkinci yöntem, bankaların içsel risk ölçüm yöntemlerini kullanmalarındır.

Piyasa riskini etkileyen bir başka faktör ise, bankaların altın dışındaki değerli madenler, petrol ve tarım ürünleri gibi ticari malların konu olduğu pozisyonlar nedeniyle karşılaştıkları ticari mal riskidir. Bu malların fiyatlarında ortaya çıkabilecek değişiklikler, ticari mal piyasalarının daha az likit olması ve riskin başka enstrümanlar ile karşılanması imkanının sınırlı olması nedeniyle bank açısından önemli kayıplara neden olabilmektedir.

Ticari mal pozisyonlarının neden olabileceği riskler, malın fiyatında meydana gelen değişikliklerden kaynaklanabileceği gibi, benzer malların fiyatlarında yaşanan değişikliklerden ya da faiz oranı değişiklikleri nedeniyle forwardların fiyat değişikliklerinden kaynaklanabilmektedir. Ticari mal riskinin ölçülmesinde, ticari mal pozisyonları sınırlı olan bankalar için faiz oranı riskinin hesaplanmasında kullanılan vadeye kalan gün sayısı yöntemine benzeyen yaklaşımlar, ticari mal pozisyonları daha karmaşık olan bankalar için de, daha sonra değinilecek olan iç risk ölçüm modellerinin kullanılması önerilmektedir.

Opsiyonların taşıdığı piyasa risklerinin standart yaklaşıma göre hesaplanmasında, gözetim otoriteleri farklı yaklaşımlar arasında seçim yapma konusunda serbest

bırakılmaktadır. Bunun nedeni, bankaların opsiyonlara ilişkin işlemlerinin oldukça çeşitli olması ve bu araçların fiyat değişikliklerine duyarlılıklarını ölçmenin güçlüğüdür. Bankalar, opsiyonlarda yalnızca alıcı taraf iseler daha basit olan yaklaşımları uygulayabileceklerdir. Bankalar, hem opsiyon alıyor, hem de opsiyon anlaşmaları satıyorlarsa daha gelişkin yöntemleri ya da kendi iç risk ölçüm yöntemlerini kullanacaklardır.¹³⁰

2.3.3.1.2.2. Riske Maruz Değer Yaklaşımı

Value at Risk, finansal piyasalarda belli bir güven aralığında, belli bir dönem içinde meydana gelebilecek en yüksek zararı geleceğe dönük bir bakışla, herkesin anlayabileceği bir cinsten -para değeri olarak- ifade eden bir yöntemdir.

VAR farklı pozisyonlar ve risk faktörlerinden kaynaklanan riski biraraya getirebilme, tek bir değerle ifade edebilme şansı vermektedir. Ayrıca VAR risk faktörleri arasındaki korelasyonu da dikkate almakta, birbirini yok eden/azaltan riskler varsa toplam risk daha az olarak bulunmaktadır.

VAR sonuçları karar vericilere pek çok konuda yardımcı olmaktadır:

- yatırım, hedge, portföy yönetimi ve benzer kararlarda riskli seçenekler arasında karar vermede kullanılabilme,
- riskler arası bağlantıları da dikkate aldığından genel olduğu kadar net olarak da risk hesabı yapılabilmesine olanak tanımakta ,
- yönetici ve işlemci kararlarının performansının değerlendirilmesine olanak vermekte,
- bir kurumun gerek duyduğu sermaye miktarının belirlenmesinde yardımcı olmakta,
- kurum risklerinin açıklanmasında raporlama amaçlı kullanılmaktadır.
- ayrıca VAR tüm kurum bazında risk ölçümü yapabilecek EWRM (**enterprise-wide risk management**) için zemin oluşturmaktadır.

¹³⁰ DEĞİRMENCİ, a.g.e., s.s. 25-31.

Güven aralığı pek çok durumda %99 ya da %95'tir. Tanımda ifade edilen "belli bir dönem" riske maruz değerlerin elde tutulma süresini ifade etmektedir.

Basel komite kararınca güven aralığı %99'dur. Komite elde tutma süresinin 10 gün ya da daha uzun olmasını istemektedir.

Muhtelif sayıda hisse senedinden oluşan 1.000.000\$'lık bir portföy için VAR değeri en basit haliyle aşağıdaki gibi hesaplanacaktır. Portföy volatilitesi %4 varsayıldığında, %99 güven aralığında, 10 işgünü üzerinden 250 günlük veri kullanılarak hesaplama yapılırsa:

$VAR = \text{portföy değeri} \times \text{portföy volatilitesi} \times \text{elde tutma süresi} \times \text{güven aralığı}$

$VAR = 1 \text{ milyon \$} \times \%4 \times \sqrt{(10/250)} \times 2.33$

VAR= 18 640 \$ olacaktır.

Portföy volatilitesi portföy risk faktörlerinin değişkenliğini ölçmektedir. Elde tutma süresi Basle komite tarafından öngörüldüğü şekilde en az 10 gün, veri seti (en az) 250 günlüktür. 2.33, %99'luk güven aralığında, standart normal dağılım tablosunda yer alan normal dağılım değerini göstermektedir. %99 Basle Komite'nin öngördüğü güven aralığıdır.

Rakam yorumlanırsa: işlem yapılacak ilk on gün içinde yüzde 99 ihtimalle portföyün uğrayabileceği en yüksek kayıp 18.640 \$'dır.

Örnekte risk faktörleri arasındaki korelasyonun sıfır olduğu varsayılmıştır. VAR, portföyde çok sayıda ürün bulunması nedeniyle ortaya çıkan faktörler arasındaki korelasyonun da dikkate alınarak, toplamdan düşülmesine olanak vermektedir (portföy çeşitliği arttıkça risk azalmaktadır). Böylece portföy riskinin olduğundan daha yüksek hesaplanmasının önüne geçilebilmektedir.

Seçilen güven aralığı %99'dan daha düşük bir aralık olsaydı, VAR rakamı da daha düşük bir değer olarak ortaya çıkacak idi.¹³¹

Basel-II'nin Türk bankacılık sistemine olası etkilerinin saptanması amacıyla bankaların büyük çoğunluğunun katılımıyla yapılan Sayısal Etki Çalışmasının (QIS-TR) sonuçları ışığında; Türk Bankalarının, Basel II'ye uyum çerçevesinde başlatmış

¹³¹ AYDIN, a.g.e., s.s. 7-9.

oldukları risklerin daha duyarlı hesaplanmasına yönelik faaliyetler halen devam etmektedir.

Anket sonuçları, 8 Şubat 2001 tarihli Risk Yönetimi Yönetmeliğinden sonra Türk bankacılık sisteminin piyasa riski ölçüm sistemlerini kurmakta oldukça hızlı davrandığını göstermektedir. Katılımcı bankaların tamamı, yasal sermaye yeterliliği hesabı için gerekli olan piyasa riskine maruz tutarın belirlenmesinde Standart Metodu kullanmaktadır. Bunun yanısıra, bankaların yüzde 76'sı daha hassas risk ölçümünü sağlamak için banka dahilinde Riske Maruz Değer (RMD) modelleri oluşturmuş, ticari yazılım satın almış ya da danışmanlık firmalarından bu konuda yardım almıştır. Bu kapsamdaki bankalar kendi iç modelleri ile günlük, haftalık ve aylık bazda piyasa riski hesaplamaları yapmakta, çıkan sonuçları ilgili birimler ve üst yönetimleriyle paylaşmaktadır. Piyasa riski modeli kullanan bankalar, modellerinin etkinliğini geriye dönük testlerle gözden geçirmektedir.¹³²

2.3.3.1.3. Kredi Riski

Kredi riski; bir borçlu kurum veya muadil tarafın, daha önceden imzalanan karşılıklı anlaşmanın şartları doğrultusunda ödemesi beklenen tutarı beklenen zamanda ödeyememe durumudur.

Beklenen kayıp (**Expected Loss-EL**), kredi risklerine maruz bir portföyde beklenen ortalama kayıp oranıdır. EL, hem ekonomik büyüme hem de ekonomik durgunluk dönemlerini içermesi bakımından, tüm bir ekonomik devir (**economic cycle**) süreci boyunca hesaplanmalıdır. Tüm finansal kurumlar muhtemel kayıplara karşılık spesifik provizyon veya istatistiksel provizyon belirleyerek, beklenen kayıplara karşılık rezerv ayırmaktadır. İstatistiksel provizyon ayırma sırasında, kredi portföyü üzerinde kayıpların dağılımının ortalamasını belirlemek için analiz yapılır. Bu istatistiksel ortalama, diğer bir deyişle beklenen veya ortalama kayıp, pek çok global banka tarafından kredi risk priminin hesaplanmasında kullanılmaktadır.

Beklenen kayıp üç unsurun çarpımı olarak hesaplanmaktadır: Temerrüte düşme oranı, kaybın şiddeti ve temerrüte düşme durumunda riskteki tutar.

¹³² TBB, **Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme**, Nisan 2004, s.s. 3-5, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Riskanket.pdf>, 22 Aralık 2005.

$EL = \text{Riske Maruz Tutar} \times \text{Temerrüte Düşme Oranı} \times \text{Kaybın Şiddeti}$

Portföy beklenen kayıpları her bir menkul kıymetin beklenen kayıplarının toplamından oluşur.

Beklenmeyen kayıp (**Unexpected Loss-UL**) kredi kayıplarının standart sapması olarak da nitelendirilir ve beklenen kaybın (EL) civarındaki volatilitenin bir ölçüsü olarak tanımlanabilir. Beklenmeyen kayıp, beklenen kaybı (EL) oluşturan üç unsurun volatilitelerinden ortaya çıkar: Riske maruz tutarın, temerrüte düşme oranının ve kaybın şiddetinin volatiliteleri.¹³³

En son gelişmeler doğrultusunda, bugün gelişmiş ülkelerdeki bankacılık uygulamasında, beklenen kayıplara karşı ayrılacak sermaye miktarı; beklenen kayıpların toplamının bir katsayı ile çarpılmasıyla bulunmaktadır. Dolayısıyla beklenmeyen kayıplar, kredi riskinden dolayı ayrılması gerekli sermaye miktarının hesaplanmasında temel oluştururlar. (Aslında piyasa ve operasyonel riskler gibi diğer riskler için ayrılması gerekli sermaye miktarının hesaplanmasına bu dahil değildir.) Ortaya çıkan rakamsal değer, riske göre ayarlanmış performans ölçümü hesabında risk sermayesi olarak kullanılır.¹³⁴

Kredi Risk Yönetiminin temel felsefesi "Risk almamak değil", aksine "Ölçülebilen kredi riskleri almak" şeklinde olmalıdır. Kredi riskinin ölçümü ise; karar organlarının bireysel tercihlerine ve objektif kurallarına göre değil, kurumsal hale getirilmiş, objektif parametrelere göre sağlanmalıdır. Ölçülemeyen kredi riskinin spekülatif sonuçlar doğuracağı ve gelişmiş yönetim (**management**) tekniklerine uygun olmayacağı bilinmelidir.

Kredi Risk Yönetiminin temel hedefi "Pazardaki rekabet gücünü artıracak" ve "Sorunlu kredilerin oluşumunda minimizasyon sağlayacak" şekilde bir getiri optimizasyonu sağlamak olmalıdır.¹³⁵

¹³³ Kaan H. AKSEL, **Kredi Risklerine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplama Metodları**, Active, Ocak-Şubat 2002, s.s. 1-2, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=436, 5 Aralık 2005.

¹³⁴ Kaan H. AKSEL, **Kredi Risklerinin Ölçümünde Kullanılan Temel Yöntemler**, Active, Eylül – Ekim 2002, s. 2, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1883, 12 Aralık 2005.

¹³⁵ Cengiz GÖĞEBAKAN ve Musa ARDA, **Kredi Risk Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli**, Active, Ocak – Şubat 2004, s. 2, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=2865, 13 Aralık 2005.

Bankalar hem tüm kredi portföyünün taşıdığı riskleri hem de tek tek her kredinin taşıdığı riskleri yönetmek durumundadır. Buna ilaveten kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir.

Basel Komitesi'nin 2000 yılında yayınladığı "Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler" belgesine göre, kredi riski yönetiminin kapsadığı alanlar dört ana başlık altında toplanabilir.

- Kredi riskiyle ilgili uygun ortamının oluşturulması,
- Kredi verme sürecinin etkin biçimde işlemesi,
- Uygun kredi yönetimi, ölçümü ve izleme işlevlerinin sürdürülmesi,
- Kredi riskinin yeterli kontrolünün sağlanması.¹³⁶

2.3.3.1.3.1. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşım 1988 Sermaye Uzlaşısı (**Basel Accord**) ile içerik olarak aynı, ancak risk hassasiyeti daha yüksektir. Bankalar varlıklarına ve nazım hesaplarda (bilanço dışı) takip ettikleri pozisyonlarına belli bir risk ağırlığı vererek, risk ağırlıklı varlıklarının toplamını bulurlar. Risk ağırlığının yüzde 100 olması, o pozisyonun risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasında tüm değerinin dikkate alınması, yani yüzde 8'lik bir sermaye ihtiyacının ortaya çıkması demektir. Buna benzer bir şekilde yüzde 20'lik bir risk ağırlığı ise o varlığın yüzde 1.6'sı kadar sermaye ihtiyacı olacağını gösterir (%8'in beşte biri kadar).¹³⁷

Standart Yaklaşım risk ağırlıklarının belirlenmesinde "Rating (Dış Derecelendirme) Kuruluşları"nın değerlendirmelerine dayanmaktadır. Uluslararası arenada onlarca rating kuruluşu olmasına karşın, genel kabul görmüş üç kuruluş; Standard&Poor's, Moody's ve Fitch öne çıkmakta ve Basel II'de özellikle S&P' nin (Standard & Poor's) rating notları referans alınmaktadır.

Basel-II çalışmasında referans alınan üç büyük rating kuruluşunun derecelendirme notları Tablo-10' da gösterilmektedir.

¹³⁶ Tuba Kale KORKMAZ, **Bankalarda Kredi Risk Ölçümünde Alternatif Yöntemler**, Active, Temmuz – Ağustos 2004, s. 1,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3238, 14 Aralık 2005.

¹³⁷ KORKMAZ, a.g.e., s. 14.

Tablo-10: Üç Büyük Rating Kuruluşunun Derecelendirme Notları

S &P	Moody's	Fitch
AAA	Aaa	AAA
AA+	Aa1	AA+
AA	Aa2	AA
AA-	Aa3	AA-
A+	A1	A+
A	A2	A
A-	A3	A-
BBB+	Baaa1	BBB+
BBB	Baaa2	BBB
BBB-	Baaa3	BBB-
BB+	Ba1	BB+
BB	Ba2	BB
BB-	Ba3	BB-
B+	B1	B+
B	B2	B
B-	B3	B-
CCC+	Caaa1	CCC+
CCC	Caaa2	CCC
CCC-	Caaa3	CCC-
CC	Ca	CC
C	C	C
D	D	D

Kaynak: Turgay GEÇER, Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen, Active, Eylül – Ekim 2004, s. 2, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3421, 14 Aralık 2005.

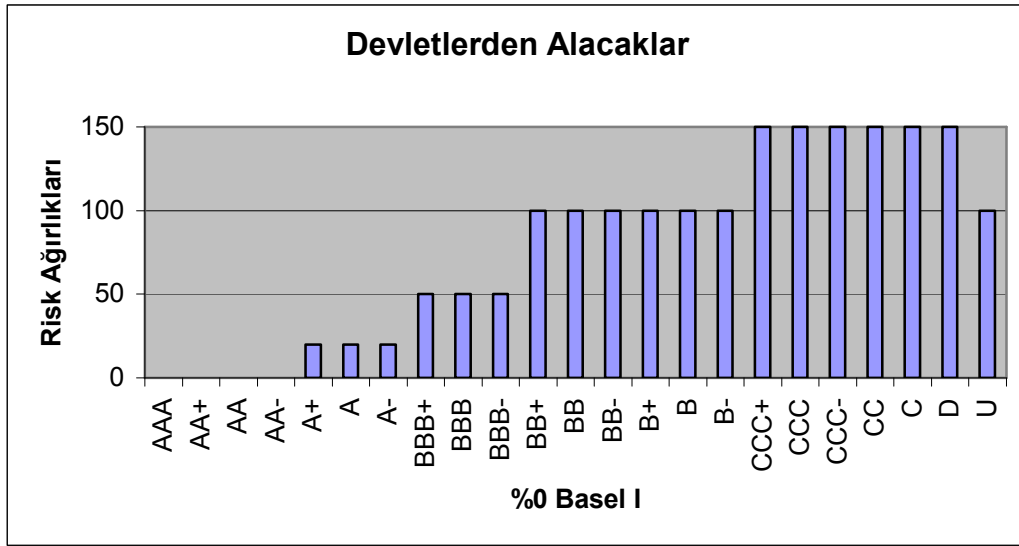
Standart Yaklaşımına göre aktifler içinde temel kredi grubu; devletlerden, bankalardan ve firmalardan alacaklar kalemlerinden oluşmaktadır.

Devletlerden (veya merkez bankalarından) alacaklar başlığı altında, OECD

üyesi ülke ayrımının kaldırılması nedeniyle, ilgili devletin rating kuruluşundan almış olduğu nota göre risk ağırlığı belirlenmektedir. Basel I kapsamında yüzde 0 risk ağırlığı ile değerlendirilen ülkemiz, maalesef Basel II kapsamından yüzde 100 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Bu durum, ülkemizin borçlanma imkanlarının kısıtlanabileceği ve borçlanma maliyetlerinde ciddi artışların söz konusu olabileceği anlamında yorumlanabilir.

Grafik-1'de Basel-I' e göre OECD üyesi olan bir ülkeye yüzde 0 risk ağırlığı uygulanırken, Basel-II' ye göre rating notuna bakılarak farklı risk ağırlıklarının uygulanmasının etkisi görülmektedir.

Grafik-1: Devletlerden Alacaklar Risk Ağırlıkları

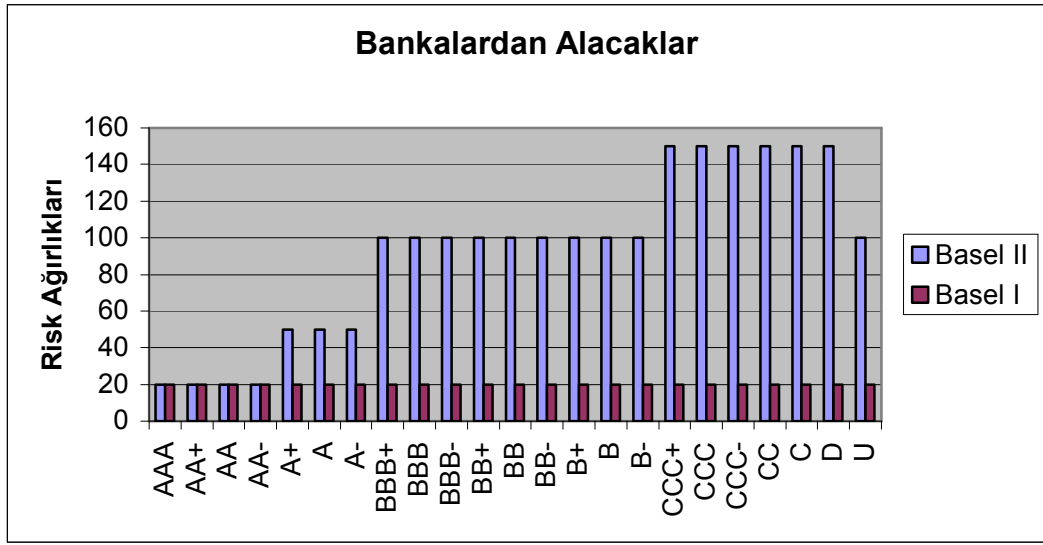

Kaynak: Turgay GEÇER, Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen, Active, Eylül – Ekim 2004, s. 3, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3421, 14 Aralık 2005.

Bankalardan alacaklar için iki opsiyon öngörülmüştür. Ulusal denetim otoritesi (BDDK) bu opsiyonlardan birini seçerek uygulama inisiyatifine sahiptir. Birinci opsiyonda; banka, kurulu bulunduğu ülkenin risk derecesinden bir düşük derecedeki risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ancak, yüzde 150 risk ağırlığı olan ülke bankaları hariç, bankalara uygulanan risk ağırlığı yüzde 100'den daha fazla olamayacaktır şartı ileri sürülmüştür.

İkinci opsiyonda ise, bankaların kendi rating notlarına göre riskleri ağırlıklandırılmaktadır. Opsiyonda, orijinal vadesi 3 ay ve daha kısa olan alacaklar için yüzde 20'den aşağı olmamak üzere, bir derece daha iyi risk ağırlığı uygulanmaktadır. Bu kolaylığın, yüzde 150 risk ağırlığına tabi olan bankalar için uygulanması öngörülmemektedir.

Grafik-2: Bankalardan Alacaklar Risk Ağırlıkları

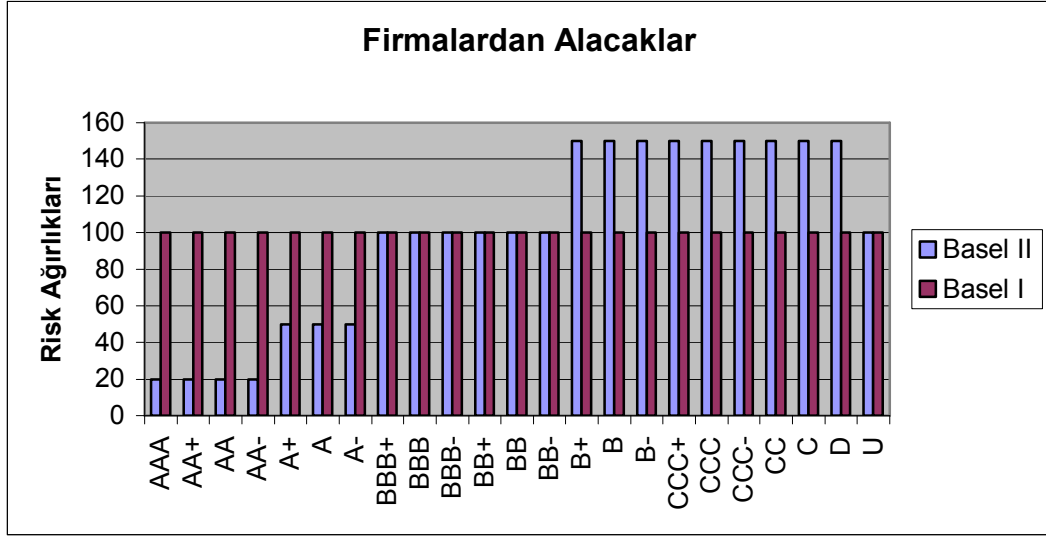

Kaynak: Turgay GEÇER, Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen, Active, Eylül – Ekim 2004, s. 3, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3421, 14 Aralık 2005.

Kurumsal firmalar için de (sigorta firmaları dahil) rating notlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Rating notu olmayan firmalardan alacaklar için yüzde 100 risk ağırlığı uygulanmaktadır. Ulusal denetim otoriteleri, firmaların temerrüde düşme oranlarının yüksek olduğu durumlarda, rating notu olmayan firmalardan olan alacaklara uygulanacak standart risk ağırlığını (% 100) artırmaya yetkili kılınmıştır.¹³⁸

¹³⁸ Turgay GEÇER, **Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen**, Active, Eylül – Ekim 2004, s.s. 2-4, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3421, 14 Aralık 2005.

Grafik-3: Firmalardan Alacaklar Risk Ağırlıkları

Kaynak: Turgay GEÇER, Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen, Active, Eylül – Ekim 2004, s. 4, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3421, 14 Aralık 2005.

Yukarıda anlatılanları ve grafiklerde izah edilenleri toplu halde Tablo-11' den görmek mümkündür.

Tablo-11: Ülkelerden, Bankalardan ve Firmalardan Alacaklar Risk Ağırlıkları

Alacaklar	Kredi Notu Aralığı					
	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	CCC+/D	NOTSUZ
Ülkerden	%0	%20	%50	%100	%150	%100
Bankalardan	%20	%50	%100	%100	%150	%100
Firmalardan	20	50	100	150	100	

Basel II' ye göre kredi riski yönetimi Standart Yaklaşım ile başlamakta ve Standart Yaklaşım ise tamamen rating notları ve rating kuruluşlarının varlığına dayanmaktadır. Bu durum, ülkemiz açısından yeni bir endüstrinin ortaya çıkacağı sinyalini vermektedir. Basel II'nin yasallaşmasının akabinde, rating kuruluşları hakkında BDDK tarafından bir düzenlemenin yapılması beklenmektedir. Bunun temel nedeni

Basel II ile beraber en az 5 yıllık geçiş ve hazırlık dönemi boyunca Standart Yaklaşımın kullanılmak durumunda olunması ve Standart Yaklaşımın rating notları olmaksızın efektif şekilde uygulanamaması şeklinde özetlenebilir. Ülkemizde rating kuruluşlarına yönelik sadece SPK tarafından 4 Aralık 2003 tarih ve 25036 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği" mevcuttur.¹³⁹

Basel-II ile birlikte OECD ülkeleri için artık kulüp kuralının uygulanması da son bulmuştur. Bilindiği gibi kulüp kuralının uygulamasının sona ermesi ile, OECD üyesi olarak 0 risk ağırlığına sahip olan düşük kredi derecesine sahip gelişmekte olan ülke ve bankalardan alacakların risk ağırlığı %100'e kadar çıkabilecektir. OECD üyesi olmayan ve %100 risk grubunda kabul edilen bazı ülkelerin risk ağırlığı ise aldıkları dereceye göre çok daha düşük olabilecektir.¹⁴⁰

Standart yaklaşımda kullanılan risk ağırlıkları daha detaylı olarak aşağıdaki tablodan takip edilebilir.

¹³⁹ GEÇER, a.g.e., s. 6.

¹⁴⁰ ARAS, **Basel-II Uygulamasının Kobi' lere Etkileri ve Geçiş Süreci**, s. 9.

Tablo-12: Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları

VARLIKLAR	Opsiyonlar	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	B- 'nin Altı	Derecesi Olmayan
Hazine/Merkez Bankalarına Verilen Krediler	ECAI Notuna Göre	%0	%20	%50	%100	%150	%100
Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Verilen Krediler	Hazine Benzer Opsiyon-1 Opsiyon-2	%0 %20 %20	%20 %50 %50	%50 %100 %50	%100 %100 %100	%150 %150 %150	%100 %100 %20
Bankalara Verilen Krediler	Opsiyon-1 Opsiyon-2 Ops.2 (Kısa Vade)	%20 %20 %20	%50 %50 %20	%100 %50 %20	%100 %100 %50	%150 %150 %150	%100 %50 %20
VARLIKLAR		AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	B- 'nin Altı	Derecesi Olmaya	
Şirketlere Verilen Krediler		%20	%50	%100	%150	%100	
VARLIKLAR						Risk Ağırlıkları	
Perakende Krediler						%75	
İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri						%35	
Takipteki Alacaklar						Belli Koşullara Göre %50, %100 veya %150	

Kaynak: Güler ARAS, Basel-II Uygulamasının Kobi' lere Etkileri ve Geçiş Süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 9, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf>, 21 Şubat 2006.

2.3.3.1.3.2. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Kredi riskine ilişkin olarak kullanılan ikinci yöntem olan Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (**Simplified Standardised Approach-SSA**), birçok açıdan Standart Yaklaşım ile benzer hükümler içermektedir. SSA yaklaşımındaki temel farklılık risk ağırlıklarının belirlenmesinde ECAI' lar tarafından verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır. İki yöntem arasındaki diğer önemli farklar şunlardır:

- Bankalardan alacaklar için sadece 1 numaralı opsiyon kullanılabilir.
- Şirketlere verilen kredilerin tamamı %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.
- Ticari amaçlı gayrimenkul ipoteğine dayalı krediler için avantajlı uygulama bulunmamaktadır.
- Kredi türevleri kredi riski azaltımı (**Credit Risk Mitigation-CRM**) kapsamında dikkate alınmamaktadır.
- Teminat ve garantilerde vade ve kur uyumsuzluğu bulunmaması gerekmektedir.
- Teminatlar için sadece Basit Yöntem kullanılabilir.
- Kabul edilen teminat türleri ve garantörler SA' ya göre daha sınırlıdır.¹⁴¹

2.3.3.1.3.3. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

İçsel derecelendirme yaklaşımı (**Internal Rating Based – IRB**) bankalara kendi derecelendirme yöntemlerini kullanma olanağı vermekte ve bankalar firmalara verdikleri krediler için kendi ratinglerini kullanmaktadırlar. Bu nedenle bu yaklaşımın bankaların kendi risk yönetim yöntemlerini geliştirmeye teşvik etmesi ve daha geniş bir hareket alanı sağlaması beklenmektedir. Bankalara verilen bu hareket serbestisi aynı zamanda önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu da resmi otoriteler tarafından da kabul edilme zorunluluğu bulunan içsel derecelendirme yöntemlerini geliştirme gereğidir.¹⁴²

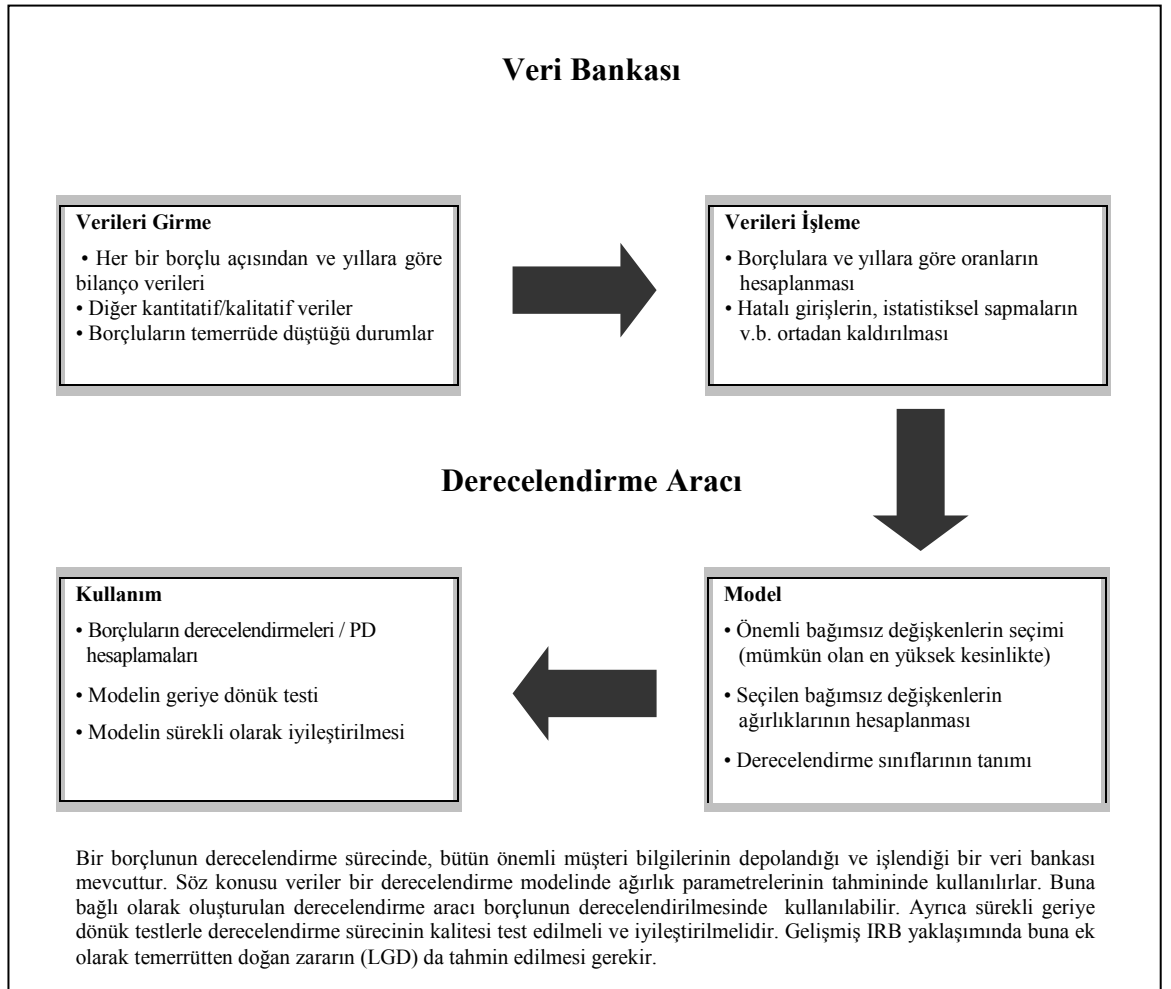
Risk ağırlıklarının hesaplanmasında borçlunun dış derecelendirmelerini kullanan standart yaklaşım Basel I Uzlaşısı ile karşılaştırıldığında nispeten küçük bir ek maliyet yüklerken, İçsel Derecelendirme Bazlı yaklaşımda en azından (temel

¹⁴¹ BDDK, **Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu**, s. 23.

¹⁴² ARAS, , **Basel-II Uygulamasının Kobi' lere Etkileri ve Geçiş Süreci**, s. 10.

versiyonunda) borçlunun temerrüde düşme olasılığını (**PD= probability of default**) tarihi verilere dayalı olarak tahmin edebilen bir iç derecelendirme süreci uygulanmak zorundadır. IRB yaklaşımının «gelişmiş» versiyonunda ise buna ek olarak -«temel» versiyonunun aksine- temerrütten doğan zararın (**LGD= loss given default**) da tahmin edilmesi mecburidir.¹⁴³

Şekil-3: Derecelendirme Sürecine Genel Bir Bakış

Kaynak: GUIDO Giese, Basel-II Çerçevesinde İçsel Derecelendirme Sürecine Giriş, Melek Acar Boyacıoğlu çevirisi, 2003, Bankacılar Dergisi, Sayı: 46, s. 69, <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi46/DR%20Giss.doc>, 22 Aralık 2005.

¹⁴³ GUIDO Giese, **Basel-II Çerçevesinde İçsel Derecelendirme Sürecine Giriş**, Melek Acar Boyacıoğlu çevirisi, 2003, Bankacılar Dergisi, Sayı: 46, s. 69, <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi46/DR%20Giss.doc>, 22 Aralık 2005.

Basel komitesinin çizdiği çerçevede içsel derecelendirme yaklaşımının uygulama süreci şu şekilde ortaya çıkmıştır;

- Risklerin kategorize edilmesi (Firma, banka, devlet, perakende, hisse senedi vb),

- Her bir risk sınıfı için bileşenlerin belirlenmesi

- Temerrüt Olasılığı (**PD - Probability of Default**)

- Temerrüt Halinde Zarar (**LGD - Loss Given Default**)

- Temerrüt Halinde Risk (**EAD - Exposure at Default**)

- Efektif Vade (**M – Effective Maturity**)

- Risk bileşenlerine dayalı risk ağırlıklarının hesaplanması,

- Yaklaşımın uygulanması için gerekli asgari şartların sağlanması,

- Ulusal denetim otoritesince asgari şartlar ile uygulamaların sürekli gözetimi ve kontrolü.

Yaklaşım bankaların bankacılık işlemlerinden kaynaklanan risklerini alt başlıklara ayırmıştır. Bunlar;

- Devletlerden alacaklar,

- Bankalardan alacaklar,

- Firmalardan alacaklar,

- Kurumsal firmalardan alacaklar,

- Kobi firmalarından alacaklar,

- Özellikle krediler,

- Proje finansmanı,

- Obje finansmanı,

- Emtia finansmanı,

- Gelir getiren gayrimenkuller,

- Yüksek riskli ticari amaçlı gayrimenkuller,

- Perakende krediler,

- İkamet amaçlı gayrimenkul kredisi,

- Nitelikli dönen perakende krediler,

- Diğer perakende krediler,

- Hisse senedi yatırımları.

Devletlerden, bankalardan ve firmalardan alacaklar için risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasında PD, LGD, EAD ve M parametreleri gerekmektedir.

$$R = 0.12 \times \left[2 - \frac{1 - e^{-50 \times PD}}{1 - e^{-50}} \right]$$

Yukarıdaki formülde, (R) korelasyonu, (e) üssel hesaplamayı ve 50 rakamı ise kurumsal firmalar için önemli bir sınır olan 50 Milyon Euro'yu simgelemektedir. Bu formül, belirli bir PD değerinde; devletlerden, bankalardan ve firmalardan olan alacaklar için, 0.24 ile 0.12 arasında korelasyon katsayısı uygulanması gerektiği varsayımına dayanmaktadır.

Vade düzenlemesi formülü;

$$b=[0,11852-0,05478 \times \ln(PD)]$$

Sermaye gerekliliği formülü;

Sermaye gerekliliği formülü, temel olarak ekonomik sermayenin hesaplanmasına dayanmaktadır.

- Sermaye gerekliliği (K),
- Beklenmeyen Zarar (**UL - Unexpected Loss**),
- Beklenen Zarar (**EL - Expected Loss**) ve
- Vade Düzenlemesi (b) bileşenlerinden oluşmaktadır.

Sermaye gerekliliği (K) formülü şu şekilde de sunulabilir.

$$K=[UL-EL] \times b$$

K değerinin sıfır veya sıfırdan büyük değerleri hesaplamalara dahil edilmektedir, eksi değer alması halinde ise sıfır kabul edilmektedir. Formüldeki (b) parametresi efektif vadenin etkisini göstermektedir. Birim vade olarak 2,5 yıl esas alınmış, 2,5 yıl üzerindeki vadeler Beklenmeyen Zarar tutarını daha da artırmaktadır. Beklenmeyen Zarar (UL) formülü ise, LGD ile Vasicek Dağılımı formülünün birleşiminden oluşmaktadır.

$$UL = \left[LGD \times \underbrace{\phi \left(\frac{\phi^{-1} \times (PD) + \sqrt{\rho} \times \phi^{-1}(q)}{\sqrt{1-\rho}} \right)}_{\text{Vasicek Dağılımı}} \right]$$

Formülde;

F= Kümülatif normal dağılımın değerini,

f-1 = Kümülatif normal dağılımın tersinin değerini,

r = Korelasyon katsayısını (R),

q = %99,99 değerini simgelemektedir.

Beklenen zarar (EL) formülü PD ve LGD çarpımından oluşmaktadır.

$$EL = PD \times LGD$$

Vade düzenlemesi ise 2,5 yıl efektif vade hareket noktası ile efektif vadenin (M) ayarlamasını hesaplamaktadır.

$$MA = \frac{1 + (M - 2.5) \times b}{1 - 1.5 \times b}$$

Bu grup için Risk Ağırlıklı Aktifler (RWA), sermaye gerekliliğinin (K) 12,5 katı ile temerrüt halinde risk (EAD) tutarının çarpılması ile hesaplanmaktadır.

$$RWA = K \times 125 \times EAD$$

İçsel Derecelendirme Yaklaşımı çerçevesinde firmalardan olan alacaklar, kurumsal ve KOBİ kredisi şeklinde tasnif edilmektedir. Bu ayırım için temel sınır, ilgili firmanın bir yıllık satış hasılatının 50 Milyon euro'nun üzerinde olması gereğidir. Bu çerçevede formüllerde sadece korelasyon katsayısında 0.04'lük bir düzeltme yapılmış, diğer hesaplamalarda (b, K, RWA) herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Formülde ilave edilen (S) parametresi, ilgili KOBİ firmasının Milyon euro bazında yıllık satış hasılatını simgelemektedir.

$$R = 0.12 \times \left[2 - \frac{1 - e^{-50 \times PD}}{1 - e^{-50}} \right] - 0.04 \left(1 - \frac{S - 5}{45} \right)$$

Perakende krediler ise genel anlamda üç başlık altında (ikamet amaçlı gayrimenkul kredileri, nitelikli dönen perakende krediler, diğer perakende krediler) incelenmekte, vade düzenlemesi öngörülmemekte ve benzer şekilde sermaye gereğinin (K) eksi çıkması durumunda sıfır kabul edilmesi şartı devam etmektedir.

İkamet amaçlı gayrimenkul kredilerinde ilişki (korelasyon katsayısı) sabitlenmiş ve 0.15 değeri kabul edilmiştir. Bunun dışında sermaye gerekliliği ve risk ağırlığı için benzer formüller kullanılmaktadır.

Nitelikli dönen perakende kredilerdeki ilişki de (korelasyon katsayısı) sabitlenmiş ve 0,04 değeri kabul edilmiştir. Bunun dışında sermaye gerekliliği ve risk ağırlığı hesabı için benzer formüller kullanılmaktadır.

Diğer perakende kredilerde korelasyon katsayısı 0,03 ile 0,16 arasında olduğu kabul edilmektedir. Bunun dışında sermaye gerekliliği ve risk ağırlığı hesabı için benzer formüller kullanılmaktadır.¹⁴⁴

$$R = 0.03 \times \left[\frac{1 - e^{-35 \times PD}}{1 - e^{-35}} \right] + 0.16 \times \left[\frac{1 - e^{-35 \times PD}}{1 - e^{-35}} \right]$$

2.3.3.1.3.4. İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında (Temel veya İleri Düzey), kredi veren banka öncelikle varlıklarını şirket (kurumsal), ülke/hazine (Merkez Bankası dahil), banka, perakende ve hisse senedi benzeri yatırımlar olmak üzere beş farklı sınıfa ayırmaktadır. Örneğin, kurumsal sınıf kendi içerisinde beş farklı özel borç verme (Specialised Lending-SL) alt sınıfına ayrılmaktadır. Bunlar proje, obje (nesne), mal, gelir yaratıcı gayrimenkul ve fiyat ve getiri açısından yüksek “dalgalı” ticari gayrimenkul finansmanı şeklinde sınıflandırılmaktadır. Perakende sınıfında ise üç alt grup yer almaktadır; bireysel krediler (veya düşük tutarlı krediler), ipotekli konut kredileri ve küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen krediler (banka grubunun konsolide bazdaki alacağının 1 milyon Euro’nun altında olması gerekmektedir). Resmi otoritenin alacağın sınıfını belirleyen eşik değerler üzerinde değişiklik yapma esnekliği bulunmakla beraber, bu esnekliğin banka yönetimince kredi varlıkları için öngörülen sınıflandırmanın doğasını bozacak şekilde kötüye kullanılmasının da önüne geçilmesi beklenmektedir.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarının yukarıda bahsedilen varlık sınıflandırmalarında kullanılan üç temel unsuru vardır. Söz konusu elemanlardan ilki, banka veya otorite tarafından tahmin edilen risk parametreleri olan risk bileşenleridir. İkincisi, risk bileşenlerini risk ağırlıklarına ve dolayısıyla yasal sermaye tutarına dönüştüren risk ağırlığı fonksiyonlarıdır. Üçüncüsü ise banka tarafından ilgili varlık

¹⁴⁴ GEÇER, a.g.e., s.s. 7-9.

sınıfına yönelik olarak içsel derecelendirme yaklaşımının kullanılabilmesi için sahip olunması gereken asgari standartlardır.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında esas olan tutarlılıktır. Yaklaşımın esas itibarıyla tüm riskli aktiflere ve tüm iş alanlarına uygulanması gerekmektedir. Ancak veri kısıtlamaları sebebiyle bankanın aynı anda tüm varlık sınıfları için içsel derecelendirme yaklaşımını kullanamaması halinde, Yeni Uzlaşıda düzenleyici otoritenin izniyle IRB'nin aşamalı olarak uygulanması olanaklı kılınmıştır. İleri düzey IRB yaklaşımını uygulayan bankanın tekrar standart veya temel içsel yaklaşıma dönmesi, ancak, bankanın iş alanında önemli değişiklik gerçekleşmesi gibi olağanüstü koşullarda ve resmi otoritenin onayı ile mümkün olabilmektedir.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarından olan Temel IRB'de, banka portföyünde bulundurduğu kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığını kendisi tahmin etmektedir. Diğer risk bileşenleri ulusal gözetim otoritesi tarafından veri (**given**) olarak sunulmaktadır. İleri Düzey IRB'de, banka PD'nin yanı sıra, temerrüt halinde kayıp, temerrüt anındaki risk tutarı ve asgari standartları karşılamak koşuluyla, vadeyi kendisine ait içsel verilere dayanarak tahmin etmektedir. Söz konusu parametrelerin Basel-II uzlaşısı tarafından verilen "risk ağırlığı fonksiyonlarına" uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlenmektedir. Tıpkı standart yaklaşımlarda olduğu gibi içsel derecelendirme yaklaşımlarında da risk azaltıcı teknikler kullanılabilir. Standart yaklaşıma benzer şekilde teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ve garantiler/kredi türevleri kredi riski azaltma teknikleri olarak kullanılabilir ve yaklaşımın gelişmişlik düzeyi arttıkça teminatların kapsamı da genişlemektedir.¹⁴⁵

Kurumsal Krediler, Hazine ve Merkez Bankası ile Bankalara Kullandırılan Krediler için gelişmiş yaklaşımı benimseyen bankalar, efektif vadeyi hesaplayacak ve TO, THK ve TT için kendi tahminlerini belirleyeceklerdir.

İhtisas Kredileri (İK) ile ilgili TO, THK ve TT tahminine ilişkin gerekleri yerine getiren bankalar, VYTG (Volatilitesi yüksek ticari gayrimenkul) hariç tüm İK risk ağırlıklarını belirlemede, kurumsal kredilere ilişkin gelişmiş yaklaşımı kullanabilecektir.

¹⁴⁵ YAYLA ve KAYA, a.g.e., s.s. 8-9.

Perakende krediler için, bankalar, TO, THK ve TT tahminlerini kendileri hesaplayacaklardır. Bu varlık kategorisi açısından temel ve gelişmiş yaklaşımlar arasında fark yoktur.¹⁴⁶

Aşağıdaki tabloda kredi riskine ilişkin önerilerin bir özeti sunulmaktadır.¹⁴⁷

¹⁴⁶ BDDK, **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri)**, Haziran 2004, s. 83, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel%20II%20Cevirisi-14102005-16_19.pdf, 30 Aralık 2005.

¹⁴⁷ TBB, **Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**, s. 6.

Tablo-13: Kredi Riski Yaklaşımının Etkileri

KREDİ RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ	Standart Yaklaşım	Dahili Derecelendirmeye Dayalı;	
		Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
1. Asgari sermaye yeterliliği	<ul style="list-style-type: none"> - İyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır. - Risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları kullanılır. - Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak; - Kendi borç ödememe (default) olasılıklarının kullanılması, - 2004'e kadar iki yıllık veri seti oluşturulması, - İlave veri toplanması ve saklanması, -Menkul kıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki yaratması, -Standart teminatlarda iskonto yapılması. 	<ul style="list-style-type: none"> Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak; -Banka verilerinin geniş kullanımı(zarar oranları, borç ödememe durumunda maruz kalınacak risk, teminat durumu vb.) vardır, -Gayrimenkul teminatların değişen niteliği dikkate alınmaktadır, -Muhtemel vade birleşmeleri, -Tahminler için "back test" yapılması, -Proje finansmanının yönetimi öngörülmektedir.
2. Sermaye yeterliliğinin denetimi	<ul style="list-style-type: none"> - Mevcut uygulamada olduğu gibidir. 	<ul style="list-style-type: none"> -Denetim otoritesi ile nitel testlere ilişkin anlaşma sağlanacaktır. -Yönetim Kurulu ve üst yönetim derecelendirme işlevinden sorumludur. 	<ul style="list-style-type: none"> - Denetim otoritesi tüm zarar değişkenlerini inceler.
3. Kamuoyunu bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	<ul style="list-style-type: none"> - Standart yaklaşımın kullanıldığına dair kamuoyu bilgilendirmesi yapılmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Portföy yapısı ve borç ödememe olasılıkları kamuoyuna duyurulacaktır (3 yıllık veri) -Risk modellerinin ve tekniklerinin açıklanması gerekmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> -Default durumundaki maruz kalınan risk tahminleri, -Default durumundaki zararlarla ilişkin veriler, -Derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı, -Ekonomik sermaye verisi, -Kredi türevlerine karşılık risk transferi ve menkul kıymetleştirme.
SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Pozitif (ancak faaliyet riskine bağlı sermaye ihtiyacı doğması bu etkiyi dengeleyecektir).	Basel Komite tüm bankacılık sistemi toplam sermayesinde yüzde 2-3'lük bir azalma beklemektedir.	Temel yaklaşımın altında yüzde 10'a kadar gerekçeli olarak değişebilir.

Kaynak: TBB, Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, s. 6, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/basel%20komite%20yeni%20sermaye%20yeterlili%20F0i%20d%FCzenlemesi%28ekim%202002%29.doc>, 19 Aralık 2005.

2.3.3.1.4. Ulusal İnisiyatif Kullanılacak Alanlar

Yeni uzlaşi kapsamında birinci yapısal blok içerisinde ulusal inisiyatif kullanılabilir alanlar aşağıda ana hatlarıyla yer almaktadır. Konuyla ilgili daha kapsamlı bir açıklamaya “BDDK, “Basel-II Ulusal İnisiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber”, ARD Çalışma Raporları 2005/8, Sedat Yetim, Aslı Balcı, Ekim 2005, <http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/arastirma/2005-8.pdf>” den ulaşılabilir.

Uygulamanın Kapsamı

1. Ulusal inisiyatif sigorta iştiraklerindeki önemli payların ele alınması durumunda söz konusu olacaktır (bknz.30-34 numaralı paragraflar – aksi belirtilmiş olmadığı sürece “Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması” Basel Bankacılık Denetim Otoritesi (Haziran 2004) başlıklı dokümanda yer alan aynı sayılı paragrafları işaret etmektedir). Alternatifler, iştiraklere ilişkin tutarın sermayeden indirilmesi, Joint-Forum tipi toplulaştırma, riskle ağırlıklandırma (standart yaklaşımda %100 ve içsel derecelendirme yapan bankalarda içsel derecelendirme çerçevesinin kullanılması) hususlarını kapsamaktadır.

Asgari Sermaye Yeterliliğinin Hesaplanması

2. 380 ila 383 numaralı paragraflarda açıklandığı üzere, beklenen kayıplar toplamının, kabul edilen karşılıkların toplamından az olması durumunda, bankalar risk ağırlıklı varlıklar toplamının en fazla %0,6’ sına kadar olmak üzere aradaki farkı katkı sermayeye dahil edebilirler. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, %0,6’ dan daha düşük bir limit de uygulanabilecektir (43 numaralı paragraf).

3. Basel Bankacılık Denetim Komitesi (Komite), denetim otoritelerinin, 01.01.2009 tarihinden itibaren kredi riskinin hesaplanmasında içsel derecelendirme yaklaşımını ve / veya operasyonel risklerin hesaplanmasında Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımını benimseyen bankaları, ihtiyatlı asgari sermaye yükümlülüklerine tabi tutmasının uygun olacağı kanaatindedir. Komite, 46 numaralı paragrafta belirtilen süreler içerisinde bu yaklaşımlara geçişi tamamlayamayan bankalar için denetim otoriteleri tarafından – 46 numaralı paragraftakilere benzer- ihtiyatlı asgari sermaye yükümlülüğü düzenlemelerinin uygulanmasına devam edilmesinin, gelişmiş yaklaşımların banka

bazında doğru şekilde uygulanmasını temin için gerekli zamanı sağlaması açısından uygun olacağı görüşündedir. Ancak, Komite 1988 uzlaşısına dayalı olarak belirlenen asgari sermaye seviyelerinin uygulanmasının zaman içinde artan biçimde elverişsiz hale geleceğini belirtmekte ve bu nedenle, denetim otoritelerinin, bu paragrafta ana hatları ortaya konulan ilkelerle uyumlu olarak, her bir banka için asgari sermaye düzeyini, benimsenen asgari seviyelerin yapısına ilişkin detaylı açıklama yapmak koşuluyla, ayrı ayrı belirleyebilme esnekliğine sahip olması gerektiğine inanmaktadır. Bu asgari seviyeler, bankanın içsel derecelendirme ve / veya gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını benimsemesinden önce uygulamış olduğu yaklaşım dikkate alınarak belirlenebilir.

Kredi Riski Standart Yaklaşım

Eşleştirme Süreci

4. Denetim otoriteleri, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları (**External Credit Assessment Institutions-ECAIs**) tarafından verilen derecelendirme notlarının standart risk ağırlıkları yaklaşımı içerisinde yer alan risk ağırlığı kategorilerinden hangilerine karşılık geldiğinin tespit edilmesinden sorumludur. Eşleştirme süreci, objektif olmalı ve kredi risklerinin yansıtıldığı tablolarla uyumlu sonuçlara ulaşılmalıdır. Prosedür, öngörülen tüm risk ağırlıklarını kapsamalıdır (92 numaralı paragraf).

Hazineden alacaklar

5. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, bankaların faaliyette buldukları ülke hazinesinden (veya merkez bankasından) olan ulusal para cinsinden alacakları için – fonlamanın da bu para cinsinden olması kaydıyla – daha düşük risk ağırlıkları kullanılabilir. Herhangi bir ülkenin bu yönde inisiyatif kullanması durumunda, diğer denetim otoriteleri de kendi ülkelerindeki bankalar söz konusu ülke hazinesi ve merkez bankasının ilgili para biriminden olan alacakları için – fonlamanın da bu para cinsinden olması kaydıyla – aynı risk ağırlıklarını kullanma izni verebilirler (54 numaralı paragraf).

6. Ulusal denetim otoriteleri bu uygulamayı, garantinin yerel para cinsinden olması ve pozisyonun aynı para cinsinden kaynaklarla fonlanması halinde, alacakların hazine (ya da merkez bankası) tarafından garanti altına alınan kısımlarını kapsayacak şekilde genişletebilirler (201 numaralı paragraf).

7. Ulusal inisiyatife bağı olarak, ulusal para cinsinden olması ve banka tarafından aynı para birimi ile fonlanması durumunda kamu kağıtları için daha düşük spesifik risk yükümlülükleri uygulanabilecektir (711 numaralı paragraf).

8. Denetim otoriteleri, ihracat kredi kuruluşlarınca ülkeler için tespit edilen derecelendirme notlarına resmi geçerlilik tanıyabilirler. Bankalar, tabi oldukları ulusal denetim otoritelerince tanınan bireysel İhracat Kredi Kuruluşları (İKK) tarafından yayınlanan ülke notlarını veya “Resmi Olarak Desteklenen İhracat Kredileri Uzlaşısı” na katılan İKK’ larca ortak olarak belirlenecek ülke notlarını kullanmayı tercih edebileceklerdir (55 numaralı paragraf).

Merkezi hükümet içinde yer almayan kamu kurumlarından olan alacaklar

9. Merkezi hükümet içinde yer almayan yerel kamu kurumlarından olan alacakların risk ağırlıkları, esasen bankalar için tasarlanmış olan opsiyon 1 veya opsiyon 2 çerçevesinde ulusal inisiyatiflere göre belirlenecektir. Opsiyon 2’ nin tercih edilmesi durumunda, kısa vadeli kredilerle avantajlı uygulama olmaksızın uygulanacaktır (57 numaralı paragraf).

10. Ulusal inisiyatife bağı olarak yerel kamu kurumlarından alacaklar, bu kurumların yerleşik oldukları ülkenin hazinesinden alacaklar gibi ele alınabilecektir. İnişiyatiflerin bu yönde kullanılması durumunda, diğer ulusal denetim otoriteleri de kendi bankalarının söz konusu kurumlarla yapmış oldukları işlemlerin risk ağırlıklarını aynı şekilde belirlemelerine izin verebileceklerdir (58 numaralı paragraf).

Bankalardan alacaklar

11. Bankalardan olan alacaklar için iki opsiyon bulunmaktadır. Ulusal denetim otoriteleri, benimseyecekleri tek bir opsiyonu ülkelerindeki tüm bankaları için tutarlı şekilde uygulayacaklardır (60 ila 64 numaralı paragraflar).

- Opsiyon 1 altında, belli bir ülkede faaliyet gösteren tüm bankalardan olan alacaklara, o ülke hazinesinden (veya merkez bankasından) olan alacaklar için tahsis edilen risk ağırlığından 1 kategori daha yüksek bir risk ağırlığı tahsis edilecektir. Ancak, derecelendirme notu BB+ ve B- arasında olan ülkelerle kredi notu bulunmayan ülkelere yerleşik bankalardan olan alacaklar için risk ağırlığı, %100 ile sınırlandırılacaktır (61 numaralı paragraf).

- Opsiyon 2 ise, risk ağırlığının bankanın kendisine verilen derecelendirme notu doğrultusunda belirlenmesi üzerine temellendirilmiştir. Bu opsiyon çerçevesinde, orijinal

vadesi 3 ay veya daha kısa olan alacaklar için asgari %20 olmak kaydıyla, aşağıdaki tablodaki risk ağırlıklarından bir derece daha düşük olan risk ağırlığı tercih edilebilecektir. Bu uygulama hem dereceleme notu olan hem de olmayan bankalar için geçerli olabileceken, %150 risk ağırlığı saptanmış bankalar için geçerli olmayacaktır (62 numaralı paragraf).

12. Ulusal denetim otoritesinin hazineden alacaklar için yukarıda açıklanan türde bir tercihlili iyileştirme (**preferential treatment**) uygulaması durumunda, bankalardan alacaklar için – hem opsiyon 1 hem de opsiyon 2 kapsamında – bankanın bulunduğu ülkenin hazinesinden olan alacaklar için belirlenenden bir derece daha yüksek olmak kaydıyla tek bir risk kategorisi belirlenebilecektir. Bu kategori, orijinal vadesine 3 ay ve daha az kalmış krediler için kullanılacak ve uygulanacak risk ağırlığı asgari %20 olacaktır (64 numaralı paragraf).

Kurumsal alacaklar

13. Denetim otoriteleri, ülkelerindeki genel temerrüt tecrübesinin daha yüksek oranlar gerektirdiğine hükmetmeleri durumunda, derecelendirme notu bulunmayan alacaklar için belirlenen standart risk ağırlığını gerekli seviyeye yükseltmelidir. Denetim otoriteleri, denetimsel gözden geçirme prosedürünün bir parçası olarak, nitelikleri itibariyle münferit bankaların kurumsal alacakları için %100’ den daha yüksek bir standart risk ağırlığı uygulamak gerekip gerekmediğini de ayrıca değerlendirebileceklerdir (67 numaralı paragraf).

14. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, denetim otoriteleri, bankaların tüm kurumsal alacakları için dış derecelendirme notlarını dikkate almaksızın %100 risk ağırlığı uygulamalarına izin verebilirler. İnisiyatifin bu yönde kullanılması durumunda denetim otoritesi bankaların tek bir yaklaşımı tutarlı biçimde uygulamalarını temin etmelidir. Örneğin, ya olanaklı her durumda dış derecelendirme notları kullanılmalı ya da hiçbir zaman kullanılmamalıdır. Derecelendirme notlarının bankalar tarafından işine geleni seçme mantığıyla (**cherry picking**) kullanılmasını engellemek için, tüm kurumsal alacakları için %100 oranında ağırlıklandırma opsiyonunu kullanmak isteyen bankaların öncelikle denetim otoritesinin onayını alması gerekecektir (68 numaralı paragraf).

Yasal perakende portföyü içindeki krediler

15. Paragraf 70’ te belirtilen nitelikleri taşıyan alacaklar, sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasında perakende krediler olarak değerlendirilebilecek ve

perakende portföyü içerisinde yer alacaktır. Bu portföy içerisinde yer alan krediler için, 75.paragrafta açıklanan tahsili gecikmiş alacaklar hariç olmak üzere, %75 risk ağırlığı kullanılabilir (69 numaralı paragraf).

16. Ulusal denetim otoriteleri paragraf 69' da belirlenen risk ağırlıklarının bu tip alacaklarda yaşanan geçmiş temerrüt tecrübeleri ışığı altında kendi ülkeleri için düşük olup olmadığını değerlendirmek durumundadır. Buna göre, denetim otoriteleri bankalara bu risk ağırlıklarını yükseltme yükümlülüğü getirebilecektir (71 numaralı paragraf).

İkamet amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı krediler

17. Ulusal denetim otoriteleri geçmiş kayıp verileri ışığı altında, paragraf 72' de belirlenen risk ağırlıklarının kendi ülkeleri için yeterli olup olmayacağını değerlendirmek durumundadır. Bu itibarla denetim otoriteleri bankalar bu risk ağırlıklarını uygun düzeye yükseltme zorunluluğu getirebilecektir (73 numaralı paragraf).

Ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı krediler

18. Ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı kredilerin ele alınması ile ilgili olarak, Komite bu tür krediler için %50 risk ağırlığının sadece bazı katı kriterlere uyulmuş olması kaydıyla uygulanacağını belirtmektedir. Belirlenen limitleri aşan tüm krediler %100 oranında risk ağırlığına tabi tutulacaktır (74 numaralı paragraf – 25 numaralı dipnot).

Tahsili gecikmiş alacaklar

19. Ulusal inisiyatifte bağlı olarak, 90 gün ve daha uzun süre temerrüde uğramış herhangi bir kredinin (ikamet amaçlı ipotek kredileri dahil) teminatsız bölümünün özel karşılıklar düşüldükten sonra kalan net kısmı için, ayrılan özel karşılıkların kredinin ödenmeyen kısmına oranının %50' den az olmaması koşuluyla, risk ağırlığı %100' den %50' ye indirilebilir (75 ve 78 numaralı paragraflar).

20. Ulusal inisiyatifte bağlı olarak, denetim otoriteleri, bankaların %150 risk ağırlığına tabi karşı taraftan olan temerrüde düşmemiş alacaklarını da tahsili gecikmiş alacaklar gibi ele almalarına izin verebilirler (75 numaralı paragraf – 26 numaralı dipnot).

21. Ulusal inisiyatifte bağlı olarak, 3 yıllık bir geçiş dönemi boyunca temerrüde uğramış bir kredinin teminatlı kısmının belirlenmesinde teminat kapsamında kabul edilecek değerler, yüksek risk kategorileri söz konusu olduğunda (tahsili gecikmiş alacaklar) daha geniş bir yelpaze içinde tanımlanabilecektir (76 numaralı paragraf – 27 numaralı dipnot). Ulusal inisiyatifin bu yönde kullanılması durumunda 145 ve 146 numaralı paragraflarda tanımlanan teminatların kapsamı genişletilmiş olacaktır.

22. 75 numaralı paragrafta tanımlanan hellere ek olarak, tahsili gecikmiş bir kredinin tümünün 145 ve 146 numaralı paragraflarda geçerliliği kabuledilenler dışında bir teminat ile teminatlandırılmış olması ve kredi için ayrılan özel karşılıkların kredinin ödenmemiş kısmının %15' ine ulaşmış olması durumunda, %100 risk ağırlığı uygulanabilecektir. Standart yaklaşımda, bu tip teminatlar başka hiçbir durumda geçerli olarak kabul edilmemektedir. Denetim otoriteleri, bu ek teminatların uygunluğunu sağlamak için katı operasyonel kriterler saptamalıdır.

Diğer aktifler

23. Denetim otoriteleri risk sermayesi, özel sermaye katılımları gibi diğer varlık sınıflarına, bu varlıklara atfedilen yüksek riskliliği yansıtacak şekilde %150 veya daha yüksek risk ağırlıkları uygulanmasını öngörebilirler (80 numaralı paragraf).

24. Ulusal otoriteye, külçe altın için %0 oranında risk ağırlığı tespit etme imkanı tanınmıştır (81 numaralı paragraf – 28 numaralı dipnot).

Uygulama ile ilgili hususlar

25. Denetim otoriteleri, bazı çok taraflı kalkınma bankalarından birinin iştiraki ile açılmış veya bu bankalar tarafından konvertibilite ve transfer riskine karşı garanti altına alınmış olan kredilerde, borçlunun ulusal para birimi için verilmiş olan derecelendirme notlarının yabancı paralı işlemlerde kullanabilme opsiyonuna sahip olacaklardır (81 numaralı paragraf – 28 numaralı dipnot).

26. Denetim otoriteleri, bankalara talep edilmeden verilmiş olan derecelendirme notlarını da talebe binaen verilenler ile aynı şekilde kullanma olanağı tanıyabilirler (108 numaralı paragraf).

Kredi Riski Azaltımı

27. Denetim otoriteleri, standart resmi iskontoları (**haircuts**) veya kendi tahminlerine dayanan iskontoları kullanan bankalara risk azaltımı sonrası kredi tutarı hesaplamalarında, belirli türdeki / nitelikleri taşıyan repo benzeri işlemler için (daha açık olarak, paragraf 170 ve 171' de tanımlanan hazine kağıtları üzerinden yapılan repolar gibi) bu iskontoları uygulamama imkanı tanıyabilirler. Herhangi bir denetim otoritesinin ülke hazinesi tarafından ihraç edilen menku kıymetlerle yapılacak repo benzeri işlemler için bu tip bir indirgemeci (**carve out**) yaklaşım uygulaması durumunda diğer denetim otoriteleri de kendi ülkelerinde faaliyet gösteren bankalara aynı işlemlerde benzer

yaklaşımlar uygulayabilme imkanı tanıyabileceklerdir (136, 170, 172 ve 209 numaralı paragraflar).

28. Denetim otoriteleri, bankaların iskontoları hesaplarırken piyasa fiyatları ve döviz kurlarındaki oynaklıklarla ilgili olarak yapmış oldukları kendi içsel tahminlerini kullanmalarına izin verebilirler. İskontoların bu şekilde hesaplanabilmesi için verilecek izin, 156 ila 165 numaralı paragraflarda belirlenen nitel ve nicel asgari gereklerin yerine getirilmesine bağlı olacaktır. Borç enstrümanının dereceleme notunun BBB- / A-3 veya daha yüksek olması durumunda denetim otoriteleri bankaların herbir menkul kıymet kategorisi için volatilitate tahminlerini hesaplamalarına izin verebilirler. İlgili kategoriler tespit edilirken kurumlar; a) menkul kıymetin ihraççısının türü b) menkul kıymetin derecelendirme notu c) menkul kıymetin vadesi d) menkul kıymetin düzeltilmiş durasyonunu göz önüne alacaklardır. Volatilitate tahminlerinin bu banka açısından menkul kıymetin fiilen dahil edildiği kategoriyi temsil etme gücüne sahip olması gerekmektedir. BBB- / A-3' ten daha düşük olarak derecelendirilmiş borçlanma enstrümanları veya teminat olarak kabul edilebilecek hisse senetleri (154 numaralı paragraf - üst tabloda açık renkle gölgelendirilmiş kutular) söz konusu olduğunda ise uygulanacak iskontolar her bir menkul kıymet için ayrı ayrı hesaplanacaktır (154 numaralı paragraf).

29. 171 numaralı paragrafta, piyasanın temel katılımcılarının denetim otoritesinin inisiyatifine bağlı olarak aşağıda sayılanları kapsayabileceği belirtmektedir:

- Ülke hazinesi, merkez bankası ve kamu kurumları,
- Bankalar ve aracı kuruluşlar,
- %20 risk ağırlığı uygulanabilecek diğer finansal kuruluşlar (sigorta şirketleri dahil),
- Finansal kaldıraç veya sermaye yükümlülüğü düzenlemelerine tabi tutulmuş yatırım fonları,
- Denetime tabi emeklilik fonları ve
- Yetkili otorite tarafından varlığı resmi olarak tanınmış takas kurumları.

Kredi Riski – İçsel Derecelendirme Bazlı Yaklaşımlar

Çeşitli varlık sınıfları için IRB yaklaşımı uygulamasının kabulü

30. Denetim otoriteleri bankacılık grubu içinde IRB yaklaşımına kademeli geçiş stratejisi benimseme olanağı tanıyabilirler.

31. Denetim otoritesinin onayına bağı olarak, bankalar önemsiz faaliyet birimleri ve varlık sınıfları (perakende krediler durumunda alt varlık sınıfları) içinde algılanan risk profilleri ve büyüklükleri açısından ihmal edilebilir seviyede bulunan bazı riskler / aktifler için IRB yaklaşımını benimsemekten muaf tutulabilirler (259 numaralı paragraf).

Geçiş süreci düzenlemeleri

32. Geçiş dönemi yeni çerçevenin uygulamaya geçtiği tarihle başlayacak, bu tarihten itibaren 3 yıl sürecektir. Geçiş dönemi süresince paragraf 264' te belirtilen asgari gerekler ulusal denetim otoritelerinin inisiyatifine bağı olarak daha ılımlı biçimde uygulanabilecektir (265 numaralı paragrafa da bakınız).

33. Azami 10 yıllık bir süre için, denetim otoriteleri yeni uzlaşımın yayımlandığı tarihte var olan bazı özel sermaye yatırımlarını IRB çerçevesinden muaf tutabilecektir (267 ila 269 numaralı paragraflar).

Kurumsal Alacaklar, Hazineden Alacaklar ve Bankalardan Alacaklar

KOBİ' ler için işletme büyüklüğü ayarlamaları

34. IRB yaklaşımı kapsamında kurumsal krediler ile ilgili olarak bankalar, KOBİ kredileri dolayısıyla maruz kalınan riskleri (firmanın dahil olduğu grubun raporlanmış konsolide bazlı toplam satışlarının 50 milyon Euro' dan az olması durumunda maruz kalınan kurumsal riskler olarak tanımlanmıştır) büyük ölçekli işletmelerle yapılan işlemler nedeniyle maruz kalınan risklerden ayrı olarak değerlendirme olanağına sahip olacaklardır. Ulusal inisiyatife bağı olarak denetim otoriteleri, bankalara KOBİ eşik değerleriyle ilgili hesaplarında ve işletme büyüklüğüne göre yapacakları düzenlemelerde grubun konsolide bazda hesaplanmış aktif büyüklüğünü, konsolide bazlı toplam satışlara ikame bir kriter olarak kullanma imkanı sağlayabileceklerdir. Ancak, toplam varlıklar kriteri, sadece toplam satışların firmanın büyüklüğü açısından anlamlı bir gösterge olmaması durumunda kullanılacaktır (273 ve 274 numaralı paragraflar).

Özellikli krediler (proje finansmanı, duran varlık finansmanı, emtia finansmanı ve gelir getiren gayrimenkuller)

35. Ulusal inisiyatife bağı olarak, denetim otoriteleri, vadesine 2,5 yıl veya daha az kalmış olması veya denetçilerin bankanın yüklenimi ve diğer risk parametrelerinin resmi / denetsel risk kategorisi için kullanılan parametrelere göre önemli ölçüde iyi durumda olduğuna karar vermesi durumunda, bankalara güçlü krediler için %50 ve iyi

nitelikteki krediler için %75 tercihli risk ağırlıkları uygulama izni verebilirler (277 numaralı pragraf).

Volatilitesi yüksek ticari emlak

36. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, bankalar temel içsel derecelendirme yaklaşımı altında temerrüt olasılığı (PD) veya gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı altında temerrüt olasılığı (PD), temerrüt halinde zarar (LGD), temerrüt halinde riske maruz tutar (EAD) hesaplamaları ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeleri durumunda, 283 numaralı paragrafta formüle edilen özel risk ağırlık fonksiyonu hariç olmak üzere, temel içsel derecelendirme (FIRB) ve gelişmiş içsel derecelendirme (AIRB) yaklaşımlarını tamamen kurumsal kredilerde uyguladıkları şekilde uygulayabilme olanağı sağlanabilecektir (250 ve 251 numaralı paragraflar).

37. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, denetim otoriteleri, vadesine 2,5 yıl veya daha az kalmış olması veya denetçilerin bankanın yüklenimi ve diğer risk parametrelerinin resmi / denetsel risk kategorisi için kullanılan parametrelere göre önemli ölçüde iyi durumda olduğuna karar vermeleri durumunda bankalar güçlü krediler için %70 ve iyi nitelikteki krediler için %95 tercihli risk ağırlıkları uygulama izni verebilirler (282 numaralı pragraf).

Temel içsel derecelendirme yaklaşımı kapsamında LGD

38. Tasfiye durumunda talep ve tahsil edilebilirlik yeteneği kısıtlanmış tüm kurumsal alacaklar, hazineden alacaklar ve bankalardan alacakların LGD değeri %75' tir. Kısıtlanmış krediler (**subordinated loans**), talep ve tahsil edilebilirlik yeteneğ başka krediler lehine açık biçimde kısıtlanmış kredilerdir. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, denetim otoriteleri bir kredinin bu kategoriye sokulması sonucunu doğuracak kısıtlanma hallerini daha geniş bir yelpaze içerisinde tanımlayabileceklerdir. Bu, alacağın teminata bağlanmadığı ve borçlunun varlıklarının önemli bir bölümünün başka krediler için teminat olarak gösterilmiş olduğu ve kredinin tahsil edilebilme imkanının ekonomik olarak kısıtlı bulunduğu ekonomik kısıtlılık durumlarını da kapsayabilecektir (288 numaralı pragraf).

Efektif vade

39. Ulusal denetim otoriteleri, ülkelerindeki tüm bankaların (FIRB veya AIRB yaklaşımlarını uygulayan tüm bankaların) 320 numaralı paragraftaki açıklamalardan

faydalanmak suretiyle her kredinin orijinal vadesini saptamalarını zorunlu kılacaktır (318 numaralı paragraf).

40. AIRB yaklaşımı bileşenlerinden herhangi birini kullanan bankaların her bir kredinin orijinal vadesini aşağıda belirtilen şekilde saptaması gerekecektir. Ancak denetim otoriteleri bazı küçük ölçekli kurumsal borçlulara sağlanan kredilerin; kredinin verildiği firmanın dahil olduğu grubun konsolide bazlı toplam satışları (toplam cirosu gibi) yanında toplam aktif büyüklüğünün de 500 milyon Euro’ dan az olması durumunda açık vade uyarlaması yapmaktan muaf tutabilirler. Bu muafiyetten yararlanacak konsolide grubun, muafiyeti tanıyan ülkede faaliyet gösteren ulusal şirketlerden oluşması gerekmektedir. Kabul edilmesi durumunda, denetim otoriteleri söz konusu muafiyeti tek tek bankalar bazında olmaksızın ülkelerinde gelişmiş yaklaşımları kullanan tüm IRB bankalarına uygulayacaklardır. Bu tip bir muafiyet uygulandığında, ilgili koşullara uyan küçük ölçekli ulusal işletmelere verilen tüm kredilerin ortalama vadesinin temel IRB yaklaşımı kapsamında olduğu gibi 2,5 yıl olduğu farz edilecektir (319 numaralı paragraf).

41. Açık vade uyarlaması kapsamında denetim otoritelerinin hangi enstrümanların 1 yıllık vade tabanından hariç tutulacağını belirlemeleri gerekecektir (321 ve 322 numaralı paragraflar).

Beklenen kayıplar (EL) ve ayrılan karşılıkların değerlendirilmesi

42. Hesaplanan EL tutarının bankanın ayırdığı karşılıklardan az olduğu durumlarda, bankayı denetleyen otoritenin aradaki farkın katkı sermayeye / ikinci kuşak sermayeye eklenmesine izin vermeden önce, beklenen kayıpların piyasa koşullarını bütünüyle yansıtmadığını değerlendirmesi gerekecektir. Ayrılan özel karşılık tutarının donuk alacaklardan beklenen kayıp tutarını aşması durumunda, aynı değerlendirmenin aradaki farkın donuk alacaklar dışındaki aktiflerin beklenen kayıplarının denkleştirilmesinde kullanılmadan önce de yapılması gerekecektir (385 numaralı paragraf).

Perakende krediler

43. Denetim otoriteleri, perakende krediler ve kurumsal kredileri farklılaştırmak için kredi eşikleri / limitleri tespit edebilecektir (231 numaralı paragraf – 1. satır).

44. Ek olarak, denetim otoriteleri ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı kredilerde her bir kredi ile finanse edilecek azami konut sayısı ile ilgili limitler belirleyebileceklerdir (231 numaralı paragraf – 2. satır).

45. Ulusal denetim otoriteleri, bir kredi havuzunun perakende olarak nitelendirilebilmesi için bu havuz içerisinde yer alacak kredilerle ilgili asgari bir sayı tespit edebileceklerdir (232 numaralı paragraf).

Özel sermaye katımları (iştirakler)

46. Denetim otoriteleri, hangi yaklaşım veya yaklaşımların (piyasa bazlı yaklaşımlar veya PD/LGD yaklaşımı) ve hangi koşullar altında kullanılacağına karar vereceklerdir (341 ila 342 numaralı paragraflar).

47. Ek olarak, denetim otoriteleri bankaların farklı portföyler için farklı piyasa bazlı yaklaşımlar (basit risk ağırlıklandırma yöntemi veya içsel modellemeler yöntemi) kullanmalarına izin verebileceklerdir (343 ila 349 numaralı paragraflar).

48. Denetim otoriteleri, standart yaklaşım kapsamında yükümlülükleri sıfır oranında riske tabi tutulabilir nitelikte olan iştiraklere yapılan sermaye katılımlarını muaf tutabileceklerdir.

49. Denetim otoriteleri, yasal programlar çerçevesinde yapılan sermaye katılımlarını muaf tutabileceklerdir. Bu muafiyet, ana sermaye ile katkı sermaye toplamının %10' u ile sınırlandırılmıştır (357 numaralı paragraf).

50. Denetim otoriteleri, sermaye katılımlarına, önemlilik ilkesi temelinde, muafiyet tanıyabileceklerdir. Muafiyet kapsamında bulunanlar ve geçiş düzenlemelerine tabi olanlar dahil iştiraklerin brüt tutarı, banka ana sermayesi ile katkı sermayesi toplamının %10' unun önceki yıl genelindeki ortalama tutarını geçmesi durumunda önemli sayılacaktır. Bankanın iştirak portföyünün, 10' danaz sayıda farklı ortaklıktan oluşması durumunda bu eşik, banka ana sermayesi ile katkı sermayesi toplamının %5' i düzeyine indirilecektir. Ulusal denetim otoriteleri, daha düşük eşik değer de uygulayabilecektir (358 numaralı paragraf).

Devralınan alacaklar – Kurumsal alacaklar

51. Ulusal denetim otoritelerinin, bu eşik değerleri geömenin kurumsal krediler için sermaye yükümlülüğü hesaplamalarında bottom-up yaklaşımının asgari gereklerinin kullanılmasını zorunlu kılacak yoğunlaşma limitleri tespit etmeleri gerekmektedir (242 numaralı paragraf, 4.satır).

52. Ulusal denetim otoritesinin tercihine bağlı olarak, bankalar temel içsel derecelendirme yaklaşımı kapsamında, sulandırma riski (**dilution risk**) için ayıracakları sermaye tutarının hesaplanması amacıyla yönelik olarak içsel olarak deecelendirilmiş ve

A- ve daha düşük düzeye tekabül eden bir PD derecesi ile ilişkilendirilmiş garantörleri dakkate alabileceklerdir (373 numaralı paragraf – 78 numaralı dipnot).

IRB Yaklaşımı İçin Asgari gerekler

Derecelendirme sisteminin yapısı

53. Banka temerrüde düşmemiş borçlular için asgari olarak 7 ve temerrüde düşenler için 1 adet borçlu kategorisine sahip olmalıdır. Kredileri açısından tek bir sektöre / piyasa segmentine odaklanmış bankaların yukarıda bahsedilen asgari koşulları yerine getirmiş olması yeterli olacaktır; denetim otoritesi kredi portföyü çeşitlendirmesine giden bankalardan daha geniş bir sınıflandırma yapmalarını isteyebilecektir (404 numaralı paragraf).

Kurumsal yönetim ve gözetim

54. Bankanın derecelendirme sisteminin işleyişi; kredilendirme faaliyetleri ve PD – LGD – EAD parametrelerinin tahminini de kapsayacak şekilde iç denetim veya eş derecede bağımsız bir başka kontrol sistemi tarafından yılda en az bir kez gözden geçirilecektir. Gözden geçirme çerçevesi, tüm asgari koşullara uyum sağlanıp sağlanmadığı hususunu da içerecektir. Bazı ulusal denetim otoriteleri, bankanın derecelendirme sisteminin ve kayıp parametrelerinin dış denetçiler tarafından da kontrol edilmesini isteyebilecekleridir (443 numaralı paragraf).

Temerrüdün tanımı

55. Temerrüt, banka tarafından borçlunun banka grubuna olan borcunu (alacağın böyle bir teminata bağlanmış olması durumunda) rehnin paraya çevrilmesi gibi yollara başvurmaksızın tümüyle ödemeyeceğini değerlendirdiği vey aborçlunun yükümlülüklerinden herhangi birini yerine getirmeyi 90 günden fazla geciktirdiği durumu ifade eder. Böyle bir uygulamanın ülkenin koşullarına uygun düşeceğine karar vermeleri durumunda denetim otoriteleri, perakende krediler ve kamu kurumlarına verilen krediler için yükümlülüğün türüne göre azami 180 gün olmak üzere temerrüt süreleri için farklılaştırmaya gidebileceklerdir. Ulusal piyasa koşullarına göre aynı hususun bankaların kurumsal kredileri için de geçerli olmasının uygun olacağına karar verilmesi durumunda bu sadece 5 yıllık bir geçiş süreci boyunca geçerli olabilecektir (452 numaralı paragraf, 82 numaralı dipnot).

Alacakların yeniden yapılandırılması

56. Bazı denetim otoriteleri, ülkelerinde faaliyet gösteren bankalar için alacaklarının yeniden yapılandırılabilmesi hususunda 458 numaralı paragrafta belirtilenlerden daha spesifik kriterler öngörebileceklerdir.

PD tahmini ile ilgili özel koşullar

57. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, bazı ülkelerde mevsimsel ayarlama (**seasoning adjustments**) yapılması sorunlu tutulabilecektir (467 numaralı paragraf).

Resmi denetimsel LGD ve EAD tahminleri

58. Denetim otoriteleri, diğer fiziksel teminatların bazılarının kredi riski azaltım etkilerinin temel yaklaşım kapsamında da dikkate alınmasına izin verebileceklerdir. Her bir denetim otoritesi, var olması durumunda, ülkesindeki teminat türlerinden hangilerinin 521 numaralı paragrafta ortaya konulan iki standarda uygun olduğunu belirleyecektir.

Kredi Riski – Menkul Kıymetleştirme Çerçevesi

Standart yaklaşım – Kredi dönüşüm oranları

59. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, tamamen tahsil edilmesi hususunda yetkili kılındığının ve alacağın teminatı olarak gösterilen havuzdan kaynaklanan nakit akışları üzerinde diğer alacaklılara akrış öncelikli talep hakkın asahip olunduğunun sözleşme ile hüküm altına alınmış olması halinde, kesintisiz ödeme akışı sağlanması amacıyla yatırımcılara nakit ödeme yapılabilir. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, önceden ihbarda bulunmaksızın kayıtsız şartsız iptal edilebilir nitelikteki bu nakdi hizmet avanslarının, %0 kredi dönüşüm oranına tabi tutulması mümkündür (582 ve 641 numaralı paragraflar).

Operasyonel Risk

Ölçüm yöntemleri

60. Ulusal inisiyatife bağlı olarak, örneğin risklerin hesaba katılmasında mükerrerliğin önlenmesi suretiyle daha uygun bir yaklaşım olacağı konusunda ikna olan denetim otoritesi bankanın alternatif standart yaklaşımı (ASA) kullanmasını izin verebilir (652 numaralı paragraf – 101 numaralı dipnot).

61. Standart yaklaşımı kullanmak isteyebilecek uluslararası ölçekte aktif bankaların yeterli düzeyde operasyonel risk yönetim sistemlerine sahip olmaları önemlidir. Bunun bir sonucu olarak standart yaklaşımı kullanan uluslararası ölçekte aktif bankaların 663 numaralı paragrafta belirtilen kriterleri karşılamaları gerekmektedir. Diğer

bankalar için bu kriterler öneri niteliğinde olmakla beraber, ulusal inisiyatife bağlı olarak bu bankalar için de yükümlülük haline getirilebilir.¹⁴⁸

2.3.3.2. İkinci Yapısal Blok: Denetim Otoritesinin İncelemesi

İkinci Yapısal Blok, Pillar-II, aslında Basel Temel İlkelerinde (BCPs) zaten kapsanmış olan hususların çoğunu içermektedir. İkinci yapısal blok, bankanın risk yönetimi yaklaşımının denetim otoritesinin incelemesi sürecini tanımlamaktadır. Bu blokta, bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklenmektedir. Bankanın yönetim kuruluna ve yöneticilerine yüklenen görevler sayesinde, iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

İkinci yapısal blokta, bir yanda banka toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer yanda ise düzenleyici otorite bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir. Bankanın, birinci yapısal blokta kullandığı yaklaşımların doğasına ve karmaşıklığına uygun bir risk değerlendirmesini gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir. Basel Komitesi, söz konusu uyumun sağlanabilmesi için yol gösterici dört ana ilke belirlemiştir.

Birinci ilkeye göre, bankalar risk profillerine ve stratejilerine uygun sermaye yeterliliğini değerlendirebilecekleri bir sürece sahip olmalıdır. Bu ilkeye göre, banka yönetim kurulu ve yöneticileri tarafından yapılan bir gözden geçirme süreci olmalı, sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi sağlıklı yapılmalı, kapsamlı risk yönetimi gerçekleştirilmeli, iç kontrol gözden geçirilmeli ve izleme ile raporlama yapılmalıdır.

İkinci ilke, denetleyici otoritenin bankaların içsel sermaye yeterlilik değerlendirmeleri ve stratejilerinin yanında ihtiyati sermaye rasyolarına olan uyumlarının gözden geçirilmesi suretiyle bir değerlendirme yapmasına ilişkindir. Dolayısıyla, resmi otoritenin yapacağı değerlendirmenin, yerinde denetlemek (*on-site examination*), uzaktan izlemek ve değerlendirmek (*off-site review*), banka yönetimiyle görüşmeler yapmak, sermaye yeterliliğine ilişkin bağımsız denetim

¹⁴⁸ BDDK, **Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Ek:Ulusal İnişiyatif Kullanılacak Alanlar)**, Temmuz 2004, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/ulusal_inisiyatif_kullanilacak.pdf, 26 Eylül 2005.

raporlarını dikkate almak ve periyodik raporlamalar istemek gibi bileşenlerden oluşması öngörülmüştür.

Resmi otoritenin, asgari yasal sermaye yeterliliği rasyosunun tutturulmasının yanı sıra gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda bankalarda asgari oranın da üzerinde sermaye tutulmasını talep edebileceği hususu, üçüncü ilkede belirtilmiştir.

Dördüncü ilke ise, banka sermayesinin belirlenen asgari yükümlülüğün altına düşmemesi için bankanın kendi risk karakteristiğine uygun tedbirlerin resmi otorite tarafından önceden alınmasının sağlanmasına ilişkindir. Bunun gerçekleşmesi için resmi otorite, bankayı yoğun denetime veya yakından izlemeye alabilir, kar payı dağıtımında kısıtlamalara gidebilir veya bankadan sermayenin artırılması yönünde bir eylem planı talep edebileceği gibi acilen sermaye artırımını da isteyebilir.

Yukarıdaki ilkelerin bir sonucu olarak ikinci yapısal blok ile aslında uluslararası faaliyet gösteren finansal kuruluşların bir kaç yıldır kullandığı “ekonomik sermaye” kavramı resmen yeni uzlaşuya yerleştirilmiş bulunmaktadır. Ekonomik sermaye bankanın faaliyetlerinden kaynaklanabilecek potansiyel (beklenmeyen) kayıplara karşı tampon görevi görmesi için ayrılan sermayeyi ifade etmektedir. Yasal sermayenin seviyesi düzenleyici otorite tarafından tanımlanmakta ve finansal sistemin sağlığı ve mevduat sahiplerinin korunması amaçlanmaktadır. Halbuki ekonomik sermaye risklerin toplulaştırılması eğiliminin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve farklı tipteki riskleri tek bir ölçütle (*metric*) ifade etmeye çalışan bir yaklaşımdır. Ekonomik sermaye yönetiminin bankaya katma değer yaratan iş alanlarının belirlenmesine yardımcı olmak suretiyle, hissedarın/yatırımcının bilgi ihtiyacını karşılamaya, Basel II’ye ve ihtiyati düzenlemelere uyumun gerçekleşmesine yardımcı olması beklenmektedir. Bir banka asgari yasal sermaye koşulunu sağlasa bile, yeterli ekonomik sermayeye sahip olmayabilir. Dolayısıyla, banka sahip olduğu toplam risklerle sermayesi arasındaki bağı iyi kurmalı ve bu bağı iyi kurulduğu resmi otorite tarafından da kabul edilmelidir. Ekonomik sermayenin belirlenmesinde bankalar çoğunlukla istatistiksel olan kendi metotlarını kullandıklarından resmi otorite açısından onay verme yükümlülüğü doğmaktadır.¹⁴⁹

¹⁴⁹ YAYLA ve KAYA, a.g.e., s.s. 11-12.

2.3.3.2.1. Prensip-1: Sermaye Yeterliliği Değerlendirmesi ve Sermaye Seviyelerinin Korunması

“Bankaların, risk profilleri ile ilişkili bütünleşik bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmalıdır.”¹⁵⁰

İkinci Yapısal Blokun ilk prensibi, bankaların, sermaye yeterliliğini kendi risk profilleri ile bağlantılı olarak değerlendirmeye yönelik bir sürece ve sermaye düzeyinin ikame ettirilmesine ilişkin bir stratejiye sahip olmalarını gerektirmektedir. Bankalar, maruz kalmış oldukları tüm önemli riskleri sistematik ve objektif bir biçimde tanımlamaya, ölçmeye, raporlamaya ve bu riskler karşılığında sermaye bulundurmaya imkan verecek ayrıntılı bir sisteme sahip olmalıdır. Birinci Yapısal Blok altında bütünüyle yer almayan veya açık biçimde belirtilmeyen; kredi yoğunlaşması, yapısal faiz oranı riski, likidite riski, iş riski, strateji riski ve itibar riski gibi riskler İkinci Yapısal Blok kapsamında ele alınmalıdır. Banka harici faktörlerin de (ekonomik dalgalanmalar gibi) İkinci Yapısal Blok sürecinde yer alması gerekmektedir.

Böyle bir sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinin, özellikle hali hazırda risklerini her bir risk bazında münferiden yöneten ve bunlara ilişkin sermaye yeterliliğini bir bütün halinde değerlendirmeye imkan verecek yöntemlerden yoksun olan bankalar için bazı zorluklar yaratması muhtemeldir. Bu itibarla, Basel-II'nin uygulanmasına hazırlık sürecinde karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin olarak denetim otoriteleri ile bankaların diyalog içerisinde olmaları özellikle önemli olacaktır. Bu tarz bir karşılıklı etkileşim, bankalara sermaye yeterliliğine ilişkin içsel süreçlerinin zorluk derecelerini ayarlama hususunda yardımcı olacaktır.

Komite, sermaye yeterliliğini değerlendirmek için kullanılan metodolojinin niteliğinin; bankanın ölçeğine, işlemlerinin karmaşıklığına ve faaliyet stratejisine bağlı olacağını bilincindedir. Gelişmiş yöntemler kullanan büyük bankalar, ekonomik sermaye modellerine geçiş yapabilecektir. Karmaşık faaliyetlerde bulunmayan daha küçük bankalar, sermaye planlaması için, gelişmiş ve karmaşık

¹⁵⁰ BDDK, Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması-İkinci Yapısal Blok Denetim Otoritesinin İncelemesi, Haziran 2004, s. 2, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar2-Turkce-son_000.pdf, 22 Aralık 2005.

içsel risk değerlendirme yöntemleri yerine kanaate-dayalı (**judgement oriented**) değerlendirme modelleri tercih edebileceklerdir. Bu bankalar, içsel sermaye hedeflerinin risk profilleri ile tutarlı biçimde ve sağlam temellere dayanarak belirlenmiş olduğunu göstermek durumundadır. Örneğin, karmaşık yapıda olmayan bankalar;

- Sermaye düzeylerinin grup bazında analizini yapabilirler,
- Kredilerdeki genişleme beklentileri, gelecekteki kaynaklar ve fonların kullanımı ve temettü politikası gibi faktörleri dikkate alan bir “sermaye düzeyinin sürdürülmesi” stratejisi geliştirebilirler,
- Risklerin tanımlanmasına yönelik içsel süreçlerini değerlendirebilirler,
- Kontrol ortamı gibi kalitatif risk faktörlerini gözden geçirebilirler,
- Ek sermaye kaynakları için acil durum planları yapılması da dahil olmak üzere beklenmedik olaylara yönelik yaklaşımları değerlendirebilirler,
- Bankanın faaliyet gösterdiği ortama ve konjoktüre münhasır olmak üzere stres testleri uygulayabilirler (örneğin ekonomideki ya da sektördeki yavaşlama ve daralma etkisi, piyasa riski olayları veya likidite sıkışıklıkları).

Bir bankanın sermaye yeterliliği değerlendirme süreci aynı zamanda Komite tarafından aşağıda belirtilen standartlara dayalı kurumsal yönetişimi de teşvik etmelidir:

- Yönetim kurulu ve üst düzey yönetim, bankanın karşı karşıya olduğu riskleri, bu risklerin ölçüm tekniklerini iyi anlamalı ve bankanın bütünleşik risk felsefesi, risk tolerans düzeyi ve risk politikasını gözden geçirip onaylamalıdır.
- Bankanın risk profili ve sermaye ihtiyacı, periyodik olarak yönetim kurulu ve üst düzey yönetime raporlanmalı ve sürecin doğru işlediğine ilişkin sağlam bir iç kontrol sistemi mevcut olmalıdır.
- Risk yönetimi ve sermaye politikasına ilişkin çerçeve, yönetim kurulu tarafından onaylanmalı ve üst düzey yönetim tarafından izlenmelidir.
- Banka bünyesinde, sermaye yeterliliği hususlarında yönlendirme ve rehberlik görevini ifa edecek, gerekli deneyimi haiz üst düzey yönetimden bir kişi

tarafından başkanlık edilen “Sermaye Yönetimi Politika Komitesi” gibi yapılanmalara gidilmelidir.¹⁵¹

2.3.3.2.2. Prensip-2: Denetim Otoritesinin Banka İçsel Değerlendirmelerini İncelemesi

“Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır.”¹⁵²

Denetim otoriteleri, bankanın içsel sermaye yeterliliği değerlendirmelerini, sermayelendirme stratejilerini ve bankaların yasal sermaye rasyolarına uyumunun izlenmesi ve bu rasyolara uyumun sağlanmasına ilişkin kapasitelerini gözden geçirmeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritelerinin, değerlendirme sonuçlarından tatmin olmamaları durumunda, uygun denetimsel tedbirleri almaları gerekmektedir. Değerlendirme, her bir bankanın özelliğini, büyüklüğünü ve karmaşıklığını dikkate almalıdır. Denetim otoriteleri, özellikle:

- Bankanın analizinin, tüm önemli riskleri kapsamasını sağlamalıdır. Bankanın risk yönetim ve kontrol sistemlerinin yeterliliğinin, yönetim kurulunun sermaye yeterliliği değerlendirme programına ilişkin farkındalığının ve sermaye yeterliliği değerlendirmelerinin karar alma sürecinde ne derece kullanıldığının değerlendirilmesine yönelik bir süreç bulunmalıdır (örneğin –use test).

- Denetim otoritesi, banka tarafından tespit edilen hedef sermaye düzeylerinin ve sermaye bileşiminin yeterince kapsamlı ve mevcut faaliyet ortamı ile uyumlu olup olmadığını; sermaye düzeyinin üst düzey yönetim tarafından düzgün bir biçimde izlenip izlenmediğini, gözden geçirilip geçirilmediğini ve sermaye düzeyi ve sermaye bileşiminin banka faaliyetlerinin niteliği ve ölçeği ile uyumlu olup olmadığını belirlemelidir. Denetim otoriteleri, bankanın sermaye düzeyini tespit ederken beklenmedik olayları ne derece dikkate aldığını da ayrıca göz önünde bulundurmalıdır.

¹⁵¹ BDDK, **Basel II’ nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar**, Temmuz 2004, s.s. 25-26, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel_uygulama.pdf, 26 Eylül 2005,.

¹⁵² BDDK, **Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbirleriyle Uyumlaştırılması-İkinci Yapısal Blok Denetim Otoritesinin İncelemesi**, s. 5.

Denetim otoriteleri, bunu gerçekleştirmek için bankanın bulundurduğu sermaye ile

- Birinci Yapısal Bloka göre bulundurması gereken,
- Bankanın kendi değerlendirmesine göre bulundurması gereken,
- (Aşağıda tartışılan 3 üncü ve 4 üncü prensiplerde yer alan denetim yaklaşımı dikkate alınarak) denetçiler tarafından gerçekleştirilen değerlendirmeye göre bulundurulması gereken sermaye tutarlarını karşılayacaktır.

Bankanın sermaye yeterliliği değerlendirme süreci, periyodik olarak gözden geçirilmelidir. En büyük bankalar için söz konusu gözden geçirme tipik olarak yıllık bazda yapılabilecektir. Ancak, gözden geçirmenin kapsamı ve derinliği yıldan yıla farklılık gösterebilecektir.

Denetim otoriteleri, bankanın sermaye değerlendirme sisteminin tatmin edici bulunmaması durumunda ne tür yaklaşımlarda bulunacaklarını belirlemelidirler. Yaklaşımların hiyerarşik sıralaması, tespit edilen zayıflıkların önemiyet derecesini ifade etme özelliğine sahip olmalıdır. Bu yaklaşımlar, bankadan risk yönetim ve iç kontrol sisteminin güçlendirilmesinin istenmesi, bir sermaye yenileme programının uygulanmasının istenmesi, banka faaliyetlerinin ve temettü dağıtımının sınırlandırılması ve ek sermaye konulmasının istenmesi gibi tedbirleri kapsamaktadır. Denetim otoritelerine tüm bu seçenekleri yasal olarak kullanabilme olanağı sağlanmalıdır.

Sermayenin değerlendirilmesine yönelik denetim süreçleri, bankalar için açık ve şeffaf olmalı ve süregelmekte olan denetim programının bir parçası olarak biçimlendirilmelidir. Denetim otoriteleri, sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinde dikkate alınacak faktörlerle ilgili beklentilerini de bankalara aktarmalıdır (örneğin bankanın konjonktürel değişimlere karşı ek sermaye bulundurmasının istenip istenmeyeceği veya standart metot uygulayan bankaların sermaye yeterliliği için belirli standart stres testleri uygulaması gerekip gerekmeyeceği gibi). Denetim otoriteleri, bu tür beklentilerini yürürlüğe koyabilecek yasal güce sahip olmalıdırlar.¹⁵³

¹⁵³ BDDK, **Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar**, s.s. 26-27.

2.3.3.2.3. Prensip-3: Denetim Otoritesinin Asgari Yasal Sermaye Yükümlülüğünü Sağlaması

“Denetim otoriteleri, bankaların asgari yasal sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını istemeli ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlayacak güce sahip olmalıdır.”¹⁵⁴

İkinci Yapısal Blokun 3 üncü prensibi uyarınca, denetim otoriteleri, bankalardan asgari sermaye yeterliliği rasyosunun üzerinde sermaye bulundurmalarını isteyebilmelidirler. Denetim otoriteleri; banka faaliyetlerine ilişkin riskleri, bankanın faaliyette bulunduğu yeri, risk yönetimi uygulamalarının genelini kalitesini ve Birinci Yapısal Blok tarafından yeterli bir biçimde kapsanmayan diğer risklerin ne derece dikkate alındığını göz önünde bulundurmaktadır. Denetim otoriteleri, söz konusu prensibin uygulanması ile ilgili olarak pek çok

seçeneğe sahiptir –tek bir “doğru” yöntem diye bir şey yoktur. Denetim otoriteleri seçmiş oldukları yaklaşım ve bu seçimin sebeplerini bankalarla müzakere etmenin yollarını aramalıdır.

Denetim otoriteleri örneğin,

- Bir denetim alanı içerisindeki tüm bankalar için %8’in üzerinde tek bir rasyo isteyebilirler,

- Gittikçe ağırlaşan düzenleyici tedbirler uygulanmasına imkan veren sektörel bazlı tetik oranlar¹³ belirleyebilirler.

- Bankanın risk profilini ve risk yönetiminin kalitesini dikkate alarak, banka bazlı hedef oranlar belirleyebilirler.

- Bankanın hedef rasyo (ki Birinci Yapısal Blok ile belirlenen asgari oranın üzerinde olmalıdır) belirleme sürecinin kabul edilebilirliğini değerlendirebilirler.¹⁵⁵

2.3.3.2.4. Prensip-4: Denetim Otoritesinin Erken Müdahalesi

“Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerinin asgari seviyenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede

¹⁵⁴ BDDK, Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması-İkinci Yapısal Blok Denetim Otoritesinin İncelemesi, s. 7.

¹⁵⁵ BDDK, Basel II’ nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar, s. 28.

bulunabilmelidir. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir.”¹⁵⁶

Prensip 4’e göre, denetim otoriteleri, bankanın sermaye yeterliliği; risklerini karşılayabilecek asgari düzeyin altına düşmeden önceki bir aşamada müdahale edebilmeli ve sermaye düzeyinin devam ettirilememesi veya yenilenmemesi durumunda da gerekli acil düzeltici tedbirlerin alınmasını isteyebilmelidir. Genel olarak denetim otoritelerinin bankacılık sisteminin güvenilirliği ve sağlamlığını temin etmeye yönelik yetkileri, Prensip 4’ün uygulanmasına olanak verecektir. Bazı ülkelerde denetim otoriteleri erken müdahale hususunda ayrıca yasal olarak, son derece açık bir biçimde yetkilendirilmişlerdir (örneğin “**Prompt Corrective Action**=Acil Düzeltici Eylem” rejimleri). Bu tür bir yetkilendirme, denetim otoritelerinin zamanından önce yapılmış bir müdahale için sorumlu tutulmalarını engellemeli ve muayyen durumlarda gerekli olacak esnekliği de sağlamalıdır.

Her denetim otoritesi, bankanın sermaye düzeyinde asgari seviye yönünde değişimler durumunda takip edilecek adımları açıkça belirlemelidir. Örneğin ilk aşamada denetim otoritesi, bir sermaye yenileme programı ve bunun için bir takvim istemelidir. Bu aşamada bankanın yakından izlenmesi gündeme gelmesi en muhtemel tedbir olacaktır. Denetim otoritesi, sermayedeki düşüşün düzeltici bir tedbir alınmasını gerektirebilecek bir sorundan (örneğin yetersiz yönetim) kaynaklanıp kaynaklanmadığını anlamaya çalışmalıdır. Eğer sermaye muhafaza ettirilmemiş ve sermayesi yeniden yapılandırılmamış ise denetim otoritesi bankadan düzeltici tedbirler alınmasını isteyebilecektir. Bunlar, Komite tarafından Mart 2002 de yayımlanan “Sorunlu Bankalara İlişkin Denetim Rehberi-**Supervisory Guidance on Dealing With Weak Banks**” belgesinde daha detaylı bir şekilde irdelenmiştir.¹⁵⁷

2.3.3.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Üçüncü Yapısal Blok Piyasa Disiplininin amacı asgari sermaye yükümlülüklerini (Birinci Yapısal Blok) ve denetim otoritesinin incelemesi sürecini (İkinci Yapısal Blok) tamamlamaktır. Komite piyasa katılımcılarının uygulamanın

¹⁵⁶ BDDK, Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması-İkinci Yapısal Blok Denetim Otoritesinin İncelemesi, s. 8.

¹⁵⁷ BDDK, Basel II’ nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar, s. 28.

kapsamı, sermaye, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci ve bu şekilde bankanın sermaye yeterliliği hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlayacak bir dizi kamuyu bilgilendirme yükümlülüğü ihdas ederek piyasa disiplini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Komite, bu tür bilgi açıklamalarının özellikle Uzlaşımın içsel yöntem ve değerlendirmelerle sermaye gereksiniminin belirlenmesinde bankalara daha fazla inisiyatif tanındığı durumlarda çok daha önemli olduğu inancındadır.¹⁵⁸

Bankaların sahip oldukları sermaye ile sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri dahil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma (**disclosure**) gerekliliğini ortaya koyan üçüncü blokla, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir. Üçüncü yapısal blokta belirlenen açıklama standartlarının ulusal muhasebe standartları ile uyumlu olması ve bu standartlar ile çelişki içermemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Dolayısıyla, bu yapısal blokta 1988 uzlaşısında olmayan bir bileşen, yani bankaların finansal durumları hakkında kamuya nasıl bilgi açıklamak zorunda oldukları hususu ayrıntılı olarak yer almaktadır. Söz konusu blokta, yine önemlilik derecesi (**materiality**) dikkate alınarak bir banka grubunun nasıl konsolide edildiğinin açıklanması gerekmektedir. Sermaye yapısı (Tier 1, Tier 2, Tier 3), portföy yapısı ve riskler dikkate alınarak, sermaye yeterliliği (grup bazında ve iştirak konumundaki her banka için), kredi riski, hisse senedi şeklinde yapılan yatırımların riski, kredi riskini azaltma teknikleri, piyasa riski, menkul kıymetleştirme (**securitization**) riski ve faiz riski gibi bileşenlerin açıklanması talep edilmektedir.¹⁵⁹

2.3.3.3.1. Genel Değerlendirmeler

Bankaların risk profilleri, mevcut sermayesi ve sermaye yeterliliği ile ilgili bilgi sahibi olmak ve bankalar arasında standardize bilgiye dayalı karşılaştırma yapabilmek için şeffaf bir yapı gerekmektedir. Piyasa katılımcıları, kamuya açıklanacak bilgiye dayalı olarak alacakları kararlarda riske göre karar verme

¹⁵⁸ BDDK, Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması-Üçüncü Yapısal Blok Piyasa Disiplini, Haziran 2004, s. 1, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar3-TR.pdf>, 26 Eylül 2005.

¹⁵⁹ YAYLA ve KAYA, a.g.e., s.s. 12-13.

olanağına sahip olacaklardır. Basel II'nin üçüncü ayağını oluşturan piyasa disiplini ile amaçlanan bu şeffaflığı sağlamaktır.

Üçüncü Bloкта, bankaların kamuoyuna ne tür bilgileri ne şekilde açıklayacakları, başka bir ifade ile, bankaların kendi finansal durumlarını ilgili kesimlere ne şekilde rapor edeceklerinin çerçevesi belirlenmiştir. Sermaye yapısı, portföy yapısı ve riskler dikkate alınarak, sermaye yeterliliği (grup bazında ve iştirak konumundaki her banka için), kredi riski, hisse senedi şeklinde yapılan yatırımların riski, kredi riskini azaltma teknikleri, piyasa riski, menkul kıymetleştirme riski ve faiz riski gibi bilgilerin açıklanması istenmektedir.¹⁶⁰

Denetim otoriteleri, ek açıklama yükümlülükleri ve bunlardan nasıl etkileneceklerine ilişkin olarak bankalar ile diyalog içerisinde bulunmalıdırlar. Bazı durumlarda, istenen bilgiler bankanın risk yönetim sistemi içerisinde sermaye yeterliliği hesaplaması için bir girdi olarak kullanılmış ya da istenen bilgi halihazırda diğer muhasebe ve yasal yükümlülükler çerçevesinde açıklanmış olabilecektir.

Bankalar, muhasebe ya da diğer raporlama yükümlükleri uyarınca açıklanması zorunlu tutulmayan bilgileri, kamu erişimine açık internet siteleri veya denetim otoriteleriyle birlikte hazırlanan halka açık raporlar gibi bir dizi araç aracılığıyla açıklayabileceklerdir. Bankalar, mümkün olduğu ölçüde, birbiriyle ilgili tüm bilgileri tek bir yerde açıklama ya da alternatif olarak bilginin nerede bulunabileceğini gösterme yönünde teşvik edilmektedir. Bankalar, gerekli bilgileri sağlamak için raporlama ve bilgi sistemlerinde gerçekleştirilmesi gerekli değişiklikleri de tespit etmelidirler.

Bankalar, yönetim kurulları tarafından onaylanmış resmi bir kamuya açıklama politikasına sahip olmalı, açıklama sürecinin iç kontrolünü sağlamalı, açıklamaların geçerliliği ve açıklanma sıklığı açısından bu politikanın uygunluğunu değerlendirmeye imkan verecek bir sürece sahip olmalıdırlar. Açıklamaların geçerliliğinin onaylanmasında bağımsız denetçilerin sahip olacağı rol daha erken bir aşamada değerlendirmeye alınmalıdır.

Her denetim otoritesi Üçüncü Yapısal Blokun uygulanmasına ilişkin olarak denetim bölgesindeki yasal alt yapıya uygun biçimde şekillendirilmiş bir uygulama

¹⁶⁰ ARAS, **Basel-II Uygulamasının Kobi' lere Etkileri ve Geçiş Süreci**, s. 12.

planı geliştirmelidir. Bu plan, bankacılık sisteminin büyüklüğü; bankaların gelişmişlik düzeyi; muhasebe standartları ve borsalara kotasyon şartlarının gelişmişlik düzeyi, denetim fonksiyonun gücü ve kapasitesi ile bankaların uygulamayı planladıkları Basel-II seçeneklerini dikkate almalıdır. Söz konusu plan Üçüncü Yapısal Blok gerekliliklerinin belirlenmesine, temel eksikliklerin ve çözümlenmesi gerekli hususların ortaya konulmasına, önemli gerekliliklerin yazılı hale getirilmesine ve aşamalı bir yol haritası geliştirilerek yükümlülüklerin bankalar ve kamuoyu ile istişare edilmesine yönelik olmalıdır.¹⁶¹

2.3.3.3.2. Bilgilendirme Yükümlülükleri

Bankalar, açıklanacak bilgileri belirlemek için kullandıkları yaklaşımı ve bilgilendirme süreci üzerindeki iç kontrol mekanizmasını tanımlayan, yönetim kurullarınca onaylanmış resmi bir bilgilendirme politikasına sahip olmalıdır. Ayrıca, bankalar (açıklanan bilgilerin geçerliliğinin sağlanması ve açıklamaların sıklığını da kapsamak üzere) açıklamaların uygunluğunu değerlendiren bir sürece de sahip olmalıdır.¹⁶²

Denetim otoriteleri, Üçüncü Yapısal Blok çerçevesinde isteyecekleri bilgilendirme yükümlüklerinin yerine getirilmesini sağlayacak güçleri olup olmadığını değerlendirmek zorundadırlar. Bazı denetim otoriteleri için Üçüncü Yapısal Blok gereklerinin yerine getirilmesi, genel olarak sistemin güvenilirlik ve sağlamlığının sağlanması görevi kapsamında mümkün olmakla birlikte, bazı denetim otoriteleri ek kanun ve düzenlemelere ihtiyaç duyabileceklerdir. Denetim otoriteleri aynı zamanda, Üçüncü Yapısal Blok'un uygulanmasına ilişkin olarak kendi örgütsel yetenek ve uzmanlıklarını geliştirmek durumundadırlar. Bunlar, açıklanan bilgilerin analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve bir denetim aracı olarak etkin bir biçimde kullanılabilmesini de içerecektir. Bu çabalar yeni insan kaynakları ve teknoloji yatırımlarını gerekli kılacaktır.

Denetim otoritelerinin bankaları açıklama yükümlülüklerine uymaya zorlayacak bir süreç geliştirmeleri de gerekebilecektir.

¹⁶¹ BDDK, *Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar*, s. 29.

¹⁶² BDDK, *Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbirine Uyumlaştırılması-Üçüncü Yapısal Blok Piyasa Disiplini*, s. 4.

Söz konusu süreç;

- Açıklanan bilgilerin değerlendirilmesi ve banka yönetimini değerlendirmek amacıyla kullanılması,

- Bilgilendirme yükümlülüklerine uyumun gözetiminin daha kolay hale getirilmesi için söz konusu bilgilerin edinilmesinde denetsel raporlara dayanılması,

- Çeşitli kamusal bilgilendirme girişimlerine bankacılık endüstrisi arasında ne düzeyde uyum sağlanmış olduğunu ortaya koyma amacıyla yapılmış BCPS gibi araştırmaları¹⁴ yayımlamak suretiyle piyasanın bankalarının uyum derecesini izlemesinin teşvik edilmesi,

- Resmi yetkililer tarafından kamuya yapılacak açıklamaların önemini vurgulanması,

- Açıklama yükümlülüklerine uyumun sağlanması amacıyla standart denetim araçları (acil düzeltici eylem de dahil olmak üzere) kullanılması ve

- Piyasa katılımcılarının açıklanan bilgileri anlayabilmeleri ve bunlar olmadığı durumda nasıl tepki verecekleri hususunda bilgilendirilmesi gibi hususları kapsamalıdır.¹⁶³

Piyasa disiplininin sağlanması için önerilen mekanizma kamuyu bilgilendirme çerçevesinde etkinliktir. Bankanın daha saydam ve anlaşılabilir faaliyetlerde bulunması teşvik edilerek piyasanın, bankanın finansal yapısı ve taşıdığı riskler hakkında bilgi edinmesi ve edindiği bu bilgiler doğrultusunda vereceği tepkiler yoluyla bankayı ödüllendirmesi veya cezalandırmasının sağlanması hedeflenmektedir.¹⁶⁴

2.3.4. Basel-II' ye Yönelik Eleştiriler

Teorik alt yapısı gayet iyi hazırlanmış olan Basel II direktifleri yayınlandığı tarihten itibaren oldukça büyük eleştiriler aldı. Çin ve Hindistan Basel-II' yi uygulamaya sokmayacaklarını açıklarken, Amerikan bankacılık sektörünün bu işe çok mesafeli baktığı uzun zamandır bilinmekte. Amerikan Kongresi' nde 2003 yılının ilk aylarında kabul gören son kararlar birlikte, Basel-II' yi sadece 10 civarında Amerikan bankasının kabulleneceği, geri kalan binlerce bankanın ise Basel-I' i kullanmaya devam edeceği

¹⁶³ BDDK, **Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar**, s.s. 29-30.

¹⁶⁴ Coşkun KÜÇÜKÖZMEN, **Basel II Üçüncü Yapısal Blok (Pillar 3): Piyasa Disiplini**, BDDK, 9 Aralık 2004 Ankara, s. 12, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar-3.pdf>, 26 Eylül 2005.

öngörülmekte. Bu karar, ABD ile Avrupa Birliği arasında yeni bir çatışma alanı oluşturma noktasına doğru hızla ilerlemekte. Amerikan bankacılık yetkilileri, Basel-II'yi sadece uluslararası piyasalarda aktif olan bankalarına uygulatacağını daha önce zaten açıklamıştı. Ancak, kimse bu sayının 10 civarında olacağını tahmin etmiyordu. Mellon Financial, State Street gibi uluslararası oyuncuların bile muhtemelen kapsam dışı kalacağı tahmin edilmekte. Amerikalılar'ın en büyük argümanı; Basel-II'yle tanımlanan operasyonel risk kavramının çok 'teorik' olduğu ve bu kavramın rakamlara aktarılmasının neredeyse imkansız olduğu.

Avrupa Birliği ülkeleri ise Basel-II'nin adaptasyonu konusunda çok daha hızlı ve istekli davranmaktalar. Ama bu tavır, ABD bankacılık sisteminin direnişi yüzünden her an değişebilir. Avrupa Birliği bu konuda oldukça haklı gözüküyor. Eğer, çok az sayıda Amerikan Bankası'nın kabul ettiği bir direktifi Avrupa bankaları büyük ölçüde uygulamaya koyarsa, ortaya oldukça büyük problemler çıkacak gibi gözüküyor. Finans piyasalarındaki tabiriyle '**regulatory arbitrage**' olarak adlandırılan durum (regulasyonlardan doğan avantajlar) ortaya çıkarsa, Amerikan bankalarının doğal bir rekabetçi avantajı oluşmuş olacak ve bu durum globalleşen bir finans piyasasında kaosa sebep olacak. En önemli problemin Avrupa'da da faaliyet gösteren Amerikan bankalarınca yaşanacağı öngörülmekte. Avrupa Birliği mevzuatlarına göre, Basel-II'nin geçerlilik kazanacağı tarihten itibaren Amerikan bankalarının da bu direktifleri kabullenmesi gerekmektedir. Bu zorunluluk, ABD ile AB'yi karşı karşıya getirmiş durumda. Halihazırda cevabı aranan soru ise şu üç alternatiften hangisinin geçerli olacaktır.

- ABD ve AB bankaları aynı kapsama kriterleriyle Basel II'ye geçecek,
- 2007'de planlanan hayata geçiş ertelenecek ve Basel I'in geçerliliği devam edecek,
- ABD ve AB bankaları farklı direktifleri kullanacaklar.

Ulusal mali dengeler açısından Türkiye'yi de önemli bir tehdit beklemekte. Yeni direktiflerle birlikte, gelişmekte olan ülkelerin risk faktörlerinin, bu ülkelere açılacak kredilerin maliyetlerini artırmasına kesin gözüyle bakılıyor. Yurt dışından sürekli borçlanma ihtiyacı bulunan bir ülke için, oldukça keyifsiz bir durum ortaya çıkacak gibi durmakta. Sadece Türkiye için değil, büyüme ümitlerini büyük ölçüde dış kaynaklı finansmana bağlayan ülkeler için de aynı şey geçerli olacak. Global dengeler açısından,

Basel-II' nin ekonomik kriz dönemlerinde derinleştirici etkisi olacağı yönünde iddialar bulunmakta. İyi zamanlarda borçlanmayı cesaretlendiren, kötü zamanlarda ise borçlanmayı zorlaştıran bir mantık dayattığı için, uzun süreli global krizlerden korkan politikacıları çok endişelendiren bir durum söz konusu.¹⁶⁵

Basel-II' ye yönelik eleştirileri ana başlıklar halinde aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Uzlaşının teknik seviyesinin yüksek olması ve uygulanmasının pahalı olması,
- Kalibrasyona ilişkin eleştiriler,
- Uzlaşının sermayeye gereğinden fazla önem atfediyor olması,
- Uzlaşının konjonktürel dalgalanmaları artırma ihtimali,
- Standart yöneteme ilişkin eleştiriler,
- Derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notların güvenilirliğine yönelik eleştiriler,
- Uzlaşım hükümlerinin bazı tarafları (Kobiler, gelişmekte olan ülkeler) cezalandırması,
- Uzlaşımın gelişmekte olan ülkelere özel şartları dikkate almaması,
- Çeşitlendirme etkisi,
- İleri ölçüm yöntemleri için yeterli teşvik olmaması,
- Kredi riski modelleri,
- Denetimsel gözden geçirme,
- Kamuya açıklama,
- Diğer eleştiriler.¹⁶⁶

Sermaye yeterliliği ölçütlerinde değişiklikler getirecek olan yeni düzenleme konusunda en çok şüphe ile yaklaşılacak unsur, bu ilkelerin ve getirilen yeni ve daha karmaşık yöntemlerin uygulanabilirliğidir. Diğer bir belirsizlik konusu ise kurumların yeni düzenlemedeki farklı uygulamalar arasında seçim yapmaları hususudur. Bilindiği üzere kredi riskinin ölçülmesi için yeni düzenleme standartlaştırılmış yaklaşım (**Standart Approach**) veya içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımın

¹⁶⁵ Mustafa BARTIN, **Basel-II' nin Getirdikleri ve Düşündürdükleri**, Active Academy, 18 Ekim 2003 s.s. 2-3, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=2715, 13 Aralık 2005.

¹⁶⁶ Coşkun KÜÇÜKÖZMEN, Murat MAZIBAŞ ve Ayhan YÜKSEL, **Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı-Basel II**, BDDK, Aralık 2004, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Impact-Studies.pdf>, 26 Eylül 2005.

uygulanabileceğini belirtmektedir. Bunlardan ikincisi çok daha karışık ve daha yoğun hesaplamaları gerektirmektedir. Bu uygulamaların maliyeti ne kadar olacaktır? Yeni hesaplama yöntemlerini uygulamak için gerekli girişimlerde bulunsalar ve harcamalar yapsalar dahi, acaba bunlar düzenleyici otoriteler tarafından onaylanacak mıdır? Bu da diğer belirsizlik unsurunu teşkil etmektedir.

Basel' in 1988 yılındaki ilk uygulamasında, risk çok fazla ön planda tutulmamıştır. Ancak yeni düşünülen düzenleme risk hassasiyetine önem vermektedir. Bu kapsamda verilen önemin sonucu olarak, gerek hesaplamalar ve gerekse getirilecek yeni sistemler karmaşıklık yaratacak mıdır? sorusu gündemdedir.

Diğer bir unsur ise karmaşıklık ile esneklik arasındaki seçim zorluğudur (**trade-off**). Amaç, çok daha düşük risk taşıyan veya risklerin ölçülünerek gerekli tedbirlerin alındığı bir finansal ortamda faaliyetlerin yürütülmesinin sağlanmasıdır. Dolayısıyla, riskleri tamamen ölçme yönündeki faaliyetler şirketlerin esnekliğini engelleyebilir mi? Bilindiği üzere, Basel düzenlemeleri karmaşık hesaplamaların yapılması yönündedir.

Basel II'yi uygulamak zorunda olacak kurumlar, gerekli düzenlemelere uyum sağlamak için gerekli kaynaklara sahip midirler? Basel II' nin isteği doğrultusunda yapılacak değişiklikler ve gerekli bilgilerin toplanması ve işlenmesi, şirketlerin kaynaklarından bir bölümünü buraya ayırmalarını gerektirecektir. Dolayısıyla, bazı kurumlar için ayrılacak kaynağın büyüklüğü önemli bir sorun haline gelebilmektedir.

Uygulanması düşünülen testlerin ve risk yönetim tekniklerinin kullanılması, sadece daha karmaşık bir düzenleme için yapılmamaktadır. Söz konusu metotlar, ilgili kurumların karşılaşılabilecekleri riskleri öngörebilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Diğer önemli hususlardan biri de kıdemli yöneticilerin uygulamalar hakkındaki bilgisi ve uygulamalara katılımıdır. Bahse konu yöneticilerin aktif katılımı, uygulamanın başarısı ve istenilen sonuçlara ulaşılabilmesi açısından oldukça önemlidir.

Basel I tarafından getirilen düzenlemedeki eksikliklerden biri de, daha önce de belirttiğim gibi, arbitraj ve finansal oyunlar ile sermaye yeterliliğini istenen seviyede tutturabilmek için muhtelif yapılanmalara gidilmesidir. Ancak yeni uygulama bunları engelleyici hükümler içerecektir. Bu aşamada bankacıların veya diğer finansal kurum yetkililerinin kar etme aracı olarak kullandıkları bu ürünlere karşı tepkileri nasıl olacaktır?

Basel II uygulamaları kapsamında sorulan sorulardan biri de hangi kurumların bünyelerinde daha fazla sermaye tutacağıdır. Bu noktada bazı finansal kurumlar Basel II' yi uygulamakla karlı çıkacaklar çünkü tam istedikleri veya gerekli olan miktar kadar sermaye tutacaklar, bazı kurumlar ise ilkeleri tam uygulayamamaları halinde gereğinden fazla sermaye tutmak zorunda kalabileceklerdir.

Kurallara uyma konusunda diğer bir sorun ise Basel-II uygulayan farklı ülkelerdeki kurumların farklı uygulamaları olabileceği gibi, aynı ülkede dahi kurumlar arasında tekdüze bir uygulama sağlanamaması sorunudur. Bu noktada, düzenleyici otoritelerin zorlamaları ile uygulanan bir düzenleme ile bunu uygulayan farklı kurumlar arasında tutarlılık sorunu ortaya çıkabilecektir.¹⁶⁷

Basel-II ' nin devreye girmesi, ülkemiz kredi kuruluşları tarafından da yakından izlenmektedir. Çünkü çok yakın zamanda sermaye yeterliliği düzenlemelerinde uluslararası derecelendirme kuruluşlarının etkinliği artacaktır. Derecelerin kullanılmasıyla, ülke derecelerine karşılık gelen risk katsayılarında önemli değişiklikler meydana gelecektir. Ülkemiz derecesinin B olması halinde, var olan standarda göre OECD ülkesi olması nedeniyle yüzde 0 risk katsayısına sahipken, yeni standardın uygulanmasıyla birlikte yüzde 100 risk ağırlığına tabi olacaktır. Kuşkusuz böyle bir gelişme ülkemiz açısından kredi maliyetlerinin artması demektir.

Öte yandan bazı araştırmalar kredi derecelendirmelerinin konjonktürel bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Böyle olunca, ülke ekonomisinin iyileşmesi durumunda derecelerde hızla iyileşme, durgunluğa girmesi halinde, derecelerin hızla kötüleşmesi söz konusu olacaktır. Bu durum ülke ekonomisinde istikrarsızlığı derinleştirici etki yapacaktır. Böylece daha kısa süreli olabilecek bir ekonomik gerileme, ülkenin kredi notunun düşünülmesi durumunda, kredi hacminin daralması nedeniyle daha derin bir ekonomik krize dönüşebilecektir.

Basel-II, yükselen ekonomilerde ve ülkemizde, yerli bankalarla yabancı bankaların evliliğini teşvik edici bir süreci başlatacak gibi görünmektedir. Düzenleme ve gözetim sürecinin ön plana çıkarılması, uluslararası denetim kuruluşlarına çok büyük bir

¹⁶⁷ Kevin RYAN, **İstenen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu**, Activeline, Ekim 2002, s.s. 3-4, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1899, 12 Aralık 2005.

prim sağlamaktadır. Basel-II süreci, yükselen ve gelişen ülkelerin kullanabileceği uluslararası kredi olanaklarında önemli bir azalmanın olmasına neden olabilecektir.¹⁶⁸

2.3.5. Basel-II Standartlarının Basel-I' den Farkları

Mevcut sistemde (Basel-I), özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda yüzde 100 risk ağırlığına sahipken, Basel-II' deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmaların kredi notuna bağlanmıştır. Basel II ile birlikte bankaların kredi kullandırırken bu kredinin firmaya yansıtılacağı maliyeti hesaplamak için kullanacağı yöntemlerden biri olan Standart Yöntem altında, bankaların bir firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken firmayı "perakende" ya da "kurumsal" olarak sınıflaması gerekmektedir. Bankalar kurumsal portföydeki firmalar için bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Perakende portföyde yer alan firmalar için ise herhangi bir dış derecelendirme notu söz konusu olmayıp, bu firmalara standart yüzde 75 risk ağırlığı uygulayacaklardır.¹⁶⁹

Basel-I metni

- Tek bir risk ölçüm yöntemine odaklanma
- Her banka için aynı ölçütlerin kullanılması
- Geniş tabanlı uygulama imkanı

Yeni Basel-II metni

- Bankaların kendi iç risk yönetimi metodlarından daha fazla yararlanma, üst denetim kontrolü ve piyasa disiplini
- Değişik yaklaşımları uygulayabilme olanağı, daha iyi risk yönetimini özendirici sermaye teşvikleri

¹⁶⁸ İlker PARASIZ, **Basel II Yönünde Çalışmalar: Yalın, Nicel Kontrollerden, Nitel Kontrollere Yönelim**, Activeline, Ağustos 2004, s. 3,

http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3244, 14 Aralık 2005.

¹⁶⁹ Murat BEŞİNCİ, **Basel II En Çok Kobileri Zorlayacak**, Finansal Forum, 1 Eylül 2005, http://www.finansalforum.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=20768, 22 Aralık 2005.

- Riske daha duyarlı ölçüm metotları önermektedir.¹⁷⁰

Risklere daha duyarlı ve esnek bir yapının oluşturulması hedeflenen Basel II ile Basel I arasındaki temel farklar Tablo-14' deki gibi özetlenebilir.¹⁷¹

Tablo-14: Basel-I ve Basel-II Arasındaki Temel Farklar

Basel-I	Basel-II
Likidite perspektifinden kredi riski ölçüm yöntemine odaklanma (1.prensip)	Bankaların içsel risk yönetimi yöntemlerine olanak tanınması, üst denetim ve piyasa disiplini (1.-2.-3. Prensipler)
Tüm bankalar için standart ölçütlerin kullanılması	Yeni ve gelişmiş yöntemleri uygulayabilme olanağı, riske daha duyarlı sermaye gerekliliği
Geniş tabanlı uygulama imkanı	Gelişmeye açık (open end) risk yönetimi teknikleri
Statik risk yönetimi ve sermaye yeterliliği	Dinamik ve gelişmiş risk yönetimi koşulunda daha az sermaye yeterliliği

Kaynak: Turgay GEÇER, **Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen**, Active, Eylül – Ekim 2004, s. 1, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3421, 14 Aralık 2005.

1988 Basel Uzlaşısı, ülke ve merkez bankalarının yükümlülüklerinin değerlendirilmesinde OECD üyesi olup olunmamasına bakmaktaydı. Aynı zamanda, banka yükümlülükleri için de aynı yöntem geçerli kılınmıştı. Bu değerlendirmede OECD üyesi olan ülkeler doğrudan daha az riskli olarak görülmekteydi. Bu durum, OECD ülkesi olan ancak kredi riski açısından daha yüksek bulunan ülkeler açısından avantajlı, buna karşılık, OECD üyesi olmayan ancak kredi değerliliği yüksek bulunan ülkeler için bir dezavantaj oluşturmaktaydı.

Komite bu duruma çözüm getirebilmek için yeni düzenlemeler önermiştir. Buna göre, ülke ve merkez bankalarının yükümlülüklerinin değerlendirilmesinde uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının notlarının geçerli olması tavsiye edilmektedir.

¹⁷⁰ Kaan AKSEL, **Yeni Basel Anlaşması - Basel II**, s. 1.

¹⁷¹ GEÇER, a.g.e., s. 1.

Örneğin, en yüksek kategoriden değerlendirilen yükümlülükler için risk oranı sıfır olabilecektir. Buradaki değerlendirmenin, ülkenin uzun vadeli döviz borçlarına göre yapılması önerilmektedir. Komite, bu tür uluslararası değerlendirme süreçlerinde karşılaşılabilecek sorunları gözönüne alarak, böyle değerlendirme yapabilecek başka kuruluşların da kredi değerlendirme sürecine dahil edilmesini önermektedir. Örneğin, G-10 ülkelerinin ihracat sigorta kuruluşlarının bu tür değerlendirmeler yapabileceği tahmin edilmektedir.

Komite, değişik uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının çeşitli ve farklı değerlendirmeler yapabileceklerini ve bunların yeni sermaye yeterliliği düzenlemelerinde nasıl kullanılmalı gerektiği hususunda çalışmaların sürdürülmekte olduğunu ifade etmektedir. Bu aşamada Komite, aşağıdaki yaklaşımı önermektedir:

- 0 (sıfır) risk kategorisi, en yüksek kredi kalitesine sahip ülkelerle sınırlandırılmaktadır. Örneğin S&P değerlendirmesinde en az AA- alan ülkeler.
- A+ ile A- notu alan ülkeler %20 risk ağırlığına sahip olabilecekler.
- BBB+ ile BBB- arasında olan ülkeler %50 risk ağırlığı taşıyacaklar.
- BB+ ile B- arasındakiler ise %100 risk ağırlığına sahip olacaklardır (hiçbir değerlendirmesi olmayan ülkeler gibi).
- B-'den aşağı notu olan ülkelerin risk değeri %150 olacaktır.

Bankaların, kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletlerinden (ya da merkez bankalarından) olan alacakları, ülke parası ile finanse edilmişse, ulusal Gözetim ve Denetim yetkeleri, bunlara yukarıda belirtilenden daha düşük risk ağırlığı uygulanmasına izin verebilecektir.

Komite, bir ülkenin %100'den düşük bir risk ağırlığı alabilmesi için, saydam olması ve bunun göstergesi olarak da IMF'nin "Special Data Dissemination Standards" sürecine dahil olması koşulunu önermektedir.

1988 Basel Uzlaşısı, OECD ülkelerinde bulunan banka yükümlülüklerinin ve OECD ülkesi olmayan ülkelere bulunan bankaların kısa vadeli yükümlülüklerinin %20 risk ağırlığı ile değerlendirilmesini öngörmektedir. OECD üyesi olmayan ülkelerdeki uzun vadeli yükümlülükler %100 riske sahiptirler. Uluslararası kredi değerlendirmelerine

bağlı yeni düzenlemeler kabul edilirse, eski kurallar artık geçerli olamayacaktır. Bu konuda, Komite, iki opsiyon önermektedir:

- Bunlardan ilki, bankaların risk değerlendirmelerinin bağlı oldukları ülkelerin risk değerlendirmesi ile ilişkilendirilmesidir. Bu çerçevede, bankaya uygulanan risk ağırlığı, ülkeye uygulanandan bir derece aşağıda olacaktır. Örneğin, ülkenin risk ağırlığı %20 ise bankanın ki %50 olacaktır. %100 risk için durum değişmeyecektir. En düşük kategoride değerlendirilen ülkelerde ise risk ağırlığı %150 olacaktır.
- İkinci alternatif, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşunun bankaya doğrudan verdiği "risk notunun uygulanmasıdır. Bu durumda, bir bankanın, yerleşik olduğu ülkenin risk değerlendirme derecesine sahip olması sözkonusu olabilecektir.

Çokuluslu kalkınma bankalarının ise risk değerlendirmeleri %20 olarak kalacaktır.

Bir uluslararası değerlendirme kuruluşunun değerlendirmelerinin esas alınabilmesi için aşağıdaki yedi ölçütü sağlaması gerekmektedir:

- Tarafsızlık
- Bağımsızlık
- Saydamlık
- Kredibilite
- Uluslararası erişim
- Yeterli insan kaynağı
- Ulusal Gözetim ve Denetim Yetkesi tarafından tanınmışlık¹⁷²

2.4. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BASEL-II' YE UYUM ÇALIŞMALARI

Basel Komitesinin sermaye yeterliliğine ilişkin yeni düzenlemesi (Basel-II) hakkında bankacılık sisteminin bilgilendirilmesi, söz konusu düzenlemeler konusunda bankacılık sisteminin görüşlerinin dile getirilmesi ve ortak bir strateji belirlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği' nde bankaların temsilcileri ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu yetkililerinin katılımıyla Mart 2003 tarihinde Basel-II Yönlendirme Komitesi oluşturulmuştur.

¹⁷² TBB, Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, s.s. 4-5.

Bankacılık sektörünün Basel-II düzenlemesine hazırlanması amacıyla Komite tarafından oluşturulan ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından kamuoyuna açıklanan Basel-II yol haritasındaki süreçlere ilişkin olarak Yönlendirme Komitesi koordinasyonunda çalışmak üzere çeşitli konularda görev alan alt çalışma grupları oluşturulmuştur.

Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel-II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır. Ülkemizde Basel-II ile birlikte, kredinin subjektif yöntemlerle iyi veya kötü kredi olarak belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile çok riskli veya az riskli olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamının buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır.¹⁷³

Basel-II' nin 2007 yılı itibariyle Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde, 2008' de ise Türkiye' de uygulanmaya başlaması planlanmaktadır. Basel-II uygulamasının başlaması ile karşılaşılacak yeni durum bazı yararları beraberinde getirmekle birlikte, önemli dezavantajları ve zorlukları da içermektedir. Bu durum ilgili kesimlerin ciddi bir hazırlık sürecine girmesine neden olmuştur. Düzenleyici kurumlar ile birlikte bankalar bu süreçte rol alan ana aktörler olarak hem kendi işleyişlerinin yeniden yapılandırılması, hem de işletmelerin bilinçlendirilmesi aşamasında önemli görevler üstlenmektedir.¹⁷⁴

2.4.1. Türk Bankacılık Sisteminin Basel-II' ye Geçiş Süreci

BIS' in 1988 yılında yayınladığı sermaye yeterliliğinin ölçülmesi hakkındaki tebliğ, bu konuda bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Kilometre taşı niteliğindeki bu tebliğin revizyonu, 1993 ve 1996 yıllarında yine BIS tarafından ve sektördeki gelişmeler göz önüne alınarak gerçekleştirilmiştir. Böylece hem piyasa riskinin de ölçülerek sermaye yeterliliğine katılmasına hem de bankaların kendi risk ölçüm metodolojilerini geliştirip uygulayabilmelerine olanak sağlamıştır. Ancak teknolojiye ve finansal piyasalarda sürekli gelişmeler yaşanması neticesinde ilk tebliğ, yayınlanmasının üzerinden 10 yıl geçtikten sonra çok yetersiz kalmaya başlamış, yeni bir yapıya ve yeni bir yaklaşıma gereksinim doğmuştur. Bu nedenle BIS, merkez bankaları, bankalar ve akademisyenler 1999 yılından itibaren yeni düzenlemeleri oluşturmak için sürekli

¹⁷³ TBB, *Risk Yönetimi ve Basel-II' nin Kobi' lere Etkileri*, s: vii.

¹⁷⁴ ARAS, *Basel-II Uygulamasının Kobi' lere Etkileri ve Geçiş Süreci*, s. 5.

çalışmış ve birbirleriyle görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Özellikle Avrupa ile, dolayısıyla da dünya, ile entegre olmaya çalışan Türkiye' yi ve Türk Bankacılığını yakından ilgilendiren bu düzenlemeler 2004 ortasında son halini almıştır.

Gelişmiş ekonomilerde 1 Ocak 1998'de uygulanmaya başlanan son Basel-I tebliği, Türk Bankacılık sektörüne tam dört yıl gecikmeyle 1 Ocak 2002' de girmiştir. Öncelikli konular, bankaların risk kültürlerinin oluşturulması ve kurumca benimsenmesi, yöneticilerin ve banka sahiplerinin bakış açılarını yeni düzenlemelere uyumlu olarak geliştirmeleri, teknolojik yatırımların tamamlanması ve personelin eğitilmesidir.

Öncelikle 18 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe giren yeni Bankalar Kanunu düzenlenmiştir. Bankalar Kanunu' nun değiştirilmesi ile başlayan süreçte bankacılık sektörüne ilişkin düzenlemelerin diğer önemli bir ayağını ise bankalarda risk yönetimine yönelik düzenlemeler oluşturmaktadır. 4389 sayılı Bankalar Kanunu' na göre (Madde 9/4) "Bankalar, işletmeleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bankaların, işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur".

BDDK' nın yapısında risk yönetimine yönelik olarak, Risk Yönetimi ve Gözetim Teknikleri Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde Basel-II Yönlendirme Komitesi tesis edilmiştir. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel-II' ye geçişe yönelik çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca Basel-II' ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK' nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren Basel-II Koordinasyon Komitesi ihdas edilmiştir. BDDK bünyesinde çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş biri Basel-II Proje Komitesi diğeri Risk Odaklı Denetim Komitesi olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuş bulunmaktadır.

Basel-II' nin yürürlüğe girmesi, önemli değişiklikleri de beraberinde getirecektir. Kredi riski için gerekli olan sermayenin saptanmasında, Standart Yöntemin kullanılması durumunda, Basel-I çerçevesinde geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı ve yerine Dışsal

Derecelendirilme kullanılmaya başlanacağı için, bazı ülkelere ve ülkelerdeki bankalara verilecek kredilerin risk ağırlıkları ve dolayısıyla da bu ülkelere verilecek krediler için ayrılması gereken sermayede önemli değişiklikler olacaktır. Bu değişikliğin en olumsuz şeklini yaşayacak ülkelerden biri Türkiye' dir. Basel-II yürürlüğe girdiğinde, Türkiye' den olan alacakların risk ağırlığı %0' dan %100' e ve Türk bankalarından olan alacakların risk ağırlığı %20' den %100' e çıkacağı için, Basel II' yi uygulamasa bile, Türkiye' nin ve Türk bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış, miktarında ise azalış olacaktır. Ayrıca Basel-II' nin yürürlüğe girmesinden sonra kamu kağıtlarının artık bir risk ağırlığı olacaktır. Şu anki ülke derecesine göre Türkiye' nin risk ağırlığı %100' e çıkacaktır. BIS ülkelere kendi parası cinsinden yurtiçi borçlanmalar için %0 risk ağırlığı belirleyebilme esnekliğini sunmaktadır. Ama Türkiye' nin yurtiçi de olsa yabancı para cinsinden borçlanmasının ve yurtdışında ihraç ettiği Eurobond veya diğer borçlanma senetlerinin risk ağırlığı %100 olacak, dolayısıyla da bu kağıtlara yatırım yapan bankalar (yerli veya yabancı) %8 sermaye yükü ile karşılaşacaklardır.

Basel-II ile birlikte gelişmekte olan ülke bankaları, en azından başlangıçta uzunca bir süre, kredi riski için Standart Yöntemi kullanırken, G-10 ve AB' deki bankalar kredi ve operasyonel riskler için İçsel Yöntemlerin kullanımına daha öncelikle geçebileceklerdir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırılmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini başlatabilecektir.¹⁷⁵

BDDK ise Basel-II' ye geçişin ciddi bir sermaye sorunu yaratmayacağını işaret etmektedir. 2004 yılında sermaye yeterlilik oranı ülkemizin %29 seviyesinde iken Basel-II ile birlikte %16,9'a gerileyeceği ortaya çıkmıştır. Basel-II' de öngörülen minimum sermaye yeterlilik oranı ise %8 civarındadır. Ancak, ülkemizin kredi notunun BB- olması uluslararası finans çevrelerinin bize bakış açısını olumsuz etkilemektedir. Son üç yılda ki ekonomik büyüme 2005 ve 2007 aralığında devam ederse kredi notumuzun BBB' ye yükselmesi olasıdır.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Murat BEŞİNCİ, **Türk Bankacılık Sektörünün Basel-II' ye Uyum Süreci**, s.1-2, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3715, 15 Aralık 2005.

¹⁷⁶ Hüseyin KAYA, **Basel-II Neler Getiriyor**, http://www.alihsanbayir.com/DiscView.asp?mid=39&forum_id=6&, 15 Mart 2006.

Türkiye'nin bir OECD üyesi olması dolayısıyla bugün için aldığı %20 risk ağırlığı, Basel Komitesinin yeni sermaye çerçevesinde önerdiği uluslararası kredi değerlendirme kuruluşlarının notlarının uygulanması durumunda yükselecektir. Çünkü Türkiye'nin örneğin bugün Standart & Poors notu (B)'dir. Bu ise %100 karşılık ayrılması demektir. Bu durum Türk devletinin ve dolaylı olarak da özel sektörün dış borçlanma maliyetini artıracaktır. Ancak şimdilik uluslararası kredi değerlendirme kuruluşlarının notlarının uygulamada kullanımı konusunda görüş birliği olmadığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan, bankaların minimum sermaye gereğinin belirlenmesinde İçsel Risk Değerlemesinden türetilmiş asgari sermaye gereğinin kullanılması Türkiye bağlamında bugün için olanaklı görülmemektedir. Zaten BIS Komitesinin önerisinde bu yol, gelişmiş bankaların riski Gözetim ve Denetim yetkesinden daha iyi ölçebilecekleri gerekçesiyle ileri sürülmüştür.

Türk bankaları açısından ise bu çerçevede iki konu ön plana çıkmaktadır.

- Gözetim ve Denetim yetkesinin BIS kuralları çerçevesinde Türkiye'de uygulanabilir risk ağırlıklarına dayalı bir minimum sermaye belirleme yaklaşımı geliştirmesine bankaların katkıda bulunmasında yarar vardır,
- Bankaların risklerini uluslararası kabul görmüş, karşılaştırılabilirliği olan yöntemlere dayanarak ölçüp ölçemedikleri, önümüzdeki dönemde onların derecelendirmelerinde büyük önem taşıyacağı anlaşılmaktadır. Bu nedenle Türk bankalarının kendi iç risk değerlendirme modellerini geliştirip uygulayarak, uluslararası standartlara yaklaşma yönünde gayret göstermesi gerekli görülmektedir.

Türk Bankalarının Alabileceği Önlemler:

Türk bankaları açısından, bu bağlamda aşağıdaki noktalarda hazırlıkların yapılmasında yarar görülmektedir:

- Risk ölçümü için gerekli veri tabanının doğru tanımlanarak oluşturulması. Bu bağlamda, bankacılık Gözetim ve Denetiminden sorumlu kamu yetkilisinin, böyle bir veri tabanının sağlanması gereken en az koşulları belirlemesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

- Her bankanın risk değerlendirme modelini seçme özgürlüğü olmalıdır. Ancak, kullanılan modelin BIS çerçevesi içinde sağlaması gereken koşulların da bankacılık Gözetim ve Denetiminden sorumlu kamu yetkilisi tarafından belirlenmesi uygun

olacaktır. Ayrıca söz konusu yetkiye banka modellerini bu amaçla ve bu sınırlar içinde sınaama yetkisi de verilmesi uygun olacaktır.

- Gerek risk değerleme modelinin geliştirilmesi ve gerek uygulamanın başarılı olabilmesi yönündeki çalışmalar bankalar için önemli bir maliyet oluşturacaktır. Bu konuda bankaların kendi aralarında yapabilecekleri işbirliğinin yanında, ortak bir eğitim programı ile bu alanda çalışacak nitelikli eleman yetiştirilebilir.¹⁷⁷

2.4.2. Basel-II' ye Geçiş Sürecinde Yapılan Çalışmalar

2002 yılından bu yana Türkiye' deki bankacılık düzenleyici kurumları Basel-II' ye yönelik hazırlık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Basel-II ile getirilen hususlara ilişkin altyapı unsurlarının (risk yönetimi sistemleri, kurumsal yönetim sistemleri, muhasebe bilgi sistemleri vb.) uluslararası gelişmeler doğrultusunda Türk bankacılık sisteminde de oluşturulmasının sektörün faaliyetlerini ve rekabet edebilirliğini olumlu olarak etkileyeceği değerlendirilmektedir. Türkiye, Basel II uygulamalarının ve bununla getirilen hükümlerin bankacılık sistemi üzerine etkilerinin analiz edilmesi amacıyla Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen "3. Sayısal Etki Çalışması" na altı banka ile katılmıştır. Aynı zamanda Temmuz 2003'de 23 bankanın katılımı ile yerel sayısal etki çalışması yapılarak, gelecekte söz konusu olacak uygulamalar için bilgi kaynağı oluşturulmuş ve analiz çalışmaları yapılmıştır.

Hazırlık sürecinin bir diğer aşaması ise, ilgili kurumların bir araya gelerek koordineli bir şekilde bu sürecinin yürütülmesidir. Bu amaçla, BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve çeşitli banka yetkililerinin katılımı ile Basel II Koordinasyon Komitesi, bunun bir bağlantısı olarak da sadece BDDK bünyesinde bulunan ilgili birimlerin katılımı ile Basel II Proje Komitesi oluşturulmuştur. İlgili komiteler geçiş sürecine kadar sistemi ve bu uygulamadan etkilenecek birimleri hazırlamak için gerekli olan yol haritasının ne olması gerektiğini ve ne şekilde uygulanacağını belirlemeyi hedeflemektedir.¹⁷⁸

BDDK 30 Mayıs 2005 tarihinde Basel-II' ye geçişe ilişkin bir taslak yol haritası yayımlamıştır. Taslak yol haritasını 7 ana başlık halinde açıklamıştır. Bunlar;

¹⁷⁷ TBB, Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, s. 8.

¹⁷⁸ ARAS, Basel-II Uygulamasının Kobi' lere Etkileri ve Geçiş Süreci, s. 5.

düzenlemeler, derecelendirme şirketleri, ileri yöntemler, uyum süreci, çalışma grupları, QIS çalışmaları, diğer kesimler başlıklarından oluşmaktadır. Uyum süreci ile ilgili kronolojik çalışma aşağıdaki gibi olacaktır.

Mayıs 2005: Yol haritasının kamuoyuna açıklanması,

Temmuz 2005: TBB' nin yol haritası,

Eylül 2005: Üçer aylık dönemlerde bankalardan talep edilecek ilerleme raporlamalarının içeriğinin bankalara bildirilmesi,

Ekim 2005: Bankalardan Basel-II' ye ilişkin banka içi yol haritalarının talep edilmesi,

Aralık 2005: Bankaların mevcut risk yönetimi uygulamalarına ilişkin anketlerin hazırlanması ve görüşe açılması, bankaların içsel özkaynak değerlendirme sistemlerine ilişkin durum tespiti ve projelendirme yapılması,

Ocak 2006: Bankaların mevcut risk yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin bankalar tarafından BDDK' ya iletilmesi, üçer aylık dönemlerde bankalardan talep edilecek ilerleme raporlamalarının gönderilmeye başlanması,

Ağustos 2006: Bankalardan talep edilen ilerleme raporlamalarına ilişkin değerlendirme raporunun yayımlanması,

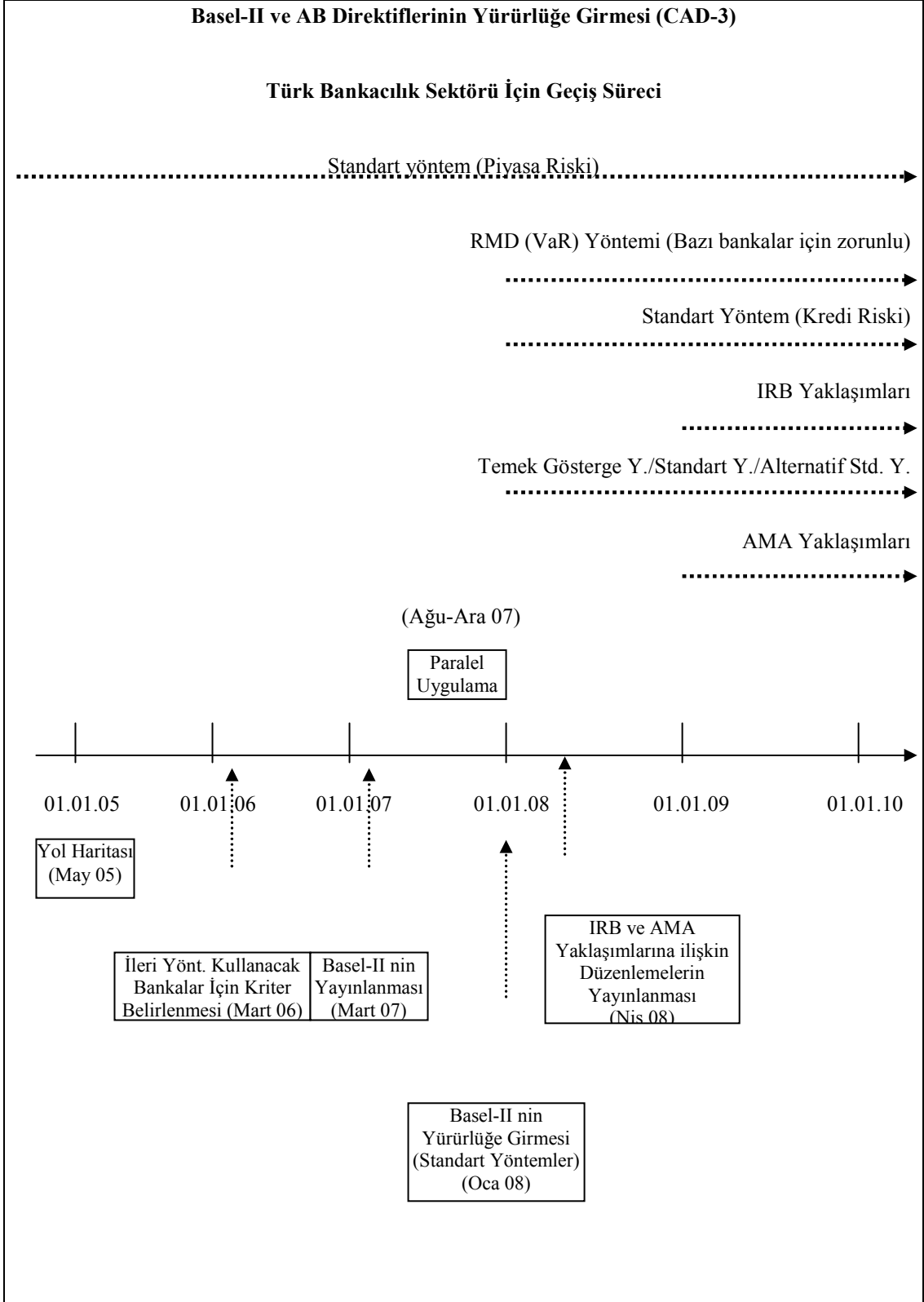
Haziran 2007: Bankalardan talep edilen ilerleme raporlarına ilişkin değerlendirme raporunun yayımlanması,

Ağustos 2007: Basel-I yanında Basel-II hesaplamalarının da yapılmaya başlanması (paralel uygulama),

Ocak 2008: Basel-II hükümlerinin yürürlüğe girmesi.¹⁷⁹

¹⁷⁹ BDDK; **Basel-II' ye Geçişe İlişkin Yol Haritası (Taslak-30.05.2005)**, s.s. 11-18, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/30052005_sunum.pdf, 29 Eylül 2005.

Tablo-15: Yol Haritası Çerçevesinde Uygulama Takvimi

Kaynak: BDDK, **Basel-II' ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tevfik Bilgin' in Konuşma Metni**, s. 9, Erişim: 26 Eylül 2005, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/baskan_sunum.pdf

Basel-II' ye geçiş hazırlık sürecinde BDDK ve TBB tarafından çeşitli anketler ve sayısal etki çalışmaları düzenlenmiştir. Bunlardan en önemlisi BDDK' nin gerçekleştirdiği "Yerel Sayısal Etki Analizi Çalışması – QIS TR" dir. 2003 Temmuz' unda yapılan bu çalışmanın sonuçlarını BDDK 2004 Aralık' ında kamuoyuna duyurmuştur. Benzer şekilde TBB 30 Eylül 2003 tarihinde 25 bankanın katıldığı bir anket çalışması yapmış ve bu anketin sonuçlarını 2004 Nisan' ında kamuoyuna açıklamıştır. TBB' nin anket çalışmasının ardından BDDK' da 2005 Temmuz' unda sonuçlarını açıkladığı, 42 banka ve 5 özel finans kurumunun katıldığı bir anket çalışması yapmıştır. Bu çalışmanın hemen akabinde 50 bankanın katıldığı ikinci bir anket çalışması daha yapmış ve bu çalışmanın sonuçlarını da 2005 Aralık ayında kamuoyuna duyurmuştur.

2.4.2.1. Sayısal Etki Çalışması

Sayısal etki çalışması (QIS-TR) Temmuz 2003' te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95' ini teşkil eden 23 bankanın (17 özel, 3 kamu, 2 kalkınma ve yatırım, 1 yabancı bankanın) katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Basel-II' de çeşitli risklere ilişkin olarak alternatif ölçüm yaklaşımları yer almaktadır. QIS-TR çalışmasında, katılımcı bankalar, piyasa riskine ilişkin olarak standart yaklaşımı, kredi riskine ilişkin olarak basitleştirilmiş standart ve standart yaklaşımları, operasyonel riske ilişkin olarak ise temel gösterge, standart ve alternatif standart yaklaşımları kullanmışlardır.

Basel-II'nin ülkemiz bankacılık sektörünün sermaye yükümlülükleri üzerine muhtemel etkilerinin analiz edilmesi amacıyla gerçekleştirilen/katılım sağlanan QIS-3 ve QIS-TR çalışmaları, katılımcı bankaların sermaye yeterlilik oranlarının Basel-II hükümlerine göre hesaplanmasına yönelik istatistik bilgi toplama çalışmalarıdır. QIS-3 ve QIS-TR'da ayrıca, mevcut mevzuat çerçevesinde yapılan sermaye yeterliliği hesaplamalarının da çeşitli kriterler dikkate alınarak gruplanmış şekilde raporlanması talep edilmektedir. Bu sayede, çeşitli gruplar (portföyler) için Basel-II'nin muhtemel etkileri ayrı ayrı analiz edilebilmektedir.

Basel komitesi tarafından gerçekleştirilen QIS-3 çalışmasına sistemde aktif büyüklük açısından önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlanmıştır. QIS-3 çalışmasının tamamlanmasının ardından Nisan 2003 tarihinde Basel Komitesi tarafından Basel-II'ye ilişkin üçüncü istişari metnin (CP-3) yayımlanmış olması

sebebiyle, QIS-TR çalışmasında dikkate alınacak hükümlerin CP-3 hükümleri olması prensibi benimsenmiştir.

Bilindiği üzere, Basel-II içerisinde piyasa, kredi ve operasyonel riskin hesaplanmasına yönelik olarak çeşitli alternatif yöntemlerin kullanılması mümkündür. QIS-TR çalışmasında, katılımcı bankalar piyasa riskine ilişkin olarak standart yaklaşımı, kredi riskine ilişkin olarak basitleştirilmiş standart ve standart yaklaşımları, operasyonel riske ilişkin olarak ise temel gösterge, standart ve alternatif standart yaklaşımları kullanmışlardır. Diğer taraftan, QIS-TR çalışması sonuçları kredi riskine ilişkin olarak kullanılan yaklaşımlara göre iki ana başlık altında incelenmektedir; bunlar “Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım Sonuçları” ve “Standart Yaklaşım Sonuçları” dir. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım olarak değerlendirilen grupta, piyasa riskine ilişkin Standart Yaklaşım, kredi riskine ilişkin olarak Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım ve operasyonel riske ilişkin olarak ise Temel Gösterge Yaklaşımı kullanılmaktadır. Öte yandan, Standart Yaklaşım olarak değerlendirilen grupta, piyasa riskine ilişkin Standart Yaklaşım, kredi riskine ilişkin olarak Standart Yaklaşım ve operasyonel riske ilişkin olarak ise Temel Gösterge, Standart ve Alternatif Standart Yaklaşımlar kullanılmıştır.¹⁸⁰

Toplulaştırılmış bilançolar incelendiğinde aktifte menkul kıymetlerin payının %44 seviyesinde olduğu, bunun %20’sinin piyasa riski hesaplamalarına konu olan ticari portföylerden (alım-satım amaçlı ve satılmaya hazır menkul kıymetler), %24’ünün ise vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetlerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca kamu menkul kıymetleri içerisinde dövizde endeksli menkul kıymetlerin tutarı 7.467 trilyon YTL’dir. Diğer taraftan, büyük çoğunluğu ülkemiz Hazinesi’nce ihraç edilmiş olan menkul kıymetlerden oluşan toplam menkul kıymetlerin %36’sı (aktif toplamının %16’sı) yabancı para cinsindedir. Bunun yanında, bilançolar içerisinde diğer önemli kalem ise kredilerdir. Canlı kredilerin aktif içerisindeki payı %25 seviyesinde iken net takipteki alacakların payı %1,2 ile oldukça sınırlı düzeydedir. Bilançolarda genelde kısa vadeli plasman niteliğinde olan nakit değerler ile piyasalardan ve bankalardan olan alacaklar kalemleri ise sırasıyla %1,0, %4,3 ve %5,1 seviyesindedir. Toplulaştırılmış bilançolar içerisinde iştirakler,

¹⁸⁰ BDDK, **Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu**, s.s. 13-17.

bağlı ortaklıklar ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların toplam payı ise %4,1 seviyesindedir. Toplam özkaynaklar ise toplam aktiflerin %14,1'i seviyesindedir.¹⁸¹

¹⁸¹ BDDK, **Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu**, s. 27.

**Tablo-16: QIS-TR Katılımcı Bankaları Toplaştırılmış Solo Bilançoları –
Milyon YTL (Haz 2003)**

	TP	YP	Toplam	TP Yüzde	YP Yüzde	Toplam Yüzde
Nakit Değerler	1.015	925	1.940	0,5	0,5	1,0
Piyasalardan Alacaklar	6.110	2.300	8.410	3,1	1,2	4,3
Bankalardan Alacaklar	1.467	8.618	10.085	0,7	4,4	5,1
Alım-Satım Amaçlı ve Satılmaya Hazır MK.	18.347	20.467	38.814	9,3	10,4	19,7
Canlı Krediler	23.283	25.447	48.729	11,8	12,9	24,7
Takipteki Alacaklar (Net)	2.243	195	2.439	1,1	0,1	1,2
İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kont.Ed.Ort.(Net)	6.608	1.531	8.138	3,4	0,8	4,1
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Men.Değ.(Net)	36.993	10.605	47.598	18,8	5,4	24,1
Diğer Aktifler	22.710	8.375	31.085	11,5	4,2	15,8
TOPLAM AKTİFLER	118.776	78.462	197.238	60,2	39,8	100,0
Mevduat	62.384	65.365	127.749	31,6	33,1	64,8
Piyasalara Borçlar	4.560	3.696	8.256	2,3	1,9	4,2
Bankalara Borçlar	1.882	15.876	17.758	1,0	8,0	9,0
Sermaye Benzeri Krediler	215	307	522	0,1	0,2	0,3
Karşılıklar	2.376	220	2.596	1,2	0,1	1,3
Diğer Pasifler	9.477	2.988	12.465	4,8	1,5	6,3
Ödenmiş Sermaye	10.234	100	10.334	5,2	0,1	5,2
Yedek Akçeler	1.293	0	1.293	0,7	0,0	0,7
Enf. Muh. Kayn. Sermaye Yedekleri	16.368	0	16.368	8,3	0,0	8,3
Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Fonu	223	0	223	0,1	0,0	0,1
Menkul Değerler Değer Artış Fonu	473	7	480	0,2	0,0	0,2
Dönem Karı (Zararı)	1.926	0	1.926	1,0	0,0	1,0
Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	-2.732	0	-2.732	-1,4	0,0	-1,4
TOPLAM ÖZKAYNAKLAR	27.784	107	27.892	14,1	0,1	14,1
TOPLAM PASİFLER	108.678	88.560	197.238	55,1	44,9	100,0
Gayrinakdi Kredi ve Yükümlülükler	11.396	25.768	37.163	5,8	13,1	18,8
Taahhütler	37.023	27.843	64.867	18,8	14,1	32,9
a) Türev Finansal Araçlar	1.716	24.705	26.421	0,9	12,5	13,4
b) Diğer Taahhütler	35.307	3.138	38.446	17,9	1,6	19,5

Kaynak: BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s. 28, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>, 26 Eylül 2005.

QIS-TR kapsamında raporlanan veriler temel olarak yedi portföye ayrılarak raporlanmakta olup, bazı portföyler çeşitli alt portföyler de içermektedir. Ayrıca her portföy veya alt portföy beş farklı kısımdan (panelden) oluşmaktadır. Söz konusu sınıflamalar Tablo-17'de açıklanmaktadır.

Aşağıdaki tablo temel olarak hangi alacakların hangi portföylerde sınıflandırılması gerektiğini göstermekle birlikte, alacakların teminat veya garantileri ile korunan kısımları alacağın kendisinden farklı bir sınıflamaya tabi olmaktadır. Söz konusu teminatl veya garantili kısımlar teminatın veya garantörün sınıflandırıldığı portföylerde sınıflandırılmaktadır. Örneğin bir şirkete kullanılan kredi kamu menkul kıymetleri ile teminatlandırılmış ise, teminatl kısım hükümetler portföyünde raporlanırken, teminatsız kısım şirketler portföyünde raporlanmaktadır.

Tablo-17: Portföy ve Alt Portföyler

PORTFÖY	ALT PORTFÖY	AÇIKLAMA
Hükümetler	-	Ülke Hazinelelerinden, Merkez Bankalarından, çeşitli kamu kurumlarından alacaklar
Bankalar	-	Bankalardan alacaklar
Şirketler	Kurumsal KOBİ	KOBİ tanımına giren şirketlerden olan kurumsal alacaklar
	KOBİ Dışı Şirketler	Diğer şirketlerden alacaklar
Perakende	Perakende KOBİ	KOBİ tanımına giren şirketlerden olan perakende alacaklar
	İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri	İkamet amaçlı gayrimenkul ipoteği ile korunan alacaklar
	Diğer Perakende	Diğer perakende alacaklar
Ticari Portföy	Karşı Taraf Riski	Piyasa riski hesaplamasına dahil edilen ticari hesaplar
	Spesifik Risk	
Hisse Senedi Yatırımları	-	ASMK ve SHMK içerisindeki hisse senedi yatırımları
İştirakler	Sermayeden İndirim Kalemi Olanlar	İştirak, bağlı ortaklık ve birlikte kontrol edilen ortaklıklardan sermayeden indirim kalemi olanlar
	Risk Ağırlıklandırılanlar	İştirak, bağlı ortaklık ve birlikte kontrol edilen ortaklıklardan risk ağırlıklandırılanlar

Kaynak: BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s. 29, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>, 26 Eylül 2005.

Yukarıda açıklanan portföy sınıflamasına ilave olarak çalışma içerisinde her bir portföy veya alt portföy, beş temel panelden oluşmaktadır. Bu panellerin QIS’te kullanılan orijinal isimleri aşağıda yer almaktadır.¹⁸²

Tablo-18: Portföye ve Alt Portföylere İlişkin Paneller

PANEL İSMİ	AÇIKLAMA
Drawn	Nakdi kredi ve alacaklar
Committments	Taahhütler
Other Off-Balance Sheet Items	Gayrinakdi krediler
Repo-style Transactions	Repo, ters repo, menkul kıymet ödünç işlemleri
OTC Derivatives	Tezgah üstü türev işlemler

Kaynak: BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s. 29, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>, 26 Eylül 2005.

Sayısal etki çalışmaları sonucuna göre, Basel-II bankaların sermaye yeterliliklerini belirli ölçülerde azaltmakla birlikte, Türk bankacılık sisteminin sermaye yeterliliğinin yüksek olması sebebiyle bu olumsuz etki önemli boyutlara ulaşmamaktadır. Yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR) sonuçlarına göre, çalışmaya katılan 23 bankanın toplulaştırılmış sermaye yeterliliği rasyosu mevcut durumda %28,8 iken, Basel-II hükümleri uygulandığında bu oran %16,9’a gerilemektedir. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari seviyenin %8 olduğu dikkate alındığında, Basel-II hükümleri çerçevesinde de asgari seviyenin iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu görülmektedir.

Sermaye yeterliliği rasyosundaki azalma temel olarak yabancı para cinsinden (dövizde endeksli hariç) Hazine bono ve tahvillerinin Basel-II’de yüksek sermaye yükümlülüğüne tabi olmasından ve Basel-II ile birlikte operasyonel risk sermaye yükümlülüğünün yeni eklenmesinden kaynaklanmaktadır. Basel-II çerçevesinde sermaye yeterliliği oranında ortaya çıkan %11,9’luk azalışın 8,7 puanı yabancı para cinsinden kamu menkul kıymetlerinin yer aldığı portföylerden, 2 puanı ise

¹⁸² BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s.s. 28-29.

operasyonel riskten kaynaklanmaktadır. Şirketlere verilen kredilerin tabi olduğu sermaye yükümlülüğünde ise az miktarda artışlar meydana gelmiştir. Sermaye yeterliliği rasyosunda şirketler portföyü dolayısıyla ortaya çıkan azalış %1,2'dir.

Sayısal etki çalışmalarında, Basel-II hükümleri, bankaların bugünkü portföyelerine uygulanmıştır. Dolayısıyla Basel-II'nin uygulanmasına fiilen geçilmesi durumunda bankaların portföy tercihlerinde, banka müşterilerinin kredi değerliliğinde finans piyasalarında ve makro ekonomik çerçevede meydana gelebilecek olası değişiklikler hesaba katılmamıştır. İleride bu alanlarda değişikliklerin ortaya çıkması durumunda Basel-II'nin bankaların sermaye yükümlülüklerine etkileri de farklı olabilecektir. Örneğin ülkemiz Hazinesine ait derecelendirme notunun “yatırım yapılabilir (**investment grade**)” olarak ifade edilen BBB kademesini aşması durumunda yabancı para cinsinden kamu kağıtlarının tabi olacağı sermaye yükümlülüğü yarı yarıya azalacaktır (%100'den %50'ye düşecektir). Benzer şekilde, banka portföyelerinde yer alan kamu menkul kıymetlerinde Yeni Türk Lirası cinsinden veya dövizde endeksli kıymetlere doğru kayma olması durumunda da sermaye yükümlülüğü azalacaktır. Bankaların müşterisi konumunda olan şirketlerin ileride alacakları iyi derecelendirme notları da sermaye yükümlülüğünün azalmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla Basel-II'nin bankaların sermaye yeterlilikleri üzerine etkilerinin sayısal etki çalışması bulgularından daha olumlu olması beklenmektedir.¹⁸³

¹⁸³ BDDK, 10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), s. 5.

Tablo-19: Portföylerin Sermaye Yeterlilik Oranındaki Değişimlere Yaklaşık Etkileri

AŞAMALAR	ETKİLER			
Katılımcı Bankaların Mevcut Mevzuat Çerçevesinde Hesaplanan SYR Oranı	%28,8			
			Her Aşamada Oluşan Fark (puan)	
PORTFÖYLER	SA	SSA	SA	SSA
Hükümet Portföyü ve Ticari Portföy	%20,1	%20,2	-%8,7	-%8,7
Şirketler Portföyü	%18,9	%18,9	-%1,2	-%1,3
Bankalar Portföyü	%18,6	%18,7	-%0,3	-%0,2
Perakende Portföyü	%19,0	%19,1	%0,4	%0,4
İştirakler Portföyü	%18,9	%18,9	-%0,2	-%0,2
Operasyonel Risk	%16,9	%17,1	-%2,0	-%1,8
Basel-II Kapsamında Hesaplanan SYR	%16,9	%17,1		

Kaynak: BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, s.40.

2.4.2.2. Anket Çalışmaları

Anket çalışmaları başlığı altında TBB' nin 2003 yılında yaptığı bir anket çalışmasından ve BDDK' nin yaptığı iki anket çalışmasından bahsedilerek sonuçları hakkında bilgiler verilmiştir.

2.4.2.2.1. TBB Anket Çalışması

TBB 30 Eylül 2003 tarihinde 12' si özel sermayeli, 7' si Türkiye' de faaliyet gösteren yabancı sermayeli, 3' ü kamu sermayeli mevduat bankası ve 3' ü de mevduat kabul etmeyen bankadan oluşan 25 bankanın katılımıyla bir anket düzenlemiştir. Söz konusu bankaların 30 Eylül 2003 tarihi itibarıyla 175,7 milyar düzeyinde olan aktif toplamı, sektörün aynı tarihteki aktif toplamı olan 225 milyar YTL'nin yüzde 78'ini oluşturmaktadır.

Ülkemizdeki risk yönetimi düzenlemeleri iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi fonksiyonlarının bağımsız olarak yapılandırılmasını öngörmektedir. Risk yönetimi fonksiyonunun nasıl bir organizasyonel yapıda icra edildiğine ilişkin anket sorusuna, kamu sermayeli bankaların tümü, özel sermayeli bankaların yüzde 75'i, yabancı bankaların yüzde 57'si ve mevduat kabul etmeyen bankaların yüzde 33'ü olmak üzere, tüm katılımcı bankaların yüzde 68'i bağımsız bir risk yönetimi birimi veya bağımsız birer piyasa, kredi, operasyonel risk birimleri bulunduğu yönünde yanıt vermiştir.

Risk yönetimi, iç kontrol birimleri ile teftiş kurullarında çalışan kişi sayılarına ilişkin soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde; Tablo-20'den de izlenebileceği gibi, özel sermayeli bankalarda teftiş kurullarının, kamu bankalarında iç kontrol merkezlerinin, yabancı bankalarda ise risk yönetimi birimlerinin daha fazla çalışanı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo-20: Katılımcı Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetiminde Çalışan Görevli Sayıları

Bankalar	Risk Yönetimi	İç Kontrol Merkezi	Teftiş Kurulu	Toplam
Özel Bankalar	112	292	638	1042
Yabancı Bankalar	41	19	19	79
Kamu Bankaları	48	513	355	916
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	5	5	4	14
Toplam	206	829	1016	2051

Kaynak: TBB, Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme, Nisan 2004, s. 3, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Riskanket.pdf>, 22 Aralık 2005.

Bankalarda risk yönetimi fonksiyonunu icra etmekte olan birimlerin temel görevleri risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve raporlanması şeklinde özetlenebilir.

Risklerin raporlanması süreci, risk yönetimi fonksiyonunu icra etmekte olan birimlerin üst düzey yönetimlerine yaptıkları dahili raporlamalar ve Bankacılık

Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na (BDDK) yapılan yasal raporlamalar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu yasal raporlamalar ankete katılan bankaların büyük çoğunluğunda risk yönetimi birimleri tarafından yapılmaktadır.

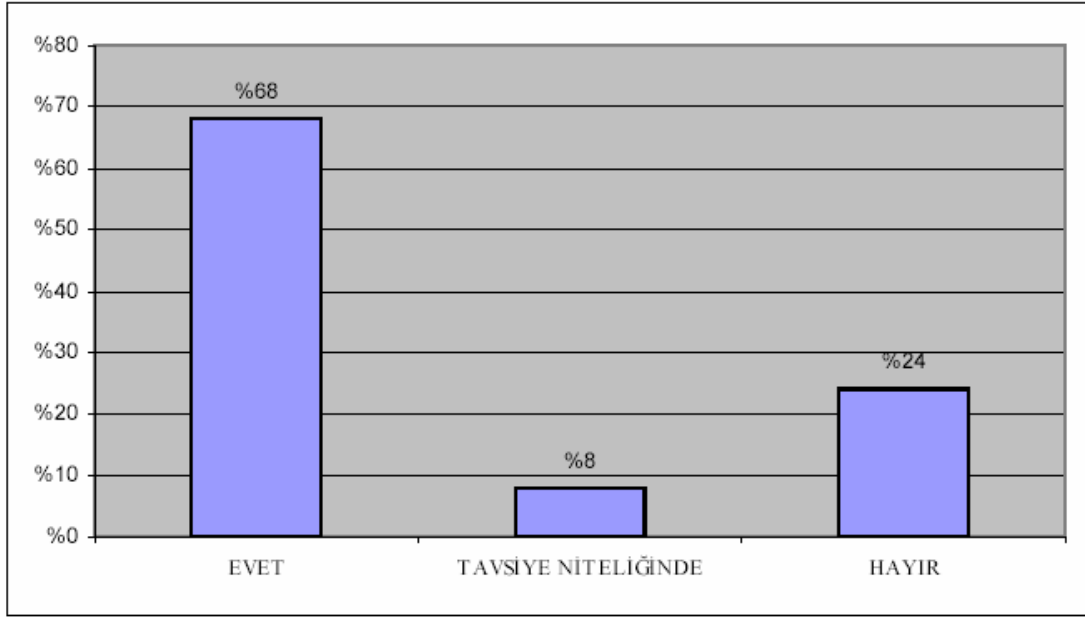
Risklerin belirlenmesi ve ölçülmesi kapsamında gerçekleştirilen modelleme çalışmaları BDDK ve uluslararası düzenlemelere koşut olarak yürütülmektedir. “**Bank for International Settlements**” nezdindeki Basel Komitesi tarafından yayımlanan yeni sermaye düzenlemelerinin (Basel II) 2007 yılında yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Basel II'nin Türk bankacılık sistemine olası etkilerinin saptanması amacıyla bankaların büyük çoğunluğunun katılımıyla yapılan Sayısal Etki Çalışmasının (QIS-TR) sonuçları ışığında; Türk Bankalarının, Basel II'ye uyum çerçevesinde başlatmış oldukları risklerin daha duyarlı hesaplanmasına yönelik faaliyetler halen devam etmektedir. Anket yanıtlarının incelenmesinden, sistem genelindeki genel durumun Basel-II'ye yönelik öğrenme ve algılama evresinde olduğu anlaşılmaktadır.

Risk yönetimi fonksiyonunun yürütülmesine ilişkin politika ve prosedürlerin oluşturulmasında tüm bankaların faaliyetlerinin sürdürülmekte olduğu ve bu sürecin yüzde 56 oranında tamamlanmış olduğu görülmektedir.

Risk Yönetimi Uygulamaları anketi, bankaların yönetişime olan yaklaşımlarını ve risk bakışlı bir yönetim ortamının mevcut olup olmadığını da ortaya çıkarma amacıyla risk yönetimi sürecinin bankanın yönetim ve karar alma sürecindeki etkililiğini sorgulayan sorular yönelmiştir.

Ankette risk komitelerinin aldıkları kararların icracı birimlerin uygulamaları üzerinde etkisi olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlar Grafik-4'de görülmektedir.

Grafik-4: Risk Komitelerinin İcra Birimler Üzerindeki Etkileri

Kaynak: TBB, Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme, Nisan 2004, s. 3, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Riskanket.pdf>, 22 Aralık 2005.

Risk yönetiminin hangi alanlarında danışmanlık hizmeti alındığı sorusuna verilen yanıtlardan ankete katılan bankaların yüzde 46'sının risk yönetimi konusunda harici danışmanlık hizmeti aldığı görülmektedir. Yanıtların incelenmesinden,

- danışmanlık hizmeti alan bankaların büyük çoğunluğunu özel sermayeli ticari bankaların oluşturduğu,
 - alınan danışmanlığın genel olarak piyasa ve kredi riski konularında yoğunlaştığı,
 - danışmanlık alan yabancı bankaların bu hizmeti yurtdışı merkezlerinden sağladıkları
- belirlenmiştir.¹⁸⁴

Anketten çıkan en önemli sonuçlardan birisi, bankalarda çağdaş risk yönetimi tekniklerinin ve sistemlerinin uygulanmaya başlanmasının yasal düzenlemelerin dayatmasıyla başladığı, ancak, süreç içerisinde sistemdeki çoğu banka açısından risk yönetiminde ulaşılan seviyenin mevzuatın öngördüğü çerçevenin ötesine geçtiği bulgusudur. Örneğin, istisnasız tüm bankalar piyasa risklerini denetim otoritesine

¹⁸⁴ TBB, **Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme**, s.s. 1-4.

“Standart Yöntemi” kullanarak raporlamakta, diğer taraftan bankaların önemli bir bölümü, aynı zamanda hassas risk ölçümü yapan “Riske Maruz Değer” modelleri ile de ölçüm yaparak banka dahilinde raporlamakta ve piyasa risklerini günlük olarak izlemektedir. Bir başka örnek ise kredi riski açısından yasal bir zorlama –henüz bulunmamakla birlikte, birçok bankada kredi portföyüne ilişkin zarar olasılığı rakamlarının istatistik modellerle hesaplanarak izleniyor olmasıdır. Türk bankalarında risk yönetimi süreci evrilerek, salt yasal gereklilikleri karşılamaktan, bankanın faaliyetlerine ve yapısına göre ihtiyaç duyulanların yapılmaya çalışıldığı bir noktaya gelmiştir.

Risk yönetimi uygulamalarının ortaya koyduğu bir başka önemli husus ise Türk bankacılık sisteminin önemli bir bölümünde bağımsız bir risk yönetimi, teftiş ve iç kontrol işlevlerinin bağımsız birimlerce yerine getirildiği; bankaların insan kaynağının yanısıra, Basel II uyum faaliyetleri de dahil olmak üzere, çağdaş risk yönetimi sistem ve teknikleri konularında ciddi yatırımlar yaptıkları gerçeğidir.

Piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risk olarak üç ana başlıkta toplanan risk yönetimi konusundaki ilk çalışmalar bankalarımızda çoğunlukla piyasa riskinin ölçülmesi konusunda yapılmıştır. Bugün için bankaların çoğu Standart Yöntem dışında piyasa riskine maruz değeri hesaplamaya yönelik istatistik modelleri de kullanmakta, ölçüm sonuçlarını geriye dönük testlerle desteklemektedir.

Kredi riski ile ilgili olarak; bireysel, ticari ve kurumsal kredi müşterileri için hem nicel hem de nitel kriterleri içeren bir içsel risk derecelendirme sistemi birçok banka tarafından tamamlanmış, derecelendirme prosedürleri oluşturulmuş ve belirli aralıklarla gözden geçirilmektedir. Ancak kredi riskinin ölçülmesine yönelik içsel modelleme çalışmalarında henüz piyasa riskindeki seviyeye ulaşılamamıştır.

Uluslararası alanda yoğun çalışmaların ve tartışmaların sürdürüldüğü operasyonel risk konusunda tüm operasyonel risk noktaları bankaların sadece bir bölümünde belirlenmiş ve tanımlanmıştır. Operasyonel risk çalışmaları sistem genelinde henüz başlangıç aşamasındadır.

Genel olarak, risk yönetiminin Türk bankacılık sisteminde geldiği nokta, risklerin belirlendiği, tanımlandığı, ölçüldüğü ve kısmen de izlendiği aşamalardır. Anket sonuçları, risk ölçüm sonuçlarının ve risk yönetimi fonksiyonlarının

öngörülerinin bankaların karar alma süreçlerinde henüz etkin olarak yer alamadığı gerçeğini göstermektedir.¹⁸⁵

2.4.2.2.2. BDDK Anket Çalışmaları

BDDK'nın yaptığı ilk anket çalışmasına 42 banka ve 5 özel finans kurumu katılmıştır.

Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel-II'ye uyum düzeyi incelendiğinde toplam aktifin %1'inden daha azını temsil eden bankanın konuyla ilgili çalışmalara başlamadığı görülmüştür. Sektör aktif yüzdesi açısından %50,5'i uyum açısından başlangıç düzeyinde iken % 45,70'i orta düzeydedir. İleri düzeydeki bankaların oranı ise % 2,8'dir. Banka sayısı olarak ankete katılan 27 banka ve özel finans kurumu başlangıç düzeyinde, 15 banka orta düzeyde, 5 banka ileri düzeydeyken 3 banka henüz çalışmalara başlamamıştır.

Basel-II sürecinde karşılaşılan sorunlara bakıldığında toplam aktifin % 39'la LGD ve EAD ile ilgili veri birinci sırayı almaktadır. %35,8'lik aktif oranı ile diğer sorunlar ikinci sırayı almaktadır. Diğer sorunlar başlığı altında bankalar özellikle mevzuat belirsizliği ve sistem altyapı eksikliklerini dile getirmişlerdir. Bu konular dışında bankaların karşılaştığı sorunlar % 12,28 ile PD ile ilgili veri, %4,98 ile teknoloji, % 4,96 ile bütçedir.

Süreçteki en önemli sorunlar olarak 14 banka ve özel finans kurumu PD ile ilgili veri, 9 banka ve özel finans kurumu bütçe, 8 banka LGD ve EAD ile ilgili veri, 5 banka teknoloji, 2 banka nitelikli ihtisas personeli, 1 banka Basel-II'nin anlaşılabilmesi, 8 banka ise diğer sorunları belirtmişlerdir.

Yasal sermaye hesaplanmasında kullanılacak yöntemler için altyapı yeterliliği değerlendirildiğinde, kredi riski hesaplamasında sektör aktif toplamının %74,60'ı standart yöntem, % 5,03'ü basitleştirilmiş standart yöntem, %20,37'si ise gelişmiş yöntem ile hesaplama yapmaya müsaittir.

Banka altyapıları kredi riski hesaplaması konusunda 32 banka ve özel finans kurumu standart yöntemle, 10 banka basitleştirilmiş standart yöntemle, 5 banka ise gelişmiş yöntemlerle hesaplama yapmaya müsaittir.

¹⁸⁵ TBB, **Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme**, s.s. 10-11.

Piyasa riski hesaplamasında toplam aktifin % 98,51'i standart modelle hesaplama yapmaya müsaitken, %17'si içsel modelle hesaplama yapmaya müsaittir.

Piyasa riski hesaplamasını 37 banka altyapısı standart modelle, 15 banka altyapısı ise içsel modelle yapmaya müsaittir.

Operasyonel risk hesaplamasında sektör toplam aktifinin % 76,27'si standart, %32,21'i alternatif standart, % 37,14'ü temel gösterge yaklaşımını kullanırken, % 1'inden daha azı ise ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanabilmektedir.

Operasyonel risk hesaplamasını 25 banka ve özel finans kurumu altyapısı standart, 8 banka ve özel finans kurumu altyapısı alternatif standart, 14 banka ve özel finans kurumu altyapısı temel gösterge, 3 banka ve özel finans kurumu altyapısı ise ileri ölçüm yöntemlerini kullanmaya müsaittir.¹⁸⁶

Basel-II uygulamasında Türk Bankacılık Sektörü'nün konsolide bazda genel değerlendirmesine bakıldığında; sektörün tamamına yakınının Basel-II uyum çalışmalarına başladığı görülmüştür. Süreç içinde karşılaşılan en önemli sorun veri gereksinimidir. Sektörün genel olarak kredi, piyasa ve operasyonel risk hesaplama yöntemlerinden hali hazırda standart yöntemlerle hesaplama yapabildiği belirlenmiştir.

Kredi riski ölçümü için bankaların büyük çoğunluğu standart yöntemle hesaplama yapmakta, Basel-II sürecine ise ağırlıklı standart veya basitleştirilmiş standart yöntemle başlamayı planlamaktadırlar. İlerleyen dönemde bankaların birçoğu ileri yöntemlerle hesaplama yapmaya geçeceklerini beyan etmişlerdir. Sistemin tamamına yakın bir çoğunluğu kredi riskini standart yöntemle hesaplama konusunda gerekli teknik bilgiye sahiptir. Derecelendirme modeli daha çok hibrit tabanlı (istatistik+yargısal) model kullanılması esasına dayanmakta ve ilgili veri altyapısının önemli kısmının 5 yıllık süre zarfında tamamlanması planlanmaktadır.

Operasyonel risk hesaplanması açısından bankalar daha çok standart ve alternatif standart yaklaşımı tercih etmekle beraber adı geçen yöntemler konusunda sektör yeterli teknik bilgiye sahiptir. Standart yöntemle uygulamaya başlayacak bankaların önemli bir çoğunluğu ileri yöntemlere geçme planı yapmaktadır. İleri

¹⁸⁶ BDDK, **Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 1. Anket Çalışması Sonuçları**, s.s. 9-16, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/basel2_anket_sonucu.pdf, 26 Eylül 2005.

yöntemlere geçiş tarihi çeşitli olmakla beraber 6 yıl içinde sektörün büyük kısmı operasyonel risk hesaplamasını ileri yöntemlerle yapmaya başlayacaktır.

Piyasa riski ölçümünde diğer risklere nazaran Türk Bankacılık Sektörünün daha tecrübeli ve hazır olduğu görülmüştür. Tüm içsel modeller bankalar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. İlgili modellerin kullanımı konusunda bankaların teknik bilgi ve altyapıları yeterli olmakla beraber, modeller 3–4 yıl içerisinde büyük oranda yasal sermaye hesaplamasında da kullanılmaya başlanacaktır.¹⁸⁷

BDDK' nın yaptığı ikinci anket çalışmasına 50 banka katılmıştır. İkinci anket çalışmasının sonuçları ise 2005 Aralık ayında kamuoyuna duyurulmuştur. Birinci anket çalışması daha çok genel sorular içermektedirken ikinci anket çalışması sürece ilişkin ayrıntılı bilgiler içermektedir. Toplam altı bölümden oluşan ikinci anket çalışmasında, genel hususlar, yol haritası, kredi riski, operasyonel risk, piyasa riski ve ulusal tercihler başlıkları altında 90 soru bulunmaktadır.

Bankaların kredi riski açısından Basel-II'ye uyum düzeyleri değerlendirildiğinde; 8 bankanın henüz çalışmalara başlamadığı, 19 bankanın solo, 13 bankanın konsolide bazda başlangıç düzeyinde; 5 bankanın solo, 2 bankanın konsolide bazda orta düzeyde; 2 bankanın solo, 2 bankanın ise konsolide bazda ileri düzeyde uyum derecesine sahip olduğu görülmüştür.¹⁸⁸

Basel-II sürecinde karşılaşılan sorunlar aktif büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde; sektör toplam aktifinin %28,32'si THK ve TT ile ilgili veriyi, %22,90'ı TO ile ilgili veriyi, %16,31'i teknolojiyi, %2,08'i bütçeyi, %0,58'i Basel-II'nin anlaşılmasını, %0,08'i nitelikli ihtisas personelini, %29,59'u ise sayılanların dışındaki nedenleri en önemli sorunlar olarak görmektedir. 15 banka açısından Temerrüt Olasılığı (TO), 9 banka ile Temerrüt Halinde Kayıp (THK) ve Temerrüt Tutarı (TT) ile ilgili veri, Basel-II sürecinde karşılaşılan sorunların başında gelirken onları 7 banka açısından bütçe, 4 banka açısından Teknoloji, 4 banka ile Basel- II'nin anlaşılabilmesi, 2 banka açısından nitelikli ihtisas personeli ve 7 banka ile diğer sorunlar takip etmektedir.

¹⁸⁷ BDDK, **Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 1. Anket Çalışması Sonuçları**, s. 59.

¹⁸⁸ BDDK, **Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları**, s. 4, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel2_2.Anket_Calismasi_Sonuclari.pdf, 29 Ocak 2006.

Kredi riski uygulamasında 37 bankanın altyapısı standart yöntem, 9 banka altyapısı basitleştirilmiş standart yöntem, 4 banka altyapısı ise gelişmiş İDD uygulamaya müsaittir.

Kredi riski ölçümünde sektör toplam aktifinin %95,38'i standart yöntemle, %2'si basitleştirilmiş standart yöntemle, %22,06'sını teşkil eden bankalar ise gelişmiş İDD ile uygulama yapabilecektir.

Piyasa riskinin ölçümünde 39 bankanın altyapısı standart yöntemle, 19 bankanın altyapısı ise içsel metotlarla hesaplama yapmaya müsaittir.

Piyasa riski uygulamasında sektör aktif toplamının %79,41'i standart yöntemle, %72,41'i ise içsel metotlarla hesaplama yapabilecek altyapıya sahiptir.

Operasyonel risk hesaplamasında 25 banka standart, 29 banka temel gösterge, 7 banka alternatif standart, 1 banka ise gelişmiş ölçüm yöntemleriyle uygulama yapabilecek altyapıya sahiptir.

Operasyonel risk ölçümünde toplam aktifin %84'ü standart, %79,75'i temel gösterge, %25,85'i alternatif standart %0,68'ini temsil eden ise gelişmiş ölçüm yöntemleriyle uygulama yapabilecek altyapıya sahiptir.¹⁸⁹

Basel-II uygulamasında Türk Bankacılık Sektörü'nün konsolide bazda genel değerlendirmesine bakıldığında; sektörün tamamına yakınının Basel-II uyum çalışmalarına başladığı ve yarısına yakın bir bölümünün süreci kapsamlı bir proje olarak ele aldığı görülmektedir. Özellikle banka ölçeği büyüdükçe sürecin daha detaylı ve kapsamlı ele alındığı görülmüştür. Sektör aktif toplamının tamamına yakın kısmı Basel-II'ye yönelik strateji ve politikaları belirlemiş, ilgili strateji ve politikaları yönetim kurulu onayından geçirmiştir. Her ne kadar anket sonuçlarına göre strateji ve politikalara ilişkin yönetim kurulu onayı rakamları düşük gözükse de anketin konsolide edilmesi sürecinde alınmaya başlanan Basel-II ilerleme raporlarına göre sektörün önemli kısmının konuyla ilgili yönetim kurullarından onay aldığı belirlenmiştir. Geçiş süreciyle ilgili sektörün yarısı yatırımlar için bütçe tahsisi yapmış ya da planlamıştır. Bu yatırımlar özellikle bilgi işletim sistemi ve yazılım-donanım konularında yoğunlaşmıştır. Süreç içinde karşılaşılan en önemli sorun TO, THK ve TT ile ilgili veri gereksinimi olmakla beraber ilerleyen dönemde bankaların

¹⁸⁹ BDDK, **Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları**, s.s. 7-8.

yapacakları yatırımlar ve BDDK tarafından yapılacak düzenlemelerden sonra belirtilen sorunların aşılabacağı düşünülmektedir. Sektörün genel olarak kredi, piyasa ve operasyonel risk hesaplama yöntemlerinden halihazırda 01.01.2007'de standart yöntemlerle konsolide hesaplama yapabileceği belirlenmiştir. 2006 yılında yapılacak olan yerel ve uluslararası QIS çalışmalarına bankaların katılma konusunda istekli oldukları ve ilerleyen dönemde katılımın artarak devam edeceği görülmüştür.

BDDK tarafından 30 Mayıs 2005 tarihinde kamuoyuna açıklanan Basel-II yol haritası sektör tarafından zamanlama ve düzenlemeler açısından uygulanabilir bulunmuş, bankalar özellikle haritanın dinamik bir değerlendirme sürecine tabi, revize edilebilir olmasının doğru bir yaklaşım olduğunu belirtmişlerdir.

Son dönemde bankaların kredi riski üzerine çalışmalarını ve yatırımlarını arttırdığı görülmüştür. Kredi riski ölçümüne bankaların büyük çoğunluğu standart veya basitleştirilmiş standart yöntemle başlamayı planlamaktadırlar. İlerleyen dönemde sektör aktifinin önemli bir kısmı ileri yöntemlerle hesaplama yapmaya geçeceklerini beyan etmişlerdir. Sistemin tamamına yakın bir çoğunluğu kredi riskini standart yöntemle hesaplama konusunda gerekli teknik bilgiye sahiptir. Derecelendirme modeli daha çok hibrit tabanlı model kullanılması esasına dayanmakta ve ilgili veri altyapısının önemli kısmının 5 yıllık süre zarfında tamamlanması planlanmaktadır. Bunun yanı sıra biriktirilme yılı farklılaşmakla beraber sektörün aktif toplamı itibariyle %70'e yakın kısmı 1-3 yıl arası değişen TO datasına sahiptir.

Operasyonel risk hesaplanması açısından bankalar daha çok standart, alternatif standart ve temel gösterge yaklaşımını tercih etmekle beraber adı geçen yöntemler konusunda sektör yeterli teknik bilgi ve altyapıya sahiptir. Standart yöntemle uygulamaya başlayacak bankaların toplam aktifin yaklaşık %90'ını oluşturan kısmı ileri yöntemlere geçme planı yapmaktadır. İleri yöntemlere geçiş tarihi çeşitli olmakla beraber 4 yıl içinde sektörün büyük kısmı operasyonel risk hesaplamasını ileri yöntemlerle yapmaya başlayacaktır. Bankalar ileri ölçüm yöntemlerinden daha çok kayıp dağılımları yaklaşımlarını kullanmayı planlamaktadır. Sektörün önemli kısmında operasyonel risk kayıp olayı sınıflandırması yapılmakta, işkolları ve faaliyet alanları belirlenmiş ve her bir işkolundan gerekli gösterge verisi elde edilebilmektedir.

Piyasa riski ölçümünde sektörün tamamına yakın kısmı içsel modelleri yoğun olarak günlük karar alma, limit belirlenmesi gibi süreçlerde kullanmaktadır. İlgili modellerin kullanımı konusunda bankaların teknik bilgi ve altyapıları yeterli olmakla beraber, modeller 3 yıl içerisinde büyük oranda yasal sermaye hesaplamasında da kullanılmaya başlanacaktır.¹⁹⁰

¹⁹⁰ BDDK, Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları, s.s. 25-26.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL-II' YE GEÇİŞ SÜRECİNDE KREDİ TALEPLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Basel-II standartlarının ülkemizde 01.01.2008 tarihinden itibaren hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Bu bölümde Basel-II standartlarının ülkemizde uygulanmaya başlanmasından önceki geçiş sürecinde ticari bankalarda kredi taleplerinin değerlendirilmesine ilişkin bir uygulama örneği verilmiştir. Örnek çalışmamızda bir firmanın 2002, 2003 ve 2004 yıl sonlarına ilişkin mali verileri alınarak bir bankanın mali tahlil formatına uygun olarak analiz edilmiş ve aynı bankanın rating (derecelendirme) kriterleri doğrultusunda derecelendirmeye tabi tutulmuştur.

Uygulamaya başlamadan önce uygulamaya konu firma tanıtılmış, 2002-2004 arası yıllara ait bilanço ve gelir tabloları veri olarak alınmıştır. Sonrasında firmanın mali verilerinden yola çıkılarak A bankasındaki kredibilitesi test edilmiş ve sonuçları yorumlanmıştır.

3.1. UYGULAMAYA KONU FİRMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Uygulamaya konu firmamız XXX Otomotiv Sanayi Ticaret A.Ş. İzmit' te faaliyet gösteren 1997 yılında kurulmuş bir firmadır. Firmanın ana faaliyet konusu otomobil satışı ve servis hizmetleri üzerinedir. Firma tamamen yerli sermaye ile kurulmuş olup bayiliğini yaptığı yabancı menşeli firmanın Türkiye bayileri arasında ilk beş içindedir. Yedi ortaklı firmanın grup firması olarak değerlendirilen iki firması daha vardır. Bunlar; XXY Makine ve Kalıp San. A.Ş. ve XXZ Lastik San. A.Ş.' dir. Grup firmaları ile birlikte değerlendirildiğinde firmanın 2002, 2003 ve 2004 yıllarında toplam 416.000.-USD ithalat ve 4.977.000.-USD ihracat yaptığı görülmektedir. Firmanın sigorta değeri 1.700.000-YTL' dir. XXY ve XXZ grup firmaları ile toplam sigorta değeri 5.900.000.-YTL' ye ulaşmaktadır. Firma 1300 m2 kapalı alan üzerinde 41 çalışan ile hizmet vermektedir. Firmanın otomobil alışları 14 gün yedek parça alışları 23 gün vade ile yapılmaktadır. Perakende satışlar peşin ve banka kredili olarak yapılmaktadır. Firma ağırlıklı olarak uzun vadeli ve ipotek

karşılığı kredi kullanmaktadır. Kısa vadeli kredileri içinse kefalet teminatı yeterli olmaktadır. Yedi farklı bankada kefalet karşılığı kısa vadeli kredi limiti vardır. Bir bankadan 2007 yıl sonu vadeli toplamda 36 ay vadeli aylık geri ödemeli birinci derece 650.000.-USD ipotek karşılığı 250.000.-USD ve 200.000.-EURO kredi kullanmaktadır. Firmanın kullandığı kredi için ipotek verdiği gayrimenkul firma ortaklarından birine aittir. Ayrıca firmanın üzerinde ipotek bulunmayan 2.000.000.-YTL rayiç değerli bir gayrimenkulu de bulunmaktadır. Grup firmalarla birlikte düşünüldüğünde firmanın ciddi bir gayrimenkul (yaklaşık 10.425.000.-YTL rayiç bedelli) yatırımı vardır. Firmanın finans kurumları ile ilişkisi, leasing ve factoring çalışması yoktur. Çalıştığı bankalarca kredibilitesi yüksek iyi bir firma olarak tanımlanmaktadır. Firmanın 2002, 2003 ve 2004 yıllarına ait bilanço ve gelir tabloları aşağıdadır.

Tablo-21: XXX Otomotiv A.Ş. Bilançosu –Dönen Varlıklar

Kod	Hesap Adı	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
100	Kasa	7.103	8.526	10.211
101	Alınan Çekler	10.740	68.317	51.652
102	Bankalar	140.927	16.121	182.321
103	Ver.Çek ve Öd.Emirleri(-)	583.275	39.383	23.256
10	HAZIR DEĞERLER	(424.505)	53.581	220.928
120	Alıcılar	448.466	698.488	641.655
127	Diğer Tic.Alacaklar		68.907	95.128
12	TİCARİ ALACAKLAR	448.466	767.395	736.783
136	Diğer Çeşitli Alacaklar		67.015	1.500.120
13	DİĞER ALACAKLAR	-	67.015	1.500.120
153	Ticari Mallar	520.396	631.357	3.401.285
15	STOKLAR	520.396	631.357	3.401.285
180	Gelecek aylara ait giderler	347		
18	GELECEK AYLA.AİT.GİDER VE GELİR.TAH.	347	-	-
190	Devreden KDV			143.408
193	Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar		3.498	
198	Diğer Çeş.Dön.Var.	11.229		
19	DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	11.229	3.498	143.408
1	DÖNEN VARLIKLAR	555.933	1.522.846	6.002.524

Tablo-22: XXX Otomotiv A.Ş. Bilançosu –Duran Varl.-Aktif Toplamı

Kod	Hesap Adı	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
226	Verilen Dep.ve Tem.		3.479	3.479
22	TİCARİ ALACAKLAR	-	3.479	3.479
236	Diğer Çeşitli Alacaklar	9.342		
23	DİĞER ALACAKLAR	9.342	-	-
252	Binalar	53.414	55.138	171.051
253	Tesis, Makina ve Cihazlar	827	827	3.450
254	Taşıtlar	84.026	195.807	535.564
255	Demirbaşlar	43.656	93.659	289.781
257	Birikmiş Amortismanlar (-) (G.Menkul)	61.391	60.661	294.491
25	MADDİ DURAN VARLIKLAR	120.532	284.770	705.355
262	Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	454	454	4.257
264	Özel Maliyetler	3.252	3.252	15.052
267	Diğer Maddi Olmayan Dur.Var.	1.670	8.745	16.996
268	Birikmiş Amortismanlar (-)	2.900	2.900	2.900
26	MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIK	2.476	9.551	33.405
280	Gelecek yıllar ait gider		12.428	17.533
28	GELECEK YILLAR AİT GİDER VE GELİR TAH.	-	12.428	17.533
2	DURAN VARLIKLAR	132.350	310.228	759.772
	AKTİF TOPLAMI	688.283	1.833.074	6.762.296

Tablo-23: XXX Otomotiv A.Ş. Bilançosu –Pasif Toplamı

Kod	Hesap Adı	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
300	Banka Kredileri	24.562	513.162	1.396.625
30	MALİ BORÇLAR	24.562	513.162	1.396.625
320	Satıcılar	62.860	685.424	2.509.517
32	TİCARİ BORÇLAR	62.860	685.424	2.509.517
360	Ödenecek Vergi ve Fonlar		113.364	20.873
361	Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri		6.809	6.995
36	ÖDE.VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER	-	120.173	27.868
370	Dön.Kar.V.Ve Diğer Yasal Yük.Karş.		4.509	10.617
371	Dönem Karından Peş.Öd.vergi.ve Diğer Yük.(-)		4.477	
37	BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	-	32	10.617
399	Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar	91.509		
39	DİĞER KISA VADELİ YAB.KAYNAKLAR	91.509	-	-
3	KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	178.931	1.318.791	3.944.627
400	Banka Kredileri			2.104.075
40	MALİ BORÇLAR	-	-	2.104.075
4	UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	-	-	2.104.075
500	Sermaye	500.000	500.000	1.566.785
50	ÖDENMİŞ SERMAYE	500.000	500.000	1.566.785
540	Yasal Yedekler	5.696	6.054	14.149
54	KAR YEDEKLERİ	5.696	6.054	14.149
570	Geçmiş Yıllar Karları		3.298	34.986
57	GEÇMİŞ YILLAR KARLARI	-	3.298	34.986
580	Geçmiş Yıl Zararları(-)			923.882
58	GEÇMİŞ YIL ZARARLARI(-)	-	-	923.882
590	Dönem Net Karı	3.656	4.931	21.556
59	DÖNEM NET KARI (ZARARI)	3.656	4.931	21.556
5	ÖZKAYNAKLAR	509.352	514.283	713.594
	PASİF TOPLAMI	688.283	1.833.074	6.762.296

Tablo-24: XXX Otomotiv A.Ş. Gelir Tablosu

Kod	Hesap Adı	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
600	Yurtiçi Satışlar	4.300.673	9.473.346	14.866.153
602	Diğer Gelirler	80.918	277.185	198.992
60	BRÜT SATIŞLAR	4.381.591	9.750.531	15.065.145
611	Satış İskontoları(-)	25.258	42.444	61.598
61	SATIŞ İNDİRİMLERİ(-)	25.258	42.444	61.598
621	Sat.Tic Mal.Maliyeti(-)	4.195.694	9.063.546	14.174.418
622	Sat.Hizmet Maliyeti(-)		540.224	492.662
62	SATIŞLARIN MALİYETİ	4.195.694	9.603.770	14.667.080
631	Paz.Sat.Dağ.Gid.(-)	39.171	61.722	90.214
632	Genel Yönetim Giderleri(-)	86.569	50.484	353.970
63	FAALİYET GİDERLERİ	125.740	112.206	444.184
642	Faiz Gelirleri	4.875	3.024	2.580
649	Diğer Olağan Gel.ve Kar.	7.116	11.515	11.070
64	DİĞER FAALİY. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	11.991	14.539	13.650
659	Diğer Olağan Gider ve Zararlar(-)			49.450
65	DİĞER FAAL.OLAĞAN GİDER VE ZARAR.(-)	-	-	49.450
660	K.V.Borçlanma Giderleri(-)	36.257		
66	FİNANSMAN GİDERLERİ(-)	36.257	-	-
679	Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar		8.382	175.690
67	OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	-	8.382	175.690
689	Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar(-)	3.468	5.592	
68	OLAĞAN DIŞI GİDER VE ZARAR	3.468	5.592	-
	Dönem Karı veya Zararı	7.165	9.440	32.173
690	Dönem Karı veya Zararı	7.165	9.440	32.173
691	D.Karı.Ver.ve Diğer Yasal.Yük. Karşılıkları(-)	3.509	4.509	10.617
69	DÖNEM NET KARI VE ZARARI	3.656	4.931	21.556

3.2. UYGULAMAYA KONU BANKANIN RATING SİSTEMİ İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

A Bankasının Basel standartları çerçevesinde rating uygulaması ile ilgili önemli hususlar aşağıdaki gibidir;

Rating formatı üç ana bölümden oluşmaktadır.

Bunlar;

A - Sektör : Ülkenin ve sektörün mevcut büyüme hızı ve uzun dönem büyüme beklentisi değerlendirilir.

B - Mali Yapı : Firmanın aktif yapısı, finansal yapısı ve kârlılık durumu değerlendirilir. Firmaya ait son yıl bilanço ve gelir tablosu esas alınarak düzenlenmiş olan “Mali Tahlil ve Değerlendirme Raporu”ndaki mali durum tablolarında yer alan veriler aynen kullanılarak önceden belirlenmiş olan kriterlere göre otomatik olarak sistem tarafından değerlendirilir.

C - Subjektif Faktörler : Firmanın ortaklık ve yönetim yapısı, faaliyet performansı ile kredibilitesinin ölçüldüğü bu bölümde değerlendirme, önceden belirlenen kriterler ışığında Şube Kredi Komitesi tarafından yapılır.

3.2.1. Rating Raporlarında Uygulanacak Faktör Ağırlıkları

Rating raporlarında uygulanacak faktör ağırlıkları aşağıdaki gibidir;

	<u>Taahhüt Sektöründe:</u>	<u>Diğer Sektörlerde:</u>	<u>Yapı Kooperatiflerinde</u>
A-Sektör:	% 10	% 10	% 10
B-Mali Yapı:	% 50	% 60	% 40
C-Subjektif Faktörler:	% 40	% 30	% 50

3.2.2. Rating Puanı Değerlendirme Notları

Rating uygulaması sonucunda ortaya çıkan ve “0” ile “10” arasında değişen puanların karşılığı olan değerlendirme notları aşağıdaki gibidir;

<u>Puan</u>	<u>Rating Notu:</u>	<u>Değerlendirme:</u>	<u>Kredi Riski:</u>
10.00 – 9.00	AAA	Çok yüksek kalite	En düşük risk
8.99 – 8.00	AA	Yüksek kalite	En düşük risk
7.99 – 7.00	A	İyi kalite	En düşük risk
6.99 – 6.00	BBB	Kalite	Normal risk
5.99 – 5.00	BB	Orta kalite	Normal risk
4.99 – 4.00	B	Alt kalite	Normal risk
3.99 – 3.00	CCC	Düşük kalite	Yüksek risk
2.99 – 2.00	CC	Vasat	Yüksek risk
1.99 – 1.00	C	Zayıf	Yüksek risk
0.99 – 0.00	D	Çok zayıf	Batık kredi

3.2.3. Diğer Sektörler Grubu Rating Puanlaması

Bankanın taahhüt sektörü, yapı kooperatifleri ve diğer sektörler olarak üçe ayırdığı faktör ağırlıklarından incelemeye konu firmamız diğer sektör grubuna girmektedir. Diğer sektörler grubunda rating puanlamasında esas alınacak kriterler ise şu şekildedir;

Sektör Faktörleri: (%10)

1-Büyüme Hızı: (%15)

FAKTÖR	BÜYÜME HIZI	PUAN
A	Yüksek	10
B	Normal	7
C	Düşük	5
D	Durağan	2
E	Küçülüyor	0

-Bu bölümde sezon başında yapılacak çalışma ile belirlenecek kriterler doğrultusunda önceden tespit edilmiş veriler sezon boyunca kullanılacaktır.

2-Dış Piyasa Rekabet Gücü: (%20)

FAKTÖR	REKABET GÜCÜ	PUAN
A	Yüksek	10
B	Normal	8
C	Düşük	4
D	Yok	0

-İhracatçı firmaların rekabet gücünün ölçülmesinde aşağıda belirtilen kriterler esas alınacaktır:

1-A Grubu:Peşin ve/veya Akreditifli ihracat yapan firmalar.

Özel Fatura Kapsamında peşin ihracat yapan firmalar.

2-B Grubu: AB ve ABD'ye Mal mukabili ve/veya vesaik mukabili İhracat yapan firmalar.

3. Dünya ülkelerine Akreditifli

3-C Grubu: 3. Dünya ülkelerine mal ve/veya vesaik mukabili.

3-Kur Riski:(%20)

FAKTÖR	KUR RİSKİ	PUAN
A	Yok	10
B	Makul	6
C	Yüksek	0

Kur riski ölçülmesinde aşağıdaki kriterler esas alınacaktır.

1-A Grubu: Döviz cinsinden borçları döviz cinsinden alacaklarına (döviz cinsinden aktifler) eşit olan firmalar.

2-B Grubu: Döviz cinsinden borçları döviz cinsinden alacaklarından (döviz cinsinden aktifler) ve/veya döviz cinsinden alacakları (döviz cinsinden aktifler)döviz cinsinden borçlarından azami %20 fazla olan firmalar.

3-C Grubu: Döviz cinsinden borçları döviz cinsinden alacaklarından (döviz cinsinden aktifler) ve/veya döviz cinsinden alacakları (döviz cinsinden aktifler) döviz cinsinden borçlarından %20'den fazla olan firmalar.

4-Dışa Bağımlılık:(%15)

FAKTÖR	DIŞA BAĞIMLILIK	PUAN
A	Yok	10
B	Düşük	7
C	Normal	5
D	Yüksek	2
E	Çok Yüksek	0

Dışa Bağımlılık ölçümlenmesinde aşağıdaki kriterler esas alınacaktır.

1-A Grubu: İmalatta kullanılan ve/veya ticareti yapılan mal-hammaddenin tamamı yurt içinde üretiliyor.

2-B Grubu: İmalatta kullanılan ve/veya ticareti yapılan mal-hammaddenin yaklaşık %70'inden fazlası yurt içinde üretiliyor.

3-C Grubu: İmalatta kullanılan ve/veya ticareti yapılan mal-hammaddenin yaklaşık %50'si yurt içinde üretiliyor.

4-D Grubu: İmalatta kullanılan ve/veya ticareti yapılan mal-hammaddenin yaklaşık %70'i yurt dışından ithal ediliyor.

5-E Grubu: İmalatta kullanılan ve/veya ticareti yapılan mal-hammaddenin yaklaşık %70'inden fazlası yurt dışından ithal ediliyor.

5-TCMB Batık Kredi Oranı:(%15)

FAKTÖR	BATIK KREDİ	PUAN
A	% 0,5 Ten Küçük	10
B	% 0,6 – 15 Arası	6
C	%16 – 20 Arası	4
D	%21 – 25 Arası	3
E	%26 – 30 Arası	2
F	%30 Dan Büyük	0

TCMB internet sitesinden temin edilecektir.

6-İhracat Kapasitesi:(%15)

FAKTÖR	İHRACAT KAPASİTESİ	PUAN
A	Yüksek	10
B	İyi	8
C	Vasat	5
D	Düşük	1
E	Yok	0

İhracat Kapasitesi ölçümlenmesinde aşağıdaki kriterler esas alınacaktır.

1-A Grubu: AB ve ABD'ye Kendi markasıyla ihracat yapan ve/veya yabancı sermaye iştirakli olan firmalar.

2-B Grubu: AB ve ABD'ye Siparişe göre imalat yapan firmalar.(İhracata aracılık edenler hariç)

3-C Grubu: AB ve ABD'ye yönelik vasıtalı ihracatçılar. (komisyoncu vasıtası ile ihracat yapan firmalar)

4-D Grubu: Yalnızca 3. dünya ülkelerine yönelik ihracat yapanlar.

5-E Grubu: İhracatı (Yalnızca ihracata aracılık eden imalatı ve yurtdışı müşterisi olmayan şirketler dahil) olmayan firmalar.

Subjektif Faktörler: (%30)

A-Ortaklar ve Yönetim:(%30)

1-Ortakların İş Kolundaki Deneyimi:(%8)

FAKTÖR	DENEYİM	PUAN
A	10 Yıl ve Üzeri	10
B	7-10 Yıl Arası	8
C	5-7 Yıl Arası	6
D	3-5 Yıl Arası	4
E	3 Yılda Az	2

Değerlendirmede firmada ağırlıklı hisseleri olan ve yönetimde söz sahibi en az iki ortak baz alınacaktır. Faaliyet alanı değişikliklerinde benzerlik gösteren iş alanları aynı iş kolu olarak değerlendirilir.

2-Ortakların Mali Gücü: (%14)

FAKTÖR	ORTAKLARIN MALİ GÜCÜ	PUAN
A	Çok İyi	10
B	İyi	8
C	Yeterli	6
D	Az	2
E	Yok	0

Değerlendirme tapu fotokopileri (İpotek durumu da dikkate alınarak), belgelenen mevduat ve diğer menkul kıymetler (Hazine bonusu, Devlet tahvili,nakil vasıtaları vs.) dikkate alınarak yapılacaktır.

3-Firmanın Aktif Faaliyet Süresi: (%8)

FAKTÖR	FAALİYET SÜRESİ	PUAN
A	10 Yıl ve Üzeri	10
B	7-10 Yıl Arası	7
C	5-7 Yıl Arası	6
D	3-5 Yıl Arası	4
E	3 Yıldan Az	2

Değerlendirme faaliyet konusu değişikliği olmayan firmalarda tesis tarihi, konu değişikliği olan firmalarda değişiklik tarihi esas alınarak yapılacaktır.

B-Faaliyetler:(35)

1-Yönetim Tarzı / Kurumsallaşma:(%7)

FAKTÖR	YÖNETİM TARZI	PUAN
A	Kurumsal Yapı-Profesyonel Yöneticiler.	10
B	Kurumsal yapı-Son söz ortakların	7
C	Kurumsal Başlangıcı / KOBİ	4
D	Aile Şirketi	3
E	Patron şirketi	2

A seçeneği için yöneticiler en az 5 yıllık deneyimli olmalıdırlar.

2-Kullanılan Teknoloji:(5)

FAKTÖR	KULLANILAN TEKNOLOJİ	PUAN
A	Yeni	10
B	Dönemler İtibariyle Yenileme yapılıyor.	7
C	Eski ve yetersiz teknoloji	3

Bu kriterde MDV ların birikmiş amortismanlarla kıyaslanarak ve/veya (amortisman ayırmayan firmalarda da) MDV dökümlerinde aktive giriş tarihi, Taşıtlar için model yılı esas alınacaktır. Hizmet sektörü için stok kalitesi, uygulanan yöntemler, yapılan işlerde diğer rakip firmalara oranla kalite, dağıtım araçları,depolar, şubeler ve bayilerin durumu ön planda tutulmalıdır.

3-Alacak Kalitesi:(14)

FAKTÖR	ALACAK KALİTESİ	PUAN
A	Alacaklar yaygın ve Ç/S ağırlıklı	10
B	Alacaklar yaygın C/H ağırlıklı	7
C	Alacaklar yaygın değil Ç/S ağırlıklı	4
D	Alacaklar yaygın değil C/H ağırlıklı	0

-Alacakların yoğunlaştığı şirketlerin Protesto, K.çek kayıtları araştırılmalı.

-Kaliteli ve çalışmaya konu olan şirketten daha güçlü şirketlerden olan C/H şeklindeki alacaklar ve grup şirketlerden alacaklarda vade elastikiyeti dikkate alınacaktır.

-İhracatçı şirketlerde alacakların akreditifli, vesaik mukabili, mal mukabili olması, DAB ve GÇB lerinden ortalama transfer süreleri dikkate alınacak.

-İhracat yapılan ülke riski dikkate alınacak.

-Karşılık ayrılmayan şüpheli hale gelmiş alacakların tespiti için mizan kalemleri incelenirken donuk gözüken alıcılar irdelenerek tahsil kabiliyeti düşük olanlar belirlenip derecelendirmede dikkate alınacaktır.

4-Satışların - Alımların Yıllık Trendi:(9)

FAKTÖR	SATIŞ-ALIŞ TRENDİ	PUAN
A	Satış-Alış Homojen	10
B	Satışlar homojen-Alışlar dönemsel	6
C	Satışlar dönemsel-Alışlar homojen	5
D	Alış-Satış dönemsel	0

-Kredilerin geri dönüşünün düzenli olup olmamasının ölçülmesi amaçlanmaktadır.

C-Kredibilite(35)

1-Firma ve Ortakların Olumsuz Kayıt Durumu:(10)

FAKTÖR	OLUMSUZ KAYIT	PUAN
A	Olumsuz kayıt yok	10
B	Makul gerekçeli, eski tarihli ve azami 3 adet	8
C	Makul gerekçeli, eski tarihli ve azami 5 adet	4
D	Sürekli ve/veya 1'den fazla yeni tarihli	0

-Protesto, K.çek, K.Kayıt Bürosu, Haciz kaydı araştırmalarında Şirket, Grup şirketler, Ortaklar sorgulanmalıdır.

-Gecikmiş vergi borçları, SSK kesintileri gibi Tediye ve taahhütlerdeki aksamalar da dikkate alınarak puanlama yapılacaktır.

2-Teminat Açısından Finans Kurumları ile Çalışma Koşulları (Kredibilite):(5)

FAKTÖR	KREDİBİLİTE	PUAN
A	Açık veya Şahıs ve/veya kurum kefaleti ile	10
B	Kurum ve/veya Şahsi kefalet+Riskten az müşteri çeki	7
C	Kurum ve/veya Şahsi kefalet+Risk kadar veya marjlı müşteri çeki	4
D	Alacak temlikli-İşletme rehni-İpotek-hisse senedi	3
E	Sadece nakit veya DT, HB karşılığı	0

3-TCMB Memzuç Bilgileri:(%10)

FAKTÖR	TCMB MEMZUÇ BİLGİLERİ	PUAN
A	Limitler Yüksek ve Büyük Oranda boş	10
B	Limitleri Yüksek veya yeterli kısmen boş.	8
C	Limitleri düşük ve boş	4
D	Limitleri düşük ve dolu	2
E	Limit açılmamış	0

-Şirketin ciro ve aktif büyüklüğüne göre Bankalarca açılan limitleri kıyaslanacaktır. (Nakit karşılığı limitler ve referans limitleri dikkate alınmayacaktır.)
En az 2 dönem memzuç bilgileri esas alınacaktır.

4-Bankamızla Çalışma Süresi ve Ödeme Düzenliliği:(%5)

FAKTÖR	SÜRE	ÖDEME	PUAN
A	10 Yıl ve üzeri	Ödemeleri düzenli	10
B	5-10 Yıl arası	Ödemeleri düzenli	7
C	2-5 Yıl arası	Ödemeleri düzenli	6
D	10 Yıl ve üzeri	Makul	4
E	5-10 Yıl arası	Makul	3
F	2-5 Yıl arası	Makul	2

5-Bankamızdaki Verimliliği :(%5)

FAKTÖR	VERİMLİLİK	PUAN
A	Çok İyi	10
B	İyi	8
C	Normal	4
D	Vasat	2
E	Yetersiz	0

-Verim değerlendirmesi; Bilgisayar ortamında hazırlanıncaya kadar aşağıdaki kriterlere göre değerlendirilecektir.

- Bankaya sağladığı vadesiz ortalama mevduat.
- Tahsile/takasa alınan çek hacmi.

- Vadeli DTH/YTL mevduat. (Şirket ve ortakları adına)
- Repo/HB/ Fon hacmi. (Şirket ve ortakları adına)
- Kurum tahsilatları.
- Faiz/Komisyon gelirleri. (Firma lehinde faiz indirimi ve Exim kaynaklı kredi kullandırmaları dikkate alınarak)
- Döviz Girdi/Çıktısı.

Not:

- Konsolide çalışma yapıldığında “konsolide sonuçlara göre” değerlendirme yapılacaktır.

- Yukarıdaki kriterler çerçevesinde oluşacak moraliteye ek olarak aşağıdaki hususlarda “bilgi notu” düşülecektir.

-Şirketin yatırımlarının durumuna göre:

- Sürekli teknolojik yatırım yapma zorunluluğu,
- Yapılması öngörülen yatırımın şirket ve/veya grup imkanlarına göre orantılı olup olmadığı,
- Faaliyet için gerekli olup olmadığı.

- Factoringlerle çalışan şirketlerde faktoring işlemine tabi tutulan alacak Ç/S'lerinin muhasebe kayıtlarından düşülmesi halinde bu işlemin şirket alacakları üzerindeki olumlu etkisi dikkate alınacaktır.

- Gelir tablosunda “Diğer Gelirler” olarak yer alan vade farkı gelirlerinin fiyatlama avantajı, İskontoların” ise (özellikle oransal olarak artıyorsa) fiyat rekabetinin yoğunluğunu göstermesi açısından dikkate alınmalıdır.

Mali yapı ile ilgili faktör ağırlıklarını (%60) ise şu şekilde sınıflamak mümkündür;

Likidite: %40

Finansal Yapı: %30

Karlılık Satışlar: %30

Mali yapı ile ilgili ağırlıklar firma mali tablolarının incelenmesi ile oluşacağından burada çok fazla yer verilmemiştir.

3.3. UYGULAMAYA KONU BANKANIN KREDİ MALİ TAHLİL SÜRECİ

Çalışmamızın bu kısmında A Bankasının mali tahlil raporuna ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Alt kısımlarda sırasıyla firmanın 3 yıllık bilançosu oluşturulmuş, mali durumu özet tablo halinde verilmiştir. Sonrasında gelir tablosu, özkaynak değişim tablosu ve mali tahliller tablosu oluşturularak en son aşamada bankanın belirlediği kriterler doğrultusunda derecelendirmeye tabi tutulmuş ve firmanın kredi notu tespit edilmiştir.

G İ Z L İ D İ R

ŞUBE MALİ TAHLİL ve DEĞERLENDİRME RAPORU

İLGİLİ ŞUBE:

MÜŞT. NO:

TANZİM TARİHİ:

YENİLEME:

İLK:

TİCARET ÜNVANI:

XXX OTOMOTİV A.Ş.

İŞLETME ADI:

XXX OTOMOTİV

ANA FAALİYET KONUSU:

OTOMOTİV PAZ.

KURULUŞ ve SERMAYE BİLGİLERİ, STATÜ TADİLİ :

KURULUŞ TARİHİ:

KASIM 1997

KURULUŞ ÜNVANI:

XXX OTOMOTİV A.Ş.

KURULUŞ SERMAYESİ:

150.000.-YTL

KURULUŞ ADRESİ:

KURUCU ORTAKLAR:

STATÜ DEĞİŞİKLİKLERİNE İLİŞKİN TİCARET SİCİL GAZETESİ TARİH ve SAYISI :

UNVAN:

NEV'İ:

ORTAK:

ADRES:

SERMAYE:

Tablo-25: XXX Otomotiv A.Ş. Aktiflerinin Analizi

I. MALİ DURUM TABLOSU - AKTİF			
	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
I - DÖNEN VARLIKLAR	1.139.208	1.562.229	6.025.780
HAZIR DEĞERLER	148.030	24.647	192.532
TİCARİ ALACAKLAR	459.206	766.805	693.307
Alıcılar	448.466	698.488	641.655
Alacak Senetleri	10.740	68.317	51.652
DİĞER ALACAKLAR	-	135.922	1.595.248
Diğer	-	135.922	1.595.248
STOKLAR	520.396	631.357	3.401.285
Ticari Mallar	520.396	631.357	3.401.285
GEL. AYL. AİT GİD. VE GEL. TAH.	347	-	-
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	11.229	3.498	143.408
II - DURAN VARLIKLAR	132.350	310.228	759.772
TİCARİ ALACAKLAR	-	3.479	3.479
Verilen Depozito ve Teminatlar	-	3.479	3.479
DİĞER ALACAKLAR	9.342	-	-
Diğer	9.342	-	-
MALİ DURAN VARLIKLAR	-	-	-
YIL. YAYGIN İNŞ. ve ONR. MALİY.	-	-	-
MADDİ DURAN VARLIKLAR	120.532	284.770	705.355
Gayrimenkuller	(7.977)	(5.523)	(123.440)
Demirbaşlar	128.509	290.293	828.795
MADDİ OLMAYAN DURAN VARL.	2.476	9.551	33.405
GEL. YIL. AİT GİD. VE GEL. TAH.	-	12.428	17.533
DİĞER DURAN VARLIKLAR	-	-	-
AKTİF TOPLAMI	1.271.558	1.872.457	6.785.552

Tablo-26: XXX Otomotiv A.Ş. Pasiflerinin Analizi

II. MALİ DURUM TABLOSU - PASİF			
	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
III - KISA VD. YABANCI KAYN.	762.206	1.358.174	3.957.266
<i>MALİ BORÇLAR</i>	24.562	513.162	1.396.625
Banka Kredileri	24.562	513.162	1.396.625
<i>TİCARİ BORÇLAR</i>	646.135	724.807	2.532.773
Satıcılar	62.860	685.424	2.509.517
Borç Senetleri	583.275	39.383	23.256
<i>DİĞER BORÇLAR</i>	91.509	-	-
Diğer	91.509	-	-
<i>ALINAN AVANSLAR</i>	-	-	-
<i>ÖDENECEK VERGİ YÜKÜMLÜLÜKLER</i>	-	120.173	27.868
Ödenecek Vergi ve Fonlar	-	113.364	20.873
Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	-	6.809	6.995
<i>BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI</i>	-	32	10.617
IV - UZUN VD. YABANCI KAYN.	-	-	2.104.075
<i>MALİ BORÇLAR</i>	-	-	2.104.075
Banka Kredileri	-	-	2.104.075
V - ÖZKAYNAKLAR	509.352	514.283	713.594
PASİF TOPLAMI	1.271.558	1.872.457	6.785.552

Tablo-27: XXX Otomotiv A.Ş. Mali Durum Özeti

III. MALİ DURUMUN ÖZETİ			
	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
Kayıtlı Sermaye	500.000	500.000	1.566.785
Ödenmiş Sermaye	500.000	500.000	1.566.785
Net İşletme Sermayesi	377.002	204.055	2.057.897
Bilanço İçi Özkaynaklar	509.352	514.283	713.594
Gelirler	4.368.324	9.731.008	15.192.887
Giderler	4.361.159	9.721.568	15.160.714
Dönem Kar / Zararı	7.165	9.440	32.173
Borçlanma Oranı %	149,6	264,1	850,9

Tablo-28: XXX Otomotiv A.Ş. Gelir Tablosunun Analizi

IV. GELİR TABLOSU			
	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
A- BRÜT SATIŞLAR	4.381.591	9.750.531	15.065.145
Yurtiçi Satışlar	4.381.591	9.750.531	15.065.145
Yurtdışı Satışlar	-	-	-
B- SATIŞ İNDİRİMLERİ (-)	25.258	42.444	61.598
C- NET SATIŞLAR	4.356.333	9.708.087	15.003.547
D- SATIŞLARIN MALİYETİ (-)	4.195.694	9.603.770	14.667.080
BRÜT SATIŞ KARI veya ZARARI	160.639	104.317	336.467
E- FAALİYET GİDERLERİ (-)	125.740	112.206	444.184
FAALİYET KARI veya ZARARI	34.899	(7.889)	(107.717)
F- DİĞER FAAL. OL. GELİR VE KARLAR	11.991	14.539	13.650
G- DİĞER FAAL. OL. GİDER VE ZARAR.(-)	-	-	49.450
H- FİNANSMAN GİDERLERİ (-)	36.257	-	-
OLAĞAN KAR veya ZARAR	10.633	6.650	(143.517)
İ- OLAĞAN DIŞI GELİR VE KARLAR	-	8.382	175.690
J- OLAĞAN DIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	3.468	5.592	-
DÖNEM KARI veya ZARARI	7.165	9.440	32.173
K-DÖN KARI VE DİĞ YAS YÜK KARŞ. (-)	3.509	4.509	10.617
DÖNEM NET KARI veya ZARARI	3.656	4.931	21.556

Tablo-29: XXX Otomotiv A.Ş. Özkaynak Değişim Tablosu

V. ÖZKAYNAK DEĞİŞİM TABLOSU			
	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004
A- ÖDENMİŞ SERMAYE	500.000	500.000	1.566.785
1- Sermaye	500.000	500.000	1.566.785
2- Ödenmemiş Sermaye	-	-	-
B- SERMAYE YEDEKLERİ	-	-	-
1- Hisse Senedi İhraç Primleri	-	-	-
2- Hisse Senedi İptal Karları	-	-	-
3- M.D.V. Yeniden Değerleme Artışları	-	-	-
4- İştirak Yeniden Değerleme Artışları	-	-	-
5- Diğer Sermaye Yedekleri	-	-	-
C- KAR YEDEKLERİ	5.696	6.054	14.149
1- Yasal Yedekler	5.696	6.054	14.149
2- Statü Yedekleri	-	-	-
3- Olağanüstü Yedekler	-	-	-
4- Diğer Kar Yedekleri	-	-	-
5- Özel Fonlar	-	-	-
D- GEÇMİŞ YILLAR KARI	-	3.298	34.986
E- GEÇMİŞ YILLAR ZARARI (-)	-	-	(923.882)
F- DÖNEM NET KARI / ZARARI	3.656	4.931	21.556
G- ÖZKAYNAK	509.352	514.283	713.594

Tablo-30: XXX Otomotiv A.Ş. Mali Tahliller Tablosu

VI. MALİ TAHLİLLER TABLOSU - DİĞER					Artış/Azalış	
		12/2002	12/2003	12/2004	12/2003	12/2004
DÖNEN VARLIKLAR		1.139.208	1.562.229	6.025.780	37%	286%
K.V. YABANCI KAYNAKLAR (-)		762.206	1.358.174	3.967.883	78%	192%
NET İŞLETME SERMAYESİ		377.002	204.055	2.057.897	-46%	909%
Cari Oran	%	149	115	152	-23%	32%
Likidite (Asit - Test) Oranı	%	80	68	63	-14%	-8%
Nakit (Disponibilite) Oranı	%	19	2	5	-91%	167%
Ticari Alacaklar / Net Satışlar	%	11	8	5	-25%	-41%
Ticari Alacakların Devir Hızı	Adet	9,5	15,8	20,6	67%	30%
Ticari Alacakların Tahsil Süresi	Gün	38	23	18	-40%	-23%
Ticari Borç Ödeme Hızı	Adet	7	14	9	110%	-35%
Ticari Borç Ödeme Süresi	Gün	53	25	39	-52%	54%
Stok Devir Hızı	Adet	8,4	16,9	7,4	101%	-56%
Stok Devir Süresi	Gün	43	21	48	-50%	127%
K.V. Yabancı Kaynaklar / Özkaynaklar	%	149,6	264,1	556,0	76%	111%
Toplam Yabancı Kaynaklar / Özkaynaklar	%	149,6	264,1	850,9	76%	222%
Toplam Yabancı Kaynaklar / Aktifler	%	59,9	72,5	89,5	21%	23%
Özkaynak Devir Hızı	Adet	8,6	19,0	24,4	122%	29%
Maddi Duran Varlıklar / Özkaynaklar	%	23,7	55,4	98,8	134%	79%
Bağlı - Sabit Kıymetler / Özkaynaklar	%	23,7	55,4	98,8	134%	79%
Olağan Kar / Özkaynaklar	%	2,1	1,3	-20,1	-38%	
Olağan Kar / Aktifler	%	0,8	0,4	-2,1	-58%	
Ticari Kar / Net Satışlar	%	3,7	1,1	2,2	-71%	109%
Olağan Kar / Net Satışlar	%	0,2	0,1	-1,0	-72%	
Net Kar / Özkaynaklar	%	0,7	1,0	3,0	34%	215%
Net Kar / Aktifler	%	0,3	0,3	0,3	-8%	21%
K.Vadeli Banka Kredileri / Aktif Toplamı	%	1,9	27,4	20,6	1319%	-25%
K.V. Banka Kredileri / Net Satışlar	%	0,6	5,3	9,3	838%	76%
Toplam Banka Kredileri / Net Satışlar	%	0,6	5,3	23,3	838%	341%
Faiz Karşılama Oranı	%	129,3	0,0	0,0		

Tablo-31: XXX Otomotiv A.Ş. Rating Uygulaması

VII. XXX OTOMOTİV A.Ş. RATING FORMU						
SEKTÖRÜ : OTOMOTİV PAZARLAMA						
ŞUBESİ :		31.12.2004		Enf.Oranı: Tefe 11,09		
		RATE	Ağırlık	SONUÇ	AĞIRLIKLI	
SEKTÖR % 10		Değer	Değeri	%	Rate	Rate
1	Sektörün Mevcut Büyüme Hızı	10	10	15	1,5	
2	Sektörün Dış Piyasa ile Rekabet Gücü	4	4	20	0,8	
3	Sektörün Üzerindeki Kur Riski	0	0	20	0	
4	Sektörün Dışa Bağımlılığı	0	0	15	0	
5	Sektörün TCMB Nezdindeki Batık Kredi Oranı	10	10	15	1,5	
6	Sektörün İhracat Kapasitesi	5	5	15	0,75	
TOPLAM SEKTÖR NOTU			100	4,55	0,46	
MALİ YAPI % 60						
Likidite % 40						
1	Cari Oran	151,9	10	7	0,7	
2	Likidite Oranı	62,5	4	13	0,52	
3	Nakit Dönüş Süresi	26,8	10	20	2,00	
			40	3,22	1,288	
Finansal Yapı % 30						
1	Toplam Yabancı Kaynaklar / Aktif Toplamı (Kaldıraç)	89,5	0	5	0	
2	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Özkaynaklar	556,0	0	5	0,00	
3	T. Yabancı Kaynaklar / Özkaynak Toplamı (Borçlanma)	850,9	0	4	0,00	
4	Kısa Vadeli Banka Kredileri / Net Satışlar	9,3	13	5	0,65	
5	Kısa Vadeli Banka Kredileri / Aktif Toplamı	20,6	5	5	0,25	
6	Bağlı - Sabit Kıymetler / Özkaynak Toplamı	98,8	4	6	0,24	
			30	1,14	0,34	
Karlılık / Satışlar % 30						
1	Faiz Karşılama Oranı	0,0	10	10	1,00	
2	Olağan Kar / Net Satışlar	-1,0	0	4	0,00	
3	Net Satışlardaki Reel Büyüme	39,1	5	12	0,60	
4	Ticari Kar / Net Satışlar	2,2	0	4	0,00	
			30	1,60	0,48	
TOPLAM MALİ YAPI NOTU			100	5,96	3,58	

Tablo-31: A Bankası XXX Otomotiv A.Ş. Rating Uygulaması (Devam)

VII. XXX OTOMOTİV A.Ş. RATING FORMU (Devam)						
SEKTÖRÜ : OTOMOTİV PAZARLAMA						
		31.12.2004		Enf.Oranı:Tefe	11,09	
SUBJEKTİF % 30		RATE		SONUÇ	AĞIRLIKLI	
Ortaklar / Yönetim % 30	Değer	Değeri	Ağırlık %	Rate	Rate	
1 Ortakların İş Kolundaki Deneyimleri	8	8	8	0,64		
2 Ortaklar ve İştiraklerin Mali Gücü	8	8	14	1,12		
3 Firmanın Aktif Faaliyet Süresi	6	6	8	0,48		
			30	2,24	0,67	
Faaliyet Performansı % 35						
1 Yönetim Tarzı - Kurumsallaşma	7	7	7	0,49		
2 Kullanılan Teknoloji	7	7	5	0,35		
3 Alacak Kalitesi	10	10	14	1,40		
4 Satışların - Alımların Yıllık Trendi	4	4	9	0,36		
			35	2,6	0,91	
Kredibilite % 35						
1 Ödeme Düzenliliği (Protesto,Karşılıksız Çek, İcra)	4	4	10	0,40		
2 Teminat Açısından Finans Kurumları ile Çalışma Koşul.	3	3	5	0,15		
3 TCMB Memzuç Bilgileri	9	9	10	0,90		
4 Bankamızdaki Ödeme Düzenliliği ve Çalışma Süresi	5	5	5	0,25		
5 Bankamızdaki Verimliliği	5	5	5	0,25		
			35	1,05	0,37	
TOPLAM SUBJEKTİF NOT			100	6,79	2,04	
FİRMA KREDİ DERECESİ	BBB		FİRMA KREDİ NOTU		6,07	

3.3.1. XXX Otomotiv A.Ş.’nin Aktif Kalemlerinin İncelenmesi

Firmanın aktif kalemleri incelendiğinde 2003 yıl sonuna göre 2004 yıl sonunda aktif toplamında yaklaşık %262’ ye varan bir artış olduğu görülmektedir. Bunun da temel kaynağı dönen varlıklarındaki artıştır. Dönen varlıklar kalemi içinde dikkat çeken artışlar ise diğer alacaklar ve stoklarda meydana gelmiştir. Diğer alacak kalemindeki artışın nedeni firmanın 2004 yılında başladığı hastane inşaatıdır. Bu inşaat için XXX Otomotiv A:Ş. Banka kredisi kullanmış ve bunu grup firmasına borç olarak vermiştir. Bu nedenle firmanın diğer çeşitli alacaklar kaleminde 2004 yılında ciddi bir artış olmuştur. Stoklarda meydana gelen artışın sebebi ise firmanın geleceğe dönük satışlarda artış beklentisi ile kampanya dönemine hazırlık anlamında stok bulundurmasıdır.

3.3.2. XXX Otomotiv A.Ş.’ nin Pasif Kalemlerinin İncelenmesi

Firmanın pasif kalemlerinde de aktif kalemlerindeki artışa paralel şekilde bir artış olmuştur. 2004 yıl sonunda 2003 yıl sonuna göre pasiflerinde meydana gelen artış hem kısa vadeli yabancı kaynaklar hem de uzun vadeli yabancı kaynakların ikisi sebebiyledir. Kısa vadeli yabancı kaynaklar ile birlikte uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde de banka kredileri artışın temel nedenidir. Banka kredilerindeki artışın sebebi ise daha önce aktif kalemleri incelemesinde bahsedildiği gibi hastane yapımı için kullanılan kredidir. Bunların dışında firmanın stoklarını artırması sebebiyle de satıcılara olan borçlarında %266’ ya yakın bir artış gözlenmektedir.

3.3.3. XXX Otomotiv A.Ş.’ nin Mali Durum Özeti

Firmanın mali durumu incelendiğinde 2004 yılında sermaye artışına gittiği görülmektedir. Dönen varlıklar ile kısa vadeli yabancı kaynakların farkını gösteren net işletme sermayesinde %909 luk bir artış meydana gelmiştir. Firmanın net satışları, diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karları ile olağan dışı gelir ve karları rakamları toplamından oluşan gelirleri ile satışların maliyeti, faaliyet giderleri, diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar, finansman giderleri ve olağan dışı gider ve zararların toplamından oluşan giderleri karşılaştırıldığında yıllar itibarıyla dengeli bir seyir izlediği görülmektedir. Firmanın hastane yatırımına paralel olarak borçlanma oranının da arttığı görülmektedir.

3.3.4. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Gelir Tablosunun İncelenmesi

Firmanın gelir tablosu incelendiğinde brüt satışlarını 2002-2003 yılları arasında %122, 2003-2004 yılları arasında ise %54 artırdığı görülmektedir. Firmanın 2004 yılında ciddi bir stok artışına gittiği göz önüne alınırsa 2005 yılı satışlarında %54' ün üzerinde bir artış sağlaması beklenmelidir. Firmanın faaliyet giderlerinde 2004 yılında %296 lık bir artış olmuştur. Bu artışın işletmenin genel yönetim fonksiyonu ile ilgili olarak yapılan ve satışların maliyeti ile doğrudan ilişkisi kurulamayan endirekt malzeme, endirekt işçilik, personel giderleri, dışardan sağlanan fayda ve hizmetler, çeşitli giderler, vergi resim ve harçlar, amortisman giderlerinden oluşan genel yönetim giderlerinden kaynaklandığı görülmektedir. 2004 yılı olağan dışı gelir ve karlar kaleminde gözüken 175.690.-YTL' nin grup firmasına kullandırılan kredi ile ilgili olup olmadığı tespit edilmelidir.

3.3.5. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Özkaynak Değişimlerinin İncelenmesi

Özkaynak değişim tablosu ile ilgili dikkat çeken bir husus vardır o da 2004 yılında gözüken 923.882.-YTL' lik geçmiş yıllar zararlarıdır. Geçmiş yıllar zararları hesabında gözüken bu rakamın ilk defa 2004 yılında yapılan enflasyon düzeltmesinden kaynaklanmış olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

3.3.6. XXX Otomotiv A.Ş.' nin Oran Analizlerinin İncelenmesi

Yukarıdaki bölümlerde Tablo-29 da toplu olarak görebileceğimiz toplam 30 adet orandan burada önemli gördüğümüz birkaçına değineceğiz. Bu oranlardan ilki net çalışma sermayesinin yeterli oluşmadığını ortaya koyan cari orandır. Dönen varlıklar toplamının kısa vadeli yabancı kaynaklar toplamına bölünmesi ile bulunan bu oranın en az 1 olması istenir ki uygulamaya konu firmamızda bu oran birin üzerindedir. Yani firmanın yeterli bir net çalışma sermayesine sahip olduğu 2004 yılında da bunu artırdığı söylenebilir. İkinci oranımız işletmenin her 1.YTL için ne kadar süratle paraya çevrilebilen likit dönen varlığı vardır onu gösteren likidite ya da diğer adıyla asit test oranımız. Dönen varlıklardan stoklar, gelecek aylara ait tahakkuklar ve diğer dönen varlıkların çıkarılıp kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünmesiyle bulunan bu oranın 1 olması idealdir. Uygulamaya konu firmamızda likidite oranının birin altında olduğu görülmektedir. Yani firma kısa vadede likidite

sorunu ile karşılaşılabilecek bir risk seviyesindedir. Likidite oranına bakarken ondan daha duyarlı olan nakit oran ile birlikte değerlendirme yapmak daha doğru bir sonuç verecektir. Nakit oranı faaliyetlerden sağlanan fon girişlerinin durması ve alacakların tahsil edilememesi durumunda, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü yansıtır. Hazir değerlerin kısa vadeli yabancı kaynaklara bölünmesi ile bulunan bu oranın 0,20 nin altına düşmemesi istenir. Uygulamaya konu firmamızda bu oranın 2004 yılında %167 artarak 0,50 ye yükseldiği görülmektedir. Tablo-29 da görülen oranlarla ilgili daha pek çok yorum yapmak mümkündür. Ancak burada genel bir yargıya varmak gerekirse firmanın borçluluk düzeyinde ve stoklarında ciddi artışlar olduğu görülmektedir. Her iki durumun mantıklı sebepleri ise önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bundan dolayıdır ki uygulamaya konu firmamızın mali durumunun genel anlamda iyi düzeyde olduğu sonucuna varılabilir.

3.3.7. XXX Otomotiv A.Ş.’ nin Rating Uygulaması

Uygulamaya konu bankamız A Bankası kredi taleplerini değerlendirirken farklı sektörler için farklı risk ağırlıkları belirlemiştir. Ancak tüm sektörler için rating sistemini üç ana başlık altında değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bunlar sektör, mali yapı ve subjektif faktörlerle ilgilidir. Bu üç ana başlığın derecelendirme sisteminde sahip olduğu ağırlıklar ve bunların alt başlıklarının sahip olduğu ağırlıklar çok doğaldır ki sektörler itibariyle birbirlerinden farklılık göstermektedir. Bir örnek vermek gerekirse taahhüt sektöründe derecelendirme sisteminde sektörün payı %10, mali yapının payı %50, subjektif faktörlerin payı %40 iken, bizim çalışmamızda örnek olarak seçtiğimiz firmanın faaliyet gösterdiği sektör olan otomotiv-pazarlama sektöründe derecelendirme sisteminde sektörün aldığı pay %10, mali yapının aldığı pay %60, subjektif faktörlerin aldığı pay ise %30’ dur. Uygulamaya konu bankamızın kredi taleplerini değerlendirirken derecelendirme sistemi ile ilgili dikkat edilmesi gereken hususlar daha önce 3.2. başlığı altında anlatıldığından burada değinmeyeceğiz. Ancak derecelendirme sisteminde dikkate alınan son dönem enflasyon oranının mali yapı başlığı altında net satışlardaki reel büyümeyi etkilediğini bununda firmanın kredibilitesi üzerinde ters yönlü bir etki doğurduğunu söylemek gerekir. Yani enflasyon oranı arttıkça firmanın net satışlarındaki reel

büyüme azalacağından bu durum firma rating notunun da azalmasına neden olacaktır.

Mali yapı ile ilgili rating notu belirlenirken rakamlar bankanın belirlediği kıstaslar çerçevesinde firmanın rakamsal büyüklükleri üzerinden otomatik olarak oluşmaktadır. Sektör ile ilgili bilgiler ise ekonominin içinde bulunduğu genel durum çerçevesinde değerlendirilmektedir. Örneğin sektörün dışa bağımlılığı burada yüksek olarak değerlendirilmiştir. Uygulamaya konu firmanın faaliyet gösterdiği otomotiv sektöründe yurt dışından ithal edilen otomotiv parçalarına bağımlılık iç piyasada üretim olmadığında çok yüksek düzeydedir ve bu sebeple de rating değerlendirmesinde 0 puan almıştır. Burada asıl önemli olan firma ile ilgili istihbarat çalışması sonucu oluşacak ve toplam değerlendirme içinde %30 ağırlığa sahip subjektif faktörlerin değerlendirilmesidir. Tablo-30' dan detaylı şekilde takip edilebilecek olan rating uygulaması sonucunda firmanın rating notu BBB çıkmıştır. Yani firma normal risk düzeyinde, kaliteli ve bankanın kredi ilişkisine girmek isteyeceği bir firmadır.

3.4. MALİ TAHLİL SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamızın yukarıdaki kısımlarında detaylı olarak incelediğimiz XXX Otomotiv A.Ş.' nin BBB çıkan firma kredi notu ne anlama gelmektedir? Bu not firmanın kredi faizini nasıl etkileyecektir ve en önemli husus bankanın Basel-II kriterlerine göre sahip olması gereken minimum sermaye bu sonuçtan nasıl etkilenecektir? Bu başlık altında temel olarak bu sorularımızın yanıtlarını arayacağız.

Uygulamaya konu bankanın firma rating sonuçlarına göre uyguladığı faiz oranları farklılıklar göstermektedir. Banka burada nakit ve gayri nakit krediler için 3 farklı faiz belirleme yöntemi izlemektedir. Birincisi firma kredi notuna göre minimum aylık faiz puanının belirlenmesi, ikincisi yıllık faiz puanının belirlenmesi üçüncüsü ise genel müdürlüğün belirlediği ve havuz olarak isimlendirdiği, toplanan kaynağın maliyetini gösteren oranlara ilave faiz puanları şeklindedir. Bu durumu Tablo-31 ve Tablo-32 yardımı ile açıklayalım;

Tablo-32: Nakit Krediler Faiz Oranları

Kredi Türleri	Firma Rating Notuna Göre Fiyatlama Yetkisi		
	A	BBB	BB
BCH- Rotatif Krediler	Havuz+ 5 puan	Havuz+ 6 puan	Havuz+ 10 puan
Spot Krediler	Havuz+ 3 puan	Havuz+ 4 puan	Havuz+ 7 puan
Taksitli Ticari Kredi	Aylık 2,5	Aylık 3	Aylık 3,5
Döviz Kredisi	Havuz+ 1,5 puan	Havuz+ 2 puan	Yetki bulunmamaktadır.

Tablo-33: Gayrinakit Krediler Faiz Oranları

Kredi Türleri	Ratingi A Olan Firmalar	Ratingi BBB Olan Firmalar	Ratingi BB Olan Firmalar
Serbest Konulu Teminat Mektupları (Azami 1 yıl vade)	Yıllık %1	Yıllık %2	Yıllık %3
İhale Konulu Kati Teminat Mektupları	Yıllık %1	Yıllık %2	Yıllık %3
İhale Konulu Geçici Teminat Mektupları	Aylık %0,1	Aylık %0,2	Aylık %0,3
Vadeli Akreditif/Sight Akreditif/Aval-Kabul Kredileri	Yıllık %1	Yıllık %2	Yıllık %3
Yurtdışı Referans Mektupları	100.-USD	250.-USD	500.-USD

Uygulamaya konu banka kullanacağı nakit kredileri BCH (Borçlu Cari Hesap) rotatif krediler, spot krediler, taksitli ticari kredi ve döviz kredisi şeklinde bir ayrıma tabi tutmuştur. Tablo-31' den takip edilebileceği üzere BBB rating notu alan bir kredi müşterisi BCH kredisi kullanmak isterse senelik minimum havuz faiz oranı artı 6 puan üzerinden bu krediyi kullanabilecektir. Uygulamaya konu firmamızın da rating notu BBB çıktığından BCH kredisi kullanmak istemesi durumunda senelik havuz + 6 puan üzerinden kullanabilecekti. Bankanın senelik BCH kredisine uyguladığı havuz oran %25' tir. Bu durumda uygulamaya konu firmamız senelik %31 faiz oranından kredi alabilecektir. Halbuki rating notu bir not düşük çıksaydı ve BB olsaydı faiz oranında 4 puanlık bir artış olacaktı. Benzer şekilde gayrinakit

krediler için de bankanın, firma rating notuna göre uyguladığı puanları Tablo-32' den takip etmek mümkündür.

Firmanın kullanacağı krediye uygulanacak faiz oranı açısından rating notunun etkilerini ele aldık. Peki bankanın sermaye yeterliliği bu durumdan nasıl etkilenecektir? Hali hazırda bankalar sermaye yeterliliklerini ölçerken minimum sermaye yeterlilik oranı olarak %8 oranını baz almaktalar. Bu oranın tespitini yaparken de Sermaye / Risk Ağırlıklı Aktifler formülü kullanılmakta. Risk ağırlıklı aktifler ise daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz üzere kredi riski, operasyonel risk ve piyasa riskinden oluşmakta. Bankanın risk ağırlıklı aktifleri ile ilgili sayısal bir örneği Şekil-2' den takip etmek mümkün. Şekil-2' den de görüleceği üzere bankanın riskli aktifleri arttıkça bulundurması gereken sermaye miktarı da artmakta.

Ülkemizde 2008' de uygulamaya başlanacak Basel-II kararları ile birlikte kredi talebinde bulunan firmaların finansal verileri, yönetici - ortakların geçmişi, organizasyon yapısı, ithalat-ihracat pazar payı ve firmanın derecelendirme notuna bakılacaktır. Ayrıca ülkemizde yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri yerine mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri, yatırım fonları, ana endeksteki hisse senetleri gibi daha güçlü teminatlar istenecektir. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem de daha yüksek karşılık ayırmak zorunda kalacaktır. Bu da otomatikman kredi miktarına ve maliyetlere yansıtacaktır. Ratingi düşük, sermayesi zayıf, mali tabloları uluslar arası standartlara uymayan, kayıtdışı oranı yüksek firmalar daha yüksek kredi maliyetleri ile karşı karşıya kalacaktır.¹⁹¹

Önceki bölümlerde Tablo-11 ve Tablo-12' den de görebileceğimiz gibi bankaların firmalardan olan alacakları için kredi notu düştükçe risk ağırlıkları artmaktadır. Uygulamaya konu firmamızın BBB olan kredi notuna göre bankanın risk ağırlığı %100' dür. Halbuki firmanın kredi notu A- olsa idi bankanın risk ağırlığı %50' ye düşecekti. Bu durumda firmanın kredi notu yükseldikçe bankanın risk ağırlığı azalmakta, tersi durumda yani firmanın kredi notu düştükçe bankanın risk ağırlığı artmaktadır, dolayısıyla bankanın sahip olması gereken sermaye miktarı da artmaktadır.

¹⁹¹ Yerel Kalkınma Bülteni, **Basel-II Kobileri Zorlayacak**, s. 3.

SONUÇ

Çalışmamızda, önümüzdeki yıllarda etkisini giderek daha çok hissettirecek bankacılık alanındaki en önemli düzenlemelerden biri olan Basel Standartları çerçevesinde kredi taleplerinin değerlendirilmesi konu edilmiştir. Çalışma üç ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde krediler hakkında genel bilgiler verilmiş, kredinin tanımı yapılmış, unsurları, kaynakları, fonksiyonları, türlerinden bahsedilmiş, kredilendirme süreci ve kredi fiyatlama yöntemleri ele alınmıştır. Çalışmamızın temelini teşkil eden ikinci bölümüne Basel Komitesi ve tarihçesinden bahsederek başlanmıştır. Basel standartlarının ilki olan ve 1988 yılında yayınlanan Basel-I standartlarının ortaya çıkış süreci ve eksikliklerinden bahsedildikten sonra Basel-II standartları ile ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. İkinci ana bölümün son kısmında ise Türk bankacılık sisteminin Basel-II' ye uyum çalışmalarından bahsedilmiştir. Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde Basel-II' ye geçiş sürecinde kredi taleplerinin değerlendirilmesi üzerine bir bankanın uygulamasına yer verilmiştir ve bankanın uyguladığı mali tahlil sonucunda ulaşılan sonuçlar yorumlanmıştır.

Basel-I standartları olarak da bilinen ilk sermaye yeterliliği standardı BIS tarafından 1988 yılında yayımlanmıştır. Bu ilk standart banka sermayesine tanımlar getirmiş ve sermayenin risk ağırlıklı toplam aktiflere oranına yüzde 8 alt sınırını getirmiştir. İlk standart iki ana bölümden oluşmaktaydı; sermayenin tanımı ve risk ağırlıklarının yapısı. İlk standardın temel amacı minimum %8 sermaye yeterliliği ile kredi riski ölçümü yapılabilmesiydi. Fakat zamanla piyasaların ve risklerin gelişip karmaşıklaşması sonucu risk tanımlamaları da gelişti. Risk tanımlamaları içine piyasa ve operasyonel riskler de girince Basel-I standartları yetersiz kalmaya başladı. Bu yetersizliklerin yanısıra OECD üyesi olan ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise yüzde 20 risk ağırlığı verilmesi, buna karşın OECD üyesi olmayan ülkeler için yüzde 100 risk ağırlığı öngörülmüş olması da Basel-I standartlarına yöneltilen önemli eleştirilerden diğeridir. Bu eleştiriler neticesinde 1996 yılında Basel-II standartları açıklanmıştır. Basel-II standartlarının üç önemli dayanak noktası vardır. Bunlar; asgari sermaye yeterliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini'dir. İlk standartta sadece beş farklı risk ağırlığı (%0, %10, %20, %50 ve %100) kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı

oldukça düşük kalırken Basel-II’ de devletlerden, bankalardan ve firmalardan olan alacaklar için çok daha duyarlı risk ağırlıkları benimsenmiştir. Basel-II ile beraber piyasa riski, operasyonel risk ve kredi riski ölçümleri için basit, orta ve gelişmiş ölçüm yöntemleri belirlenmiştir. Ayrıca OECD üyesi olmak bir avantaj olmaktan çıkmıştır. OECD üyesi ülke ayrımının kaldırılması nedeniyle, ilgili devletin rating kuruluşundan almış olduğu nota göre risk ağırlığı belirlenmeye başlanmıştır. Bu çerçevede ülkemizin Basel-I kriterlerine göre %0 olan risk ağırlığı Basel-II ile birlikte %100’ e çıkmıştır. Bu durum her ne kadar ülkemiz aleyhineymiş gibi gözükse de aslında uzun vadede daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sisteminin oluşabilmesi için itici bir güçtür.

Basel-II standartlarına uyum süreci şüphesiz ki bir takım sıkıntıları da beraberinde getirecektir. Öncelikle ülkemizdeki piyasalar gelişmekte olan (**emerging markets**) diye tabir edilen piyasalardır. Bu durum Basel-II standartlarına uyum sürecinde gelişmiş piyasalarla rekabet gücünün azalması anlamına gelmektedir. Gelişmekte olan piyasalarda bankaların rekabet gücünü artırabilmesi için daha fazla risk alması gerekmektedir. Daha fazla risk ise Basel-II standartlarına göre daha fazla sermaye gerektirmektedir. Bu durumda da gelişmekte olan ülke bankaları sermaye yetersizliği sebebiyle uluslararası rekabette geride kalacaklardır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen değerlendirmeyi ülkemiz açısından yaparsak Avrupayla bütünleşik bir Türkiye için öncelikle Avrupa ve dünya piyasaları ile uyumlu çalışan, rekabet gücüne sahip, sağlam ve etkin bir bankacılık sistemine ihtiyaç olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Türk bankacılık sisteminin uluslararası piyasalara uyum sağlayabilmesi ve rekabet edebilmesi için Basel-II standartlarına uygun risk ölçüm sistemleri kurması ise kaçınılmaz gözükmektedir. Fakat geçiş sürecinin daha sancısız yaşanabilmesi için ülkemizin gelişmiş ülkelere nazaran daha uzun bir uyum sürecine ihtiyacı olduğu, basit risk ölçüm yöntemlerinden daha karmaşık ve riske daha duyarlı yöntemlere kademeli geçiş yapılması gerektiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

AKÇELİK, Burçin, **Nakit Krediler**, İstanbul: Esbank Eğitim Yayınları, No:18, Mayıs 1997.

AKÇELİK, Burçin, **Teminat Mektupları**, İstanbul: Esbank Eğitim Yayınları, No: 20, Eylül 1997.

AKGÜÇ, Öztin, **Bankalar Kanunu**, İstanbul: TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, Şubat 1998.

AKTAŞ, Mustafa, **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Finansal Analiz**, Ankara: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 9-11 Ekim 2000.

AKTAŞ, Mustafa, **Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Araçları-Çözümleri**, İstanbul: TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 4-6 Aralık 2000.

ARAS, Güler, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, İstanbul: SPK Yayınları No:30, Şubat 1996.

BAYBAR, Şaziye ve BAYOĞLU, Ahmet, **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti**, T.B.B. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları No:8, Aralık 1997.

BERK, Niyazi, **Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi**, 2. b., İstanbul: Esbank yayını, Şubat 1999.

BODUR, Volkan, **Kredi Sürecinde Erken Uyarı ve Fiyatlandırma Teknikleri**, Ankara: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 28-30 Nisan 1997.

COLE, Robert ve MISHLER, Lon, **Consumer and Business Credit Management**, 11.th Edition, U.S.A.: McGraw-Hill Companies Inc., 1998.

COLESHAW, John, **Credit Analysis**, England: Cambridge, Woodhead – Faulkner Ltd. Pbl., 1989.

COYLE, Brian, **Corporate Credit Analysis**, Chicago: Glenlake, 2000.

ÇOLAK, Ömer, Faruk, **Kredi ve Mevduat Fiyatlandırması**, Ankara: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 5-7 Nisan 2000.

DOWD, Kevin, **Beyond Value at Risk – The New Science of Risk Management**, John Wiley and Sons Ltd., West Sussex England, September 1998.

ESBANK İstihbarat ve Mali Tahlil Müdürlüğü, **31 Aralık 1998 İtibariyle Firma Bazında Kredi Limit ve Risklerin Coğrafi Bölgeler Bazında Dağılımı**, İstanbul: 1999/131 sayılı Genelge.

ESBANK Organizasyon ve Sistem Geliştirme Müdürlüğü, **Krediler El Kitabı**, İstanbul: 1998, No: 79.

ESBANK T.A.Ş. Pazarlama Bölüm Başkanlığı, **Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği**, İstanbul: 1994, No:8.

GÜREDİN, Ersin, **Denetim**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1999.

KANDIRALI, Meltem, Yaşar, **Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri**, T.B.B. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları No:9, Ocak 1998.

KOCH, Timothy W. ve MACDONALD, S. Scott, **Bank Management**, 4th ed., ForthWorth: The Dryden Press, 2000.

ÖZEN, Nahit, **Temel Kredi Bilgileri ve Kredilendirme Süreci**, İstanbul: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 18-19 Eylül 2000.

ÖZEN, Nahit, **Temel Kredi Bilgileri**, Ankara: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, Ocak 1998.

SEVAL, Belkıs, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Yayın No:11, 1990.

TEKER, Suat, **Örnek Olaylarla Banka Yönetimi**, İstanbul: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 1-2 Haziran 2000.

UZUNOĞLU, Sadi, **Bankalarda Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri ve Kredi Fiyatlaması**, İstanbul: T.B.B. Eğitim ve Tanıtım Grubu Semineri, 9-10 Haziran 1997.

UZUNOĞLU, Sadi, **Bankalarda Kaynak Maliyeti ve Fiyatlama**, İstanbul: Esbank Eğitim Semineri, 12-13 Temmuz 1999.

İNTERNET KAYNAKLARI

ACTIVE, **Bankalarda Performans ve Risk Yönetimi: Analitik Bir Çerçeve**, Ekim - Kasım 2000,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=403, 5 Aralık 2005.

ACTIVELINE, **Risk Yönetiminde Hangi Metod Tercih Edilmeli**, Haziran 2001, Sayı: 15,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=938, 9 Aralık 2005.

- AKSEL, Kaan H., **Basel Komitesi Tarafından Yayınlanan “Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi” İstişare Raporu Üzerine Gözlemler**, Active, Eylül-Ekim 2001, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=457, 5 Aralık 2005.
- AKSEL, Kaan H., **Kredi Risklerine Karşılık Ekonomik Sermayenin Hesaplama Metodları**, Active, Ocak-Şubat 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=436, 5 Aralık 2005.
- AKSEL, Kaan H., **Kredi Risklerinin Ölçümünde Kullanılan Temel Yöntemler**, Active, Eylül – Ekim 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1883, 12 Aralık 2005.
- AKSEL, Kaan H., **Yeni Basel Anlaşması Uygulamaları**, Activeline, Mart 2000, Sayı:12, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1563, 9 Aralık 2005.
- AKSEL, Kaan, **Finansal kurumlarda operasyonel riskin ölçümü**, Active, Aralık 2001, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1110, 9 Aralık 2005.
- AKSEL, Kaan, **Yeni Basel Anlaşması - Basel II**, Active, Mart-Nisan 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=503, 8 Aralık 2005.
- ARAS, Güler, **Basel-II Uygulamasının Kobi' lere Etkileri ve Geçiş Süreci**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/BASEL%20II.pdf>, 21 Şubat 2006.
- AYDIN, Aydan, **Sermaye Yeterliliği ve VAR: Value at Risk**, TBB, http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/sermaye_var.doc, 22 Aralık 2005.
- BARTIN, Mustafa, **Basel-II' nin Getirdikleri ve Düşündürdükleri**, Active Academy, 18 Ekim 2003, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=2715, 13 Aralık 2005.
- BDDK, **10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II)**, Ocak 2005, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf, 26 Eylül 2005.
- BDDK, **Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar (Ek:Ulusal İnisiyatif Kullanılacak Alanlar)**, Temmuz 2004,

http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/ulusal_inisiatif_kullanicilacak.pdf, 26 Eylül 2005.

BDDK, **Basel II' nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar**, Temmuz 2004, s. 25-26,
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel_uygulama.pdf, 26 Eylül 2005.

BDDK, **Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu**, Aralık 2004, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>, 26 Eylül 2005.

BDDK, **Basel-II' ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tefik Bilgin' in Konuşma Metni**,
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/baskan_sunum.pdf, 26 Eylül 2005.

BDDK, **Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sn. Abdullatif Şener' in Basel-II' ye Geçişe İlişkin Konuşma Metni**,
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/bakan_sunum.pdf, 26 Eylül 2005.

BDDK, **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri)**, Haziran 2004, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel%20II%20Cevirisi-14102005-16_19.pdf, 30 Aralık 2005.

BDDK, **Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması-İkinci Yapısal Blok Denetim Otoritesinin İncelemesi**, Haziran 2004, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar2-Turkce-son_000.pdf, 22 Aralık 2005.

BDDK, **Sermaye Ölçümünün ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbiriyle Uyumlaştırılması-Üçüncü Yapısal Blok Piyasa Disiplini**, Haziran 2004, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar3-TR.pdf>, 26 Eylül 2005.

BDDK, **Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 1. Anket Çalışması Sonuçları**,
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/basel2_anket_sonucu.pdf, 26 Eylül 2005.

BDDK, **Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları**,
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel2_2.Anket_Calismasi_Sonuclari.pdf, 29 Ocak 2006.

BDDK, **Yeni Uzlaşımın Sınır Ötesi Uygulanmasına İlişkin Üst Düzey Prensipler**, Ağustos 2003, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/yeni_uzlasi.pdf, 26 Eylül 2005.

BDDK; **Basel-II' ye Geçişe İlişkin Yol Haritası (Taslak-30.05.2005)**,
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/30052005_sunum.pdf, 29 Eylül 2005.

- BEŞİNCİ, Murat, **Basel II En Çok Kobileri Zorlayacak**, Finansal Forum, 1 Eylül 2005, http://www.finansalforum.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=20768, 22 Aralık 2005.
- BEŞİNCİ, Murat, **Türk Bankacılık Sektörünün Basel-II' ye Uyum Süreci**, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3715, 15 Aralık 2005.
- BIS, **About BIS**, <http://www.bis.org/about/index.htm>, 21 Ocak 2006.
- BIS, **BIS History**, <http://www.bis.org/about/history.htm>, 21 Ocak 2006.
- BIS, **History of the Basel Committee and its Membership**, <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>, 21 Ocak 2006.
- BIS, **History of the Basel Committee and its Membership**, <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>, 21 Ocak 2006.
- BIS, **International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards**, <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.htm>, 14 Aralık 2005.
- BIS, **Organisation and Governance**, <http://www.bis.org/about/orggov.htm>, 20 Ocak 2006.
- BOYACIOĞLU, Melek, Acar, **Operasyonel Risk ve Yönetimi**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 43, 2002, <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi43/melek.doc>, 22 Aralık 2005.
- DEĞİRMENCİ, Nihal, **Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi**, TCMB Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara Nisan 2003, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/NihalDegirmenci.pdf>, 14 Aralık 2005.
- GEÇER, Turgay, **Basel II ve Kredi Riski: Kaos İçindeki Düzen**, Active, Eylül – Ekim 2004, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3421, 14 Aralık 2005.
- GIESE, Guido, **Basel-II Çerçevesinde İçsel Derecelendirme Sürecine Giriş**, Melek Acar Boyacıoğlu çevirisi, 2003, Bankacılar Dergisi, Sayı: 46, <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi46/DR%20Giss.doc>, 22 Aralık 2005.
- GÖĞEBAKAN, Cengiz ve ARDA, Musa, **Kredi Risk Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli**, Active, Ocak – Şubat 2004,

http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=2865, 13 Aralık 2005.

KAYA, Hüseyin, **Basel-II Neler Getiriyor**,

http://www.alihsanbayir.com/DiscView.asp?mid=39&forum_id=6&, 15 Mart 2006.

KORKMAZ, Tuba Kale, **Bankalarda Kredi Risk Ölçümünde Alternatif Yöntemler**, Active, Temmuz – Ağustos 2004,

http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3238, 14 Aralık 2005.

KÜÇÜKÖZMEN, Coşkun, **Basel II Üçüncü Yapısal Blok (Pillar 3): Piyasa Disiplini**, BDDK, 9 Aralık 2004 Ankara, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar-3.pdf>, 26 Eylül 2005.

KÜÇÜKÖZMEN, Coşkun, MAZIBAŞ, Murat ve YÜKSEL, Ayhan, **Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı-Basel II**, BDDK, Aralık 2004, <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Impact-Studies.pdf>, 26 Eylül 2005.

MAZIBAŞ, Murat, **Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme**, BDDK Araştırma Raporları: 2005/2, Temmuz 2005, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/MM_Opriskdata.pdf, 22 Aralık 2005.

MAZIBAŞ, Murat, **Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme**, BDDK Araştırma Raporları 2005/1, Temmuz 2005, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/MM_ThreePillar_of_oprisk.pdf, 26 Eylül 2005.

MITCHELL, Adrian O'Connor, **İçsel Değerlendirme Karlılık Fırsatı Yaratabilecek mi?**, Activeline, Ekim 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1894, 12 Aralık 2005.

PARASIZ, İlker, **Basel II Yönünde Çalışmalar: Yalın, Nicel Kontrollerden, Nitel Kontrollere Yönelim**, Activeline, Ağustos 2004, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3244, 14 Aralık 2005.

PEZIER, Jacques, **Operasyonel Risk: Basel-II ve Sonrası**, Activeline, Ekim 2002, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1902, 12 Aralık 2005.

PİŞKİNOĞLU, Arzu, **Operasyonel Risk Yönetiminde Yaşanan Gelişmeler**; Active, Kasım – Aralık 2003,

http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=2782, 13 Aralık 2005.

RAJASHEKHAR, H.S., **Basel-II Uygulaması – Önemli Noktalar ve Pratik Yaklaşımlar**, Active Academy, 2 – 3 Aralık 2004,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=3611, 15 Aralık 2005.

RAVOET, Guido, **Sorunlar ve Fırsatlar: Basel II'nin Genel Değerlendirmesi**, Activeline, Ekim 2002,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1893, 12 Aralık 2005.

RYAN, Kevin, **İstenen Sermaye Düzeyi ile Risk Yönetiminin Uyumu**, Activeline, Ekim 2002,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=1899, 12 Aralık 2005.

SEZGİN, Cüneyt ve TÜZÜN, Yasemin, **Dünyada ve Türkiye'de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları**, Active, Mart - Nisan 2001,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=422, 5 Aralık 2005.

TBB, **Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler**, http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/etkin_gozetim.doc, 27 Eylül 2005.

TBB, **Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme**, Nisan 2004, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Riskanket.pdf>, 22 Aralık 2005.

TBB, **Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi**, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/basel%20komite%20yeni%20sermaye%20yeterlili%20d%20FCzenlemesi%28ekim%202002%29.doc>, 19 Aralık 2005.

TBB, **BIS'in Yeni Sermaye Yeterliliği Konusunda Türkiye Bankalar Birliği Çalışmaları**, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/sermaye.doc>, 28 Ocak 2006.

TBB, **Risk Yönetimi ve Basel-II' nin Kobi' lere Etkileri**, Eylül 2004, http://www.ebso.org.tr/tr/Konferans_KOBI_Kitapcigi.pdf, 22 Aralık 2005.

TBB, **Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi**, s. 1-2, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/bis.doc>, 19 Aralık 2005.

TBB, **Yeni Bir Sermaye Yeterliliği Çerçevesi**, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Capital%20Accord.doc>, 28 Ocak 2006.

YAYLA, Münir ve KAYA, Yasemin, Türker, **Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**, BDDK, ARD Çalışma Raporları: 2005/3, Araştırma Dairesi Mayıs 2005,
http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/calismaraporu_2005_3.pdf, 26 Eylül 2005.

YEREL KALKINMA BÜLTENİ, **Basel-II Kobileri Zorlayacak**, Sayı:8,
http://www.ekonomistler.com/arsiv/yerekalkinma/Yerel_Kalkinma_Bulteni_Sayi_8.pdf, 22 Aralık 2005.

ZIMMERMANN, Heinz, JOVIC, Dean ve MEYER, Alvin, **Yeni Basel II Kuralları Bankaların Aktif&Pasif Yönetimi Uygulamalarını Değiştirecek**, Active, Mart-Nisan 2002,
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?bWhere=true&nARTICLE_id=504, 8 Aralık 2005.

DİĞER KAYNAKLAR

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, t.01.11.2005, 25983 mükerrer Sayılı Resmi Gazete.

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, t.09.07.1956, 9353 Sayılı Resmi Gazete.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	30.07.1975	
Doğum Yeri	Zonguldak	
Lise	1989-1992	Özel Yunus Emre Koleji
Lisans	1993-1997	Yıldız Teknik Üniversitesi İ.İ.B.F., İktisat Bölümü
Yüksek Lisans	1997-Devam ediyor	Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Programı
Çalıştığı Kurumlar	1995-1998	Türk Hava Yolları Part-time Memur
	1998-2000	Esbank T.A.Ş. Uzman
	2000-Devam ediyor	Toksöz Holding A.Ş. Muhasebe Müd. Yrd.